

100 år og et kvarter

*Fra træskotramp til vejbump
i Den Hvide By i Valby 1898-1998*

100 år og et kvarter

*Fra træskotramp til vejbump
i Den Hvide By i Valby*

1898 - 1998

Valby Arbejderes
Byggeforening

Trekantens Vejlag

100 år og et kvarter
Fra træskotrampe til vejbumpe i Den Hvide By i Valby

© Vejlaget Trekanten 2000
Ekspeditionsadresse;
Vejlaget Trekanten
Søndre Allé 4, 1.
2500 Valby
www.denhvideby.dk

Udgivet af Vejlaget Trekanten på forlaget Scheuer

ISBN 87-90285-05-0

Printed in Denmark 2000

Redaktion:
Charlotte Holten-Møller,
Hagen Højer Christensen
og
Vejlagets historiegruppe:

Ida Duelund Mortensen, Søndre Allé 16
Tine Ottesen, Nordre Allé 12
Lisbeth Eg Jensen, Vestre Allé 21
Jette Gade, Nordre Allé 20

Grafisk tilrettelæggelse: Ivalu Risager
Sat med Palermo og Octavian

Repro og tryk: Jørgen Larsen Grafisk A/S

Bogbind: Eigil Fornæs Bogbinderi ApS

Trykt på Multiart silk 115 g, omslag Creado gloss 300 g

Udgivet med støtte fra:

Jørgen Larsen Grafisk A/S
Carlsbergs Mindelegat for Brygger J.C. Jacobsen
Kultur- og Fritidsudvalget i Valby Bydel
Frøken Constance Fuhrs Fond

Indhold

Forord	side 5
Kære læser	side 7
1. Foregangsmændene	side 9
Boede Valhøjvej 11 · En hektisk periode · Sled på kræfterne · Røde faner ved krematorierne · Ingen røde faner · Foreningens første formand · Ærkekøbenhavn · Seks børn · Afholdsmand i NIOGT · Afholdsarbejde en social opgave · Socialdemokratiet i Valby · Arbejderbevægelsen på vej · Kvinder også mennesker · Stort som småt på dagsordenen · Støt Kooperationen · Hos de vilde · Formandens fald · Ned ad bakke	
2. Her løfter vi i flok	side 21
Fornemme besøg · Arbejderne skal støttes · Flotte anmeldelser · Til lykke, held og velsignelse · 40 vederhæftige mænd · På venteliste	
3. Den, der selv besidder sit lille hus, bliver aldrig kommunist	side 27
Filantropi · Utilfredsheden skal stækkes · Lægeforeningens Boliger · De Classenske Boliger · Aktieselskab til opførelse af boliger · Virksomhedernes arbejderboliger · Billige Statslån · Flest i København · I flere omgange · Statslån til private · Modstand fra Højre · Den sociale byggeforeningsbevægelse	
4. Valby ved århundredeskiftet	side 36
Ind i Københavns Kommune · Langt ude på landet · Naboer til Den Hvide By · Legeland · Jord fra Bechsgården · Jord for 37000 kr. · Nej fra sognerådet · Private lån · Parcellerne inddeles · Søndre Allé åbnet	
5. Han nåede det i længden	side 45
Hvid, grøn og rød · Engelsk forbillede · Boliger til Kooperationen · Arbejdervillaer i palæstil	
6. Eget hus med en daler på lommen	side 49
Fornemme besøg · Arbejderne skal støttes · Flotte anmeldelser · Til lykke, held og velsignelse · 40 vederhæftige mænd · På venteliste	
7. Grundstenen nedlagt 1899	side 54
Opført 1900-1903 · Klar til indflytning i 1900 · Formandens tilsynsførende · Vanskelige opgørelser · Hurtige bygningsændringer · Ja til høns, nej til heste · Klager over byggesjusk · Drøje diskussioner · Indretning af lejlighederne · Ros fra skønsmændene	
8. Husenes indretning	side 65
Uden kældre · Haver og plørede veje · Folketælling i 1906 · 25 personer i et hus · Håndværkere og ufaglærte · Vedligeholdelsesfondet	
9. Store restanceproblemer	side 73
Restanceudvalg · Nye inddrivelses hver uge · Videre salg af medlemsretten · Kalkuleringsudvalget · Frederik den 8. træder til	
10. Gode penge i udlejning	side 77
Ingen let opgave · Manglende husleje · Svært at leje ud · Assuranceselskabet	

11. Sammenhold og hønsehold	side 81
Kontor hos skomager Bjørn · Butikkerne · Butiksspørgsmålet op igen · Have- og hønsehold · To møder om måneden · Rønnetræer på alléerne · Hønseejerne til rivegilde · Lysthuse og plankeværk påtales · Store rotteplager · Første sporvogne i 1901 · Linie 6 overtager Valby-strækningen · Et rigt børneliv · Jule- og fastelavnsfester · I Valbys skoler · I folkebørnehave i Den Røde By · Skæve personer · Naboerne i Den Røde By · Trekantens Selskabelige Forening · 10 års stiftelsesfest · Festen · 40 års jubilæet	
12. Slaget om legepladsen	side 97
Klager fra beboerne · 60 øre pr. kvadratalen · Legepladsen til salg · For alvor ballade · Kaotisk generalforsamling · På to fronter · Igen heftig debat · Helt ny bestyrelse	
13. Skøde på eget hus	side 105
Oprør i foreningen · Hidsig debat · Færdig efter et år · Første medlemmer forlader foreningen · Udkast til skøde 1916-1917 · Sagførere i kø · Sidste generalforsamling · Grundejerforeningen Trekantens Vejlag igang	
14. Under forandring	side 114
Individuelle behov · Kælderudgravning · Nyt lys over kvarteret · Slut med at gå i gården · Bad efter forholdende	
15. Hvidtning – altid til debat	side 121
Hvidteordningen fra 1903 · Fast punkt i vejlagets vedtægter · Altid til debat · Dårliche håndværkere · Ekspertes uenige · Radikalt forslag nedstemmes · En pinagtig situation · Nye materialer · Helt galt · Andre materialer, andre farver · Fup igen · Nye forsøg · Flere tilbud · Nye undersøgelser · Problemer igen · En plan · Ballade · Flere problemer · En revideret plan · Kompromis · Kulturbym på tværs · Ramt af sygdom · Alvorlige problemer · Ordningen truet	
16. I storm og stille	side 135
De første hårde år · Ekstrakontingent · Magistraten presser på · I søgelyset · Nye kontingentudskrivninger · Ingen vej udenom · Den næstbedste løsning · Økonomiske og tekniske problemer · Ingen lejeforhøjelser · Honnør for formanden · Nedsat aktivitet · Østerallé blev til Nordre Allé · Andre folk men samme emner · Roligt gennem krigen · Da ungdomsoprøret slog igennem · Om at stå tidligt op · Frøken eller frue · Ak, hvor forandret · Andre toner	
17. Den bevarende lokalplan	side 150
Erhverv og småbutikker · Valby Langelade udvides · Lokalplan i 1996 · Moderniseringsbølgen · Øget bevidsthed om de gamle huse · Fodarbejdet igang · Første forslag til lokalplan · På'en igen · Nu skal det være · Færdigt forslag i 1994 · Bagefter	
18. 100 år i glimt	side 159
De svære glimt · ...hvor ærligheden slippe op · Mere hjerterum end husrum · Regelmæssighed · To-holdsskift i skolen · Kvarterets faktotum · Besættelsen · En anden verden · Store badedag · Det gamle træ · Herfra min verden går · Næringsliv og næringsborg · Et selvforsynet kvarter · Livlige hjørner · Mange initiativer · De gamle familier · Greven · Dør om dør med fjenden · Skolen for livet · Tiden der fulgte · Sådan var det, sådan er det	
De sidste 20 år kort fortalt	side 185
Pluk fra protokollerne	
Bilag	side 204

Forord

Tænk, hvis hundrede år gamle huse kunne fortælle om de mennesker, der har beboet dem; hvilke hændelser de har været vidne til igennem årene. Sikke historier. Og selv om vi ved, at det kan huse jo af gode grunde ikke, så er det, takket være en ihærdig indsats fra Historiegruppen : Ida Duelund Mortensen, Tine Ottesen, Lisbeth Eg Jensen, Jette Gade – og ikke mindst journalisterne Charlotte Holten-Møller og Hagen Højer Christensen, der har sammenskrevet og redigeret bogen - lykkedes at illudere at husene beretter.

Her bor vi så og skaber liv. Nyt liv i gamle rammer. Vi forbedrer nænsomt rammerne, så de modsvarer vore krav til moderne hjem, mens vi værdsætter kvarterets æstetiske kvaliteter. Hvis vi kun ønskede moderne komfort, boede vi ikke her. Vi vil bo godt og smukt. Hvordan vi indretter os bag murene er vores egen sag - vores egen smag. Hvordan vi vedligeholder de ydre rammer er en fælles sag. Her er æstetikken ikke til diskussion, men nedfældet i den bevarende lokalplan for området.

Kære beboere, medborgere, venner...: Tillykke! I sidder med et dokument i hånden, som dels skuer tilbage i tiden; dels rækker ind i fremtiden: Den vil blive læst af kommende generationer, der - ligesom vi - vil ønske at kende baggrunden for denne oase i storbyen.

Lars Johannes Jespersen
Formand, Trekantens Vejlag

Kære læser

»Fra Sverige kom en Kommission, der her i landet saa paa
Huse og Bygningsforhold i det hele taget.
Her i Den Hvide By standsede de imponeret!
- Er det virkelig Arbejderstanden, der bor her, sagde de.
- Saadanne „tilstande“ kendte man ikke dér, hvor de kom fra.
- Ja, her løfter man i flok, sagde Formand Kjærulff.«

Citatet er læst i „Valbybladet“ af 25. juni 1903. Bladet havde dagen før haft en journalist med, da deltagerne i „Den Nordiske Teknisk-Hygieniske Kongres“ besøgte Den Hvide By.

I spidsen for delegationen, der skulle se et eksempel på moderne dansk byggeri for de ubemidlede klasser, var den mangeårige og mægtige formand for Socialdemokratisk Forbund (Socialdemokratiet. Red.), folketingsmand og borgmester i København Peter Knudsen. Han havde et par dage i forvejen - sammen med to herrer fra komitéen for kongressen - besøgt Valby Arbejderes Byggeforening med et besøg og over en forfriskning sikret sig, at alt var i orden til det fornemme besøg. Og det var det. Eller rettere: Det blev det naturligvis.

Indenfor blev lejlighederne nettet. Udenfor blev haverne luget, fortovene revet, alléerne stampet og selv kvarterets legeplads lod bestyrelsen *ordne så godt som muligt*.

For ganske som det fremgår af reportagen i „Valbybladet“ var byggeforeningens medlemmer stolte over deres bebyggelse og glade for at vise den frem. Også selv om en del af området endnu var en byggeplads. De sidste fire huse endnu var under opførelse. De stod først færdige i løbet af 1904.

Netop de første beboeres spontane glæde og umiddelbare stolthed over deres kvarter har været inspirationen til denne bog. Deres gå-på-mod, udholdenhed, vedholdenhed, sammenhold og ikke mindst økonomiske dristighed pirrede nysgerrigheden hos os, der havde sagt ja til at undersøge muligheden for udgivelsen af et jubilæumsskrift i 1998 i forbindelse med 100 års dagen for stiftelsen af Valby Arbejderes Byggeforening den 26. april 1898.

I stedet for et egentligt lejlighedsskrift baseret på billeder er det blevet til denne lokalhistoriske krønike, der forsøger at afspejle et spændende stykke Danmarkshistorie fra dengang arbejderbevægelsen blev dannet, og de første spæde skridt i retning mod velfærdsstaten blev taget.

Der har undervejs været et større opsporingsarbejde af de personer, der var med fra stiftelsen af foreningen. Ingen af grundlæggerne har indforskrevet sig i den rigtige Danmarkshistorie. De har som de fleste danskere haft deres hverdagsliv, været optaget af deres familie og i de første mange år af kvarterets historie forsøgt at få økonomien til at hænge sammen trods vanskelige forhold med ringe løn, lange arbejdsdage, og hvor sygdom kunne tvinge en familie fra hus og hjem.

Vi har på kanten af det 21. århundrede forsøgt at tegne et billede af tiden ved overgangen fra det 19. til det 20. århundrede og dermed viderebringe forståelsen for det hårde slid og barske sociale vilkår, der var en del af hverdagen for bare et par generationer siden. Gennem venlige menneskers erindringer og de ombyggeligt førte foreningsprotokoller - hvoraf kun den allerførste er gået tabt - har vi forsøgt at give nogen af de ellers anonyme folk mæle.

Fra de første dramatiske år trækkes linierne frem til i dag, hvor Den Hvide By er et attraktivt boligkvarter. Hvor foreningssammenholdet stadig videreføres i Vejlaget „Trekanten“. Hvor foreningssamarbejdet her hundrede år efter har udmøntet sig i en lokalplan, der sikrer kvarterets særpræg og oprindelige kvaliteter og samtidig kombinerer dem med moderne bekvemmeligheder som fjernvarme og kabel-TV. Og stadig er husenes hvidtning et fælles anliggende.

Vi håber, at bogen må blive til fornøjelse og samtidig kan bidrage til at fastholde kvarterets særpræg og mange kvaliteter.

Valby, den 27. november 2000

Vejlagets historiegruppe:

Ida Duelund Mortensen

Tine Ottesen

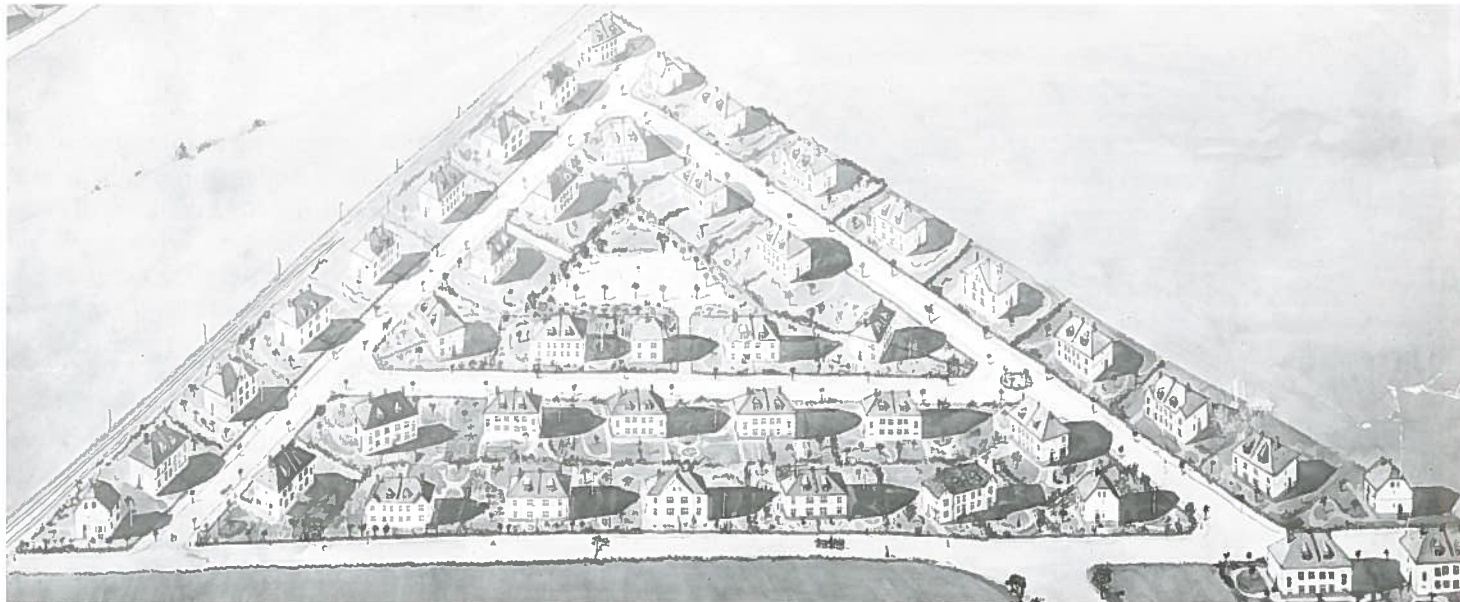
Lisbeth Eg Jensen

Jette Gade

Redaktion:

Charlotte Holten-Møller

Hagen Højer Christensen

I. KAPITEL

Foregangsmændene

Fyrbøder Niels Peter Nielsen (1870-1927) tog initiativet til byggeforeningen. Snedker Waldemar H. L. Kjærulff (1863-1937) blev første formand

Det er fyrbøder, Niels Peter Nielsen fra Løgstør, der tillægges initiativet til at stifte Valby Arbejderes Byggeforening, senere bedre kendt som Den Hvide By - ikke at forveksle med gasværksarbejdernes samtidige byggeforening på Frederiksberg, der også er kendt for sine hvide huse.

Niels Peter Nielsen - altid kaldet Peter Nielsen - optræder senere som maskinmester i foreningens protokoller.

Han meldte sig i en alder af 28 år ind i foreningen den 30. april 1898 og blev udstyret med medlemsnummer 15. Men han har formentlig været med til at indkalde til de forberedende møder, der gik forud for foreningens stiftelse.

Han blev foreningens første og meget respekterede kasserer.

I 1908, da foreningen markerede sit 10-års jubilæum, blev Peter Nielsen hyldet som byggeforeningens stifter med disse ord i en af de mange festsange i dagens anledning:

*Særlig Tak vi ham dog skylder
som os Tanken gav,
derfor vi nu her ham hylder,
hans Idé var brav.*

*Medlem femten: PETER NIELSEN
ham vi prise maa,
han skal have Tak og Hilsen
fra os, Store, Smaa;
han skal have Tak og Hilsen!
Tak fra Alle: Store, Smaa".*

(Mel.: Ja, vi elsker dette landet)

Det første oversigtsbillede af Den Hvide By i Valby. Selv om der endnu var otte år til flypioneren Ellehammer i 1906, som den første i verden littede med en flyvemaskine og fløj 42 meter i en halv meters højde, kunne datidens arkitekter godt give fantasien frit svæv. Her har arkitekt Chr. Mandrup-Poulsen i 1898 ladet fantasien arbejde for sig i en oversigtstegning for at vise medlemmerne af Valby Arbejderes Byggeforening, hvordan deres 81 huse ville tage sig ud på det karakteristiske trekantede otte tønder land store markareal, som foreningen erhvervede vest for det gamle Valby.

(Ill. Vejlaget Trekantens Arkiv)

Fyrbøder Niels Peter Nielsen (1870-1927) anses for at være initiativtageren til stiftelsen af Valby Arbejderes Byggeforening. Han blev den første mand på den meget vigtige post som kasserer og blev kendt for sit sociale sindelag, når det kneb med at betale boligafgiften. Men sygdom og arbejdsløshed satte ham selv i en vanskelig situation. Allerede i 1904 måtte han nedlægge kassererhvervet på grund af sine egne restancer. Det lykkedes ham dog at bevare medlemsskabet, og han boede i huset på Søndre Allé 27 til sin død i en alder af kun 56 år. Som en tak for hans indsats rejste byggeforeningen en mindesten på hans grav på Hvidovre Kirke. Graven er i dag sløjfet.

(Foto: Vejlaget Trekantens Arkiv)

Også i et interview i "Valbybladet" i 1938 i anledning af foreningens 40-års jubilæum udtalte formanden for Trekantens Vejlag gennem 16 år, malmester R. Jensen blandt andet, at *Den Mand, der tog Initiativet til Foretagendet for 40 Aar siden, var Maskinmester P. Nielsen; han samlede de Medlemmer, der dannede Valbys Arbejderbyggeförening. (...) Trods det, at man den Gang syntes Valby var et noget fjernt liggende Sted - vi var jo uden Trafikmidler - saa var man alligevel ivrig efter at få bygget (...).*

Da byggeföreningens første forhandlingsprotokol - fra starten i 1898 til sommeren 1900 - formentlig er gået tabt og dermed også de sikre vidnesbyrd om detaljerne i forbindelse med föreningens start, ved vi ikke, hvordan Niels Peter Nielsen fandt sammen med de øvrige 80 medlemmer af "Valby Arbejder-Byggeförening", som byggeföreningen hed indtil 1901, hvor den skiftede navn til "Valby Arbejderes Byggeförening - VAB".

Men det er oplagt at antage, at byggeföreningens første 81 foregangsmænd har haft kendskab til hinanden via arbejderbevægelsen og ad den vej har overbevist hinanden om, at det var værd at søge at opnå de billige statslån, der gjorde det muligt at stable en byggeförening på benene. Også selv om medlemmerne i byggeföreningen stort set ikke selv rådede over nogen midler.

De var alle folk af små kår og udgjorde en blandet skare af fortrinsvis faglærte håndværkere, færre ufaglærte og ganske få funktionærer.

De var ganske givet stærkt inspirerede af de mange nye socialdemokratiske föreninger, der i avisen "Social-Demokraten" indkaldte til offentlige møder med krav om ordentlige og sunde boliger til arbejderstanden.

Fælles for de 81 medlemmerne var også, at en stor del af dem praktisk talt boede dør om dør med hinanden.

Af listen over de 81 pionerer i Den Hvide By fremgår det, at deres adresser - før de flyttede ud i de nye huse i Den Hvide By - var koncentreret om tre store distrikter - nemlig Valby, Vesterbro og Nørrebro, så en del havde formentligt stiftet bekendskab med hinanden i de gamle kvarterer.

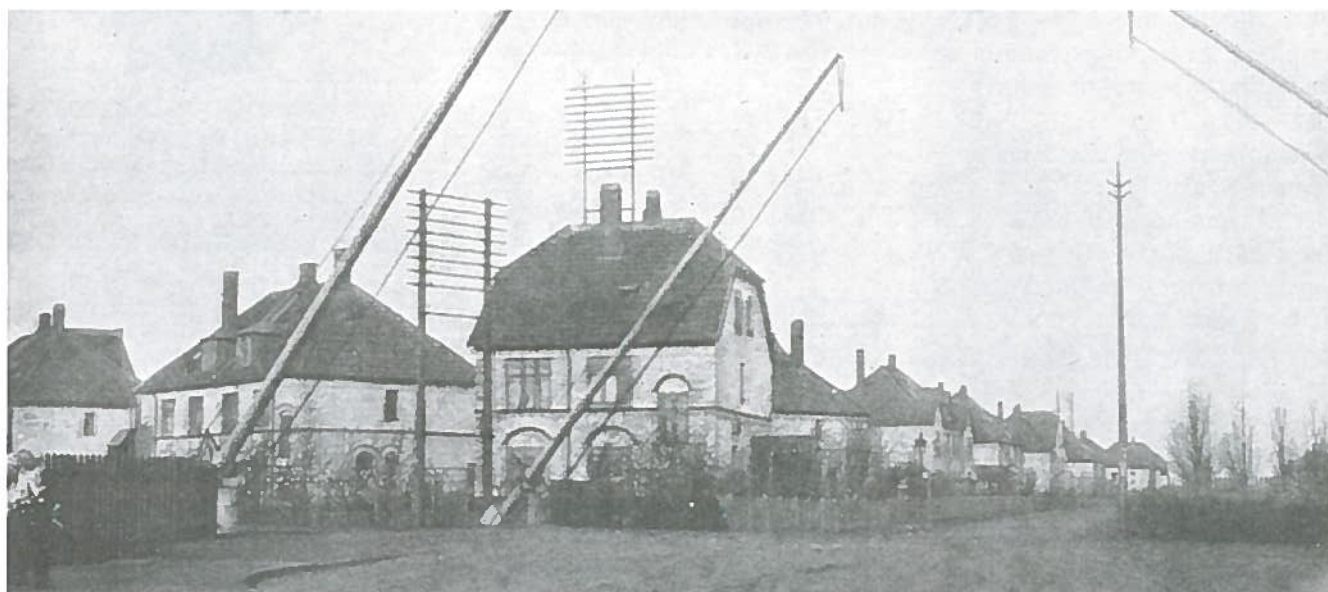
Valby Kro har højst sandsynligt også lagt lokaler til den nye byggeförening's stiftende generalforsamling i lighed med nabobyggeföreningen "Valby og Omegns Byggeförening", der opførte "Den Røde By" ved Timotheus Kirken.

Boede Valhøjvej 11

Selv boede stifteren, fyrbøder Peter Nielsen i Valby på Valhøjvej 11 i Stuen, inden han flyttede ud i sit nye hus på Søndre Allé 27.

Et tidligt billede af Den Hvide By. Midt i billedet ses bebyggelsens allerførste hus på hjørnet af Søndre Allé ved Valby Langgade 151 - dengang Remisevej 101 og indfaldsporten til det nye kvarter. Indtil 1911 var husene på Søndre Allé naboer til Vestbanen mellem København og Roskilde.

(Foto: Det Kongelige Bibliotek)

Han var gårdmandssøn, født den 2. juli 1870 i landsbyen Overlade syd for Løgstør og tæt på Ranum. I 1894 blev han gift med Olga Sofie Christoffersen i Frederiksberg Kirke. Hun kom fra Sundby på Amager og var datter af en slagtermester.

Da de første huse stod færdige, flyttede Peter og Olga Nielsen sammen med deres første barn, en søn, ind på 1. sal på Søndre Allé 27.

Her fik de yderligere to børn. Og der blev i den forbindelse rykket flittigt rundt mellem etagerne, ligesom der skete jævnlige flytninger ind og ud af huset blandt de logerende.

I 1906 boede familien Nielsen, ifølge folketællingen samme år, nu på 2. sal med deres tre børn.

I stuen boede en blomsterhandlerske, enkefru Mathine Jensen og stryggerske Hansine Jensen og to børn. Og på 1. sal stukkator Lauritz Chr. Madsen med sin hustru, fire børn og et plejebarn. Alt i alt havde 18 personer deres hjem på adressen Søndre Allé 27.

En hektisk periode

Peter Nielsen var kasserer i foreningens allermest hektiske og økonomisk vanskeligste periode.

Der var et omfattende regnskab at holde styr på.

Ikke kun skulle der holdes styr på medlemmernes indbetalinger til foreningen, der døjede med medlemmernes evindelige restancer. Der skulle også holdes øje med, hvad medlemmerne tog i husleje af deres logerende. Huslejen var nemlig en vigtig forudsætning for, at økonomien kunne hænge sammen.

Samtidig påhvilede det også kassereren at sørge for foreningens rettidige betaling af afdrag og renter på lån, skatte- og afgiftopkrævning, udgifter til reparationer og vedligeholdelse, hvidteordning, fælles indkøb af komfurer, gasborde og lygter til udendørs belysning, skærver til vejene og legepladsen, salg af medlemsret til husene, tage sig af vurderingsforretninger, når husene stod færdige, assurance, oprettelse af hjælpe- og vedligeholdelsesfond og meget, meget mere.

Niels Peter Nielsen blev efter nogle år da også assisteret af en bogholder for at løse de mange opgaver.

På forslag fra bestyrelsen blev der således på generalforsamlingen i 1903 iværksat en "Omordning af Regnskabsførelsen":

Kassereren fører Forretningsgangen, modtager alle Indbetalinger og besørger alle Udbetalinger, saavel paa Kontoret som udenfor dette, Terminsudbetalinger, dog kun i Forening med Formanden.

Til at føre Foreningens Regnskaber, der føres som dobbelt Bogholderi, antager Bestyrelsen en Bogholder. Bøgerne afsluttes hvert Halvaar.

Hver Maaned uddrages et samlet Regnskab, der fremlægges for Bestyrelsen, underskrevet af Revisorerne. Ligeledes uddrages hver Maaned Restancer af enhver Art. Disse indføres i en dertil indrettet Protokol, som forelægges Bestyrelsen ved hvert ordinært Møde.

Kassereren lønnes med 20 Kr. og Bogholderen med 20 Kr. pr. Maaned.

Også formanden medvirkede i kassererarbejdet.

Sled på kræfterne

Kasserer P. Nielsen arbejdede hårdt og viste sig ofte som de svages fortaler, når de var bagud med boligafgiften til foreningen.

Da restancerne var så store, at *adskillige Medlemmer i Følge Lovene skulde under Administration, blev det vedtaget at paaminde disse Medlemmer at betale, saa de kun havde lovlig Restance, før der tages alvorligere fat på dem.*

6 Møder

om

Arbejdernes Boliger

i

København og paa Frederiksberg

Garantibillet ved Subskriptions- og Forsikrings- og Opførings af Hus-
ene i Arbejdernes Boliger

i Aften, Tirsdag, Kl. 8^{1/2},

6 offentlige Møder

I følgende Boliger:

Nørrebro 22, Forsamlingsbygningens Nørre Sal. Taler: Boligbyg-

mand C. G. Andersen og Boligbygmand P. Holm.

Århus 14, Forsamlingsbygning, Århusmarvej 8, den Nørre Sal.

Taler: Boligbygmand C. G. Andersen og Borgerrepræsentant

C. M. Olsen.

Vesterbro 40, den Nørre Sal. Taler: Boligbyg-

mand P. Knudsen og Boligbygmand H. C. Meyer.

Nørrebro 49, den Nørre Sal. Taler: Boligbyg-

mand P. M. Knudsen og Elv. Olsen.

„Søndermarken“, Søndermarken Dødsring, den Nørre Sal. Taler: Bolig-

bygmand J. Jensen og Borgerrepræsentant for Danst Arbejdernes

Bund C. G. Andersen.

„Søndermarken“, Søndermarken Dødsring, den Nørre Sal. Taler: Boligbyg-

mand J. P. Jensen og Borgerrepræsentant for Danst Arbejdernes

Bund H. C. Dyng.

Befrævelsen

for

Socialdemokratiske Forbund.

Dagbladet »Social-Demokraten« den 15. februar 1898. I en annonce på forsiden indkaldte bestyrelsen for Socialdemokratiske Forbund til seks møder samme aften om arbejdernes boliger i København og Frederiksberg. Og det var formentlig under disse møder, at grundlaget for Valby Arbejderes Byggeforsamling, der blev stiftet samme år, blev skabt. Det fremgår af en redaktionel artikel, at de seks møder, der skulle ledes af landstings-, folketings- og kommunalbestyrelsesmedlemmer var udtryk for en protest mod de eksisterende boligforhold: »For at give Protesten det nødvendige Eftertryk, maa hver Mødesal i Aften være fyldt. I hver af de Kredse, hvor Møderne holdes, er Boligspørgsmaal et brændende, derfor vil det være heldigt, om hver kreds' Befolkning søger det nærmeste Mødelokale. Men det er ikke alene dem, der lider under de nu bestaaende Huslejlighedsforhold, som bør indfinde sig. Alle, der har Grund til at ønske vor Bys Fremgang i Retning af sundere, hyggeligere og billigere Boliger, bør komme til Stede, og vi tager ikke Fejl, naar vi siger, at Ønsker i den Henseende næres af den største Del af mindre bemidlede Københavnerne. Altsaa til Møde i Aften!« Og parolen blev fulgt, viser avisens referat dagen efter. Det ses på modstående side.

Men arbejdsbyrden sled på kassererens kræfter. Samtidig var familien ramt af sygdom. Hans hustru var i mange år svagelig som følge af tuberkulose og døde i 1918 i en alder af kun 48 år. Selv skrantede han også i en årrække og var i flere perioder ramt af arbejdsløshed, formentlig som følge af sit svigtende helbred.

Da han på et tidspunkt selv kom bag ud med sin boligafgift til foreningen, var der ingen vej uden om. Han måtte forlade bestyrelsen.

Peter Nielsen opnåede således kun at være kasserer fra 1898 til 1904 - og langt senere - revisor et enkelt halvår, da foreningen overgik til selveje i 1915.

På generalforsamlingen den 20. februar 1904 foreslog bestyrelsen ham således ikke genopstillet.

Til gengæld blev P. Nielsen behørigt hyldet for sine fremsynede ideer og sin indsats i foreningen.

Dirigenten motiverede således et Leve og en Tak til den afgaaede Kasserer. Forsamlingen sluttede sig hertil ved at rejse sig og udbringe et 3-foldigt Hurra. Formanden anbefalede at give Hr. Nielsen et Fotografi af "Trekanten" i Lighed med hvad Sagfører og Arkitekt havde modtaget og bad Hr. Nielsen se paa det, ikke som en Værdigenstand, men som et lille Brev for vor Anerkendelse af hans arbejde i Foreningens Tjeneste. Hr. Nielsen takkede og udtalte, at det vilde være ham en stor Glæde at modtage en saadan Gave. Dette vedtoges med Akklamation.

Niels Peter Nielsens økonomi bedrede sig ikke med årene.

I 1915 gav han selv bestyrelsen et bud på, hvordan han kunne afvikle sin gæld - en ordning, som bestyrelsen accepterede, og som gjorde, at han og familien kunne blive boende i huset på Søndre Allé 27.

Det blev også P. Nielsens sidste opholdssted.

Den 2. januar 1927 døde han på Kommunehospitalet af den tids svøbe tuberkulose. Han blev kun 56 år.

Fem dage efter - den 7. januar - blev han begravet på Hvidovre Kirkegård, Uden Præst og som medlem af "International Forening af Bibelstudier", som der står anført i Kirkebogen.

Røde faner ved krematorierne

Peter Nielsen ønskede altså ikke at blive stedt til hvile af en af kirkens præster, men valgte en borgerlig begravelse.

Om han ligefrem var medlem af "Foreningen for Borgerlig Begravelse og Ligbrænding", som blev stiftet ved århundredskiftet, vides ikke. Meget tyder imidlertid på det.

Ligbrændingsforeningernes formål var oprindeligt blandt andet også at besørge bisættelser for foreningens medlemmer uden præstelig medvirken og iøvrigt at samle medlemmer, der står uden for Folkekirken eller som ikke ønsker dens Bistand.

Borgerlige bisættelser blev indført meget mod de teologisk prægede begravelsesmyndigheders vilje, og ligbrændingsforeningerne måtte føre en sej kamp med myndighederne om de røde fagforeningsfaners adgang til krematorierne.

Der blev også sunget hjemmeskrevede begravelsessange, hvor tanken om sammenhold og solidaritet i bogstavelig forstand blev markeret lige til det sidste.

Som der står i en af sangene var borgerlige begravelser:

Symbol på Borgersind, der naar til Graven... hen til den lille Plet i Fælleshaven, hvor Lighed bor og evig Broderfred.

Eller: Du vil helst undvære Sortekjolen, for Han skælder ofte Smaafolk ud.

Eller: Hold dig munter, Livet er en Fest. Men naar endelig Død skal være, er den borgerlige li'godt bedst!.

Med andre ord - ligbrændingsforeningerne var en forening fri for Præst, Postyr og Præk. En begravelsesform fyrbøder Peter Nielsen antagelig har sat pris på.

Ingen røde faner

Det ser dog ikke ud til, at Niels Peter Nielsen kom i graven under smældende røde faner.

Tværtimod beklagede en række medlemmer af Vejlaget på en efterfølgende generalforsamling, at P. Nielsens begravelse var foregået på en alt for stille og ubemærket Måde:

Efter at Regnskabet var blevet godkendt, forlangte flere af Medlemmerne Ordet for at udtale nogle smukke og velvalgte Ord om afdøde Maskinmester Nielsen, som havde været en af Trekantens stiftere. Det fremhævedes stærkt, hvilket stort og uegennyttigt Arbejde, han havde nedlagt i dens Tjeneste, især i de første af dens Trængsels Aar. Han havde tillige i flere Aar virket som dens Kasserer.

Det beklagedes meget, at hans Død og Begravelse var foregaaet paa saa stille og ubemærket en Maade, saaledes at Vejlaget og dets Bestyrelse ikke havde faaet Tid og Lejlighed at paa en værdig Maade at hædre hans Minde ved hans Begravelse på Hvidovre Kirkegaard.

Ære være hans Minde.

Forsamlingen gav sin Tilslutning ved at rejse sig. Derefter besluttedes det på Forslag af Herr Sundstrøm at tilbyde de Efterladte at rejse en Mindesten paa hans Grav til Værdi af 150,00 á 160,00 Kroner paa Stiftelsesdagen den 26. April 1927.

Derefter gik man over til punkt 3: Hvidtning af husene...

På et efterfølgende bestyrelsesmøde var indkøb af gravstenen eneste punkt på dagsordenen, der blev refereret således:

Mødt var hele Bestyrelsen minus Fotograf Nielsen. Bestyrelsen henvendte sig til Stenhuggermester Nielsen, Vestre Kirkegaardsallé og bestilte en Gravsten til en Pris af Kroner 205.00.

Foreningens første formand

En anden af "Valby Arbejderes Byggeforening's" fremtrædende foregangsmænd var foreningens første bestyrelsesformand, Waldemar Heinrich Ludvig Kjærulff. Han led på mange måder samme skæbne som kasserer P. Nielsen.

Waldemar Kjærulff meldte sig som 35-årig ind i byggeforeningen i øvrigt samtidig med kasserer P. Nielsen, nemlig den 30. april 1898. Også han kom hurtigt bagud med boligafgiften, men i modsætning til Peter Nielsen måtte han til sidst lide den tort at blive smidt ud af foreningen.

Snedker Kjærulff kan siges næsten at være arketyper på de øvrige 80 medlemmer af foreningen. Han var håndværker, erklæret socialdemokrat og afholdsmand og meget aktiv i foreningslivet.

Både han og hans hustru Josephine var stærkt engagerede i samfundsforhold og politik. De var stærke i troen - både den politiske og den religiøse.

Min morfar var faglig aktiv og meget partitro, en ærkesocialdemokrat. Han og hans kone levede efter parolen, at var man socialdemokrat, var man det for livet, fortæller et af formand Kjærulff's børnebørn, Jens Dehn.

Knap så krakilsk var han tilsyneladende, når det gjaldt afholdssagen. I alt fald står det, ifølge Jens Dehn, til troende, at fru Kjærulff ud over garn, tråd og cigarer i en af kvarterets første butikker også solgte øl og snaps. Om det så var en god forretning er nok lidt tvivlsomt, idet mange af foreningens medlemmer også var tilknyttet afholdsbevægelsen.

De 6 Møder.

Lokalerne overfyldte.

Der kræves, at Kommunalbestyrelsen skal opføre Arbejderboliger.

Det var et afsluttende Ord i Aften paa den Tid, Socialdemokraternes 6 store Møder. Røde faner, der var den første af dem, der blev afsluttet. Den første af dem, der blev afsluttet, var den første af dem, der blev afsluttet.

De første af dem, der blev afsluttet, var den første af dem, der blev afsluttet. Den første af dem, der blev afsluttet, var den første af dem, der blev afsluttet.

Rangl over 6000 Mennesker var til Stede ved Møderne, og der var fuld Enstemmighed i Fordømmelsen af den systematiske Udbygning, vore Grundejerforeninger har sat i Scene, og af den ganske utilladelige Børnefølgelse, hvorved Frygten for Husejerne kommer til at virke som en ny Malthusianisme (Thomas Malthus 1766-1834, engelsk nationaløkonom, der især er kendt for sin befolkningsteori. Han anbefalede forhøjelse af ægteskabsalderen og seksuel afholdenhed for at undgå overbefolkning. Red.), der indfører 3-Børns Systemet som Maksimum.»

»Social-demokraten«, der i slutningen af 1800-tallet var Skandinavien største dagblad, havde fundet de store overskrifter frem onsdag den 16. februar, da der på forsiden blev refereret fra de seks møder. Der meldtes om overfyldte lokaler, og der blev stillet krav om, at kommunalbestyrelsen skulle opføre arbejderboliger. Referatets form var meget engageret: »Det var et afskyeligt Vejr i Aftes paa den Tid, Socialdemokratiets 6 store Møder skulde begynde. Den kolde Februarregn strømmede ned fra Skyerne, saa man skulde tro, Folk ville vægre sig ved at forlade Hjemmene. Det gjorde de ikke. I tætte Klynger vadede de gennem Søl og Snavs for at naa hen til Lokalerne og lægge deres Protest til Kammeraternes. Resultatet af denne almindelige Indignation blev, at alle de seks store Lokaler var overfyldte, endnu før Møderne skulde begynde, saa at mange Hundrede maatte gaa bort uden at kunde faa Plads. Langt over 6000 Mennesker var til Stede ved Møderne, og der var fuld Enstemmighed i Fordømmelsen af den systematiske Udbygning, vore Grundejerforeninger har sat i Scene, og af den ganske utilladelige Børnefølgelse, hvorved Frygten for Husejerne kommer til at virke som en ny Malthusianisme (Thomas Malthus 1766-1834, engelsk nationaløkonom, der især er kendt for sin befolkningsteori. Han anbefalede forhøjelse af ægteskabsalderen og seksuel afholdenhed for at undgå overbefolkning. Red.), der indfører 3-Børns Systemet som Maksimum.»

Den Hvide By blev opført langt ude på landet. Som Valbybladet skrev ved Vejla-
get Trekantens 40 års jubilæum i 1938:
»Meget er forandret siden Starten i Bæl-
mørke og et evigt Morads. Men man må
jo huske på dengang i Aarene omkring
Aarhundredskiftet, da først Vestre Allé -
Siden Søndre og Nordre Allé blev til - laa
dette Distrikt ude på landet. Man tog til
København, som om det var en Verdens-
begivenhed - og ikke ualmindeligt var
det, at baade Damer og Herrer i Aftenens
Mulm og Mørke, naar f. eks. Teatrene
lokkede Borgerne fra Valby, da at se
disse ile mod Sporvognen - der var et
syndigt stykke til - man skulde helt hen
til Linie 6-sløjfen (dengang Linie 2) - med
hver sin Pakke under Armen, hvori fjæ-
lede sig Sko eller Støvler - man kunde
nemlig kun betræde Den Hvide Byggefor-
enings Veje med Træsko!
(Foto: Det Kongelige Bibliotek)

Waldemar Kjærulff boede i byggeforeningens allerførste hus, nummer 1, på hjørnet af Søndre Allé ved Valby Langgade 151 - dengang Remisevej 101 - indfaldsporten til Den Hvide By.

Der var også andre Kjærulffer i Den Hvide By, nemlig Christian E. Kjærulff, der var telegrafbud og Emannuel Kjærulff, der var urtekræmmer.

De havde medlemsret til hver sin ende af huset på Nordre Allé, num-
mer 9 og 11, men de flyttede lige som Waldemar Kjærulff temmelig hur-
tigt fra bebyggelsen.

Ærkekøbenhavn

Waldemar Kjærulff var københavner med stort K, og familien havde i
flere generationer boet i Nyboder med fast arbejdsplads i Søværnet
på Holmen som værftarbejdere og "Kgl. Sjaluproere".

Selv tog Waldemar Kjærulff svendebrev som snedker og boede på
Valby Langgade 89 med kone og børn. Og det var formentlig her han sam-
men med andre glødende socialdemokrater læste de opråb, der med fed,
gotisk skrift var trykt på forsiden af "Social-Demokraten" den 15. februar
1898, kun to måneder før "Valby Arbejderes Byggeforening" blev stiftet:

6 Møder om Arbejdernes Boliger i København og paa Frederiksberg.

De mange møder var en protest mod de elendige boligforhold, som ar-
bejderklassen blev budt og var *foranlediget ved Husværternes Børnefor-
følgelse og Opskruning af Huslejen i Arbejderkvartererne.*

Indignationen over de mørke og trange københavnske korridorlejligh-
heder var brudt ud i lys lue. Og det fik folk til at strømme til møderne.

*Lokalerne overfyldte - der kræves at Kommunalbestyrelsen skal opføre
Arbejderboliger, lød en anden af overskrifterne i "Social-Demokraten".*

Seks børn

Waldemar og Josephine Kjærulff fik seks børn, hvoraf den eneste dat-
ter først døde i 1993, 92 år gammel.

Og alle seks børn var udstyret med lige så imponante navne som deres
far, alle hentet fra den spændingslitteratur om fremmede lande, som de-
res mor ivrigt kastede sig over. Visse navne var dog også inspireret af fa-
miliens oprindelige tilknytning til militæret.

Foruden at være belæst i verdenslitteraturen abonnerede formanden
og hans hustru på Det Kongelige Teater og spadserede gerne helt fra Den
Hvide By til Kongens Nytorv, når de skulle i teatret.

- Min mormor var en spændende kvinde, fantastisk vidende og stærk.
Og jeg tror nok, det var hende, der bestemte derhjemme. Hun havde faste
meninger og var meget politisk interesseret ligesom min morfar. Men som
den herskende opfattelse var dengang, var det manden, der skulle frem,
og kvinden der skubbede på, fortæller Jens Dehn.

Blandt andet havde formandens hustru den klare opfattelse, at enhver
skulle svare sit. Alle skal ikke falde, fordi een falder, lød derfor en af de

mere kontante leveregler i formandens og sikkert også mange andres hjem i Den Hvide By.

Josephine Kjærulff var ved siden af sine kulturelle interesser også praktisk anlagt. Der var mange munde at mætte, og i maj 1901 anmodede hun selv bestyrelsen om tilladelse til at drive småhandel med tråd, garn og deslige - den eneste anmodning til bestyrelsen fra en kvinde i de første mange år.

Og hendes anmodning blev imødekommet. Bestyrelsen noterede ved den lejlighed, at det ikke lod til at *Brødhandelen vilde føre disse Nødvendighedsting, som der ofte følte Savnet af ikke at kunde faaes herude.*

- Min farmor syede også skjorter for en forretning inde i København, 12 ad gangen. Og hun forlod efter sigende ikke butikken, før hun havde fået sine penge, fortæller et andet barnebarn, Else Dehn.

Afholdsmand i NIOGT

Som sagt var formand Kjærulff aktiv afholdsmand, men han var ikke den eneste afholdsmand i byggeforeningen. Tiden omkring århundredskiftet var på mange måder en *brydningens tid, hvor der både var bud efter arbejdernes kampberedvillighed, samtidig med at der fra flere sider appelleredes til arbejderstandens mere småborgerlige interesser som selskabelige og oplysende foreninger.*

Det var også tiden, hvor de store afholdsforeninger så dagens lys. Spiritussen var en altødelæggende og demoraliserende svøbe.

Og da Waldemar Kjærulff var en engageret person, var han ikke kun selv afholdsmand, men deltog også aktivt i afholdsarbejdet som medlem af den lokale storloge inden for en af datidens største afholdsforeninger, NIOGT - "Nordic Independent Order of Good Templars" - en udløber af den verdensomspændende afholdsforening IOGT - "Independent Order of Good Templars".

Sagen gjaldt intet mindre end *Folkets Lykke* og et alkoholfrit land for efterkommerne. Idealet var *Udryddelsen af de berusende Drikke i vort Fædreland*. Men det var nok at skyde for højt.

Afholdsarbejdet en social opgave

NIOGT indtog med sin fintmaskede organisation, sin omfattende agitation og landsdækkende foredragsvirksomhed om afholdssagen - blandt andet i Arbejderforeningen i København med over 500 fremmødte - en førerstilling indenfor afholdsbevægelsen.

Afholdenhed blev en socialpolitisk sag og bevægelsen et filantropisk foretagende kendetegnende for den tid.

Ordenen havde sin egen avis, den etablerede en række Børne- og Ungdomsloger, oprettede børnehjem og tegnede livsforsikringer for medlemmerne.

Der blev oprettet et "Udvalg til Anbringelse af uheldigt stillede Børn", etableret bespisning af fattige børn på Østerbro, og i Valby blev afholdshjemmet "Skovly" indviet, hvor Studenteramfundet afholdt søndagsskole, og hvor også "Valby Arbejderes Byggeforening" holdt nogle af sine møder.

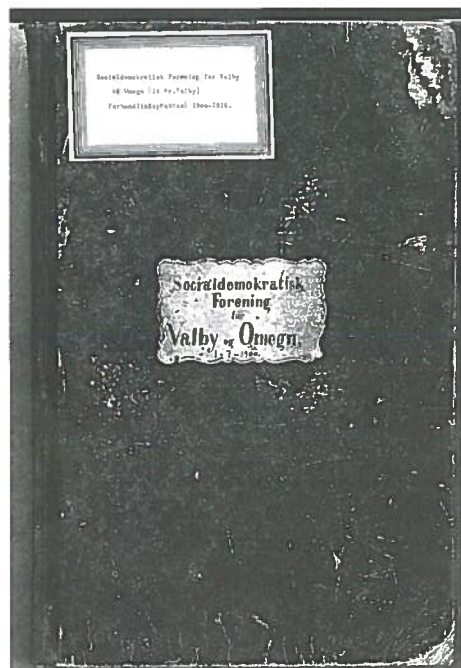
Ordenen måtte også forholde sig til det såkaldte *Ølspørgsmaal* - hvorvidt medlemmerne - som en særlig dansk ordning - måtte drikke godt dansk overgæret maltbryg som skibssøl og hvidtøl, sådan som *Tilhængerne af den udvidede Ølmyndelse* ønskede det. Eller om de over 27.000 medlemmer af ordenens 508 loger i Danmark skulle holde sig til vand, sådan som IOGT's vedtægter foreskrev.

Det blev efter et godt dansk kompromis tilladt medlemmerne at nyde såvel skibs- som hvidtøl.

Snedker Waldemar H. L. Kjærulff (1863-1937) blev Valby Arbejderes Byggeforenings første formand. Han blev medlem af foreningen samtidig med kasserer Peter Nielsen, nemlig den 30. april 1898, og de to kom til at dele skæbne i forhold til foreningen. De måtte begge forlade deres tillidsposter i utide. W. H. L. Kjærulff måtte ovenikøbet lide den tort at blive smidt ud af foreningen. Han var sammen med sin hustru Josephine og deres mange børn flyttet ind i det første hvide hus, på hjørnet af Søndre Allé ved Valby Langgade 151, dengang Remisevej. Hans hustru opnåede tilladelse til at indrette en butik med salg af sy- og tobaksvarer. Det påstås også, at fru Kjærulff trods familiens stærke engagement i afholdsbevægelsen solgte øl og brændevin ad bagdøren. Men lige meget hjalp det tilsyneladende på familiens økonomi. Allerede i 1904 måtte familien efter en sidste frist på otte dage forlade huset på grund af en gæld til foreningen på 353 kroner. To år tidligere var Kjærulff sat fra bestillingen som formand på grund af en voldsom kritik af hans tilsyn med byggeriet af Den Hvide By. Et flertal af medlemmerne mente, at han svigtede tilsynet. En beskyldning, der formentlig havde bund i hans store optagethed og medlemsskaber af bestyrelserne i både »Socialdemokratisk Vælgerforening for Valby og Omegn - 14. kreds« og den lokale afdeling af afholdsbevægelsen »NIOGT - Nordic Independent Order of Good Templars«. Men hans tvungne farvel til Den Hvide By kuede ikke hans lyst til politik. Hans hustru, der døde i 1959, fortalte senere, at de to havde aftalt at være socialdemokrater hele livet. Og sådan blev det.

(Foto: Privatfoto)

Waldemar Kjærulffs sociale engagement og politiske ambitioner rakte også til en bestyrelsesplads i Socialdemokratiets lokale vælgerforening i Valby. Det fremgår af den gamle protokol, at han første gang blev valgt til bestyrelsen den 8. november 1900. En vigtig opgave for bestyrelsesmedlemmerne var hvervning af nye partimedlemmer. Derfor måtte Waldemar Kjærulff ud og stemme dørklokker i Den Hvide By.
(Arbejderbevægelsens Bibliotek og Arkiv)

Socialdemokratiet i Valby

Waldemar Kjærulffs sociale engagement og politiske ambitioner rakte også til en bestyrelsesplads i Socialdemokratiets lokale vælgerforening i Valby.

Han blev valgt på en ekstraordinær generalforsamling den 8. november 1900, som det fremgår af vælgerforeningens forhandlingsprotokol:

Efter at formand, næstformand og kassereren var valgt, foretoges valg af bestyrelsesmedlemmer: Til Repræsentanter valgtes af de afgaaende, som modtage Genvalg, Breuniche, Mathiesen og F. Schmidt enstemmigt ved Haandsoprækning. Ved skriftlig Afstemning valgtes yderligere Snedker W. Kjærulff og Maalerkontrollør Andersen ved henholdsvis 12 og 8 St.

Men han var ikke den eneste aktive socialdemokrat i Den Hvide By. Blandt andre blev typograf Bratting, medlem nummer 50 på Nordre Allé 4, på et tidspunkt foreslået som næstformand i Vælgerforeningen, men han betakkede sig. Til gengæld var han ved flere lejligheder blandt de repræsentanter, der blev udpeget til møder i moderpartiet.

Arbejderbevægelsen på vej

Der var en tæt sammenhæng mellem de mange byggeforeninger, der blev stiftet omkring århundredskiftet, og den socialdemokratiske bevægelse. "Valby Arbejderes Byggeforening" var ingen undtagelse. Den var dannet på en del af den harme og utilfredshed, som de første socialdemokratiske vælgerforeninger var blevet dannet på i 1881 i de store arbejderkvarterer i det centrale København og på Nørrebro. De var dannet som en del af det, der dengang hed "Socialdemokratisk Forbund" og som var forløberen for Socialdemokratiet, som det kendes i dag.

Også Valby fik få år senere sin socialdemokratiske vælgerforening, nemlig "Socialdemokratisk Forening for Valby og Omegn - 14. Kreds".

Omkring århundredskiftet var medlemstallet i vælgerforeningen steget fra 224 til 320, og det så ud til, at foreningen kunne få opstillet en kandidat til Folketinget fra kredsen.

Men det kneb med hvervningen af nye medlemmer. Derfor blev der på bestyrelsesmøder og generalforsamlinger opfordret til at stille til ihærdig husagitation.

Bestyrelsesmedlemmerne fik hver tildelt et boligdistrikt, og bestyrelsesmedlem Waldemar Kjærulff måtte ud og stemme dørklokker i Den Hvide By.

Også selv om han og flere andre var sure over, at mange af vore fremtrædende og fremskudte Personer i Partiet, som sad og oppebar ret store Lønninger aldrig deltog i et i første Række nødvendigt Arbejde som en husagitation, hvor det gjaldt om at forstærke Partiet med forøget Medlemsantal.

Kvinder også mennesker

Også foreningens faste bud skaffede nye medlemmer - hvert nyt medlem gav 15 øre. Belønningen gjaldt dog ikke, hvis det var kvindelige medlemmer, han skaffede. De fik til gengæld lov at slippe med 25 øre i kontingent i kvartalet mod mændenes 50 øre.

Selv om der ikke var meget at råbe hurra for endnu, når det gjaldt kvindernes demokratiske rettigheder, så kom der kvindelig forstærkning til den lokale vælgerforening, da en vis fru Larsen fra byggeforeningen i Kløverbladsgade - og hendes mand, maskinarbejder C. Larsen - blev valgt til bestyrelsen i 1909, året efter at kvinderne havde fået valget til de kommunale råd.

Men ikke alle var lige begejstrede for kvindernes agitation. Således modtog vælgerforeningen i 1910 en anmodning til kvinderne fra Socialdemokratisk Forbund om *at afholde sig fra politiske Kvindeseparatforeninger, men opfordres til at gaa Haand i Haand med Mændene*.

Da kvinderne i 1915 også fik valgret til folketinget, indså vælgerforeningen, at man måtte drive *Agitationsarbejdet ganske anderledes end hidtil, og der må særligt lægges an paa at oplyse Kvinderne om vort Partis Arbejde og dets Værdi for dem*.

Der var også bud efter funktionærerne, som jo altid kendte *Vejen til vort Partis Repræsentanter, naar de ønskede at opnaa noget. Det var derfor rimeligt at antage, at de ogsaa ønskede at støtte Partiet*.

I 1914 udbad partikontoret sig resultatet af vælgerforeningens agitation blandt stats- og kommunalfunktionærer i Valby. Resultatet af optællingen lød på 61 gasværksarbejdere, 15 andre kommunalfunktionærer, 22 vognstyrere og 60 konduktører, som havde meldt sig ind, mens 11 funktionærer samtidig havde meldt sig ud

Både stort som småt på dagsordenen

På de månedlige bestyrelsesmøder blev der drøftet både stort og småt. Lige fra en skrivelse fra De Samvirkende Fagforbund angående oprettelse af et arkiv for den faglige og politiske bevægelse i Danmark (det senere Arbejderbevægelsens Bibliotek og Arkiv) til protester over indlemmelsen i 1901 af Valby i Københavns kommune over for partifæller i Rigsdagen. Indlemmelsen havde "intet frugtet", som det hed.

Bestyrelsen skulle også tage stilling til de mange henvendelser om økonomisk støtte, blandt andet fra Folkebørnehaven i "Den Røde By".

Det var iøvrigt vælgerforeningens formand igennem flere år, borgerrepræsentant, E. Jönson, der ved indvielsen af Folkebørnehaven i 1906 blandt andet betonedes, at *Stat og Kommune burde støtte saadanne Foretagender til Bedste for de ubemidlede Klassers Børn*.

Også Studenterksamfundets Søndagsskole i afholdshjemmet "Skovly" ved Søndermarken i Valby fik tilskud på 75 kr. årligt til huslejen.

En henvendelse fra "Foreningen til Borgerlig Begravelse om forventet Opmærksomhed mod denne" nød også fremme.

Bestyrelsesmedlem Johansen anbefalede varmt *denne Begravelseshandling fremfor de ved mange Lejligheder kedelige Præstetaler*.

Til gengæld fór vælgerforeningens formand i harnisk, da en komité med pastor Ussing i spidsen, der samlede ind til en ny kirke i Valby (Timotheuskirken), henvendte sig. Det endte med et protestmøde i Korups Have og en resolution om, at Valby overhovedet ikke havde behov for flere kirker, end der var på daværende tidspunkt. Og det vil sige Jesuskirken og sognekirken i Hvidovre.

Pastor Ussing fik dog sin kirke.

I første omgang den lille kirke - det nuværende menighedshus. Senere - i 1928 - kom så Timotheuskirken.

Støt Kooperationen

Vælgerforeningen indkaldte jævnligt til medlemsmøder, og der blev husstandsomdelt opråb, der appellerede til solidaritet med de kooperative foretagender.

Blandt andet fik vælgerforeningens bestyrelse flere skrivelser fra det kooperative, nu for længst lukkede bryggeri "Stjernen" med en *indtrængende Anmodning om at have dets Produkter i velvillig Erindring*. Og besked om, at tiden *snart er inde til Produktion ogsaa af Hvidt- og Skibsøl*, og folketingsmand Hyller og bestyrelsesformanden anbefalede at støtte

de kooperative foretagender i sin helhed og bryggeriet Stjernen i særdeleshed.

Brugsforeningsbevægelsen anmodede om fælles møder med vælgerforeningen, ligesom der blev arrangeret offentlige møder med partiets folketingsmedlemmer.

Blandt andet talte Stauning om, hvordan Socialdemokratiets voksende repræsentation gjorde, at *Statskassens Midler ogsaa begyndte at finde Vej til Gavn for de smaa i Samfundet, dels ved direkte Støtte til Arbejdsløshedskassen samt ved forskellige Foretagsomheder.*

Man diskuterede ihærdigt, om det var rigtigt på nuværende tidspunkt at indtræde i regeringen sammen med de radikale eller at vente, til socialdemokratiet *kunde overtage hele Styrelsen i sin Haand.*

Formanden foreslog på et tidspunkt et møde med lysbilleder med efterfølgende diskussion af de yderligtgående socialister, der blev kaldt syndikalister. Men det blev på det bestemteste frarådet af kassereren. I stedet blev det vedtaget at afholde et møde med lysbilleder og en videnskabelig taler...

Hos de vilde

Jævnligt kom der også henvendelser fra private, der havde været på lange og spændende rejser ud i den vide verden. De anmodede om at holde foredrag ledsaget med lysbilleder.

F. eks. tilbød en hr. Petersen i 1901 *som havde berejst Jorden rundt gentagne gange at holde Foredrag om sine Oplevelser.* Og hr. Ludvig Rosenberg, der *havde rejst i Afrika hos de Vilde*, og som havde *en del Lysbilleder*, ville holde Foredrag for 20 kr., mens havnedirektør Møller kunde holde Foredrag med *Lysbilleder om Panama Kanalen.*

Derudover blev der holdt fester på Valby Kro og i Korups Have.

Af og til afså bestyrelsen - selv om det kneb med økonomien - midler til afholdelse af børne-, jule- og fastelavnsfester. Også Udvalget for Theatreforestillinger kom en sjælden gang igennem med et forslag om en børnefest, hvor adgangen var sat til 10 øre for børn og 25 øre for voksne. *Herfor bevæertes Børnene med Chokolade og Boller samt underholdes Børnene med Koncert af Grammofonen ved O. Christensen, Oplæsning ved Fru Christensen, Lysbilleder og Børnebal til kl. 10. Derefter Dans for de Voksne til kl. 2.*

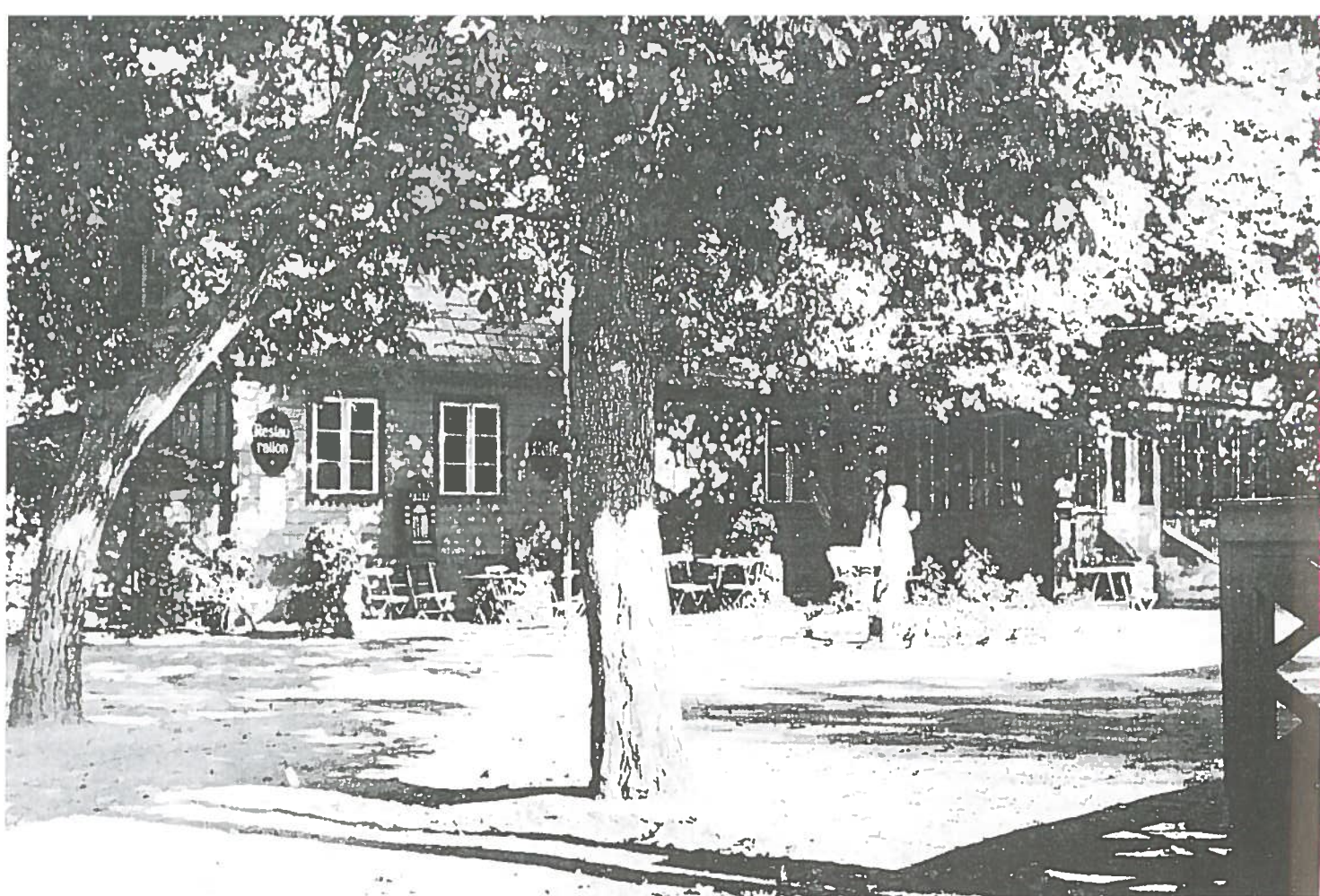
Der blev indkøbt billetter med medlemsrabat til teaterbesøg og zoologisk Have og afholdt valgaftener med Korups Have som samlingssted. Og hvor foreningen *rekvirerede Telegrammer om Valgets Resultater gennem Ritzaus Bureau.*

Der var bud efter foreningens fane både til faglige aktioner, 1. maj-demonstrationer i Fælledparken og til begravelser og til folkefester i Søndermarken.

Og mens de røde flag for alvor begyndte at smælde, ændrede Danmark karakter. Det gamle landbrugsland var på vej til at blive til et moderne industrisamfund. En proces, der hen over århundredskiftet skulle sætte skred i folkevandringen fra land til by, på vej ind i dét århundrede, der skabte Danmark for folket.

Formandens fald

Hos nybyggerne i Den Hvide By, der var en del af de politiske samfundsomlægninger, havde man nok at se til i disse år. Man kæmpede med økonomien. Byggeriet var forsinket. De 81 huse måtte på grund af tidernes ugunst opføres i serier. De første 36 huse blev afleveret i slutningen af 1900. I 1901 og 1902 blev de næste 21 huse afleveret, og først i

1903 fulgte de sidste 24 ejendomme i bebyggelsen. Næsten et par år for sent i forhold til den oprindelige tidsplan.

Og problemerne skabte murren blandt de utålmodige medlemmer, der glædede sig til det nye hus og haven.

Tilsyneladende tog de mange problemer pusten fra den ellers så aktive formand.

Udover sine gøremål i Socialdemokratiet og afholdsbevægelsen var han også blevet udpeget som tilsynsførende med byggeriet i Den Hvide By. Alle disse aktiviteter har tilsyneladende været for mange til at gøre dem alle godt. Og åbenbart har de også ramt ham på pengepungen. I 1902 går det galt. Han kritiseres som tilsynsførende, og han kommer i gæld til foreningen.

Alt i alt kom hans formandstid kun til at vare i tre år. Den 13. august 1902 måtte han på en ekstraordinær generalforsamling se sig vraget til formandsposten.

På den forudgående ordinære generalforsamling den 3. august 1902 var han på valg, men måtte konstatere, at han ikke var den eneste, der stillede op.

Da stemmerne blev talt op stod det lige mellem ham og modkandidaten, snedker Anders Jensen.

I referatet fra generalforsamlingen står der bl.a.:

Der udspandt sig en til tider temmelig skarp Diskussion, idet der fra flere sider blev anbefalet at gjenvælge Hr. Kjærulff, fra anden Side anbefaledes det at vælge Hr. Jensen, da flere Medlemmer var misfor...

Her stoppede referenten og stregede sætningen ud, men meget tyder på, at visse medlemmer ikke var tilfredse med formand Kjærulff's tilsyn på byggepladsen.

Foreningen havde - formentlig for at spare penge - nemlig ansat formanden til at føre tilsyn med byggeriet af de første huse.

Resultatet af den skriftlige afstemning blev, at begge kandidater hver fik 21 stemmer.

De første møder i Valby Arbejderes Byggeforening blev holdt på »Valby Kro« eller ind i mellem også på afholdshjemmet »Skovly«. Senere blev det kendte traktørsted og gæstgiveri »Korups Have« fast tilholdssted for foreningen, både når det drejede sig om de dengang halvårslige generalforsamlinger og de muntre selskabelige fælles arrangementer, der dengang var en vigtig del af samværet i Den Hvide By. »Korups Have«, der blev lukket i 1936, lå lige op til Søndermarken, i området, der i dag hedder Bag Søndermarken ved Valby Langgade.

(Foto:

Valby Lokalhistoriske Selskab og Arkiv)

Bestyrelsesmedlem, faktor Henrik Sundstrøm forsøgte - som han også skulle gøre det ved en senere lejlighed - at komme formand Kjærulff til undsætning ved at foreslå, at W. Kjærulff blev erklæret for valgt som formand og A. Jensen som tilsynshavende.

Hvorimod det af Hr. Cyclefabrikant Holm foresloges at hæve Mødet for idag og fortsætte Generalforsamlingen en af de nærmeste Dage og henviser Formandsvalget dertil. Efter en kort Diskussion vedtoges Hr. Holms Forslag

10 dage efter den 13. august 1902 genoptog man generalforsamlingen. Og ved den efterfølgende kampafstemning fik W. Kjærulff denne gang kun 28 stemmer, mens hans modkandidat, snedker A. Jensen fik 34 stemmer. To havde stemt blankt.

Waldemar Kjærulff måtte altså efter kun ganske få år på formandsposten overlade den til Anders Jensen, som takkede for valget, *ligesom han og Hr. Sundstrøm takkede Hr. Kjærulff for dennes Arbejde i Foreningens Tjeneste.*

Ned ad bakke

Waldemar Kjærulff trak sig efter nederlaget helt ud af bestyrelsesarbejdet, men var dog aktiv på de efterfølgende generalforsamlinger. Men efter kun yderligere to år måtte han forlade både hus og hjem og Den Hvide By.

Hans restancer var ganske enkelt vokset ham over hovedet.

Det fremgår af protokollerne i foråret 1904, at han ikke havde overholdt en indgået aftale om afvikling af sin gæld til foreningen.

På et bestyrelsesmøde den 5. april 1904 besluttede bestyrelsen at anmode ham om at fraflytte sit hus inden otte dage. I modsat fald ville han blive sat ud af fogeden.

Ugen efter vedtog bestyrelsen for sidste gang at anmode Waldemar Kjærulff om straks at betale sin forfaldne restance på 353 kr. I modsat fald ville han blive udsat af lejligheden tirsdag den 19. april 1904.

Samme dag - den 19. april - forsøgte bestyrelsesmedlem Henrik Sundstrøm på et bestyrelsesmøde igen at komme Kjærulff til undsætning ved at komme med et personligt tilbud på afvikling af hans gæld til foreningen, men *det kunde Bestyrelsen ikke modtage.* Og snedker Kjærulff fik ikke betalt sin forfaldne restance.

Sammen med familien måtte han rykke både ud af huset og ud af byggeforeningen.

To måneder efter - den 30. juni 1904 - vedtog bestyrelsen at optage detailhandler N. P. Nielsen som nyt medlem af byggeforeningen. Hr. Nielsen ønskede at overtage snedker Kjærulff's hus og indrette viktualiebutik. Han betalte 1150 kr. plus 50 kr. i indmeldelse for medlemsretten til huset.

Dermed var en af foreningens mest aktive foregangsmænd, snedker Waldemar Kjærulff's tid i Trekanten definitivt slut.

Han forsøgte derefter - ifølge sine efterkommere - at etablere sig som selvstændig bygmester, men knækkede tilsyneladende halsen økonomisk.

På et tidspunkt flyttede han og familien ind til København til en etagelejlighed med snedkerværksted i gården.

Waldemar Kjærulff blev 74 år og døde i 1937. Hans hustru blev 91 år og døde i 1959 på et plejehjem i Valby. Men begge forblev de - ifølge barnebarnet Jens Dehn - tro mod parti og bevægelse.

- Mine bedsteforældre skiftede aldrig politisk observans. For som min mormor sagde på sine gamle dage: *Waldemar og jeg har aftalt at være socialdemokrater resten af livet.*

2. KAPITEL

– Her løfter vi i flok

Glæde og stolthed da Den Hvide By blev præsenteret for udenlandske gæster som et eksempel på en dansk arbejderkoloni

Valby Arbejderes Byggeforening, VAB, blev stiftet den 26. april 1898 - i en tid, da myndighederne begyndte at vågne op til deres sociale ansvar, godt sekunderet af både velmenende og velgørende mænd og kvinder, der var stærkt optaget af at forbedre de elendige bolig- og sundhedsforhold for de mindrebemidlede klasser.

Det var ikke tilfældigt, at byggeforeningen kom til at ligge i Valby. Den gamle landsby var præget af tidens hastige industrialisering og var på vej ind i Københavns Kommune som forstad til den tætbebyggede storby.

Der blev udlagt nye industriområder og beboelsesarealer. Valby blev ligefrem udråbt som byggeforeningernes by. Herude skød arbejder-villaerne op som paddehatte og dannede - hvis man skal tro datidens avisreferater - mønster for hele ideen om arbejderkolonier og blev hurtigt forbillede for tilsvarende byggerier i andre af de københavnske yderdistrikter.

Valby Arbejderes Byggeforening var blandt de ældste og tiltrak sig særlig opmærksomhed på kongresser om arbejderboliger i det store udland.

Lige efter århundredskiftet, da repræsentanter for den store "Nordiske Teknisk-Hygieniske Kongres" besøgte Den Hvide By, havde byggeforeningens mænd således en stor dag, og "Valbybladet" skrev:

Fra Sverige kom en Kommission, der her i Landet saa paa Huse og Bygningsforhold i det hele taget. Her i Den Hvide By standsede de imponeret!.

- Er det virkelig Arbejderstanden, der bor her, sagde de. - Saadanne "Tilstande" kendte man ikke dér, hvor de kom fra.

- Ja, her løfter man i Flok, sagde Formand Kjærulff.

Rygtet om de selvstændige byggeforeninger for arbejdere i Danmark var gået viden om. Også rygtet om Den Hvide By i Valby.

Fornemme besøg

Derfor ønskede finansministeriets departementchef i efteråret 1900 at bese Husene og vurdere, om staten havde givet pengene godt ud.

Og i juni 1903 får foreningen endnu et besøg af "Den Nordiske Teknisk-Hygieniske Kongres". Denne gang af Komitéen for kongressen, som havde sendt et brev om at ville bese vores Huse og Lejligheder.

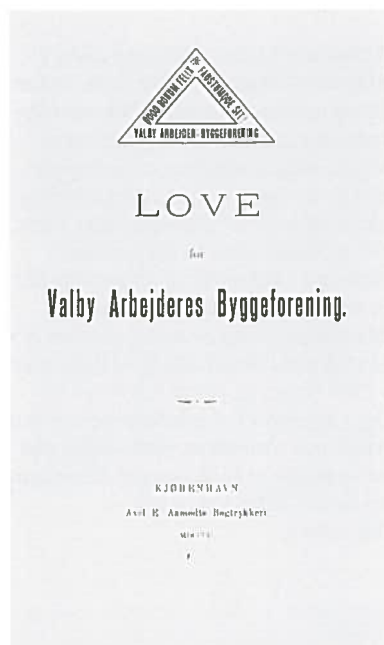
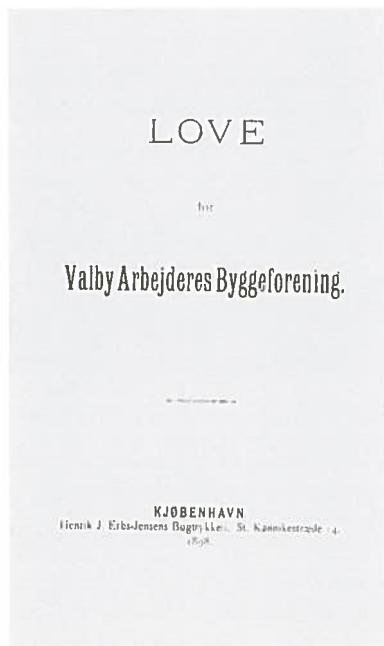
Brevet udløste en hektisk oprydningsaktivitet. På forslag af bestyrelsesmedlem R. Jensen blev det blandt andet vedtaget at lade Legepladsen ordne saa godt som muligt.

Inden da havde rådmand P. Knudsen tillige med et par andre herrer, som var medlem af komité'en anmodet om at komme på en forudgående besigtigelse.

Og til dem havde formanden svaret, at vi vilde betragte det som en Ære for os.

Arbejderne havde i slutningen af det 19. århundrede honnøtte ambitioner. Ved at slå sig sammen eller løfte i flok, som formand Kjærulff udtrykte sig over for en svensk boligkommission, så de muligheden for at slippe væk fra proletariatet og skaffe sig nogle af middelstandens goder. Det gjaldt ikke kun på boligområdet, men også i andre dele af tilværelsen. Her et bryllupsbillede af porcelænsdrejer Maximilian Dinter og hustru Axeline, der slog sig ned i Den Hvide By så tidligt som i 1904 i huset på Vestre Allé 9, der den dag i dag beboes af efterkommere af den gamle porcelænsdrejer. Helt i tidens ånd er bryllupstøjet holdt i en stil, der er hentet fra det bedre borgerskab. (Privatfoto)

De første to sæt vedtægter, højtideligt kaldt »Love for Valby Arbejderes Byggeforsening«. Øverst de tidligste vedtægter, der formentlig er godkendt og trykt kort efter foreningens stiftelse. Nederst vedtægter fra 1900, og her er foreningens motto og logo kommet med. Ellers var der ingen ændringer, kun enkelte sproglige rettelser. I §1 præciseres det, at »Foreningens Formaal er at erhverve en Grund i eller ved Valby, at inddele Grunden i passende Parceller, bebygge disse efter en fælles Plan, og administrere Ejendommene indtil de ere overgaaede til Medlemmernes særskilte Ejendom.« Det slås iøvrigt fast, at »enhver uberygtet Mand eller Kvinde som bestyrelsen ansér som vederhæftig optages som medlem«. Men i praksis kom der aldrig kvinder på listen med mindre de f.eks. var enker efter et medlem.

(Ill.: Vejlaget Trekantens Arkiv)

Bestyrelsen vedtog samtidig at byde d'herrer på en lille forfriskning, ligesom foreningens arkitekt blev anmodet om at komme til stede. Til at repræsentere foreningen valgtes, udover formanden, kassereren og hr. Sundstrøm.

Senere kunne formanden på en generalforsamling stolt informere forsamlingen om, at komitéen for den Teknisk-Hygieniske Kongres havde rettet en *Masse Spørgsmaal*, men havde forøvrigt udtalt dem meget anerkendende og havde Vanskelighed ved at forstaa, at det var almindelige Arbejdere, der kunde bo saa godt.

Arbejderne skal støttes

Opfyldelsen af drømmen om selv at eje sin bolig, selv om man var af arbejderstand, faldt godt i tråd med datidens idealistiske og filantropiske tanker.

Opfattelsen var blandt andet, at *småkårsmanden*, der udgjorde den største befolkningsgruppe, skulle lære at leve efter devisen, at enhver er sin egen lykkes smed.

Han skulle være sparsommelig, stræbsom og ædruelig, så han kunne arbejde sig op i *befolkningens solideste lag og statens bedste støtte, den dannede og besiddende mellemklasse*.

Lod småkårsfolket sig først forlede til at kræve *istedetfor at erhverve, så er det forbi med lykken, så er slaraffenland hans ideal istedetfor det fædreland Vorherre har givet ham*.

Derfor skal man give arbejderens *lejlighed til at erhverve og komme aldeles bort fra gave- og præmiesystemet, der opdrager ham til at kræve mere end han kan få*, skrev arkitekt, A. J. Råvad i bogen »En Arbejderforstad» i 1887.

Midlet hertil var blandt andet at gøre arbejderens og de mindre bemidlede samfundsklasser til *ejer af sin bolig og på den måde opmuntre hans selvstændighedsfølelse og evne til at kunne klare sig selv*.

Og Råvads bog var da også en helt lille opskrift på, hvordan man med inspiration i de engelske »Arbejder-Cottages» indrettede en arbejderkoloni efter en fælles byggeplan, hvor arbejderens selv ejede sit hus med en lille have, og hvor man i fællesskab anlagde butikker, vaskehuse og forsamlingsbygninger og ikke at forglemme en legeplads, så børnene kunne komme ud i lyset og den friske luft.

For som der stod: »moderen bliver træt af den stadige larm og uro børnene volde i lejligheden, og børnene blive kede af den stadige hyssen og bebrejdelser for uartighed. (...) De må derfor opholde dem på gaden, hvor de strejfe om i småflokk og hidse hinanden til alle tænkelige uglsplastreger, hvad der blandt andet volder politiet meget fortræd - for ikke at tale om den fortræd de volde sig selv, der naturligvis er meget større.

Og intet andet end at eje sin egen bolig vil hurtigere gøre en flink arbejder til en god statsborger end det at han bliver ejendomsbesidder. Lad det være nok så lille og tarvelig en ejendom han ejer, når han har alt på sit eget, vil hans muskler få mere spændkraft, hjemmet vil få større værdi og han vil i mange retninger blive et bedre menneske,« skriver A. J. Råvad videre.

Flotte anmeldelser

Også datidens aviser og magasiner var fulde af lovord om arbejderens selveje, som det gav sig udtryk i de nye byggeforseninger i Valby.

Under overskriften »Villabyer» skrev Illustr. Familie Journal blandt andet i 1903 ved indvielsen af naboforsening »Den Røde By»:

Man behøver ikke at gaa meget langt tilbage i Tiden for kun at finde Patricier-Villaer i Københavns Omegn. Husleiens Stigning og Kravene til

bedre hygieiniske Beboelsesforhold har nu heldigvis forandret dette Forhold. København ligger nu i en Krans af Arbejder-Villabyer. Til alle Sider af Storbyen har her i de sidste Aar rejst sig smaa, kønne Villa-Kolonier, hvis ensartede Udseende vidner om, at det ikke her er Enkeltmand, der har haft det afgørende Ord, men at her er bygget i Fællesskab og efter en bestemt Plan.

Det er i disse nydelige Smaabyer, at Arbejderne har fundet nye, sunde og gode Hjem. Her er Lys og Luft i rigelig Mængde, her er rent og net baa-de inde og ude, og her er frem for alt et Stykke Have, som er Familiens egen, og hvor her kan graves og saas og plantes efter eget Forgodtbefindende.

Til de fleste af disse nye Arbejder-Byer har Sporvognsnettet allerede udsendt Straalelinier, men hvor de mangler, svinger Arbejderen sig om Morgenen på sin Cykel og ruller i kort Tid ind til sin Arbejdsplads. Og naar Fabrikspiberne lyder ved Fyraftenstid, staar Cyklen igen parat, og med raske Trin i Pedalerne flyver Arbejderen tilbage til sit lyse og venlige Hjem og lader Storstadens stinkende Smuds bag sig. Enhver der har set lidt til det Liv, der leves af Smaakaarsfolk i københavnske Baghuse, vil kunde forstaa, hvad disse Villabyer betyder for Arbejderstanden...

Til Lykke, Held og Velsignelse

Og selveje var da også, hvad "Valby Arbejderes Byggeforening" stiledede mod lige fra begyndelsen. Det fremgår af lovene for byggeforeningen.

I § 1 står der således, at Foreningens Formaal er at erhverve en Grund i eller ved Valby, at inddеле Grunden i passende Parceller, bebygge disse efter en fælles Plan, og administrere Ejendommene indtil de ere overgaaede til Medlemmernes særskilte Ejendom.

Mottoet for "Valby Arbejderes Byggeforening" blev ordene: *Til Lykke, Held og Velsignelse - Quod bonum felix faustumque sit!* indrammet af en trekant.

Men det at opnå det forjættede selveje var ikke gjort med ædle tanker.

Det skulle vise sig at kræve dagligt slid, stædighed og økonomiske ofre at kunne omsætte de smukke visioner i praksis.

Ifølge foreningens vedtægter kunne enhver uberygtet Mand eller Kvinde som Bestyrelsen ansér som vederhæftig optages som Medlem. Men i praksis kom der aldrig kvinder på listen med mindre de f.eks. var enker efter medlemmer.

Tværtimod havde man den regel i vedtægterne, at det ugifte kvindelige medlem - som der står - ved giftermål dog havde den mulighed efter begæring, at hendes mand indtrådte som medlem i hendes sted, hvis bestyrelsen skønnede, at foreningen kunne være tjent med ham. Ellers vedblev kvinden at være medlem.

Det var også en forudsætning for at være medlem, at man boede i sit hus.

Således måtte et af medlemmerne, hr. Kristensen forespørge bestyrelsen, om han kunne vedblive at være Medlem af Foreningen, skjøndt han ikke foreløbig selv kunde bo i sit Hus, idet hans Stilling som Arrestbetjent fordrede, at han skulde bo paa Fængselet.

Bestyrelsen var af den formening, at Hr. Kristensen godt kunne forblive som medlem, da hans Stilling forhindrede ham i selv at bo i sit Hus foreløbig.

Senere blev det indført, at et medlem, som udtrådte af foreningen, kun kunne blive medlem igen, hvis vedkommende i forvejen havde meddelt bestyrelsen den særlige grund til udtrædelsen og salget af sit hus - og det kunne kun ske een gang.

For som det blev sagt - Foreningens Huse bør ikke være en almindelig Handelsvare.

En journalist fra »Illustreret Familie Journal« skildrer levende arbejdernes glæde over at bo i de nye villakvarterer. Her har bladets medarbejder blandt andet besøgt naboen til Den Hvide By, nemlig Valby og Omegns Byggeforening, også kaldet Den Røde By: »Nu staar her på denne Mark 100 kønne, solide Villaer, hver med to store 3-Værelses Lejligheder, og midt i Byen knejser et stort Forsamlingshus, hvor Beboerne kan samles til et lille festligt Lag uden at skulle søge til offentlige Steder. Omtrent 1.000 Mennesker har Hjem i denne nye By, der altså langt overfløjer f. eks. Mariager, og man kan vel have sin vanskelighed med at finde 1.000 Mennesker i et københavnsk kvarter, der lever under sundere og lykkeligere forhold end disse 1000 Indbyggere. (Illustr. Familie Journal)

Selv om næppe ret mange, eller om i det hele taget nogen blandt de første medlemmer af Valby Arbejderes Byggeforening har haft noget videre kendskab til eller kundskab i latin, blev foreningens motto hentet fra det klassiske sprog, der i tidens ånd blev anset som symbol på dannelse: »Quod bonum felix faustumque sit!«. På dansk: »Til lykke, held og velsignelse!«. Ordene blev indrammet i en trekant, som symbol på formen af det jordstykke, Den Hvide By skulle opføres på. (Ill.: Vejlaget Trekantens Arkiv)

40 vederhæftige mænd

Omkring juli 1898 kort efter at foreningen var stiftet havde 40 vederhæftige mænd skrevet sig på medlemslisten foruden bestyrelsens syv medlemmer.

Efterhånden kom listen til at bestå af i alt 81 medlemmer, hvilket nok var afstemt med det antal parceller, man på passende vis kunne få ud af det købte jordstykke.

Gennemsnitsalderen for de 81 medlemmer lå forholdsvist højt, omkring 36 år.

Medlemmerne var fortrinsvis faglærte håndværkere. Blandt dem var der først og fremmest murere, snedkere, skomagere, malere, tapetsere og fyrbødere, men også smede, gørtlere, porcelænsdrejere, litografer og tilskærere.

De øvrige var ufaglærte arbejdere, bude og kuske. Kun ganske få funktionærer var med fra starten.

Af Medlemsbogen fremgår det også, at der blandt de 81 var op mod 15 medlemmer fra Tyskland, især kurvemagere og porcelænsdrejere og en del fra Sverige. Men det var ikke usædvanligt dengang. Det var endnu almindeligt, at håndværkere *gik på valsen* og søgte arbejde uden for landets grænser og i mange tilfælde blev i det pågældende land.

Til den første bestyrelse blev udpeget følgende:

Formand, Waldemar H. L. Kjærulff, snedker, Valbylanggade 89, Valby

Sekretær, Arnold Hansen, murer, Lille Ørstedvej 14, st., Valby

Kasserer, Peter Nielsen, fyrbøder, Valhøjvej 11, st., Valby

Repræsentant, I. A. Peters, glarmester, Valbylanggade 27, st., Valby

Repræsentant, Jens Lund, malermester, St. Jørgensgade 4, 1. sal, Valby

Repræsentant Hans Christensen, regnskabsfører, Ny Carlsbergvej 20, st., Valby

Repræsentant, Peter Frederik Gravesen, murer, Skovly, Klemmen, Valby

Der sad ingen ufaglærte i bestyrelsen - og slet ingen kvinder.

På venteliste

Udover listen med de 81 medlemmer blev der hurtigt udarbejdet en suppleantliste - en venteliste over dem, der var interesseret i at få medlemsret til et hus i Den Hvide By.

Men det var ikke hvem som helst, der kunne lade sig skrive op.

Folk kunne kun komme på venteliste, efter at bestyrelsen havde godkendt dem og formentlig først efter en grundig økonomisk vurdering.

Der var også eksempler på, at medlemmer havde sikret deres familie og sad på mere end et hus. Men adgang til at søge om medlemsret til for eksempel en datter eller søn blev kun givet, hvis ansøgeren kunne udvisen skyldnerbog over for foreningen, sådan som det fremgår af et bestyrelsesmøde i november 1902:

Fra Medlem Nr. 67 Meier var fremkommen Anmodning om hans Datters Indtrædelse istedetfor ham selv. Da der var betalt en Ekstraregning paa 75 Kr. for Hr. Meier, som ikke var refunderet vedtoges det at intet kunde ordnes før denne var berigtiget.

Inden suppleanterne fik tildelt et ledigt hus, blev det vakante medlemsnummer dog opslået på foreningens kontor, således at medlemmerne kunde indgive Ansøgning om at bytte med det vacante Nummer. Hvis der indkom mere end een Ansøgning, afgjøres det ved Lodtrækning, hvem af Ansøgerne der skal have det vacante Nummer.

Valby Arbejderes Byggeforenings Medlemsliste

Bestyrelsen

Formand. W. H. L. Hørruff Snedker Valbylanggade 89.
 Sekretar. Arnold Hansen Murer Lille Grøstolsvej 14. St.
 Kasserer. P. Nielsen Tysbøder Kalkhøjvej 11. St.
 Repræsentant Peters Hørmester Valbylanggade 27. St.
 Jens Lund Malermester St. Jørgensgade 4. 1. Sal.
 H. Christensen Røgskalsforer Ny Carlsbergvej 10. 2. St.
 Gravesen Murer Thørv. Skrummen. Valby.

Andre Medlemmer

Joh. Svendsen
 P. Rasmussen
 Carl Knudsen
 Joh. Sørensen
 Sørensen
 E. Høstengren
 Alfred Brønnerche
 Carl Lund
 P. Olsen
 J. H. Andersen
 P. Jensen
 E. S. Svendsen
 P. P. Petersen
 L. Bjørn
 Alf Andersen
 E. S. Jørgensen
 F. T. Herman
 J. B. Sørensen
 F. H. Bistrup

H. Svendsen
 P. M. Jensen
 P. R. Madsen
 R. Olsen
 F. Rømer
 H. E. Christensen
 Hans Rasmussen
 E. M. Hansen
 N. Hansen
 H. L. Olsen
 Lars Madsen
 E. Olsen
 H. P. Hansen
 P. Jørgensen
 H. Andersen
 Valdemar Nyche
 Schmidt
 J. E. Petersen
 Joh. Kjeller
 Carl Bjørn
 L. Berent

Fabrikarbejder
 Tysbøder
 Butiksvend
 Murer
 Snedker
 Fabrikarbejder
 Porcelainsdrøjer
 Maler
 Maler
 Træstøber
 Murer
 Fabrikarbejder
 Mechaniker
 Skomager
 Hølkøster
 Murer
 Litograf
 Taktør
 Murer
 Murer
 Digtalhandler
 Murer
 Barber
 Tysbøder
 Porcelainsdrøjer
 Murer
 Sadelmager
 Røkkenslagermester
 Jørdler
 Bud
 Typograf
 Tysbøder
 Fabrikarbejder
 Skomagermester
 Skomagermester

Litograf

Taktør
 Murer
 Murer
 Digtalhandler
 Murer

Barber
 Tysbøder
 Porcelainsdrøjer
 Murer

Sadelmager
 Røkkenslagermester
 Jørdler
 Bud
 Typograf
 Tysbøder
 Fabrikarbejder
 Skomagermester
 Skomagermester

Kristindalsvej 2. 1. St.
 Gt. Torsvej 26. St.
 Gt. Torsvej 26. St.
 Skolegade 1. 2. St.
 Skolegade 4. 1. St.
 Kristindalsvej 5. 1. St.
 St. Jernbanvej 14. 2. St.
 Valbylanggade 10. 4. St.
 Jørgensgade 19. 3. St.
 Stensborggade 21. 3. St.
 Kalkhøjvej 5. St.
 Ny Carlsbergvej 13. 1. St.
 Amagerbrogade 60. 4. St.
 St. Jørgensgade 1. 1. St.
 Røgskalsvej 6. St.
 Jernbanvej 40. St.
 Skolegade 46. St. 4. St.
 Skolegade 75. 2. St.
 Thørv. Skrummen 12. St.

Røgskalsvej 26. 1. St.
 Jørgensborggade 3. 4. St.
 Gt. Torsvej 8. 2. St.
 Baldersgade 8. St.
 Ny Kongensgade 18. St.
 Brøndbyvej 19. St.
 Ravnsløvsvej 9. St.
 Sødtholmsvej 68. St.
 Langelandsvej 51. 2. St.
 Lille Engbrogade 26. 2. St.
 Karolinesvej 11. 1. St.
 Thorsgade 45. St. St.
 Langelandsvej 51. St.
 Skolegade 79. 4. St.
 Carstensgade 76. 1. St.
 Nørrebrogade 51. 6. 4. St.
 Nørrebrogade 202. 4. St.
 Ny Carlsbergvej 18. St.
 Vintrupsvej 19. 2. St.
 H. E. Christensen 37. St.
 Dannebrogsgade 52. St.

Interessen for Valby Arbejderes Byggeforening var stor. I juli 1898 - et par måneder efter stiftelsen - var 47 vederhæftige mænd skrevet på medlemslisten. Af dem havde de syv sæde i bestyrelsen.

I løbet af kort tid rundede listen de 81 medlemmer - et tal, der blev afstemt med det antal parceller, der kunne udstykkes af det areal, som foreningen købte af gårdejer Ludvig Bech. Udover den egentlige venteliste blev der udarbejdet en suppleantliste eller venteliste til dem, der var interesseret i at få medlemsret til et hus i Den Hvide By. Men det var ikke hvem som helst, der kunne lade sig skrive op. Folk kunne kun komme på venteliste, efter at bestyrelsen havde godkendt dem efter en grundig økonomisk vurdering. De skulle med andre ord være vederhæftige. Medlemmerne hæftede nemlig solidarisk i alle foreningens økonomiske anliggender, og pengene var små. Faren for arbejdsløshed og sygdom - vel at mærke uden nogen form for understøttelse - lurede altid og kunne hurtigt tvinge en familie fra hus og hjem. Derfor blev folk altid set godt an, inden de blev optaget i foreningen. (Ill.: Vejlaget Trekantens Arkiv)

Et forslag fra hr. N. Jensen om, at det vacante nummer tildeltes den af ansøgerne, der havde været medlem af foreningen i længst tid blev forkastet.

I 1901 var der forslag om at ophæve suppleantlisten, men var det nu det rigtige at gøre.... Som formanden udtalte, så burde man *vedblive at benytte denne Liste, da man ved at ophæve den udsatte sig for, at Foreningen med Tiden vilde forandre Karakter til ikke at være en Arbejder Byggeforening, da det ved denne Liste kunde gøres let for Arbejdere at blive Medlem af Foreningen; dog skulde man først gøre alt for at beholde de Arbejdere, som ere Medlemmer af Foreningen.*

Og den udtalelse sluttede bestyrelsen sig enstemmigt til.
Senere blev listen dog ophævet.

3. KAPITEL

- Den der selv besidder sit lille Hus, bliver aldrig Kommunist...

Byggeforeningstanken var baseret på humanisme, men det var politisk kynisme, der udviklede den

Det blev den sidste store koleraepidemi i Danmark, der i midten af forrige århundrede skulle udløse den første bølge af byggeforeninger for arbejdere.

Byggeforeningstanken var fostret i England og blev i Danmark taget op af de to københavnske læger Emil Hornemann (1810-1890) og Frederik Ferdinand Ulrik (1818-1917).

De oplevede begge under deres daglige sygebesøg den nød og elendighed, der herskede i hovedstadens arbejderkvarterer. Folk stuvet sammen i overfyldte, små, mørke, fugtige, beklumrede rum. Uhygiejniske toiletforhold. Gader der flød i snavs og affald af enhver art. Alt indhyllet i en forfærdelig stank.

De var begge dybt indignerede over den menneskelige fornedrelse, de oplevede. Og de så samtidig de kummerlige forhold som direkte årsag til den udbredte tuberkulose og den lange række af alvorlige sygdomme og epidemier, der hærgede i fattigkvarterne.

De forsøgte forgæves ved direkte henvendelser, ved artikler i aviser og tidsskrifter at få politikerne og folk med indflydelse til at gøre noget ved forholdene.

Men så brød der kolera ud i 1853, og den frygtede sygdom kom i en epidemi, der hærgede langt ud over fattigkvarterne.

Det skønnes, at godt 5.000 københavnere døde under epidemien, der varede i mere end et år, og som direkte kunne henføres til de elendige boligforhold og rystende sanitære forhold, der prægede hovedstaden.

Det blev imidlertid denne forfærdende tragedie, der fire år efter Danmarks første frie forfatning i form af grundloven, skulle få politikerne og det ledende borgerskab til at handle, omend det tog nogle år før en omfattende modernisering af København blev iværksat en modernisering, der førte til, at byen blev kloakeret, at der blev truffet hygiejniske foranstaltninger omkring drikkevandsforsyningen og også at der blev gennemført en omfattende boligsanering.

Filantropi

Det var i forbindelse med disse omfattende reformer, at de første byggeforeninger blev etableret i dét, der senere er blevet kaldt "Den Filantropiske Byggebevægelse".

Betegnelsen skyldes, at byggeforeningerne først og fremmest blev stiftet på initiativ af socialt indstillede mænd fra de højere samfundslag. I spidsen for dem var Hornemann og Ulrik.

Bevægelsen opførte nu boliger for midler, der blev stillet til rådighed af institutioner og filantropisk indstillede pionerer blandt samfundets velhavende. Målet var at skrabe så mange penge sammen, at husene efter en passende tid kunne overgå som medlemmernes private ejendom.

Læge Emil Hornemann (1810-90) havde studeret hygiejne i London og Paris og havde som kommunelæge i København skarpt kritiseret de sanitære og sundhedsmæssige forhold i hovedstadens fattigkvarterer flere år, før den katastrofale og langvarige koleraepidemi i 1853 brød ud og lagde omkring 5.000 mennesker i graven. En del af de midler, der var afsat til at afhjælpe nøden i forbindelse med den smitsomme infektionssygdoms hærgen blev anvendt til opførelsen af Lægeforeningens Boliger, måske bedre kendt som »Brumleby« på Østerbro i København. Første formand blev Emil Hornemann.

(Ill.: Litografi fra 1854, Brumlebys Historiebog)

Læge Frederik F. Ulrik (1818-1917), der i en årrække var kredslæge på Christianshavn i København, så ligesom Emil Hornemann socialhygiejnen som et middel til at redde familien og individet. Ulrik var af den opfattelse, at »den, der selv besidder sit lille hus, bliver aldrig kommunist.« Han efterfulgte Hornemann som formand for stiftelsen »Brumleby«.
(Ill.: Foto fra Brumlebys Historiebog)

Især Emil Hornemann og Frederik Ferdinand Ulrik var begge præget af *nationalliberalismen, skandinavismen, afholdssagen, det religiøse sindelag og den romantiske idealismes menneskesyn. Socialhygiejnen var for dem begge et middel til at redde familien og individet.*

Emil Hornemann, som var kommunelæge i København skrev bl.a. i 1853 i den nationalliberale avis Fædrelandet om de umenneskelige boligforhold:

Ogsaa her i København gives Gader og mange hundrede Huse, der baade hvad Bygningernes Slethed, Overfyldningen med Mennesker, Mangel paa Renlighed, Vand, Bekvemmelighed, Lys og Tørhed angaar, kunde maale sig i det mindste med Massen af de slettere Boliger i London.

Emil Hornemann var også berejst og studerede i England blandt andet Robert Owens forsøg på at oprette kooperative brugsforeninger og byggeforeninger.

Hjemme igen holdt han foredrag om de engelske erfaringer i Arbejderforeningen af 1860 - en borgerligt orienteret forening, som ifølge nutidige historikere *ikke så det som sin opgave at organisere arbejderne politisk. Men alene at oplyse og udbygge deres skolekundskaber.*

Utilfredsheden skal stækkes

Samtidig var opførelsen af de filantropiske byggeforeninger et forsøg på at dæmme op for, at arbejdernes usle levevilkår skulle *avle dyb Utilfredshed overfor de bedre stillede Klasser, en Følelse som i mange Retninger truer de Interesser i Samfundet, som for os alle burde være de dyrebareste*, som Hornemann skrev i en artikel i Hygiejniske Meddelelser omkring 1880.

Også kollegaen, den fremsynede kredslæge på Christianshavn, F. F. Ulrik støttede det synspunkt. I 1871 skrev han til rådmand Liisberg i Århus, der stod for tilsvarende bestræbelser på at bygge arbejderboliger dér:

Det er min Overbevisning, at intet Middel er kraftigere til at modvirke Nutidens fordærlige kommunistiske og samfundsopløsende Begreber. Den der selv besidder sit lille Hus, bliver aldrig Kommunist.

Med andre ord ønskede man at sikre, at de fattigste fattige ikke gik bersærk og truede de borgerlige værdier. Det var altså borgerskabets ganske vist kristne men også gustne overlæg at holde arbejderne på plads ved at gøre ham til en lille kapitalist. Men kun lille. Han skulle stadig være nødt til at stille sin arbejdskraft til rådighed.

Lægeforeningens Boliger

En af datidens første filantropiske byggeforeninger var "Foreningen for Opførelse af sunde og billige Boliger for de ubemidlede Klasser" - det var den, der opførte "Brumleby" på Østerbro i København med de karakteristiske gulkalkede længer, også kendt som "Lægeforeningens Boliger". Her var Emil Hornemann en overgang bestyrelsesformand.

Foreningen fik midler fra den tiloversblevne del af den kapital, der af staten var stillet til Lægeforeningens rådighed for at afhjælpe den store nød oven på koleraen, der lagde en betragtelig del af hovedstadens befolkning i graven.

I 1857 stod det første hus i "Brumleby" færdigt - iøvrigt efter tegninger af datidens førende arkitekt M. G. Bindesbøll - Thorvaldsen Museums bygmester. Og efter udenlandsk forbillede blev der ikke kun opført beboelsesejendomme, men også kollektive fælleshuse som egen bade- og vaskeanstalt samt brugsforening.

Også tabet af Sønderjylland i krigen i 1864 satte sit præg på "Brumleby". Tabet betød en yderligere tilstrømning til hovedstaden, og de ud-

viste personer fra de tabte landsdele søgte bl.a. til Lægeforeningens Boliger på Østerbro.

I alt opførte den filantropiske lægeforening 727 lejligheder rundt omkring i København.

De Classenske Boliger

Men tanken om et socialt-liberalt engagement til fordel for de mindst bemidlede var ikke af ny dato. Et af de ældste filantropiske selskaber var "Det Classenske Fideicommis", som blev grundlagt i slutningen af 1700-tallet.

I tidens løb har det understøttet trængende af alle kategorier og givet store beløb til asyler, børnehjem, skoler, biblioteker, videnskabelige formål, og på flere områder har der været tale om rent pionérarbejde.

Efter koleraen sørgede Fideicommiset for opdragelse og uddannelse af børn, der var blevet forældreløse, og da Københavns kommune ikke ville stille en gratis grund til rådighed på Nørrefælle, købte Fideicommiset selv i 1865 en grund på Frederiksberg mellem Nylandsvej og Godthåbsvej - dengang i stor afstand fra byen.

Fideicommisets folk allierede sig med arkitekten Vilhelm Tvede om opførelse af tilsvarende boliger som Lægeforeningens - men her blev de rummeligere, og arkitekt Tvedes plan er af senere arkitekter blevet kaldt for *måske nok den klareste plan for et sådant anlæg, man overhovedet kender*.

Byggeplanen blev til "De Classenske Boliger", som stod færdige i 1880 og som omfattede 378 lejligheder i to-etagers stokke med små haver til. Hovedparten på to værelser med køkken til en meget lav husleje.

Boligerne var grupperet omkring kvarterets fællesindretninger som vaskeri, butikker, et asyl med forsamlingsal og læsestue og en lille kirke.

Anlægget blev så kendt, at adskillige kommissioner og sagkyndige fra mange lande kom for at studere det. Og på store internationale udstillinger opnåede byggeriet diverse guldmedaljer.

Men de gyldne tider kom ikke til at vare længe.

Der kom skærpede krav om gas, vand og wc, og lejlighederne gav trods en betydelig efterspørgsel et stort underskud.

Boligerne endte med at blive klemte inde mellem nybyggede højhuse, og "Social-Demokraten" begyndte at kritisere "De Classenske" huses tilstand.

Det endte med, at Frederiksberg Kommune i 1908 købte boligerne med nedrivning for øje. De kom til at vige for en række boligkarréer.

Aktieselskab til Opførelse af Arbejderboliger

af øvrige filantropiske byggeforeninger kan nævnes "Aktieselskab til Opførelse af Arbejderboliger", som blev stiftet i 1867, og som byggede 141 lejligheder på hjørnet af Tagensvej og Jagtvej.

I 1874 kom "Frederiksberg Arbejder Hjem" til med 100 lejligheder, hvor ældre medlemmer kunne få særlig nedsættelse af lejen eller helt fritages for at betale.

I Gernersgade, Suensongade og senere på Vestergaardsvej byggede "Foreningen af 1865 til Opførelse af billige Arbejderboliger" 130 lejligheder.

"Foreningen for Alderdoms-Friboliger" stiftet i 1871 opførte i alt 15 huse med 149 lejligheder både i København og i provinsen. Lejlighederne blev udlejet mod en billig leje, der efterhånden faldt, så lejerne efter en vis tid boede gratis.

Dertil kom diverse byggeforeninger forbeholdt særlige professioner eller befolkningsklasser. For eksempel "Postbudenes Byggeforening", "Kon-

Sådan forestillede en ukendt kunstner sig i 1856 København set fra luften. Endnu holdt byen sig inden for voldene. Den lille hovedstad var uhyggeligt tæt bebygget, men i løbet af 1870'erne begyndte vokseværket, og i løbet af en halv snes år faldt voldene og Københavns areal blev næsten 10-doblet fra 300 til 2700 ha. Men byggeriet kunne slet ikke følge med befolkningstallet, der omkring 1880 var vokset til 235.000 indbyggere. Opførelsen af nye elegante forretningsstrøg førte til en hårdt tiltrængt sanering af det indre København. Men saneringerne og det hastigt voksende indbyggertal affødte en omfattende boligmangel og gav anledning til Danmarkshistoriens største spekulationsbyggeri på Christianshavn og i brokvartererne.

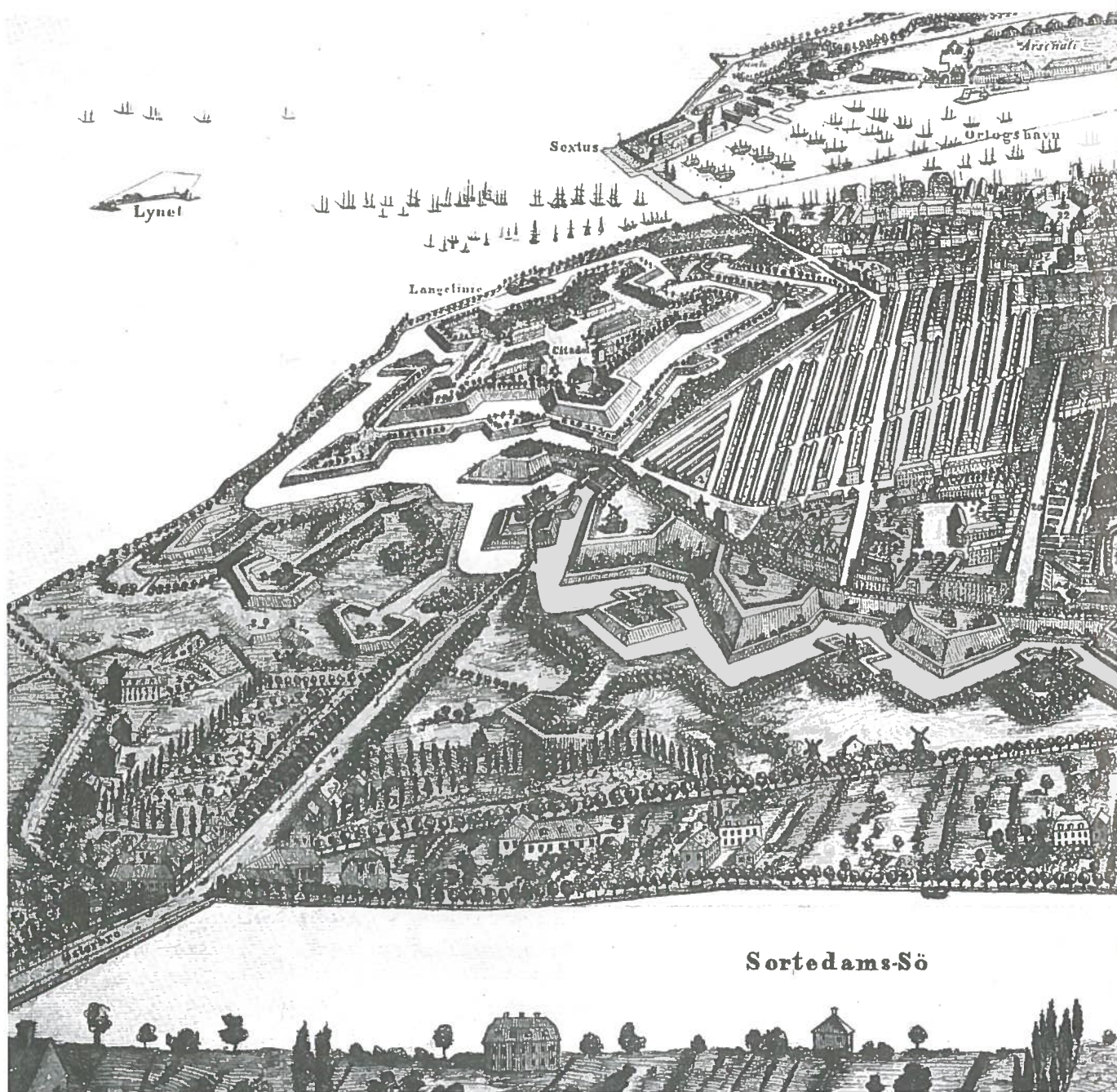
torbudeforeningen", "Guldsmedelaugets Byggeforening" og "Foreningen af 1873 for Tilvejebringelse af en Alderdomsbolig for Søværnets Underklasser".

Virksomhedernes arbejderboliger

Også virksomhederne opførte boliger til deres arbejdere. Formålet var at fastholde de gode og solide folk.

Blandt andet rejste Tuborgs Bryggerier i 1874 en bebyggelse af to-etages stokke ved Strandvejen i Hellerup, men de blev revet ned i hundredåret for bebyggelsen.

Et andet eksempel er Ålborg Portland-Cement Fabriks arbejderkoloni. Cementfabrikken købte i 1899 hovedgården Rørdal og 71 tønder land af gårdens jorder nogle kilometer øst for Ålborg. Her udfærdigede stadsingeniør i København, G. C. C. Ambt en bebyggelsesplan, der omfattede 150 huse og en række fællesbygninger.

Byggeselskabet, der stod for opførelsen af husene fik statsstøtte efter loven af 1898, men kolonien blev aldrig ført helt igennem. Der blev i 1900 rejst 30 huse, og i 1970'erne var kun seks af husene tilbage.

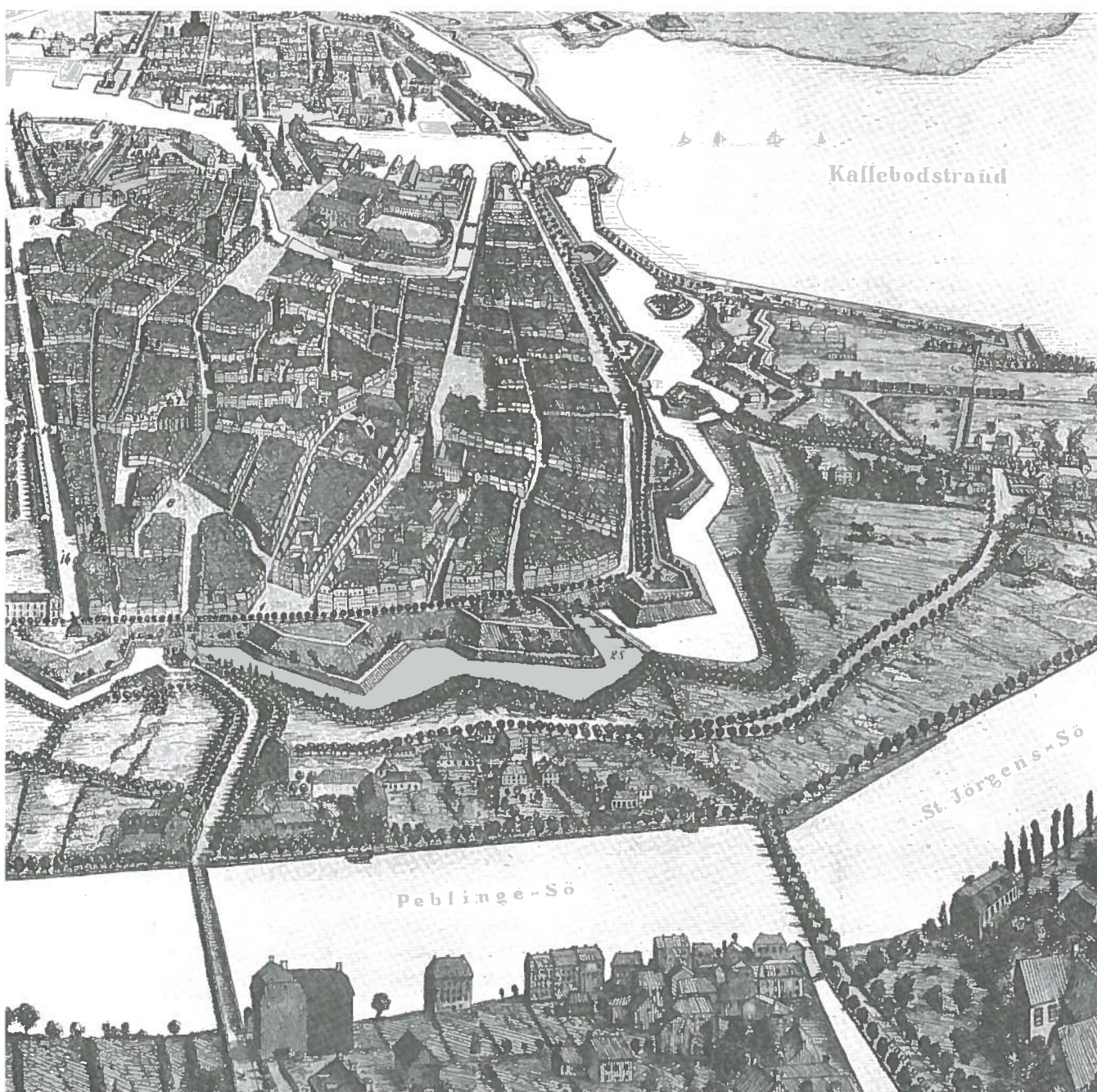
Christian IV's Nyboder med sine oprindeligt 600 lejligheder er også repræsentant for en virksomhedsejet bebyggelse, opført fra 1631 som boliger for flådens faste stok. Bebyggelsen er iøvrigt i talrige omgange hen over årene blevet moderniseret.

Billige statslån

Omkring 1890 kom der for alvor gang i den kooperative byggebevægelse, hvor typisk en kreds af den mere velstillede eller mest sparsommelige del af arbejderne sluttede sig sammen i byggeforeninger. Under solidarisk ansvar stod de selv for opførelsen af husene, og det kunne de takket være de nye billige statslån.

Først i dag er man gennem egentlige saneringer eller byfornyelsesprojekter, som det hedder på nudansk, ved at have fået has på disse trøstesløse forhold. Men det var utilfredsheden med disse spekulationsbyggerier, der skabte de mange arbejderbolig- og -byggeforeninger, som blev udgangspunktet for det senere almennyttige boligbyggeri.

*(Ill.: Kobberstik 1856.
Det Kongelige Bibliotek)*

Der var fart over feltet, og med mangel på byggegrunde i det indre København skød hovedparten af de nye arbejderkvarterer op i byens omegn. Godt nok blev der dermed stor afstand til arbejdspladserne. Til gengæld var der masser af lys og luft.

Boligkommissionen af 1922 har beskrevet formålet med de kooperative byggeforeninger sådan her:

"Bestræbelserne går ud paa hurtigst muligt at skaffe Medlemmerne hver sit Hus til egen Beboelse, eventuelt med en - i enkelte Tilfælde to - Lejligheder til Udlejning.

I Reglen gik Foreningerne umiddelbart i Gang med Opgaverne - inden der var opsamlet nævneværdige Midler - og ofte ser man da ogsaa Foreningerne kæmpe med økonomiske Vanskeligheder, naar Jordarealet er købt, og man skal til at skride til Opførelsen af Husene. Det væsentligste, som Foreningerne havde at støtte sig til økonomisk, var Medlemmernes solidariske Ansvar samt udsigten til billigt Statslaan.

Det pekuniære aspekt var ikke uvæsentligt. Der var store fordele ved at søge om optagelse i en byggeforening, fastslog Boligkommissionen:

"Disse Fordele ligger ikke alene i, at Medlemmerne kommer i Besiddelse af et godt og hyggeligt Hjem, men ogsaa deri, at Fordelene kan realiseres og omsættes i kontante Penge. Foreningernes Ejendomme stiger nemlig efterhaanden i Værdi, og det undgaas derfor ikke, at der for adskillige Mennesker gaar "Spekulation" i det at blive Medlem af en kooperativ Byggeforening. (...) Selv naar Hensyn tages til det Spekulationselement, der ofte var forbundet med Byggeforeningsbevægelsen, maa det dog erkendes, at den ældre Byggeforeningsbevægelse i betydelig Grad har medvirket til bedre Boligforhold i Hovedstaden. Uden Byggeforeningerne vilde man sikkert ikke have opnaaet den kulturelt og socialt værdifulde Byggeform, der med sin spredte Bebyggelse og sine mange En- og Tofamiliehuse nu præger flere af Byens Udkanter og Forstæder, navnlig Valby, men ogsaa Sundby og Brønshøj. De mange lyse og frit beliggende Boliger i Byens Periferi til Brug for den mere velstillede Del af Arbejderklassen og

»Brumleby« blev bygget til den arbejdende klasse, der sundhedsmæssigt var meget svag, hvad koleraepidemien klart havde vist. Allerede få år efter »Brumleby«s åbning kunne initiativtageren Emil Hornemann og flere lægekolleger statistisk bevise en bedre sundhedstilstand her end i byens traditionelle fattigkvarterer, og oven i købet bedre end i en del af nybyggeriet for middelklassen, hvor spekulationsbyggeriet havde taget overhånd. Det gav politisk stof til eftertanke. Koleraen, som vedblev at hænge i fattigkvarterne, kunne jo tænkes at brede sig til helhaverkvarterne, som det blandt andet blev konstateret i »Ugeskrift for Læger« i 1855. Her et vue over »Brumleby« set fra Olufsvej. Masser af lys og luft omkring beboelserne.
(Ill.: »Brumleby«s Historiebog)

Middelstanden er den ældre Byggeforeningsbevægelses Indsats paa Boligområdet - og dette skal stedse regnes den til Fortjeneste.

Flest i København

Størsteparten af arbejderboligerne blev opført i København. Og det var også her, de fleste af de private byggeforeninger skød op omkring århundredskiftet, fortrinsvis i Valby, Sundby på Amager, Brønshøj og på Frederiksberg og Østerbro.

Alene i Valby blev der omkring århundredskiftet stiftet syv byggeforeninger. Foruden "Valby Arbejderes Byggeforening, VAB" var det

- naboforeningen "Valby og Omegns Byggeforening VOB", også kaldet "Den Røde By", som ligger ved Timotheuskirken (1898)
- "Venner Hjem" i Trekronergade (1898)
- "Kløverbladet" i industri kvarteret ved Kløverbladsgade (1899)
- "Selveje" bag Valby Langgade station (1903) også med Christian Mandrup-Poulsen som arkitekt
- "Lyset" i området ved Carl Langes Vej (1910)
- "Hjemmet" beliggende mellem Dr. Dagmars Allé og Ansgars Allé, størsteparten behæftet med villa-servitut (1910)

Baggrunden for at det overhovedet kunne lade sig gøre at stifte disse byggeforeninger var først og fremmest loven om billige statslån til kommuner og foreninger, som opfører gode og sunde Arbejderboliger.

Det var altså nu muligt uden ret megen kapital selv for en mand af arbejderstanden at blive husejer og dermed gøre drømmen om en smuk og sund bolig til virkelighed - endda med udsigt til pæn økonomisk gevinst, hvis man holdt ud.

I flere omgange

De billige statslån blev givet i flere omgange - første gang i 1887, hvor Rigsdagen vedtog en lov om en lånesum på en million kroner over en 10-årig periode, dels til ombygning af overbebyggede og usunde bydele, dels til arbejderboliger.

Men der blev kun brugt 400.000 kr. af puljen på fire byggeprojekter, tre i provinsen, eet på Frederiksberg.

Da gyldighedsperioden på de ti år var ved at udløbe, foreslog den socialdemokratiske gruppe i Folketinget med folketingsmand Peder Holm i spidsen, at loven fra 1887 blev forlænget med yderligere ti år og beløbet forhøjet til tre millioner. Men under det efterfølgende udvalgsarbejde blev beløbet med den senere så kendte venstrepolitiker P. A. Alberti som ordfører ændret til to millioner kroner, mens forslaget om at forlænge ordningen med 10 år blev gennemført. Det var samme Alberti, der i 1908 veltede I.C. Christensen-regeringen, efter at have tilstået bedrageri og dokumentfalsk over for statskassen på ikke mindre end 15 millioner kr. En kæmpe sum på daværende tidspunkt.

Samtidig foreslog udvalget en væsentlig ændring, der betød, at ikke kun filantropiske foretagender, men også en kreds af private arbejdere som sluttede sig sammen, som f.eks. dem i "Valby Arbejderes Byggeforening" kunne komme i betragtning.

Derfor kunne Trekantens arbejdere ironisk nok da også takke den borgerlige Alberti for, at også de fik mulighed for at opnå billige statslån i 1898.

Det var dog ikke alle byggeforeninger, der brugte muligheden for de billige statslån. Staten stillede nemlig til gengæld krav om, at det enkelte medlem ikke kunne overdrage sin medlemsret til andre uden finansministeriets godkendelse, og at foreningen ikke kunne opløses, før gælden var betalt.

I 1890'erne boede mere end en fjerdedel af Københavns befolkning i baggårde uden direkte adgang til gaden. Lejlighederne var små og mørke. Ejendommene, der ofte var korridorejendomme, lå tæt, og gårdene var ofte kun små gange mellem bygningerne. Her er det et gårdparti fra Lille Kongensgade omkring århundredskiftet.

*(Foto: Ukendt fotograf/
Arbejderbevægelsens Bibliotek & Arkiv)*

Gårdstemning en varm sommerdag omkring år 1900. En baggård i kvarteret ved Prinsensgade, der sammen med Adelgade hørte til blandt de mest berygtede slumkvarterer i København og samtidig hjemsted for en omfattende prostitution. Forfatteren Otto Rung (1874-1945) skriver i sine erindringer: «En sump af snavs, mikrober og et mørke, stinkende af kloak, i de skidne smøger et ros af rå alfonser, fedladne ruffere, griske værtinder og korrupte sædelighedsbetjente havde deres revier...»

(Foto: Ukendt fotograf)

Vandpost og retirede i en baggård ved Gammel Mønt omkring århundredskiftet. Sceneriet kunne være illustration til et afsnit i romanen »Pelle Erobreren« af Martin Andersen Nexø (1869-1954): »Nede i skaktens bund var der fuldt af legende unger. De hang i det nederste af træværket, gik trallende rundt om stolperne med et fedtebrød i hånden, eller sad plat ned og skurede sig frem på den klæbrige stenbro. Luften hang rå og klam som i en gammel brønd og havde lagt tidlig rust over de små stemmer og fyldt ansigterne med kirtelsår«.

(Foto: Kristian Hude)

En stille stund i Trappehuset 1898. Væk fra den overfyldte lejlighed, eller et pust efter en lang arbejdsdag. 12 timers arbejdsdag for håndværkere og arbejdere seks dage om ugen. Søndag var blevet fri-dag med gennemførelsen af Helligdagsloven i 1891. De butiksansatte havde arbejdsdage på 15-17 timer. Ferier var stort set et ukendt begreb, og var der ferie, strakte friheden sig kun til en enkelt dag eller to. (Foto: Frederik Riise)

Disse bånd opfattede nogle af foreningerne som snærende, fordi de vanskeliggjorde en hurtig realisation af den værdistigningsgevinst, der fremkom allerede efter et par års medlemsskab.

Statslån til private

Med udvalgets beslutning om at ændre loven ønskede politikerne at støtte foreninger, hvor det er meningen, at en større Kreds af Medlemmer der selv trænge til billige og gode Boliger, slutter sig sammen for ved Tilskud gennem en Række af Aar under den ene eller den anden Form at skaffe de fornødne Midler til Veje til at opføre Boliger, for at de saa senere kunne gaa over i de enkelte Medlemmers Eje.

Man mente, der var den største Anledning til at søge at fremme en saa god og nyttig Bestræbelse som den, at Smaakaarsfolk ved at slutte sig sammen søge på en billig Maade i Tidens Løb at komme i Besiddelse af Ejendomme til at bo i, som de selv ejede, og tilføjede i betænkningen, at der ved arbejderboliger ikke forstaas Boliger alene for egentlige Arbejdere, men Boliger i det hele taget bestemte for Smaakaarsfolk.

Selv om det var midt i Højres provisorieår, lykkedes det altså for det unge fremadstormende socialdemokrati at komme igennem med sit forslag om billige statslån, der skulle sætte gang i bedre og sundere boliger for arbejderstanden.

Det var lidt af en overraskelse måske, at en borgerlig regering med Estrup i spidsen ville gå ind for at yde en sådan støtte til arbejderne. Men forud var netop gået mange eksempler på en borgerlig-liberal støtte til arbejdsvenlige foranstaltninger.

For eksempel gik et konservativt mindretal i Arbejderkommissionen af 1875 ind for statshjælp til oprettelse af produktionsforeninger blandt arbejderstanden - altså støtte til arbejderne egne virksomheder.

Selv statsminister Estrup sagde ja til at lade staten gribe ind til fordel for arbejderne og var ikke afvisende over for socialdemokratiets ønske om statslig støtte til bekæmpelse af arbejdsløsheden.

Modstand fra Højre

Det var imidlertid ikke uden en vis modstand, at forslaget til sidst blev vedtaget.

Blandt andre fremsatte højremanden Johannes Hage sine betænkeligheder ved - uden dog at stemme imod - disse Bestræbelser efter at faa, om man saa vil kalde det, 'Foden under eget Bord', eller rettere sagt, efter at blive Grundejer.... ved Statens hjælp.

Og det kunne ikke nægtes, at det er et Spørgsmaal, som er ganske overordentlig omfattende.

Socialdemokraten og forslagsstilleren Peder Holm kunne dog berolige højremanden med, at der skete sandelig ingen Revolution i den Anledning. Også finansminister, conseilpræsident H. E. Hørring tilsluttede sig forslaget, idet han dog betragtede det som et forsøg.

Med de stillede ændringforslag blev loven om Laan til Ombygning af overbebyggede og usunde Bydele i Kjøbenhavn og Købstæderne og Opførelse af Arbejderboliger enstemmigt vedtaget i begge Rigsdagens kamre og fik Christian den IX's underskrift 26. februar 1898.

Følgende fik lån efter den forlængede lov: "Arbejdernes Byggeforening", "Godthaab" i Sundby, "Enigheden" i Brønshøj, "Venners Hjem" i Valby, "Frederiksberg Arbejderes Byggeforening" samt "Valby Arbejderes Byggeforening".

Den sociale byggeforeningsbevægelse

Mens de første år i den kooperative periode ikke udelukkede et vist spekulativt økonomisk element, var eftertiden præget af offentligt byggeri og de mere sociale byggeforeningsbevægelser.

De er kendt ved, at medlemmerne ikke kunne spekulere i den fremtidige værdistigning, men kun havde brugsret til deres lejlighed.

Det gjaldt for eksempel haveboligforeningen "Grøndalsvænge", havebyselskabet "Præstevangen" i Brønshøj og "Arbejdernes Andelsboligforening - AAB" - stiftet af en række københavnske byggefag og "De Samvirkende Brugsforeninger" og "Arbejdernes Kooperative Byggeforening - AKB" - en sammenslutning af kooperative håndværkervirksomheder.

Begge byggeforeninger opførte efter 1913 en lang række beboelseslejligheder, bl.a. Københavns største boligkarré på Jagtvejen - iøvrigt tegnet af arkitekten for "Valby Arbejderes Byggeforening", Christian Mandrup-Poulsen. Et sundt og gedigent boligbyggeri, der nød stor anerkendelse, blandt andet for sin praktiske indretning.

Desuden opstod "Københavns Andels-Byggeforening" og andelsboligforeningen "Valby Vænge" i kvarteret ved Eschrichtvej og Panumsvej i Valby.

Alene i Valby blev der omkring århundredskiftet stiftet syv byggeforeninger. Her er det foreningen »Kløverbladet« fra 1899 med nogle af ejendommene, der vender ud mod Kløverbladsgade. (Privatfoto)

Byggeforeningen »Selveje«, beliggende bag Valby Langgade Station, er fra 1903. Foreningens huse er iøvrigt tegnet af arkitekten bag Den Hvide By, Christian Mandrup-Poulsen. (Postkort fra omkring 1914/ Valby Lokalhistoriske Selskab og Arkiv)

Byggeforeningen »Venners Hjem« er stiftet samme år som Valby Arbejderes Byggeforening, nemlig 1898. Foreningens huse er opført i kvarteret omkring Trekronergade i Valby. (Privatfoto)

4. KAPITEL

Valby ved århundredskiftet

Den Hvide by anlagt langt ude på landet, i bælghør og morads

Da de 81 medlemmer i "Valby Arbejderes Byggeforening" besluttede sig for at bygge Den Hvide By, havde Valby længe kun været en landsby med Valby Kro som samlingssted - både for mange københavnere på udflugt og for bønderne, når de tog ind til Gammeltorv i København for at sælge deres produkter.

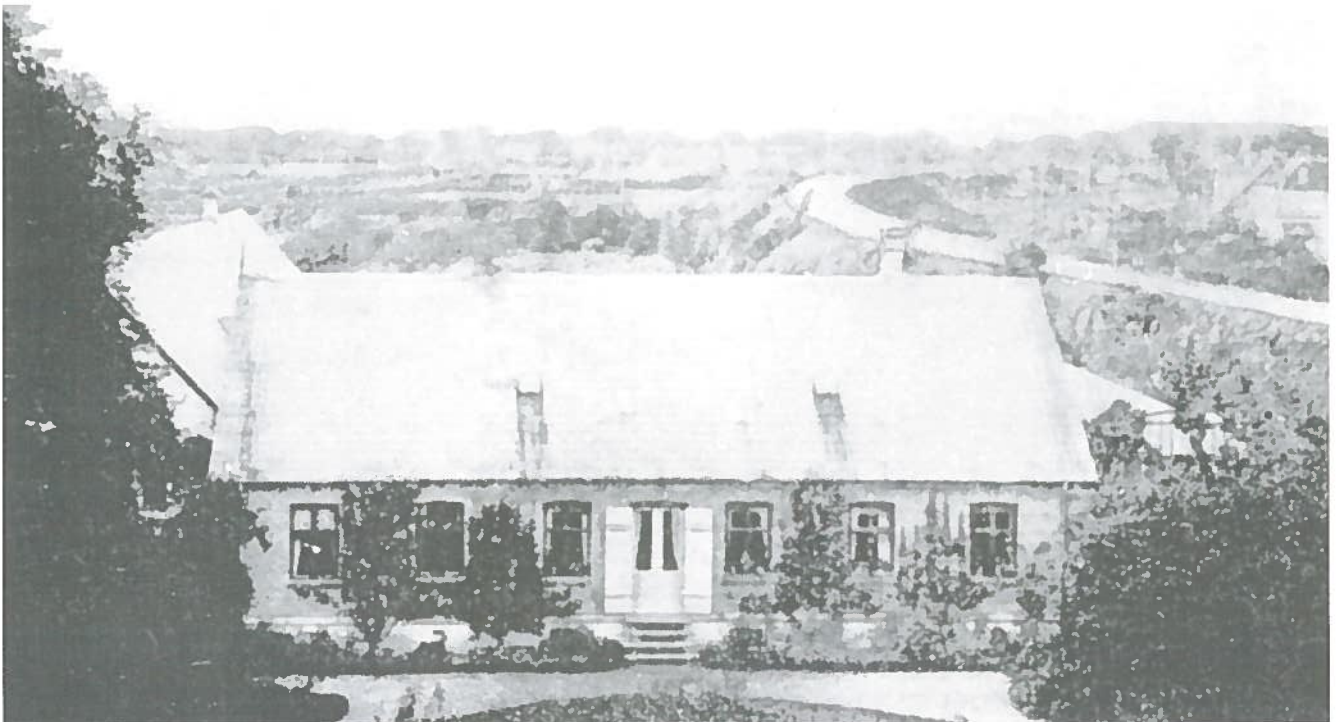
Carlsberg var i mange år den eneste industri i Valby. Men fra omkring 1880 begyndte den industrielle udvikling uden for København for alvor at slå igennem, og det kom til at præge det lille landsbysamfund omkring Tingstedet.

I løbet af få år næsten eksploderede befolkningstallet og rundede i sidste halvdel af 1890'erne de 5000 indbyggere. Men det var kun begyndelsen.

I årene omkring århundredskiftet blev et af Storkøbenhavns mest udstrakte industriområder grundlagt ved Gammel Køgevej.

Mange velrenommerede virksomheder fik adresse i Valby. Carlsberg havde haft det siden 1847, og nu fulgte andre efter, F. L. Smidth, Valby Maskinfabrik og Jernstøberi, Porcelænsfabrikken Norden, grundlagt som datterselskab af Bing & Grøndahl, Carl Allers Etablissement, Nordisk film, Richs, Stelling's Farvefabrikker, De Danske Bomuldsspinderier, Københavns Lervarefabrik, De Danske Teglværker og Trekroner Bryggeri - alle blev de placeret i eller omkring Valby i de nye industrikvarterer, hvor mange af medlemmerne i "Valby Arbejderes Byggeforening" havde deres daglige arbejde.

Den Hvide By blev anlagt på jord, købt af gårdejer Ludvig Bech fra »Bechsgaarden«. Selve gården lå på den nuværende Herman Bangs Plads ved Langgade Station med havefronten ud mod Valby Langgade. Gården måtte vige pladsen for nybyggeri i 1940. Til højre i billedet ses den gamle Frederikssundsbane, der lå omtrent dér, hvor der i dag er S-togsbane. (Foto: Valby Lokalhistoriske Selskab og Arkiv)

Ind i Københavns Kommune

I 1901 blev Valby-distriktet udskilt fra Hvidovre Sogn og indlemmet i Københavns Kommune. Det drejede sig om områderne Valby, Vigerslev, Kongens Enghave og Damhussøen med bagsø.

Ikke alle var lige glade for at bryde mange års tætte fællesskab, så der var både tilhængere og modstandere af de nye tider, der nu truede med at opsluge det gamle og lidt døsig Valby.

Men for bønderne i Valby var de nye tider også gode tider. Der blev betalt gode penge for jorden. Og mange håndværksmestre og handlende øjnede gode muligheder i det vældige aktivitetsniveau og den store befolkningstilvækst.

Overgangen fra landsby til forstad blev imidlertid en sej og vanskelig proces. Københavns Kommune havde vanskeligt ved at styre udviklingen og var ikke i stand til at indfri de mange løfter om fordele, der var stillet befolkningen i udsigt i forbindelse med Valby's indlemmelse i hovedstaden.

Tilflytningen overhalede ganske enkelt udbygningen af bydelens infrastruktur og opbygningen af de nødvendige institutioner på stort set alle områder. Der manglede gas, elektricitet, veje, kloakker, skoler, alderdomshjem, med tiden også børnehaver og fritidsmuligheder.

Og det skulle komme til at tage mange år at indhente efterslæbet på institutionsområdet. I flere årtier var der store problemer på undervisningsområdet. De få skoler, der var, kunne slet ikke rumme børnene fra de talrige nye boligkarréer, rækkehuse, villaer og byggeforeningsejendomme, der blev anlagt sideløbende med de mange industrier og mindre erhvervsvirksomheder.

Langt ude på landet

Og som så mange andre i de år var de 81 medlemmer af "Valby Arbejderes Byggeforening" også på jagt efter et stykke jord til at bygge på. Det fandt de helt ude i den vestlige udkant af Valby for enden af Valby Laggade, der dengang hed Remisevej.

Her havde gårdejer Ludvig Bech jord til salg.

Et indtryk af, hvordan der så ud kan man få i Valbybladet, der i 1938 i forbindelse med Trekantens 40-års jubilæum blandt andet skrev:

Meget er forandret siden Starten i Bælgmørke og et evigt Morads. Men man maa jo huske paa, at dengang, i Aarene omkring Aarhundredskiftet, da først Vestre Allé - siden Søndre og Nordre Allé blev til - laa dette Distrikt ude paa landet.

Man tog til København som om det var en verdensbegivenhed - og ikke ualmindeligt var det, at baade Damer og Herrer i Aftenens Mulm og Mørke, naar f. eks. Teatrene lokkede Borgerne fra Valby, da at se disse ile mod Sporvognen - der var et syndigt Stykke til - man skulde helt hen til Linie 6-Sløjfen (dengang Linie 2) - med hver sin Pakke under Armen, hvori fjælede sig Sko eller Støvler - man kunde nemlig kun betræde den Hvide Byggeforenings Veje med Træsko!

Denne uselskabelige Fodbeklædning blev saa ombyttet ved Bomhuset - ak ja, Saga - og saa tog man til Byen - bort fra Idyllen, der laa i fattig Gasbelysning.

Linje 6-sløjfen lå dengang, hvor nu benzintanken Statoil på Valby Laggade ligger.

Naboer til Den Hvide By

Selv om den nye byggegrund til Den Hvide By var placeret midt i det åbne land, var kvarterets beboere ikke helt uden naboer. Først og frem-

mest blev der ved den senere opførte Timotheus-kirke på samme tid anlagt en tilsvarende arbejderkoloni, nemlig "Den Røde By".

Mod nord på den modsatte side af Remisevej (fra 1920 Valby Langgade) lå der en række kolonihaver. Og bag ved dem var der planteskoler på de såkaldte Koch'ske grunde, hvor Kochs Rosengartneri strakte sig helt ud til de nuværende veje, Roskildevej og Skellet.

Grunden blev senere benyttet til kommunal opbevaring af bl.a. sten, tømmer og brosten. Omkring 1938 blev opbevaringspladsen nedlagt, og da pladsen blev rømmet, blev mængder af rotter hjemløse og flyttede over i Trekantens mange hønsehuse og skure.

Det fortælles, at kvarterets drenge lå på lur i husene for at få ram på rotterne med deres slangebøsser og luftgeværer.

Navnet Remisevej henførte iøvrigt ikke til nogen sporvognsremise. Men til den lille kratskov, som blev brugt som tilflugtssted for vildtet langs Roskildevej mellem Skellet og Damhussøen - en remise.

Mod syd, bag husene på Søndre Allé, løb jernbanen - eller Vestbanen mellem København og Roskilde. Det var hovedlinjen fra København, som i perioden 1864 - 1911 førte al person- og godstrafik fra den daværende hovedbanegård ved Paladsteatret via Frederiksberg tværs over Valby Langgade ved den nuværende døgnkiosk - hvor den var afskærmet af bomme, i starten betjent med håndkraft - og videre bag om Søndre Allé mod Vigerslev, hvor toget løb ind i det gamle spor og fortsatte mod Roskilde og videre vest på.

Adskillige passager- og godstog kørte forbi Søndre Allé - op mod 30-40 stykker dagligt hver vej.

I 1911 - i forbindelse med åbningen af Københavns Hovedbanegård - blev der mere fredeligt for beboerne langs banelinjen. Da fik Roskildebanelen sin gamle - direkte - linjeføring tilbage via Valby station. Ganske som vi kender den i dag.

Men kun for passagertogenes vedkommende.

Godstogene buldrede i nogle år stadig forbi bag haverne på Søndre Allé. Dagligt passerede der omkring 10 -15 godstog hver vej.

Først i 1930 blev der stille. Da blev banen nedlagt og beboerne på begge sider af det nedlagte baneareal blev af Statsbanerne tilbudt at leje de respektive 'bidder' af arealet, som derefter blev tillagt haverne. Beboerne betalte dengang en symbolsk lejeafgift på 25 kr. om året til Statsbanerne.

På den måde blev haverne næsten dobbelt så store. Og det siges, at haveejerne stadig finder skærver fra banelegemet, når de f.eks. graver ud til køkkenhave.

Legeland

Med nedlæggelsen af det store baneareal, der nogle steder er 28 meter bredt, blev der frigjort en mængde plads, som i nogle år fungerede som et herligt legested for kvarterets børn.

Her blev der spillet fodbold, leget skyttegravskrige og bygget huler. Blandt andet meget flotte huler på pæle, og hulernes ejere byggede ofte en vindebro til deres herligheder.

Og så blev der forresten også røget i smug.

Mod vest på grænsen til Vigerslev var der endnu kun åbne marker. Først senere blev der bygget villaer, og bag ved dem på Frilands Allé og Nybovej blev der i 1930 anlagt en ny godsbanelinje - "den ydre godsbane" - som i dag løber i en bue uden om København og langs med villaerne og husene på Vestre Allé.

Godsbanelinjen kom imidlertid til at skære den gamle kirkesti over, der førte til Hvidovre Sogn, som området dengang hørte til.

Og da beboernes adgang til præst og kirke ikke måtte besværliggøres, måtte Statsbanerne sørge for en bro over banearealet, den nuværende "Hønsbroen".

Jord fra Bechsgården

Jorden til byggeriet blev købt af gårdejer Ludvig Bech. Hans gård - Bechsgården - var efter en brand blevet genopført på den nuværende Herman Bangs Plads ved Langgade Station, indtil den blev revet ned i 1940.

Det var en mønsterbedrift, og gården var berømmet for sine festlige sammenkomster i den idylliske have.

I 1978 fortalte Ludvig Bechs datter, den da 92-årige Johanne Bech til forfatteren Peter Tiemroth om dengang frasalget af jorden til byggeforeningen fandt sted:

Det var egentligt et smukt liv, der blev ført på gården i min barndom. Fars bror boede hos os som en slags forvalter, for far var ligesom sin far interesseret i meget andet end landbrug. Min mor var gårdmandsdatter fra Vigerslev. Der hørte omkring 50 tønder jord til gården, og så havde vi nogle enge nede ved Kalveboderne, hvor vi drev kreaturerne ned om sommeren.

(...) Min mor havde fødselsdag i august, og her husker jeg festlighederne i den gamle have. Det var et smukt syn, når gæsterne kom kørende langvejs fra til gården i stadstøj og hestevogn (...)

Når mørkningen så faldt på, bar vi petroleumslamperne ud i haven. Det var uforglemmelige aftener.

Omkring århundredskiftet begyndte far at sælge jord fra gården. Hele den hvide byggeforening er anlagt på Bechsgårdens jorde.

Min bror anlagde sit store handelsgartneri vest for gården, hvorfra det senere flyttede til Hvidovre. Selve gården blev først revet ned længe efter, at den var ophørt med at være landbrug.

Far og mor blev ganske velstående af jordsalget, men ikke så rige, som man måske skulle tro. Men jorden blev solgt til 50 øre pr. kvadratalen, så der skulle nogle stykker til, før det rigtigt blev til noget.

Jord for 37.000 kr.

Den 13. maj 1898 - kun godt 14 dage efter at "Valby Arbejderes Byggeforening" var stiftet - havde foreningens sagfører, Hansen-Backhaus en samtale med gårdejer Ludvig Beck.

Det skulle gå hurtigt - for der var rift om de Beck'ske jorde. Også "Den Røde By" og flere andre byggeforeninger i Valby var på udkig efter jord.

Byggeforeningen var også på nippet til at skulle få lidt specielle naboer på det tidspunkt.

Den 1. august 1898 - endnu inden "Valby Arbejderes Byggeforening" havde underskrevet en købekontrakt med gårdejer Beck - forhørte "In-

Valby rundede i slutningen af 1890'erne 5000 indbyggere, men trods udflytningen af en række store industrivirksomheder og en stor befolkningstilvækst bevarede den gamle landsby dog i endnu et par årtier sit landlige præg. Valby var fortsat et godt spisekammer for københavnernes med gamle gårde, udstrakte marker og adskillige gartnerier, der forsynede Københavns torvepladser med friske fødevarer. Et af de helt store gartnerier, nemlig De Kochske Gartnerier, var i en årrække nabo til Den Hvide By. De lå - som det ses på billedet, der formentlig er taget omkring 1906 - umiddelbart vest for den nuværende Valby Langgade.
(Foto: Valby Lokalhistoriske Selskab og Arkiv)

spektionen for Straffeanstalten paa Christianshavn" sig hos Sognerådet for Hvidovre-Valby om kommunens spildevandsplaner.

Inspektionen var i bekneb for en ny straffeanstalt for kvinder. Og den havde man tænkt sig skulle ligge på en anden af Ludvig Becks marker, nemlig på nabogrunden, matrikel 2a, i umiddelbar nærhed af Gåsebækrenden. Men planerne blev senere skrinlagt.

Allerede tre dage efter mødet med gårdejer Ludvig Beck var han klar med et godt tilbud til de ivrige Valby-arbejdere.

I et brev til sagfører Hansen-Backhaus tilbød Ludvig Beck at sælge matrikelnummer 2d og 3b af Valby - i alt godt 8 tønder land - eller knap 50.000 kvadratmeter jord - for 37.000 kr.

Udover købet af jorden skulle byggeforeningen med tiden selv anlægge veje med ledninger til vand, gas og kloak for yderligere omkring 38.000 kr.

Nej fra sognerådet

Af købssummen på de 37.000 kr. for jorden skulle de 17.000 kr. falde kontant ved kontraktens underskrivelse.

For den resterende overtagelsessum på 20.000 kr. blev der udstedt en 1. prioritets panteobligation til fire procent i rente med pant i totredjedele af den solgte jord.

Lånet skulle afvikles, efterhånden som arealet blev bebygget. Dog skulle hele lånet i løbet af senest fem år være betalt.

Byggeforeningen havde lånet på hånden i et par måneder, nemlig til den 15. august samme år.

J
Imellem undersignede Gaardejer Ludvig
Beck som Sælger og Valby Arbejderes Byg-
geforening som Køber er dags dato ind-
gaaet følgende

Købekontrakt.

Jeg Gaardejer L. Beck sælger og overdrager
herved fra mig og skriver til Valby Ar-
bejderes Byggeforening den mig tilhørende Ejen-
dom Matrikel N. 2^a af Valby Hvidovre Sogn,
der i Sjøtze Landbrugsmuseums Arkiv af
11te Marts 1897 er oplyst for Hartkorn 1te
1te Sk. 13 Sk. 1te 1/4 Aln og Sammenlagt 13te
3te Sk. samt det dertil henhørende jordstykke Matrikel
N. 3^a af Valby af Hartkorn 2te Sk. 1te 1/4 Aln
og Sammenlagt 13te Sk. for en Højsum af 37.000
Kroner.

Handelen er ibrigt indgaaet paa føl-
gende Vilkaar.

§ 1.

Ejendommen sælges med de samme Tilbe-
heder Bygninger og Tilbehøret, hvorved den har
tilhørt mig, hvorved bemærkes med Henvis til
Matrikel N. 12^a

gerens hermede Obligation afdrages med 2de Pro-
cent for hver 1/4 Aln, der sælges og skulle indgaa af
Pantel, dog bemærkes, at naar Parcellen af det pant
sætte Areal langs Remisevej og indenfor en
linie herved i en Afstand af 1/2 1/2 Aln parallel
til med Remisevej skulle indgaa af Pantel,
da skal Obligationen nedbringes med 50 - Pen-
te for hver 1/4 Aln, der saaledes indgaa af
Pantel til Bebyggelse.

Forrigt skal Obligationen have Indhold
som for myndiges skildder med Vedlagene
af den 29 Marts 1873 2/5 samt Forordning 26^{de}
Januar 1828.

§ 2.

Højsum hader snarest mueligt den (ca. 15)
del af den solgte Ejendom; hvor Sælgeren ikke
(i Sjøtze 18de Marts 2) skal have Pantel for den
resterende del af Højsummen, udelukke, hvor-
for Sælgeren er pligtig til paa Anfordring at ud-
lede Skøde til Køberen med at faa udeløst
den i forrige Paragraf nævnte Obligation paa
20.000 Kr. ~ Indtil Skødes Meddelelse er Sælgeren
pligtig til som Skødehaver at meddele Samtykke
til Tilfælde af Pantrettheder i den solgte
Ejendom, selvstændig med Respekt for Sælgerens
Obligation overfor kommunen med forbehold
Sælgeren skaffer Ejendommen for
alle andre Skæbener end de i § 1 nævnte.

§ 3.

Alle af Handelen flydende Forordninger.

I mellemtiden skrev Hansen-Backhaus til Hvidovre sogneråd for at få sognerådet til at garantere for de lån, som foreningen skulle optage for at få gennemført sit store byggeprojekt.

Sognerådet blev bedt om først og fremmest at garantere for de nye, billige statslån eller - hvis foreningen mod forventning ikke opnåede sådan et - så et andet lån, hvis altså långiverne ikke ville lade sig nøje med den sikkerhed, som foreningen i sig selv kunne byde.

I brevet forsøgte Hansen-Backhaus at komme sognerådet imøde ved at understrege, at foreningen var villig til at underkaste sig enhver kontrol fra kommunens side og foretage de ændringer i byggeplanen, som kommunen måtte kræve.

Herunder blandt andet også en *Forpligtelse for Foreningen eller dens Medlemmer til ikke at udleje Lejlighederne i Ejendommene for en Leje over eller under det Beløb, Kommunen maatte anse for passende og for at Foreningen ikke skal kunde betragtes som en konkurrent til Grundejere i Valby.*

Det var nemlig ikke ualmindeligt, at mange husejere sad hårdt i det og derfor lejede værelser ud - og de husejere skulle byggeforeningens medlemmer altså nok lade være med at underbyde.

Hansen-Backhaus bad i samme brev også kommunen om indtil videre at forstrække Foreningen med det fornødne Beløb for at Købet af ovennævnte Grund kan gaa i Orden, hvis det nu altså ikke skulle lykkes at få lånetilsagn fra finansministeriet eller anden långiver på plads, inden gårdejer Becks købstilbud udløb.

Og den kommunale forstrækning skulle helst være på hele beløbet 37.000 kr., så byggeforeningen straks ville være i stand til at betale hele kø-

han betales uden Undtagelse af Høbet.

Medunderskrevne, Valby Arbejderes Byggeforening,
med dem Formand, Næstformand og Bestyrelses-
medlem: Knudst. Hansen til Lovens § 26 - erklærer
hermed at have indgaaet denne Købekontrakt,
som Foreningen er pligtig til skadeløst at
opfylde i alle dens End og Tanker.

Paa foranført Vilkaar tilstaa medun-
derkrevne L. Bech at have solgt den ommalte
Ejendom under Hjemmelsaanvar efter Loven.

I Børnsaalstilfælde gælder Beting. 25 Janu-
ar 1888.

Valby den 16 August 1898.

W. Kjerulff Knudst. Hansen L. A. Peters.
Formand. Næstformand. Bestyrelsesmedlem.
L. Bech.

Sit Vitthedsviden saavel om Salgerens som
Købers. Underskrifters Gyldighed og Daterin-
gens Rigtighed.

N. P. Nielsen. Hansen - Backhaus.

Et vigtigt dokument i Den Hvide By's historie - købekontrakten mellem Valby Arbejderes Byggeforening og gårdejer Ludvig Bech blev underskrevet den 16. august 1898, kun tre dage efter at foreningen havde måttet optage et privat obligationslån for at klare udbetalingen på 17.000 kroner til Ludvig Bech. Den samlede købspris for de knap otte tønder land jord var 37.000 kroner. Foreningen var kun få måneder gammel. Penge var der ingen af. Til gengæld var optimismen stor. Og den blev der brug for i årene, der fulgte. Kontrakten er på foreningens vegne underskrevet af formanden, snedker W. Kjerulff, næstformanden, murer Arnold Hansen og bestyrelsesmedlem, glarmester L.A. Peters. Vitterlighedsvidner var kasserer N.P. Nielsen og advokat Hansen-Backhaus.

(Vejlaget Trekantens Arkiv)

besummen, for så kan den muligvis bringes en Del ned, dog tror jeg ikke, at det bliver meget.

Ved samme lejlighed forsøgte Hansen-Backhaus at smøre sognerådet lidt ved blandt andet at skrive, at *Jeg formener, at det er af største almen Betydning, hvad jo ogsaa ovennævnte lov af 26. Februar dette Aar tyder paa, at der gives Arbejdere eller i det Hele taget Samfundets Smaaakaars-folk nogenlunde let Adgang til selv at erhverve Ejendom og hvorved disse Folk blive mere selvstændige og nyttige Samfundsborgere.*

Men et knebent flertal i sognerådet sagde nej til det hele.

Private lån

Da samtidig statslånet endnu ikke var faldet på plads, måtte byggeforeningen ud på det private lånemarked for at sikre sig grunden.

Det resulterede i, at foreningen den 13. august 1898 optog et privat obligationslån hos en vis Cornelius Fjord.

Lånet var på 17000 kr. med 1% i provision og 5% i rente.

Og et par dage efter fristens udløb, den 16. august var formand for "Valby Arbejderes Byggeforening", snedker Waldemar Kjærulff, næstformand, murer Arnold Hansen samt bestyrelsesmedlem, glarmester I. A. Peters klar til at sætte deres underskrift på den eftertragede købekontrakt med gårdejer Beck.

Som vitterlighedsvidner underskrev byggeforeningens kasserer, fyrbøder Niels Peter Nielsen og sagfører Hansen-Backhaus.

Efter få år - i 1901 - kunne foreningen dog allerede betale gårdejer Bech ud, efter at man havde opnået det billige statslån.

Parcellerne inddeles

Det nyerhvervede areal blev udstykket i 81 parceller af landinspektør Warhuus.

Derefter blev parcellerne fordelt til medlemmerne ved lodtrækning, men det betød kun, at de så vidste, hvilken grund de til sin tid ville få adgang til.

Dog ser det ud til, at formand Kjærulff på forhånd var sikret det første hus i bebyggelsen, nemlig det hus, hvor der i dag er døgnkiosk på Valby Langgade 151.

Hver parcel var på omkring 440 kvadratmeter, mens hele kvarteret var inddelt af godt 12 meter brede veje.

Efter at byggeriet var gået i gang, måtte udparcelleringen ændres. På forslag fra Københavns stadsingeniør, Ambt, var det nemlig blevet bestemt, at Remisevej (senere Valby Langgade) i 1902 skulle omlægges.

I stedet for at dreje op ad Skellet, som dengang også hed Remisevej, skulle vejen fortsætte videre ud til Ålholm ad den vejføring, vi kender idag - og først dér munde ud i Roskildevej.

Det betød, at Langgade kom til at gå tværs igennem Trekantens vestlige hjørne for enden af Vestre Allé.

På det tidspunkt var disse huse dog endnu ikke opført. Stadsingeniøren foreslog derfor, at fire af de berørte parceller blev flyttet over på den anden side af Langgade, hvor de ligger i dag.

Men forslaget om at flytte rundt på de indtegnede parceller og ødelægge arealets oprindelige trekantede form vandt ikke ligefrem gehør blandt medlemmerne.

Ændringen havde tilmed nær kostet de berørte medlemmer deres huse, for nogen mente, at i stedet for at placere huseneovre på den anden side, kunne man helt opgive dem. De berørte medlemmer kunne i stedet få en plads på foreningens venteliste:

Herom udspandt der sig en længere Diskussion, idet der af to Medlemmer henstilledes at stryge de 4 parceller, som ifølge Forslaget kommer paa den anden Side Remisevei og sætte de 4 Medlemmer som første Suppleanter. Herimod udtalte en Masse af Medlemmer sig. Da Foreningen ikke uden Finansministeriets Samtykke kan forringe sit Medlemsantal, kunde dette altsaa ikke ske.

Og derfor måtte foreningen ud at købe fire ekstra parceller, denne gang af gårdejer Peder Christensen. Under forhandlingerne med gårdejeren betingede foreningen sig, at der i skødet for de fire parceller var tilføjet, at de ikke kunne pålægges andre udgifter til kloak eller lignende end de øvrige af foreningens parceller.

Da husene på den anden side af Valby Langgade omsider som nogle af de sidste skulle opføres, anmodede de pågældende medlemmer om at få ændret hustyperne til modellen med frontspidser, som det fremgår af protokollen i 1902:

Fra Medlemmerne Nr. 55-56 hvis Parceller hører til de fire, som er flyttet over paa den anden Side af Remisevejs Forlængelse, forelaa Andragende om i Stedet for et Hus af Typen D at faa et af Typerne C eller E. Da C eller E er ca. 80 Kr. dyrere end D, vedtoges det, at Dhr. kan faa Typen E mod selv at betale Forskellen i Prisen.

Men det ville tilsyneladende kun den ene af dem, og han fik sit E-hus, som i dag kun er svært genkendeligt efter massive bygningsændringer. I det andet hus holder Bamse til med sin Kro.

Søndre Allé åbnet

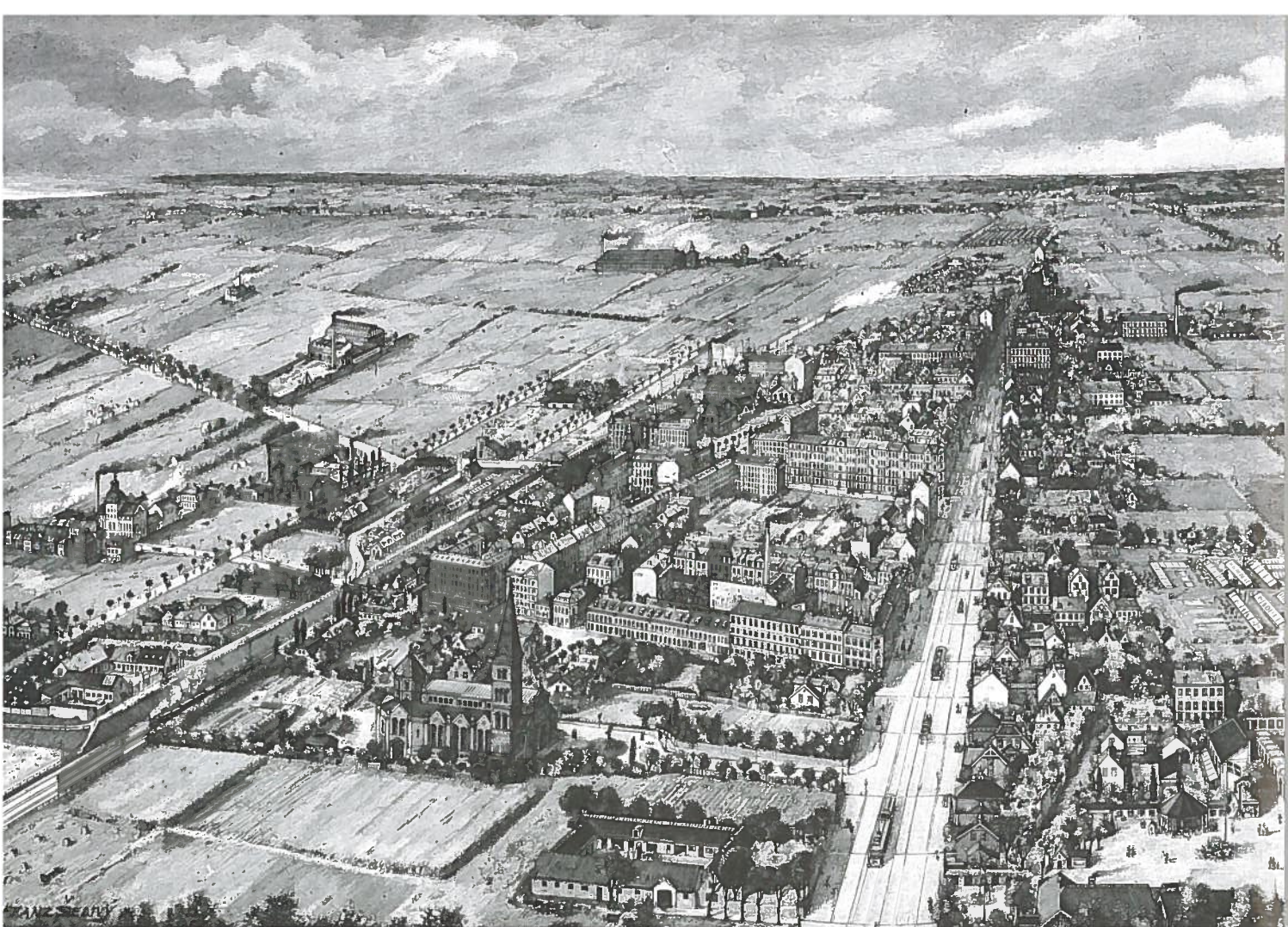
Samme år - i 1902 - måtte foreningen igen ændre på hovedtegningen. Gårdejer Peder Christensen ejede nemlig også den jord, der stødte op til Vestre Allé, hvor nu Frilands Allé ligger. Og da han var en fremsynet mand, fandt han ud af, at hvis han skulle sælge jorden til udstykning, kunne det blive nødvendigt at åbne Søndre Allé og tillade gennemkørsel fra Søndre Allé og videre ud til arealet.

Søndagstur ved Den Hvide By. De første beboere var både glade for og stolte over deres nye kvarter. Glæden og tilfredsheden kom blandt andet til udtryk på dette foto, der ligefrem blev mangfoldiggjort som postkort. Her har en del af beboerne taget opstilling ved jernbaneoverskæringen over Remisevej - den nuværende Valby Langgade - lige foran hjørneejendommen Langgade-Søndre Allé. De første hvide huse langs Remisevej ses til venstre.

Postkortet er ikke dateret, men at dømme efter personernes påklædning, områdets bevoksning og bebyggelse må billedet være taget omkring århundredskiftet.

(Postkort/Valby Lokalhistoriske Selskab og Arkiv)

Valby i slutningen af 1890'erne ifølge kunstneren Franz Sedivy. Udflytningen af folk og virksomheder fra København er begyndt, men det er fortsat de grønne områder, der dominerer billedet med Jesuskirken fra 1891 i forgrunden. Billedet er ikke dateret, men er lavet efter 1895, hvor det fritliggende tårn til Jesuskirken blev opført. Det fremgår også af illustrationen, at Den Hvide By ikke er kommet til endnu. Det ses samtidig, at de første større beboelsesejendomme er skudt op omkring den gamle landsby.
(Ill.: Valby Lokalhistoriske Selskab og Arkiv)

Derfor måtte parcellerne for enden af Søndre Allé omlægges og foreningen købe yderligere jord af Peder Christensen.

Samtidig indgik foreningen en detaljeret aftale med Peder Christensen om, at en gennemkørsel godt kunne finde sted i samme omfang, som hvis vejen havde været offentlig. Dog måtte der ikke uden nærmere meddelelse ske "vedvarende og tung Arbejdskørsel" med for eksempel byggematerialer.

Skete der skader, måtte Peder Christensen selv sørge for at få dem udbedret.

Tilladelse til arbejds kørsel kunne tillige kun ske, når hver af parterne havde udnævnt en kyndig mand til besigtigelse af vejen før og efter brugen. Disse mænd afgjorde alle spørgsmål om omfanget og vurdering af den skade, vejen eventuelt måtte lide. Ved uenighed afgjordes spørgsmålet af en - eventuelt ved lodtrækning - valgt opmand.

Foreningen forlangte samtidig, at Peder Christensen skulle lægge villaservitut på sine omgivende jorde, men han ville dog ikke forpligte sig til at lægge servitut på andre end *de 38 Parceller, som ere solgte til et Kon-sortium og som ere beliggende langs med Foreningens Jord ved Vigerslevskjellet*. Det vil sige parallelt med Vestre Allé.

Åbningen af Søndre Allé førte også kirkegængere til stedet.

I september 1904 fik foreningen en henvendelse fra Vigerslev Sogneråd om tilladelse til - ved en eventuel omlægning af kirkestien - at måtte støde til Søndre Allé og bruge alléen som fortsættelse af kirkestien.

Tilladelsen blev givet med den betingelse, at hvis der blev anvendt *svær Kørsel* skulle sognerådet være ansvarlig for vejenes genstandsættelse.

Hidtil havde kirkestien løbet langs med Den Røde Byggeforening og videre over til kirken i Hvidovre.

Han nåede det i længden

Den Hvide By's arkitekt, Christian E. Mandrup-Poulsen var en af tidens store bygmestre

Det var den flittige Valby-arkitekt, Christian Emil Mandrup-Poulsen, der tegnede de 81 huse i Trekanten.

Udover Trekantens huse, som var en af hans første selvstændige opgaver som færdiguddannet arkitekt, har han også tegnet husene i byggeforeningen "Selveje" ved Valby Langgade station, arbejderboligerne "Kant-husene" på Carl Langesvej foruden en stribe huse til industrien som Stellings Farvefabriks kontorhus og lagerbygning ved Toftegårds Plads og Privatbankens hus på hjørnet af Valby Langgade og Sdr. Fasanvej samt en række villaer til private.

Christian Mandrup-Poulsen var som sagt en flittig arkitekt, og *hvad han ikke nåede i højden nåede han i længden!*

Sådan beskriver beboerbladet for Arbejderbevægelsens Kooperative Byggebevægelse, Beboer-NYT meget rammende Christian Mandrup-Poulsen, som i mange år også var "husarkitekt" for det kooperative byggeri.

Og lille var han - omkring 1,60 meter. I skoletiden på Sorø Akademi havde han så svært ved at nå tegnebordet, at læreren bad hans far, der var snedkermester og byrådsmedlem i Sorø om at fremstille en skammel til Christian Emil, så han kunne nå op.

Christian Mandrup-Poulsen var født den 25. oktober 1865 og blev snedkersvend i 1886. Derefter tog han til København, hvor han arbejdede hos Stadsarkitekten samtidig med at han gik på Akademiet.

I 1892 blev han gift med Wilhelmine Frost, datter af en fabriksarbejder. Ægteparret fik tre sønner, men hustruen døde allerede i 1913.

I 1896 var Mandrup-Poulsen færdiguddannet som arkitekt og fortsatte endnu to år hos Stadsarkitekten, inden han fik sin egen tegnestue.

Ifølge hans oldebarn, der selv er arkitekt, måtte Mandrup-Poulsen ved siden af sit meget travle virke også selv styre hjemmet og tage sig af opdragelsen af de tre børn efter hustruens alt for tidlige død.

En husholderske overtog husholdningen og fungerede som stedmor for sønnerne, hvoraf de to også blev arkitekter som deres far, mens den tredje søn udvandrede til Amerika.

Mandrups Poulsen var yderst berejst. Han foretog i begyndelsen af århundredet adskillige studierejser til Tyskland, Frankrig, Norge og Sverige. Og i 1926 gik turen til Italien, Palæstina, Ægypten, Tyrkiet og Grækenland, i 1927 til USA, 1930 til Færøerne, Island, England og Belgien.

Han bestred også en række tillidshverv, blandt andet var han medlem af Gentofte kommunes Sundhedskommission 1907-20, var Magistratens vurderingsmand i København fra 1912 og for Østifternes Brandforsikring 1911 samt medlem af Gentofte Kommunes Bygningskommission 1924-37.

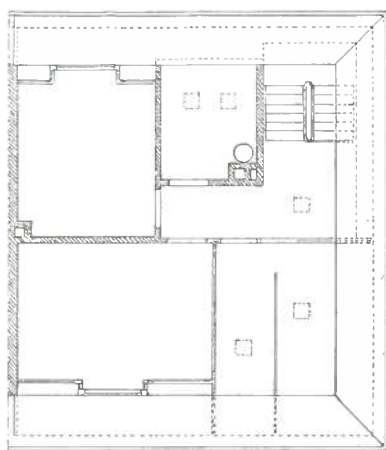
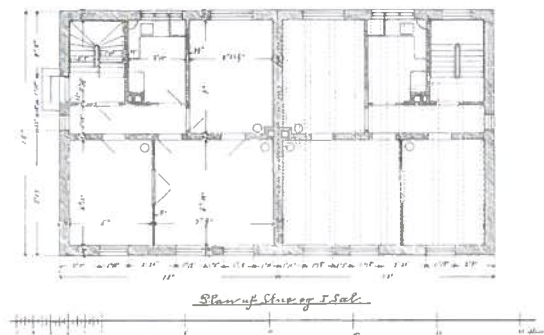
Han tegnede lige til det sidste, og selv efter sin 80-års fødselsdag tog Mandrup-Poulsen til USA for at studere arbejderboliger, inden han den 23. juli 1952 døde i en alder af 86 år.

Med sit lange aktive arbejdsliv stod han for opførelsen af en lang række byggerier - hovedsageligt i Københavnsområdet - med en stab på omkring 40 medarbejdere på tegnestuen, da der var flest.

Arkitekt Chr. Emil Mandrup-Poulsen (1865-1952) tegnede og planlagde Den Hvide By, der var en af hans allerførste opgaver - måske den første - fra egen tegnestue. Han nedsatte sig som praktiserende arkitekt i 1898, samme år som Valby Arbejderes Byggeforening blev etableret, og tegnestuen blev med årene en af Københavns største med 40 medarbejdere. Han var uhyre produktiv og særdeles aktiv indtil sin død som følge af et trafikuheld i en alder af godt 86 år. Eksempelvis tog han efter sin 80 års fødselsdag til USA for at studere arbejderboliger. Trods sin omfattende virksomhed ved man ikke meget om mennesket bag arkitekten eller hans tanker om god arkitektur. Hans skriftlige bidrag til arkitekternes faglitteratur og -tidsskrifter begrænser sig på arkitektskolens bibliotek til et enkelt bidrag til fagbladet »Arkitekten« - et bidrag, hvor han i 1899 vender sig imod spekulanternes kaserneprægede byggeri. Mandrup-Poulsen lod sig inspirere af Italien, da han i 1903 opførte en villa (nederst) til sig selv på Viggo Rothesvej i Charlottenlund. Villaen fremstår den dag i dag meget smuk og udført i gedigne materialer.
(AKB-Beboermyt/maj 1996/
Vejlaget Trekantens Arkiv)

Plan af Loft

Enkelte af Mandrup-Poulsens originaltegninger findes stadig i Vejlaget Trekantens arkiver. Her er det planen af henholdsvis stueetagen og 1. salen i en af de 81 ejendomme samt en tegning over en loftetage, som oprindeligt blev indrettet som vaske- og tørrerum samt kullager. (Vejlaget Trekantens Arkiv)

På siden overfor ses de syv hustyper som Mandrup-Poulsen tegnede som en af de første større opgaver som selvstændig arkitekt. Siden skulle han blive en af Københavns mest benyttede arkitekter med en af Københavns største tegnestuer med over 40 medarbejdere. Han skulle blive »hofarkitekt« for arbejderbevægelsen. Han lagde pen til en lang række af bevægelsens institutioner, bl.a. LO's domicil på Rosenørns Allé, og en lang række af Arbejderbevægelsens Kooperative Byggeförening, AKB's boelsesejendomme, ligesom han tegnede for en lang række stiftelser og privatpersoner. Også flere fabrikker lagde han tegninger til, eksempelvis Ravnholm Papirfabrik ved Mølleåen, der blev opført i 1906 og som i dag rummer Haldor Topsøe A/S. For Stelling's Farver tegnede han bygningen, der i dag rummer Valby Medborgerhus (Ill.: Vejlaget Trekantens Arkiv)

Som det i dag i arkitektkredse siges om Mandrup-Poulsen, så var han nok mere flittig end han er anerkendt.

Hvid, rød og grøn

I Den Hvide By gik Christian Mandrup-Poulsen på med krum hals. I løbet af 1899 indsendte han løbende ansøgninger til "Bygningsinspektoratet for en Del af Hvidovre Sogn" om at måtte opføre husene, som var fordelt på oprindeligt seks forskellige typer/modeller og placeret i en velkomponeret bebyggelsesplan.

Senere blev gavlen på en af hustyperne rettet ud for at give mere plads på kvisten - hvilket betød, at der i dag kan tælles syv forskellige hustyper.

Blandt de 81 ensartede huse i bebyggelsen er 76 af dem opført som dobbelthuse, mens fem er enkelthuse. Grundarealet for hvert hus er på knap 75 kvadratmeter.

Den bærende idé ved husene og kvarterets udseende var oprindeligt farverne hvid, rød og grøn. Hvide huse, røde tegltage, grønne dannebrogsvinduer med små sprosser i ovenvinduerne og grønne stakitter. Inden for stakitterne hække.

Husene fik desuden fin rødstensornamentik i de romanske buer over vinduerne, under tagstenene eller som et bånd rundt om huset mellem stuen og 1. sal eller i et bredt bælte over soklen. Husene varieredes med hensyn til facader, gavle, vinduer, kviste og tagformer, som blev udformet forskelligt, alt efter hustypen.

Endelig fuldendtes helhedsindtrykket af kvarteret af de træer, der blev plantet langs med alléerne og som med tiden blev delt op i forskellige sorter på hver vej.

Nutidens håndværkere karakteriserer byggeriet som gedigent håndværk. De fremhæver bl.a. husenes bærende konstruktioner, der er udført i pommersk fyr.

Engelsk forbillede

I den inderste trekant i midten af Den Hvide By var der afsat et areal til en fælles forsamlings- og legeplads helt i tidens ånd med England og dets "arbejder-cottages" som de store forbilleder.

Medlemmerne havde tilsyneladende ikke som for eksempel i "Den Røde By" og i gasværksarbejdernes Hvide By på Frederiksberg fra starten noget ønske om også at opføre en fælles foreningsbygning med festlokale, fælles vaskeri- og badeanstalt eller deciderede butikker udover de butikker, der blev indrettet i husene.

Dog havde man betinget sig, at der senere kunne bygges en skole på forsamlingspladsen. Den blev dog aldrig realiseret, og i 1915 blev legepladsen sløjfet.

Boliger til Kooperationen

Udover villaer og huse i private byggeforeninger tegnede Christian Mandrup-Poulsen adskillige boligkarréer for kooperationen - som f. eks. "AAB, Arbejdernes Andelsboligforening" og "AKB, Arbejdernes Kooperative Byggeförening".

Både hans arbejder-villaer for byggeforeningerne og de store karréer både for kooperationen og for kommunen anses for noget af det byggeteknisk sundeste og mest praktisk indrettede byggeri fra den tid.

Selv sagde han, at han anstrengte sig for at undgå *kasernepræget*, en byggestil, som også hans fagblad, "Arkitekten" kritiserede i 1899:

I reglen er de nye ejendomme til småfamilier både uhyggelige at se og bebo. Opførte af dårlige materialer og uden den nødvendige pasning antage de hurtigt arbejderkaserne udseende og småkårsagtig uhygge!

Mandrup-Poulsen forsøgte derfor med små midler at variere sine bygninger og bryde de ofte bastante facader på de endeløse karréer med enkle virkemidler som sandstensornamenterede udsmykninger, pilastre, små udbygninger, kviste og altaner.

Og hver karré sine kendetegn. Som f.eks. borgtårne, som rummer spisekamre og bagtrapper. Runde indgangspartier med små forhaver. Små pompøse indgangspartier med søjleudsmykning og de karakteristiske romanske buer og trekanter over portaler, døre og vinduer, som også ses i Trekanten.

Mandrup-Poulsen var også logebroder og byggede derfor en del for logernes boligselskab, "Odd-Fellow Hvile". Blandt andet de to imponerende bygninger ved indkørslen fra Roskildevej til Dalgas Boulevard, der er opført som korridorlejligheder med tilhørende finesser som indbyggede slagbænke med hokasse i de små køkkener. Lignende indretninger findes også i AKB's afdeling på Jagtvej.

I 1917 modtog han Københavns Kommunes årspris for "Smedehuset", Smedenes Fagforeningsbygning på Gl. Kongevej 6, som imidlertid blev revet ned i forbindelse med en gadeudvidelse.

Bygningen blev blandt andet præmieret for sine indgangsportaler i granit, Bremersandsten til altanerne, sin hovedgesims og gavlungsmykning, døre og paneler på hovedtrappen, som var udført i teaktræ og gulv og paneler i mødesalen og øvrige snedkerarbejde, som var udført i lyst egetræ.

Mandrup-Poulsen stod også for "De Samvirkende Fagforbunds Forsamlingsbygning", den store LO-bygning på Rosenørnsallé fra 1924. Her findes de halvbue-vinduer med tungede småruder, som han benyttede en hel del i sit byggeri - også i boligkarréerne tegnet for AKB og AAB og indgangen til korridorlejlighederne på Dalgas Boulevard.

Arbejdervillaer i palæstil

Formsprog skiftede Mandrup-Poulsen mellem en historicistisk og nationalromantisk og en mere enkel, nyklassicistisk inspireret stil, hvorimod en gotisk byggestil for eksempel præger hans byggeri, Sct. Joseph Søstrenes Seminarium i Hellerup.

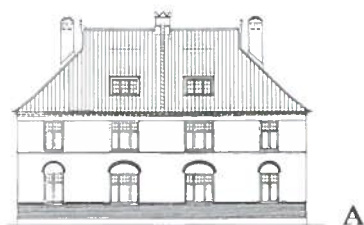
Han fulgte også kravene i datidens private byggeforeninger, hvor arbejderne ikke ønskede, at deres huse ligefrem skulle ligne skrabede og kaserneagtige arbejderboliger.

Adskillige bygninger fra sidste årti af 1800-tallet vidner således om den begyndende interesse inden for den nationalromantiske retning for det simple og billige hus' kvaliteter og virkemidler.

Olaf Schmidh, som var arkitekt på gasværksarbejdernes byggeforeningshuse i Den Hvide By på Frederiksberg sammen med kollegaen Gotfred Tvede skriver bl.a., at *husene opførtes i "palæstil" - andre kalder dem simpelthen for "arbejdervillaer"* Det blev fremkaldt blandt andet ved *gesimser, sandstensornamentik, krummelurer og smårude vinduer. Et ideal, som både bygherrer, foreningens medlemmer og arkitekter stræbte mod.*

Schmidh karakteriserede også medlemmerne som *vordende småproprietærer.*

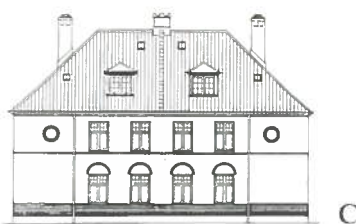
Også Trekantens små-proprietærer stræbte vel på en måde efter at efterligne palæ-stilen, men praktiske som de var, sparede de samtidig, hvor de kunne, blandt andet ved at bygge husene sammen to og to.

A

B

C

D

E

F

G

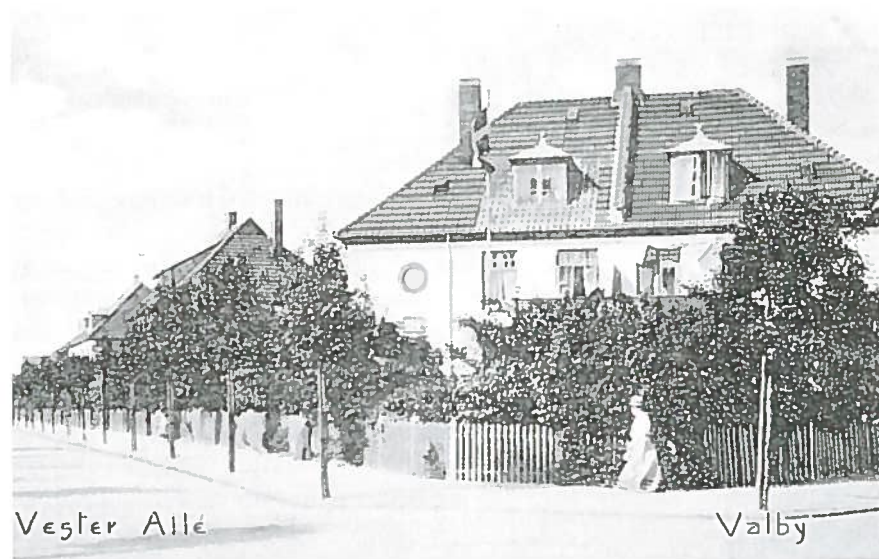
Blandt moderne arkitekter anses Mandrup-Poulsens byggerier i dag som noget af det sundeste fra den første halvdel af det 20. århundrede. Han byggede i robuste og gedigne materialer og forstod med enkle virkemidler at undgå kasermepræget, der ellers var karakteristisk for samtiden. Han lod facaderne i sit byggeri brydes af pilastre, lisener og risalitter, og forstod i det hele taget at variere sig, som det også ses på billederne. Øverst er det Hustømrerforeningens Stiftelse fra 1920-21 på Vestergaardsvej i Glostrup med pilastre på facaden og svalegang mod gårdhaven. Nederst er det snedkerstiftelsen Faksegade/Odensegade, hvor veritable borgtårne gør det ud for trappeopgange. (AKB-Beboermyt/maj 1996)

Samme Schmidth udfoldede iøvrigt sammen med sin jævnaldrende, økonom og leder af Københavns Kommunes statistiske kontor, Cordt Trap en stribe litterære betragtninger over fænomenet arbejderboliger.

Cordt Trap, som var meget interesseret i de nye tiltag ude i Valby, var også i tæt kontakt med "Valby Arbejderes Byggeforening".

I 1902 anmodede han eksempelvis foreningens bestyrelse om oplysninger om byggeforeningen til brug for en kongres om arbejderboliger, som skulle afholdes i Düsseldorf i Tyskland det år.

Og uden tvivl har der også været tæt kontakt mellem Cordt Trap, arkitekt Mandrup-Poulsen og mange af datidens andre fremsynede mænd i bestræbelserne på at skaffe også arbejderklassen sunde og smukke boliger.

Mandrup-Poulsens Hvide By på postkort anno ca. 1910. Den bærende idé ved husene og for kvaterets udseende var farverne hvid, rød og grøn. Hvide huse, røde tegltage, grønne dannebrogsvinduer med små sprosser i ovenvinduerne og grønne stakitter, og inden for stakitterne hække. Her er det ejendommen på hjørnet af Søndre Allé og Vestre Allé, der er kommet på postkort. (Valby Lokalhistoriske Selskab og Arkiv)

6. KAPITEL

Eget hus med en daler på lommen

Statslån og entusiasme var vigtigste kapital

Det økonomiske fundament i byggeforeningen var spinkelt. En daler i indskud rakte ikke langt - til gengæld var entusiasmen så meget desto større.

Hver uge - og indtil de var flyttet ind - betalte medlemmerne 1-2 kr. i kontingent til foreningen.

Alle hæftede de solidarisk for samtlige foreningens forpligtelser overfor tredjemand. Og ikke nok med det - de hæftede også for hinanden i forhold til deres forpligtelser overfor foreningen. Dette musketerprincip *En for Alle og Alle for En* var direkte nedfældet i foreningens love, og denne stærke økonomiske binding medlemmerne imellem betød, at bestyrelsen var valgt blandt de personer, der nød absolut tillid og respekt i medlemskredsen. Det var dem, hele projektet afhang af.

Og den første bestyrelse kastede sig med største ildhu ud i det store arbejde.

Der blev hyret advokat og arkitekt, forhandlet om jord, indhentet byggetilladelser og sidst men ikke mindst ansøgt om lån.

I de første år var Den Hvide By's sydligst beliggende huse langs Søndre Allé naboer til den gamle Vestbane mellem København og Roskilde. Op mod 40 gods- og passagertog buldrede dagligt forbi bebyggelsen. Togtrafikken krydsede - afskærmet af håndbetjente bomme - Remisevej, den nuværende Valby Langgade. Men med åbningen af Københavns Hovedbanegård i 1911 aftog trafikken, og i 1930 hørte den helt op. Al togtrafik mellem København og Roskilde og videre vestover blev nu ført via Valby Station, ganske som da den første jernbanestrækning i Danmark mellem København og Roskilde blev anlagt i 1847. Banelinien blev nedlagt, og beboerne langs den blev i stedet tilbudt at leje de nærliggende »bidder« af arealet til havebrug. Lejen blev af statsbanerne fastsat til foreløbigt 25 kroner om året. Ordningen betød, at beboerne langs banen fik fordoblet deres haveareal.

(Foto: Det Kongelige Bibliotek)

Først og fremmest gik man som nævnt efter de billige statslån, som blev givet i anden omgang i 1898 til opførelse af *sunde og gode Arbejderboliger*.

Ikke alle byggeforeninger var så heldige at få de billige lån - blandt flere fik naboforeningen "Valby og Omegns Byggeforening" afslag på lån i "Finanshovedkassen".

Men Valby-arbejderne i Den Hvide By var heldigere. Og da sagfører Hansen-Backhaus Sankt Hans aften året efter i 1899 kunne vifte foreningens medlemmer om næsen med finansministeriets tilsagn om det fordelagtige statslån, var glæden stor. Så stor, at den blev husket 10 år senere i en "Jubilæumspassiar" i foreningens avis i anledning af 10 års jubilæet i 1908:

- Vi fik jo Statslaan.

- Ja, den Sct. Hansaften, da vor Sagfører kom ud til os og i Frastand glædestraalende viftede med Brevet hvori Meddelelsen var, kan Du bande paa Flagene røg til Vejrs i en Fart i en Ruf og Keller gav en gratis Skylle over hele Linjen; da var der Fest i Gaderne.

- Var det ikke den Sommer der var Lock-out?

- Ja, derfor fik vi jo først Grundstenen lagt i November.

Og da lånet var en realitet, faldt entreprenørernes tilbud på opførelsen af husene - nu havde de fået sikkerhed for deres penge.

Kun statslån til 38 huse

Men træerne voksede ikke ind i himlen. "Valby Arbejderes Byggeforening" fik kun tilsagn om statslån til 38 huse og mod 1. prioritet i husene.

2. prioritet blev et banklån til 5 % i rente.

Formanden måtte derfor i august 1900 med beklagelse oplyse generalforsamlingen om, at *Finansministeriet paa Grund af, at der ikke af Rigsdagen var bevilget yderligere Midler til Udlaan til Arbejderboliger, havde afslaaet det af Foreningen indsendte Andragende om yderligere Statslaan.*

I 1904 håbede man lige til det sidste at kunne konvertere kreditforeningenslånene i de sidste 43 huse med et eventuelt nyt statslån, som ville give en betydelig lettelse, hvis loven gik igennem. Eller hvis det ikke kunne opnås, at foreningen så fik henstand i to år med at afdrage på den nuværende gæld til staten - eller at foreningen helt blev fritaget for at betale gælden tilbage.

Det henstilledes til formanden *stadig at holde sig ajour med dette Spørgsmål*. Men ministeriet meldte skuffende tilbage, at det *for Tiden savner Midler til at imødekemme Ønsket om Tilstaaelse af et Statslaan.*

Og under de *foreliggende Omstændigheder* kunne Finansministeriet heller ikke opfylde ønsket om henstand eller godskrivelse af det lån, der allerede var bevilget. Siden kom der ikke flere billige statslån.

Foreningen måtte altså nøjes med statslån til lidt under halvdelen af de 81 huse.

Lånet blev udbetalt af flere omgange for at strække terminsbetalingerne. Beløbet, som i alt var på 300.000 kr. - eller 7.500 kr. per hus - blev udbetalt således:

1. lån på 108.000 kr. den 13. november 1900
2. lån på 117.000 kr. den 15. december 1900
3. lån på 45.000 kr. den 11. marts 1901
4. lån på 30.000 kr. den 25. juni 1901

Det lykkedes i 1898 Valby Arbejderes Byggeforening at opnå del i puljen til opførelse af »sunde og gode Arbejderboliger«. Foreningen opnåede et lån på i alt 300.000 kr. til den første serie på 38 huse, svarende til 7.500 kr. pr. hus. Blandt medlemmerne var glæden stor over det fordelagtige, lavt forrentede lån, der også betød at entreprenørernes tilbud på opførelsen af de første huse faldt. De havde nu fået sikkerhed for deres penge. Så stor var glæden, at der blev festet spontant, og at man ved foreningens 10 års jubilæum mindedes den Sankt Hans aften i 1899, da sagfører Hansen-Backhaus overbragte finansministeriets tilsagn om statslån. Det var foreningens departement for spøg og skæmt, »Trekantens Selskabelige Forening«, der under overskriften »Det var dengang - Jubilæumspassiar« mindedes den første tid i foreningen og den solidaritet, der havde præget de tidlige år, og ikke mindst den jubel, som tildelingen af statslån havde skabt. - Den selskabelige forening blev etableret i 1905 på initiativ af faktor Sundstrøm og lithograf Holm, der i en årække - det vides ikke hvor længe - tog sig af foreningens mere fornøjelige aktiviteter. Medlemsskabet var frivilligt og kostede 2 øre om ugen.

(Ill.: Vejlaget Trekantens Arkiv)

Trekanten

Klods Hans for Verdensspejlet Frem's Illustrerede Familie-Journal og Folkets Avis med Dagens Nyheder i København og Vort Land i Krig og Fred.

Ugebladet udgaar som Berlingske Avertissements- og Nationaltidende for Dagbladet Social-Demokraten med Ekstrabladet Middagsposten Klokken 12 og Aftenposten Dannebrog samt Nordisk Mønstertidende og Husmoderens Blad for Hjemmet Hver 8. Dag for Land og Folk.

Ti Aar.

Valby, den 19. April 1908.

Nr. 81.

Foreninger.

T. S. F. 190827 IV 8 M. △

△ V. A. B. 1151908.8½ BM.

Traadløse Telegrammer.

Direktøren for den Traadløse Hr. Garnfast melder til Aften følgende fra Redaktionens Station paa Skyllebrønden:

S. S. Vesta
Nordhavet, 19. 4. 08.

Hilsen til Trekanten! God Fest!
Kapt. Godtfredsen.

Amsterdam 19. 4. 08.

En Hilsen her nede fra et Lem,
det sender Dem Maskinmester Blem.

Kastrup, 1. Paaskedag.
Min Hustru og jeg har ej sovet i Nat af Glæde og hele Dagen vi har ej kunnet æde af lutter Begejstring for Jubilaren, saa vi er s'gu ilde faren hvis ej noget Varmt der bli'r server't; saa er det virkelig meget forkert.

Hjalmar og Lilly Jensen.

Vigerslev Mark.

Da jeg i disse Dage opholder mig paa mit Landsted, har jeg ikke naaet at faa Emblemet færdigt.

Held over den Hvide!

Lithoholm.

Fra Videnskabernes Akademi i Paris har vi igennem vor Specialkorrespondent modtaget følgende opsigtsvækkende Telegram:

Det er lykkedes den kendte Kunstgartner dobbelt W efter indgaaende Forsøg at krydse et Øltræ med en Humlestok. Glimrende Resultat foreligger (Sodavand).

Hvad man taler om i Nat:
„Den Selskabsliges“ Jubilæumsfest for „Trekanten“.

Det var dengang — Jubilæumspassiar.

— Skaal, Du gamle!

— Skaal! Ork ja, man har det saagu godt herude paa „Trekanten“. Ære være vor gamle Kasserer, Peter Nielsen, vores allesammens Fa'r; det var en lykkelig og en god Idé han havde den Gang.

— Det er svart!

— Ja, nu gaar det jo som det var smurt, nu har vi det jo saadan paa det Tørre, sommetidens synes jeg endda det er lovligt tørt; nej saa var det anderledes i gamle Dage, da var der Liv og Bevægelse i Kludene; ofte længes jeg minsandten efter den Tid.

— Ja, det har nok ikke været bar Narrestreger; fortæl lidt derom.

— Narrestreger, siger Du, nej ser Du, det var Arbejde forstaar Du; det var med Møder baade Morgen, Middag og Aften og sommetider om Natten med, men der var Lyst og Humør til at gaa paa, der var Tro paa den gode Sag. Jeg mindes saa tydelig da Formanden første Gang i Kroen hilste os som Grundejere i Valby, da var der Jubel og Begejstring; det var jo det første Skridt mod Maalet. Naa, Genvordighederne meldte sig jo snart, Sveskerne i Sødsuppen har haft rigeligt med Stene.

— Forstaar sig, men hvordan fik I i Grunden Moneterne til Grunden?

— Jo, sér Du, det er Solidariteten, der nu er mindre velsét, som var vor Garant, uden den var der saagu ingen Trekant bleven. Vilde Du maaske kunne rejse 1000 Kr. paa dit glatte Gesicht?

— Næ, jeg gad vide hvor det skulde være fra?

— Der sér Du, men vi 81 Arbejdere, der hver for sig intet havde og intet kunde skaffe, vi har dog ved Solidaritetens Hjælp faaet Millioner nær stampet frem. Lad os derfor ikke være kedede af den, har den været os god nok til at hjælpe os frem, maa den ogsaa være os god nok nu.

— Det kan der være noget i.

— Naa, vi fik altsaa Grunden købt og inddeelt i Haver som vi dyrkede og den Tid synes jeg nu var den bedste vi har haft herude.

— Men vi fik jo Statslaan.

— Ja, den Sct. Hansaften da vor Sagfører kom ud til os og i Frastand glædestraalende viftede med Brevet hvori Meddelelsen var, kan Du bande paa Flagene røg til Vejrs i en Fart i en Ruf og Keller gav en gratis Skylle over hele Linjen; da var der Fest i Gaderne.

— Var det ikke den Sommer der var Lock-out?

— Ja, derfor fik vi jo først Grundstenen lagt i November.

— Det var nok en fin Fest I havde?

— Naada, ja det kan stole paa; det var den eneste Fest Byggeforeningen har holdt, men den var ogsaa extra, den gjaldt for ti og glemmes sént. Da var Kroen fin, der var Taler og Sange i lange Baner, kort sagt, Begejstringen var op over Byen.

— Den hvide By?

— Selvfølgelig! Efter Festen kørtes saa frem, det var om at ta' fat, og der blev taget fat, forstaar Du, og Bestyrelskaaned sig heller ikke; de lagde baade

BRUGS-KONTRAKT.

Underliggende "VALBY ARBEJDERES BYGGEFORENING" overdrager herved til

Forsætningen Medlem
der i Følge Foreningens Love har erklæret sig til sin Tid at have Skøde paa
Ejendommen Nr. 12
af Valby Distrikt. Hverken af den nævnte Ejendoms
paa følgende betingelser:

1. Hverken overdrager den nævnte Ejendom af Arvd. Hverken af den nævnte Ejendoms
største Bygning, indholdende de Tre Værelser i Løjligheden og en To Værelser i Kjøle
stue samt Vaskel- og Brændeovn.

2. Som Vederlag betaler Bygningen til Foreningens Kasse Kroner, saavel
Krooner
som restgælden med en Tilsværd for den 1ste i hver Måned, hvorhos han er pligtig
at betænde Vedligeholdelsen af Ejendommen med Løve og Gælder og iverstgaa alt hvad
der hører paa Ejendommens Grund, samt vedholde Gælden indtil Ejendommen og rene
Brændeovne, Kloaker og Slamkister, alt efter Bestyrelsens nærmere Paalæg eller de gæl-
dende Bygges og med Ansvar overfor det Offentlige.

Forsætningen af disse Pligter medfører, at Bestyrelsen kan lade dem indføre paa
Bygningen Hvergang, og er derom de pligtig at betale paa Afbetaling.

Det bemærkes, at det konstant Vederlag af Bestyrelsen eventuelt med Generalforsamlingens Samtykke, kan forhøjes eller nedsættes.

Bygningen er tilfaldt for at være med i Foreningens, saaledes Bygges, saaledes Bygges.

3. Fremtids er tilfaldt dog som da Bygningen er pligtig til ikke at drive Laan, kasse, Vaskelovne, vaskende, Høved, eller Næling, der ved Støj eller ildt Løst kan for-
sætte de nævnte huse af Ejendommen fremtids til maadigt Brug. Bestyrelsen har
Ret til Kasse med og eventuelt indgaaen i Bygningen af.
Bestyrelsen skal ved eventuel Ufred mellem Bygningen og Beløbene undersøge de
af disse fremtids huse og søge i Mængdelighed at ordne Sagen paa en for begge Parter
skænselig Måde.

4. Bygningen er uopagteligt for begge Sider indtil Foreningens tilbyder Bygningen
Skøde paa Ejendommen, men kan fra Foreningens Side, foruden herved skøde, naar By-
gningen medholder sine Forpligtelser eller nærmere Kontakt eller betydelig af Vaskel-
ovnen i Foreningens.

5. Saadant Bygningen forinden han har fået Skøde, maa han af foretage nogen For-
andring af eller Forøgelse af Ejendommen, saaledes som den er han overladt, vil han
eventuelt kunne fra Bestyrelsens Samtykke heraf.

6. Udover Fremtids paa ordnede Bygninger efter de af Foreningens tilfaldte Leje-
kontrakter kan Bygningen ikke foretage nogen som helst Disposition over Ejendommen
eller nogen Del deraf.

7. Hvis Ejendommen ved Behovende bliver ubetalt, er Foreningens pligtig til at sørge
for at sætte den i betrykkelig Stand, og svarer Behovet indtil Vederlag, saaledes den
er ubetalt. I det han ved Brænden lidt noget Tak udover ordnede Løse, skal maadigt,
om Ansvar overfor det Offentlige, gældes hans. I det der derved bliver
Hansens gældende Ejendommen.

Sådan så den kontrakt ud, som hvert enkelt medlem tegnede med byggeforeningen, når et hus stod færdigt og klar til indrykning. Standardkontrakten omfattede to 3-værelses lejligheder og en 2-værelses kvistlejlighed med vaskerum. Den fastsatte lejeafgift eller vederlaget, som det hedder i kontrakten, blev erlagt med 1/12 forud den første i hver måned. Kontrakten angiver nøje medlemmets forpligtelser til at vedligeholde ejendommen med have og gård og alt, hvad der findes på ejendommens grund samt renholde gaden ud for ejendommen og rense rendestene, kloakker og slamkister – alt efter bestyrelsens nærmere pålæg eller de gældende regler og med ansvar overfor det offentlige. I kontraktens punkt 4 fastslås det, at lejemålet, hvis altså foreningens regler og bestyrelsens bestemmelser overholdes, er gensidigt uopsigeligt, indtil foreningen tilbyder brugeren skøde på ejendommen. (Ill.: Vejlaget Trekantens Arkiv)

Foreningen betalte 4% p.a. af hovedstolen i afdrag. Dertil kom 3% p. a i rente af den til enhver tid skyldige restsum. Beløbene skulle erlægges halvårligt.

Betingelserne for lånet var, at der ikke kunne foretages nogen ændringer i foreningens love, så længe statslånet ikke var afviklet.

Det ville sige, at lånet forfaldt til udbetaling, når foreningen ophørte med at være ejer, når husene var overgået til selveje.

Der måtte heller ikke optages nye medlemmer i foreningen uden finansministeriets samtykke, og lånet måtte ikke overstige 60 procent af den værdi, som foreningens bygninger med tilhørende grunde blev ansat til ved en vurderingsforretning.

Desuden måtte lånet ikke overskride et beløb på 300.000 kr. - det vil sige man havde fået statslånets maksimumbeløb.

Kreditforenings- og privatlån

De resterende 43 huse måtte finansieres ved - dyrere - kreditforeningslån, kassekreditter og private lån.

Det var ved lån i Kreditkassen for Husejere på 29.400, et lån på 265.400 kr. hos Østifternes Kreditforening, ved byggelån i Frederiksberg Bank, kassekreditter og ved udstedelse af obligationer og partialobligationer til entreprenørerne og muremestrene - i alt op mod 340.000 kr. fordelt med kreditforeningslån som 1. prioritet - banklån som 2. prioritet.

Det var dog ikke altid kreditorerne sagde ja til at modtage partialobligationer i stedet for rede penge. For eksempel gårdejer Beck, som man havde købt jorden af.

I stedet for sine terminsrenter på 285,37 Kr. fik han tilbudt partialobligationer. Men gårdejeren ville hellere have pengene i kontanter.

Til at bøde lidt på de dyre lån fik foreningens medlemmer tilsammen en skattegodtgørelse på 13.583 kr., som de havde fået tilkendt i erstatning for de først opførte 15 huse som følge af indlemmelsen af Valby i Københavns kommune i 1901 og de dermed forøgede skatter og afgifter.

Bestyrelsen mente dog, man var berettiget til at få erstatning for alle 81 huse - subsidiært for de 40 huse, som foreningen havde indgået entreprisekontrakt med muremester Licht om, før den fastsatte tidsfrist i indlemmelsesloven (sammenlægningen af Københavns Kommune og Hvidovre Sogn) var udløbet. Men det andragende blev der givet afslag på.

Man forsøgte at afhjælpe de dyre lån ved at ændre tidsplanen for byggeriet af den sidste halvdel af husene og kun opføre syv dobbelthuse ad gangen - enkelte medlemmer foreslog ligefrem at lade byggeriet gå helt i stå et halvt års tid, indtil Forholdene paa Pengemarkedet bedrede sig. Men det frarådede både sagføreren og arkitekten.

De uensartede prioriteringer i husene betød også, at opførelsessummen for de enkelte huse blev forskellig. Men man havde jo indgået en musketér-ed om solidarisk hæftelse.

Boligafgift til foreningen

Efterhånden som serierne af huse stod færdige, flyttede medlemmerne ind. Det var "Valby Arbejderes Byggeforening", der indtil selvejet var en realitet i 1915-16, stod som ejer af husene.

Efter indflytning blev der udfærdiget huslejekontrakter mellem det pågældende medlem og foreningen.

Medlemmerne betalte ved overtagelsen af et hus en nærmere fastsat boligafgift til foreningen som betaling for deres boligret.

For stuen og 1. salen blev den månedlige boligafgift på generalforsamlingen fastsat til 25 kr. og for 2. salen til 14 kr. - i alt 64 kr. per hus.

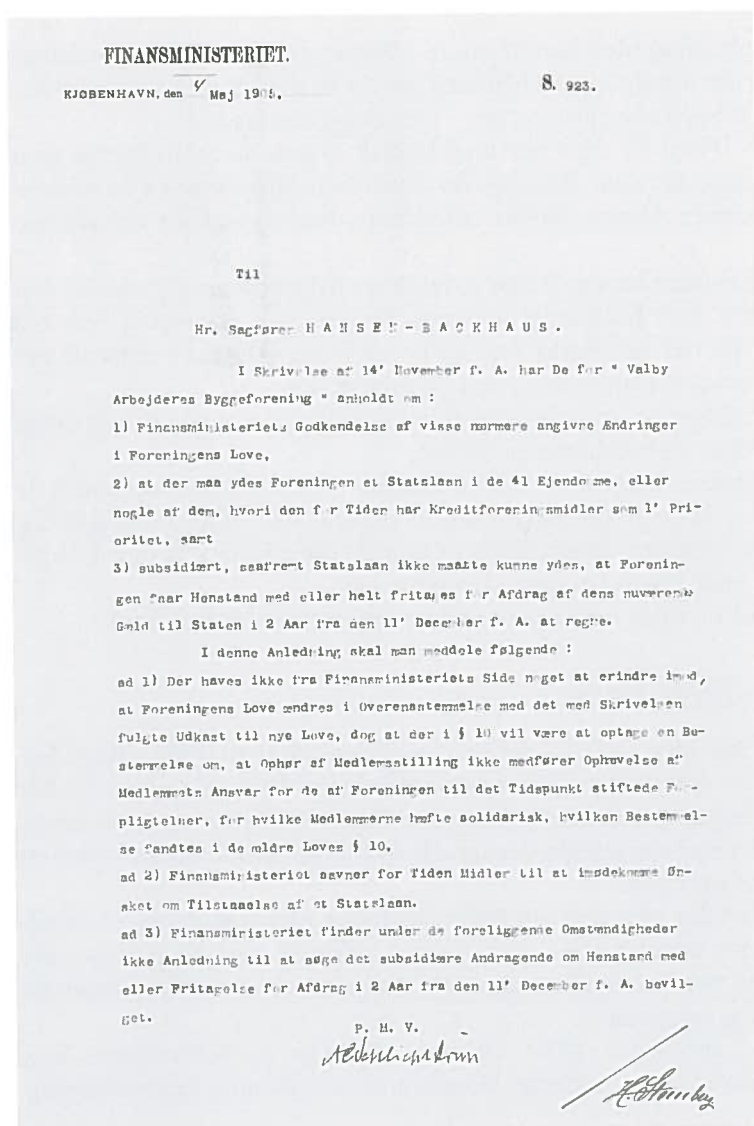
De medlemmer, der endnu ikke havde fået hus, skulle betale 36 kr. i kontingent om året. Kontingentet sikrede dem fortsat medlemsskab og retten til at udnytte havemulighederne på de tildelte, men ubebyggede grunde.

Af de indkomne boligafgifter og kontingenter skulle foreningen svare samtlige udgifter. Dels renter og afdrag på lånene i husene. Dels afdrag på de obligationslån, som entreprenørerne havde indvilget i som betaling for deres arbejde.

Men derudover gik medlemmernes boligafgifter til betaling af skatter, forsikringspræmier, dag- og natrenovation, reparationer, afdrag på gas- og vandledninger, retirader til byggepladsens folk, vedligeholdelse af veje og allétræer foruden et pengeskab, regnskabsbøger, leje af kontorlokaler, telefon, indkøb af plæneklipper, kloak, riste til nedløbsbrønde, skorstensfejning, indkøb af støbegods som komfurer og kakkelovne, loftstiger, vejskilte, bygningsattester, kranse til afdøde medlemmer, annoncering om ledige lejligheder, stakitter, løn til formand, kasserer, sekretær og en bogholder, fastelavnsløjer og ikke at forglemme vandglas og fire spytbakker til kontoret.

Kort sagt, alt hvad der var nødvendigt for at gennemføre det ambitiøse projekt. Udgifter var der altså nok af - men medlemmerne mente nu alligevel nok, at boligafgiften måtte falde forholdsvis hurtigt med årene.

Hertil kunne foreningens formand kun sige, at *Udsigterne var lange, men ikke haabløse.*

Indtil 1905 håbede byggeföreningen på, at det skulle lykkes at opnå endnu et statslån. De sidste 43 huse var opført, men finansieringen var sket med bank- og kreditforeningslån, der var væsentligt dyrere end de fordelagtige lån fra statskassen. Gennem sin advokat forsøgte foreningen i adskillige omgange at få adgang til de årlige puljer med de eftertragtede statslån, eller i det mindste at få henstand med betalingen af renter og afdrag på statslånet fra 1899 på 300.000. Men i maj 1905 blev det sidste ord sagt i sagen. Finansministeriet gav i utvetydige vendinger afslag på både yderligere lån og forsøget på at få henstand. Som foreningens formand udtrykte sig om foreningens økonomi, »så var udsigterne lange, men ikke håbløse«.

(Ill.: Vejlaget Trekantens Arkiv)

Grundstenen nedlagt 1899

Indskudskapitalen var 200 kroner pr. medlem, da byggeriet gik i gang. Den øvrige finansiering var baseret på lån

I den første spadestik blev taget i den nyindkøbte jord, kom stor-lock-out'en fra maj til september 1899. Den forsinkede en stor del af datidens byggerier, som i mange tilfælde måtte forsynes med nye opførelsesterminer.

Nogle bygherrer tyede til de nye svende-aktieselskaber, som var en ny form for mestervirksomheder, dannet som svar på lock-out'ens udelukkelser.

Et eksempel på et sådant svende-aktieselskab var "Tømrersvendenes Aktieselskab", som udførte flere større byggerier. Det første af dem var iøvrigt de 100 byggeforeningshuse i "Den Røde by - Valby og Omegns Byggeforening".

I den anledning blev blandt andre arkitekterne spurgt, om de havde anskuelser der kunde være til Hindringer for at overdrage Svendenes ny-stiftede Aktieselskaber Entrepriser i vort Byggeforetagende.

Fra Den Hvide By blev der diplomatisk svaret, at arkitekterne godt kunne betragte det som skadeligt for deres fremtidige interesser at overdrage Svendenes Aktieselskaber entrepriser, hvor Svendene var arkitekter.

Lettere forsinket kunne "Valby Arbejderes Byggeforening" omsider den 26. november 1899 højtideligt nedlægge foreningens grundsten, selv om foreningen på det tidspunkt kun ejede omkring 200 kr. i indskud per medlem. Resten var finansieret ved de mange lån.

Den efterfølgende fest, som blev holdt på Valby Kro med taler og sange beløb sig ifølge regnskaberne til 360 kr.

En af aftenens sange hed "Til Foreningen". Den priste i høje toner de Mænd som i Tanken var mødte om at mildne paa Alderdoms Kaar og som ville stå sammen uforforfærdet i Storm som i Stille - Saa med Tiden vi sikkerlig ville Høste Lønne af Frøet vi laa.

Og høstet blev der med årene af de medlemmer, der holdt ud.

Opført i 1900-1903

De 81 huse blev opført i serier i perioden 1900 til 1903. Ifølge foreningens oprindelige vedtægter skulle der på hver af de 81 parceller opføres en bygning, der ikke måtte være højere end stue og 1. sal bestående af to 3-værelses lejligheder, og alle bygninger skulle opføres efter en fælles og ensartet plan.

Men inden der blev søgt om byggetilladelser, blev byggeplanerne ændret og husene udvidet med en tagetage, indrettet med to pulterkamre samt et rum med jernbjælker og asfalteret gulv, som i starten fungerede som vaske- og tørrerum.

Senere - i november 1901 - fik man tilladelse fra Københavns Bygningsskommission til at indrette kvisten som selvstændig beboelseslejlighed.

Genpart.

København's Bygningskommission
den 7. Februar 1902.

Justitsministeriet har under 6. d. M. tilskrevet Bygningskommissionen saaledes:

„I det med Københavns Bygningskommissions Skrivelse hertil tilbagesendte Andragende har Valby Arbejderes Byggeforening anholdt om at 2 Sals Kvistlejligheder i Foreningens paa Matr. Nr. 2 d m. fl. af Københavns Valby Distrikt opførte Huse maa benyttes til Beboelse, uanset at der i Husene kun findes een Trappeopgang.

Foranlediget heraf skal man til behagelig Efterretning og videre Bekendtgørelse melde, at Justitsministeriet herved med Hensyn til de alt opførte og under Opførelse værende Byggeforeningen tilhørende Huse herved efter Omstændighederne meddeler den i fornævnte Henseende fornødne Dispensation fra § 43 i Bygningsreglementet for en Del af Hvidovre Sogn af 19. August 1895, hvorhos det samtidig bedes Andragerne tilkendegivet, at saadan Dispensation ikke vil blive meddelt med Hensyn til Huse som Foreningen fremtidig maatte opføre.“

Hvilket ved hofølgende Bilags Tilbagesendelse kommuniseres Hr. Bygningsinspektøren til Efterretning og videre Bekendtgørelse.

P. K. V.

sign. P. BØNECKE
Stadsbygmester.

sign. F. ERIKSEN.

Til

Bygningsinspektøren for 7. Distrikt.

Genpartens Rigtighed bekræftes

D. GØRANSON.

Efter at de første huse var taget i brug, kom Københavns Bygningskommission på tværs med skærpede krav til brandsikkerheden i husenes tagetager, der uden de nødvendige tilladelser var blevet indrettet med små kvistlejligheder med komfur. En indretningsplan, der skulle være gældende for de efterfølgende ejendomme. Nu forlangte bygningskommissionen i 1901, at der overalt – også i de færdigbyggede huse – skulle isættes jerndøre mellem de sammenbyggede huse. Kravet var en alvorlig økonomisk øretæve til foreningen, og derfor søgte foreningens formand og to bestyrelsesmedlemmer om audiens hos selveste justitsminister P. A. Alberti (1851-1932) for at opnå dispensation. Den magtfulde venstremand forbarmede sig over de tre. De fik dispensation fra jerndørene i de allerede opførte huse, men fik besked på »at sådan Dispensation ikke vil blive meddelt med Hensyn til Huse, som Foreningen fremtidig måtte opføre.« – P. A. Alberti, der ligesom sin far var formand for Den Sjællandske Bondestands Sparekasse var ny i embedet som justitsminister, da delegationen fra Valby besøgte ham. I 1908 gik han over i Danmarkshistorien, da han i september meldte sig selv til politiet for omfattende bedragerier og dokumentfalsk til en værdi af 15 millioner kroner overfor både sparekassen og statskassen. Beløbet ville omregnet til dagens kroner svare til en milliardsum. P.A. Alberti fik otte års fængsel, men inden han i 1917 blev løsladt, havde byggeforeningen i Valby endnu engang fået brug for hans dokument, da politiet i 1915 satte spørgsmålstegn ved lovligheden af beboelse i kvistlejlighederne i Den Hvide By. Men her virkede Albertis underskrift fortsat.
(Vejlaget Trekantens Arkiv/
Det Kongelige Bibliotek)

hed. Dog forlangte myndighederne, at der ved komfurindretning blev sat en jerndør i brandgavlen mellem de sammenbyggede huse.

Det var foreningen meget utilfreds med, og som en sidste udvej søgte formanden sammen med to bestyrelsesmedlemmer audiens hos selveste justitsminister P. A. Alberti for at få omstødt bestemmelsen – og det lykkedes at få en dispensation for de allerede opførte huse, *uanset at der i Husene kun findes een Trappeopgang*. Derimod skulle alle fremtidige kvistlejligheder forsynes med en jerndør.

Mange år senere – i 1915 – måtte foreningen iøvrigt finde justitsministeriets tilladelse frem af skrivebordsskuffen, da politiet med højtidelige miner henvendte sig til foreningens bestyrelse angående *Lovligheden af Beboelse i Kvistlejlighederne paa Søndre Allé*.

Klar til indflytning i 1900

De første 36 huse stod – noget forsinket – færdige til indflytning i oktober og november 1900.

I 1901 og 1902 blev de næste 21 huse afleveret, og i 1903 fulgte de sidste 24 huse.

Rækkefølgen for opførelsen af husene snoede sig som en slange rundt i Trekanten. Først blev begge sider af Søndre Allé bebygget startende med

Af og til kunne der være store prisforskelle mellem højest- og lavestbydende, men tilbuddet på et dobbelthus lå typisk på 18.000 kr. i opfø-

2

[illegible]

STAT

	Kr.	Pre
Grundstykket Matr. 2 ^d af Valby By.....	37740	»
Inventar.....	215	»
Diverse Restancer.....	480	70
Kassebeholdning.....	1190	70
Kr.	39626	40

Otto Brøn
Revisor.

56

relsessum, afhængig af antallet af huse, mens et enkelthus stod i 10.500 kr.

Da pengemarkedet var ugunstigt, anbefalede bestyrelsen at udskyde nye licitationer på de resterende huse. Og så *naar man formenten Tiden gunstig da at søge Underhaandstilbud, da man frygtede for, at de mange offentlige Licitationer kun vilde skade Foreningen.*

Men uanset at der kunne opstå forskelle både i byggekvalitet og i omkostninger til finansieringen, var medlemmerne enige om, at var der penge til overs, når det samlede byggeri stod færdigt, skulle en del af dem anvendes til forbedringer af de først opførte huse.

De havde nemlig ikke nydt godt af de forbedringer, som kom den sidste halvdel af husene til gode. De var for eksempel blevet udstyret med et

Nov. 94 - Dec. 99.

UDGIFT.

	Kr.	Øre	Kr.	Øre
Landinspektør Warhuus à Ct. for Udparcelleringen.....			1000	"
Indhegning af Parcellerne			1550	"
Interimistisk Vandindlæg paa Grunden m. m.			271	38
Opførelse af 2 Retirader			44	39
Administrationsudgifter			323	91
1 Plæneklipper			15	"
Husleje og andre Kontorudgifter			240	33
Tryksager, Porto og Annoncer			109	51
Tegninger etc. for Licitationen			108	15
Møbler til Kontoret			56	64
Assurance			1	46
Hartkornsskat			26	56
Vandskat			20	"
Tilbagebetalt Kontingent til udtraadte Medlemmer			251	40
Sagfører Hansen-Backhaus:				
Stempel, Thinglæsning etc.....	178	03		
1 % Provision af Laanet 17,000 Kr. til Corn. Fjord.....	170	"		
2 % Grundkjøbet..... Kr. 740				
Betalt à Ct. d. 15/8 98..... - 500	240	"		
4 % Rente af 20,000 Kr. fra 16/8—11/12 98, Gaardejer Beck	255	56		
5 % — - 17,000 - - 13/8—11/12 98, Corn. Fjord...	276	25	1356	81 <i>Ande</i>
4 % — - 20,000 - - 11/12 98—11/6 99, Gaardej. Beck	400	"	1777	84
5 % — - 17,000 - - 11/12 98—11/6 99, Corn. Fjord..	425	"		
à Ct. paa Omkostninger ved Byggelaan i Frbg. Bank.....	417	04	2361	88
Indestaaende i Banken.....	1132	10		
Kontant Kassebeholdning	58	60	1190	70
Kr.			7571	31

T U S.

PASSIVA.

	Kr.	Øre
5 % Obligation af 14/8 98.....	17000	"
4 % — - 16/8 98.....	20000	"
Balance	2626	40
Kr.	39626	40

November 1899.

P. Nielsen,
Kassør.

videre og befundet det rigtigt. Kassebeholdningen er efterset og ligeledes funden i

November 1899.

ndum,
r.

J. Grønberg,
Revisor.

ekstra tagvindue, havde fået riste i fundamenterne, en poleret søjle ved trappen, tagene var blevet understrøget og stenene nedlagt i mørtel.

Formanden tilsynsførende

Selve arbejdet med at udbyde husene i licitation, financieringen og prioriteringen af dem havde man hjælp til fra sagfører Hansen-Backhaus og arkitekten. De blev begge ofte indkaldt til bestyrelsesmøderne.

Den daglige styring af byggeriet og de mange opgaver, det medførte, blev klaret af foreningens formand, næstformand og kasserer.

Foreningens formand, snedker Kjærulff var lønnet tilsynshavende og førte på foreningens vegne opsyn med byggepladsen, hvilket formentligt var med til at billiggøre byggeriet.

Det blev dog fra medlemsside understreget, at formanden selvfølgelig ikke samtidig kunne være entreprenør eller underentreprenør på husene.

Imidlertid var tilsynet åbenbart ikke uden problemer. I hvert fald blev der indkaldt til ekstraordinært bestyrelsesmøde den 29. september 1900, hvor dagsordenens eneste punkt var *Den Tilsynshavendes Virksomhed*.

Formanden var naturligt nok ikke til stede, og de medlemmer, som havde arbejdet paa Pladsen kunne efter behov tilkaldes til mødet, således at man paa den retteste Maade kunne komme til Klarhed angaaende den Misstemning, som der syntes at herske blandt Dele af Medlemmerne ang. Tilsynet paa Byggepladsen.

Det fremgår dog ikke, hvad det var man var så utilfreds med.

Kun at hr. Christensen på mødet gjorde nærmere rede for de af ham på Mødet den 25. September stillede Forespørgsler.

Disse forespørgsler blev meget indgående debatteret, og der var udelte Enighed om, at det havde været en absolut Nødvendighed, at Foreningen havde haft en Tilsynsførende, og af flere af de Tilstedeværende blev deres Virksomhed særdeles anerkendende omtalt.

Et enkelt medlem udtalte dog tvivl om, hvorvidt det hele tiden fra november forrige år havde været nødvendigt at have tilsyn på pladsen, hvilket blev kraftigt imødegået af resten af mødets deltagere.

Så der var altså gennemgående tilfredshed med Kjærulffs indsats som tilsynshavende.

Spørgsmålet om, hvorvidt tilsynet nu helt burde ophøre, var man til gengæld ikke enige om.

Nogle mente at man nu eller dog i hvert Fald i en nær Fremtid maatte kunne indskrænke det daglige Tilsyn, hvorimod det fra andre Sider med ligesaa stor styrke blev hævdet, at saalænge den nuværende Entreprise var løbende, vilde det begrundet paa de noget mærkelige Arbejdsforhold der herskede paa Arbejdspladsen, særlig med Henblik paa Hr. Lichts Formand, være til stor Skade for Foreningen at ophøre. Det af Forespørgeren fremsatte Spørgsmaal om Foreningens Tilsyn ikke kunde have været hæmmende for Arbejdets rettidige Udførelse, blev fra alle Tilstedeværende besvaret bestemt benægtende.

Vanskelige opgørelser

Uanset hvad har det sikkert ikke været nogen nem opgave at styre et så omfattende byggeri, og udover tvister inden for foreningens fire vægge, måtte der mange byggemøder til mellem foreningen og entreprenøren, inden byggeriet kunne afsluttes, husene afleveres og opgørelsen foretages.

I februar 1902 måtte formanden og næstformanden således til møde med muremester Sandgreen om opgørelsen af hans entreprise i forbindelse med opførelsen af husene 41-44 på hjørnet af Vestre og Nordre Allé.

Her måtte der både inddrages støbegods, gasledninger og obligationer for at få regnskabet til at gå op i en højere enhed.

Søndre Allé 16 med et af de få oprindelige, murede vaskehuse i gården. Her var der indrettet gruekedel hvor dampen slap ud gennem den hvidkalkede skorsten, mens retiraderne var placeret i behagelig afstand nederst i haven. De blev nedlagt, efterhånden som der blev installeret vandklosetter med træk-og-slip inde i husene i 1920'erne.

(Foto: Privatfoto)

Mødet foregik på kontoret hos sagfører Hansen-Backhaus, og resultatet af forhandlingerne blev følgende tilføjelse til kontrakten mellem foreningen og entreprenøren:

I Entreprisen angaaende Eiendommene 41-44 (B og C Bygning) er der vedtaget den Ordning, at Støbegodset holdes udenfor Entreprisen, hvorefter Entreprisensummen for disse Eiendomme gaar ned til 35.425 Kr., hvoraf Entreprenøren skal tage Obligationer for 5.500 Kr. ; denne Obligation forhøies dog med 100 Kr. i Anledning af at Støbegodset holdes udenfor Entreprisen saaledes at Hr. Sandgreen faar Obligationer i alt for 5.600 Kr. - entreprisensummen er som følger heraf faktisk forhøiet til 35.525 Kr. Obligationerne forrentes fra 11/12-01, Eiendommene 41-44 betragtes som afleverede, dog fastholder Foreningen sig i videste Omfang dens Ret efter Contracten med Hensyn til Contractmæssig Aflevering.

Hr. Sandgreen tilbyder herefter at kvittere de 100 Kr. af Obligationernes Paalydende mod at Foreningen frafalder dens Krav paa Gasledningerne i Jorden til Hovedhanen paa Eiendommene 37-44 incl.

Forskellige Ukontractmæssigheder, anførte i Brev af 15/12-01 fra for-
 eningen skulle afhjælpes snarest og inden 1/4-02.

Tilføjjelsen blev indgående diskuteret og godkendt i bestyrelsen med fem stemmer mod een.

Ved en anden lejlighed måtte entreprenøren, murermester Licht fradrage et beløb på 15,75 kr. for en gesims i Vestre Allé 4, der ved en fejltagelse var opsat, men ikke bestilt, før hans regning for tagreparationer blev godkendt.

Andre gange blev husene ikke færdige til *den stipulerede tid*. Det kunne give en betydelig uorden i medlemmernes flytteplaner.

Formanden måtte for eksempel derfor engang anmode bestyrelsen om tilladelse til at anvise et Medlem, som skulde indflytte, men hvis Lejlighed ikke var færdig en anden tilfældig færdig Lejlighed til midlertidig Afbenyttelse indtil hans egen blev færdig. Hvilket blev tilladt med een stemme imod.

Hurtige bygningsændringer

Efter indflytning stod medlemmerne selv for den indvendige vedligeholdelse, mens foreningen tog sig af den udvendige.

Og klager over byggeriets udførelse og ønsker om ændringer skortede det ikke på. Der indløb adskillige ønsker fra medlemmerne om bygningsændringer og opførelse af hønse- og lysthuse, som først skulle godkendes af bestyrelsen både under og efter byggeriet.

Det var også bestyrelsens opgave at afgøre, om ændringerne var for medlemmets egen regning eller om fællesskabet skulle betale.

Ønskerne var mangeartede: forhøjelse af soklen, udgravning af kældre, bræddegulv i vaskerummet på kvisten i stedet for asfalt, forandring af begge pulterkamre på kvisten til eet værelse eller ombygning af vaskerummet til et køkken, udgang fra trappen til gården, murstik under stueetagens vinduer, tilmuring af vindue ud for spisekammeret i stuen, isættelse af tagvinduer, opførelse af hønsehuse, dueslag, skure, plankeværk og lysthuse, beplantninger osv. osv.

Store og små ønsker om bygningsændringer blandede sig mellem hinanden.

For eksempel anmodede medlemmerne om i to dobbelt-frontspids-huse i hver sin ende af Valby Langgade at få indsat 2 Stk. 3 Rammes Vin-duer istedet for 2 Stk. 2 Rammes i Frontspidserne på deres Huse, E Ty-pen.

Bestyrelsens svar lød, at Da Nr. 31 og 32 og Nr. 39 og 40 begge ere E Typer og ligger ud mod Remisevej, saaledes at de ere Pendens, vedtoges det at bevilge Andragendet, saafremt Nr. 39 og 40 ogsaa indsendte An-

Ret hurtigt efter at kvarteret blev åbnet, begyndte beboerne at tillemppe ejendommene deres individuelle smag og behov. Der blev bygget og rettet til. Rundt om i haverne blev der opført små lysthuse eller pavilloner, opmuret redskabsskure, og flere steder – som her ved indgangen til Vestre Allé 14 – blev dørene forsynet med åbne vindfang, udført i træ med malte flætværk under buen i røde mursten. (Foto: Privatfoto)

De efter datidens målestok rummelige og nydelige haver indbød til, at beboerne også fik en lille havestue bygget til. Her kunne eftermiddagsteen indtages om søndagen, samtidig med at der blev holdt godt øje med de forbipasserende. Som her på Nordre Allé 10, hvor denne smukke gamle havestue i fint udskåret træ med hulmønstre og buede vinduer og dør ud til haven står endnu.
(Foto: Privatfoto)

Et hippologisk Spørgsmaal.

Sundhedstropperne i Funktion.

- S. Goddag Hansen! Vi kommer for at sé om De, hvad der er klaget over, benytter Hytten her til Hest.
- H. Bevares Nej, jeg skal nok hytte mig for at overtræde den høje Bestyrelses Forbud, det kunde saamænd aldrig falde mig ind; her er, som De sér, ikke Spor af Hest.
- J. Nej, men Sporene kunde jo være fjærnede.
- H. Aa, — da ikke lige lukt.
- S. Vi kan heller ikke lide Lugt, og derfor kommer vi.

- H. Jeg forstaar godt d'Hr., men, (med et lunt Smil idet han trækker en Gyngehest frem), for det skulde da vel aldrig være dette lille Dyr her Folk har ondt a'?
- J. Ja, Stivheden er jo træffende, men Bevægelsen er vist mere yndefuld under den dér, end under den anden Pærefabrikant.

Den Selskabelige Forenings bladredaktion mindedes i sin 10 års jubilæumsudgivelse gasværksarbejder Hansen og hans hest, der havde ført til adskillige trakasserier i 1900. Hesten og altså ikke Hansen havde givet anledning til naboklager over lugtgener, ligesom der heller ikke var nogen, der kunne lide Hansens kombinerede hestestald og -fold. Hans hippologiske interesse førte til en generalforsamlingsbeslutning, der igen førte til et forbud mod hestehold i byggeforeningen. Hansen holdt imidlertid så meget af sin hest, at han først red ud af Den Hvide By efter adskillige dagbøder på fem kroner – et anseeligt beløb ved århundredskiftet. Samtidig fik han besked på, at hvis han igen førte sin hest ind i kvarteret, ville dagbøderne øjeblikkeligt blive genoptaget.

(Ill.: Vejlaget Trekantens Arkiv)

dragende om samme Forandring af Vinduerne. I Gavlen af Huset er der derimod intet til Hinder for at lade indsætte et 3 Rammes Vindue.

Hr. Nielsen på Nordre Allé 4 fik lov at bygge en veranda, mens foreningens daværende formand, snedker Anders Jensen fik lov at anbringe en verandadør i forsiden af sit hus på Nordre Allé 8.

Medlem nr. 39, hr. Holm fik tilladelse til at lave en kælderudgang under sovekammeret mod at der blev foretaget behørig sikkerhedsforanstaltninger som en drager til at bære bjælkerne samt et muret stik under døråbningen.

Ja til høns, nej til heste

I oktober 1900 anmodede medlem nummer 26, murer A. Hansen om at lomme opmure et hønsehus på et hjørne af parcel nummer 26, Nordre Allé 1. Tilladelsen blev givet.

Et medlem, nr. 77, hr. Kristensen havde ladet hugge hul til et vindue i facadens sokkel, hvilket, da det vilde komme til at sidde skævt for det ovenfor værende Vindue vilde mispryde Facaden. Og han blev pålagt at ændre det.

Fra medlem nr. 58, gasværksarbejder Hansen, der havde hest, kom der anmodning om at opsætte et tre alen hvidt plankeværk i sin have for at skærme for den stærke blæst, da han for en stor del havde sin beskæftigelse i gården.

Bestyrelsen svarede, at den først agtede at forelægge et forslag for generalforsamlingen, om der overhovedet måtte findes hestestalde på foreningens ejendomme.

Resultatet af afstemningen blev 20 nej-stemmer og 15 ja-stemmer.

Hansen måtte fjerne sin hest fra ejendommen - men der skulle dagbøder til, før han fik taget sig sammen til at fjerne både hesten og et midlertidigt lærredshegn fra haven.

Og hvis han oftere benyttede skuret til hestestald, faldt der igen dagbøder á 5 kr., lød det advarende fra bestyrelsen.

Nummer 12, hr. Petersen klagede over en ekstraregning på et tagvindue, som han ikke mente sig forpligtet til at betale, da det ikke var forlangt opsat. Men da en del andre medlemmer havde fået isat tilsvarende vindue og selv havde måttet betale dem som en forbedring af huset, kunne bestyrelsen ikke fritage Hr. Petersen for at betale Beløbet.

Når husene så endeligt stod færdige, skulle bygningsinspektøren på eftersyn og fandt da også ofte noget at kritisere.

Blandt andet bad han om at få fjernet nogle spær, som sad for tæt på skorstenene. Han krævede også lufrøret i retiraderne ført ned under sæderne, før han ville udstede de nødvendige bygningsattester.

Klager over byggesjusk

Der kom også klager over byggeriets udførelse fra medlemmerne. Mange af dem var faglærte håndværkere, og de vidste nok, hvordan en skorsten skulle opsættes, og hvor mange knaster, der kunne accepteres i et gulv.

Til at behandle de mange klager over diverse mangler, blev der nedsat et Bygningsudvalg, der i samråd med formanden skulle undersøge klagerne.

Det var dog ikke altid lige nemt for medlemmerne at få medhold i en klagesag.

Fra medlem, hr. Wagner indløb der således en klage over, at trappen i hans hus var forkert. Og han hverken kunne eller ville modtage trappen som den var, da den tildels ødelagde hans Beregning med Kvistetagen.

Formanden havde opdaget fejlen, da håndværkerne begyndte at sætte rappen op og havde oplyst hr. Wagner om det, men havde forstået hr. Wagner, som om han ville finde sig i det om end kun nødt og havde derfor ikke stoppet Håndværkerne. Det formentes iøvrigt, at Entreprenøren havde faaet en Situationsplan, hvoraf han maatte kunde se, at dette Hus vilde faa Indgang modsat de andre enkelte Huse og som Følge deraf naatte lave Trappen rigtig. Der nedsattes et 3 Mandsudvalg til at ordne denne Sag.

BOLIGKOMMISSIONEN

AF 1918

TILLÆGS-BILAG TIL BETÆNKNING II

UDDRAG:

„Valby Arbejderes Byggeförening“.

Denne Forening er stiftet i April 1898 med oprindelig ca. 100 Medl  mmer. Foreningen købte i 1898 Matr.-Nr. 2 d af Valby ialt ca. 5 ha for 41 000 Kr., d. v. s. ca. 80   re pr. m². I Arealet lod Foreningen selv anlægge Veje med Vand, Gas og Kloak. Omkostningerne herved androg ca. 38 000 Kr. eller ca. 1 Kr. pr. m² Nyttegrund.

Efter at Foreningen i 1899 havde faaet Tilsagn om Statslaan, og Financieringen af Foretagendet derved var sikret, blev Entreprenørernes Tilbud betydelig lavere, end tidligere Tilbud havde været, og i 1900 byggedes de første 36 Huse, skønt Foreningen da kun ejede ca. 200 Kr. pr. Medlem. Foreningen har bygget ialt 81 Huse, hvoraf de sidste 24 opførtes i 1903. Ejendommene er beliggende i Valby Langgade, Søndre,   stre og Vestre Allé.

Grundenes Størrelse er gennemsnitlig ca. 440 m², Husenes Areal ca. 75 m². Husene, der er sammenbyggede 2 og 2, var oprindelig 2-Familieshuse i 2 Etager. Hver Lejlighed bestod af 3 Værelser med Køkken; desuden fandtes i hvert Hus p  a 2den Sal 2 Kvistv  relser, 2 Pulterkamre samt et Rum med asfalteret Gulv. Denne Kvistetage er senere omdannet til Lejlighed, bestaaende af 2 Værelser og Køkken.

Totalomkostningerne pr. Hus inklusive Grund, Vejanlæg m. v. androg ca. 11 000 Kr. I de første 40 Ejendomme fik Foreningen Statslaan mod 1ste Prioritet — 7 500 Kr. pr. Ejendom at forrente og afdrage med 4 pCt. p. a., hvoraf de 3 pCt. var Rente, Resten Afdrag. 2den Prioritet var Banklaan, der forrentedes med 5 pCt. p. a. I de sidste 41 Ejendomme optoges almindeligt Kreditforeningslaan i 1ste Prioritet, Banklaan i 2den Prioritet.

Medlemmerne, der hæftede solidarisk for Foreningens Gæld, betalte Boligafgift til Foreningen med 25 Kr. maanedlig for Stue og 1ste Sal, 14 Kr. for 2den Sal, ialt 64 Kr. maanedlig. Indtægten ved Udleje af de 2 af Husets 3 Lejligheder tilfaldt Medlemmet. Almindelig Leje var 30 Kr. maanedlig for Stue eller 1ste Sal, 18 Kr. for Tagetagen. Foreningen bekostede den udvendige Vedligeholdelse, medens den indvendige paahvilede Medlemmerne.

Medlemmerne havde Ret til at sælge deres Medlemsret, og det ny Medlem indtraadte da fuldtud i det gamles Rettigheder og Pligter; ny Medlemmer skulde dog anerkendes af Bestyrelsen (og for de første 40 Huses Vedkommende tillige af Finansministeriet). For Medlemsretten betaltes kort efter Foreningens Stiftelse ca. 400 Kr.; senere er der betalt over 3 000 Kr.

Foreningens Medlemmer fik Skøde p  a deres Ejendomme i 1915, og Foreningen var dermed ophævet. Statslaanet og Banklaanene udbetaltes, og hver Ejer prioriterede selv sin Ejendom. Efter Foreningens Ophævelse har der ialt fundet 15 Salg Sted. I 1916 solgtes 2 Ejendomme for gennemsnitlig 16 300 Kr., i 1918 betaltes som Gennemsnit af 7 Salg 20 500 Kr.; i hvert af Aarene 1919 og 1920 solgtes 3 Ejendomme for gennemsnitlig henholdsvis 23 300 og 31 800 Kr.

Som Organisation for Ejerne findes nu „Trekantens Vejlav“, der mod en aarlig Afgift af ca. 20 Kr. pr. Hus vedligeholder Vejene samt sørger for deres Belysning.

20   r efter stiftelsen af „Valby Arbejderes Byggeförening“ blev de økonomiske forhold omkring anlæggelsen af „Den Hvide By“ ridset op i en rigsdagsbet  nkning fra Boligkommissionen af 1918. Betænkningen indgik i det forberedende arbejde til den første egentlige lovgivning for socialt eller almennyttigt boligbyggeri i Danmark — en lovgivning, der senere op gennem århundredet skulle blive væsentligt forbedret og udbygget. Kommissionen arbejdede i knap fire år, og den hæftede sig i et bilag til betænkningen blandt andet ved de kapitalgevinster, som en række af byggeföreningens medlemmer opnåede ved salg af deres huse, efter at de i 1915 og 1916 havde f  aet skøde p  a deres ejendomme. Kommissionen noterer sig, at de totale byggeomkostninger pr. hus incl. grund havde beløbet sig til 11.000 kr. og beretter, at to af ejendommene allerede i 1916 blev solgt for gennemsnitlig 16.300 kr. I 1918 blev yderligere syv ejendomme afhændet for 20.500 kr., mens priserne i løbet af 1919 og 1920 var steget til henholdsvis 28.300 og 31.800 kr. pr. hus. Disse betydelige prisstigninger fik boligkommissionen til i sin betænkning at anbefale rigsdagen, at der ved fremtidige byggerier med statsl  nsfinansiering blev lagt loft over egentlige kapitalgevinster.
(III.: Vejlaget Trekantens Arkiv)

Grundstenen til »Den Hvide By« blev nedlagt den 26. november 1899, mens foreningen endnu kun rådede over 200 kr. i indskud pr. medlem. Begivenheden blev behørigt fejret på Valby Kro under en fest, der ifølge de gamle protokoller beløb sig til 360 kr. Et år senere stod de første 36 huse – lettere forsinket – klar til indflytning. Undervejs – formentlig hen over sommeren 1900 – har der været holdt rejsegilde eller måske flere rejsegilder, idet husene blev opført af forskellige entreprenører og altså også forskellige håndværkersjak i serier på fire á fem huse. Det har ikke været muligt at spore noget om rejsegildet eller -gilderne i Trekantens annaler. Men gilde har der ganske givet været som en af de faste gamle, stolte håndværkstraditioner i forbindelse med nybyggeri. Og det har formenligt taget sig nogenlunde ud som på billedet ovenover. Det er taget i forbindelse med et ukendt byggeri og dateret 1899. Og ganske som i dag blev et rejsegilde dengang også markeret med både spise og drikke.

(Foto: Bogen »Rejsegilde i Danmark – Arbejdsfest og Håndværksskik« af Peter Michelsen)

Ugen efter aflagde dette trappeudvalg beretning efter at have holdt møde med entreprenøren, som havde erklæret, at han ikke ville lave nogen ny trappe, uden at vedkommende deponerede den sum, det ville koste:

Der var nemlig noget i Byggefaget, der hed høire og venstre Trappe, og da omtalte Trappe drejede samme Vej som i de andre enkelte Huse, laa Fejlen i, at Husets Indretning var Endevendt, men da det formentes, at Trappen var ligesaa god som den er, og det tillige oplystes, at de Skabe hr. Wagner vilde have anbragt paa 2. Sal var ulovlige, vedtoges det med 5 stemmer ikke at anskaffe hr. Wagner en ny Trappe.

På en senere generalforsamling forsøgte hr. Wagner igen at få en ny trappe, men forgæves. Til gengæld vedtog generalforsamlingen senere på hr. Kjærulff's forslag at henstille til Entreprenøren at give Hr. Wagner et lille Ekvivalang (nedslag, red.) paa hans Ekstraregning.

Andre gange måtte formanden skære hårdt og brutalt igennem og henvise til, at foreningen simpelthen ikke havde råd til de mange reparationer. Blandt andet kunne tagene ikke vedblivende repareres på foreningens regning - det havde den ganske enkelt ikke råd til.

I 1903 klagede nr. 77 over sit tag, som vedblivende var utæt, og han håbede, at foreningen ville afhjælpe manglerne. Men da taget allerede var eftersat to gange, måtte bestyrelsen holde sig til en tidligere vedtagelse om, at foreningen ikke kunne afholde udgifter til flere reparationer.

Drøje diskussioner

Ofte udspandt der sig lange og drøje diskussioner på generalforsamlingerne, hvor det kom til verbale sammenstød. Især tagvinduerne var øjensynlig årsag til mange diskussioner.

For var man nu ikke i tidernes morgen lovet tagvinduer over trappeopgangene i alle husene? Det mente i hvert fald det tidligere bestyrelsesmedlem hr. Sundstrøm, som gerne ville have sat et vindue i på den fælles egning, hvilket blev nægtet, for det var aldrig blevet lovet medlemmerne, lævedede formanden.

Sundstrøm var på det tidspunkt godt mellemfornøjet med foreningen. På den forudgående generalforsamling havde han frabedt sig genvalg til bestyrelsen, *da han var bleven træt og tillige havde hørt, at der var en Del Misformøielse med hans Arbejde i Foreningen.* Han opnåede iøvrigt ved samme lejlighed at blive belønnet for sit hidtidige arbejde i foreningens tjeneste med et fotografi af "Trekanten", som iøvrigt på formandens bealینگ blev det sidste, der blev uddelt, da det ellers tabte sin Værdi.

Så Sundstrøm var ikke sådan at vælte af pinden og afsluttede sit indlæg i diskussionen om tagvinduerne med en salut om, at *Foreningen ikke fik lov til at slippe udenom disse Tagvinduer og han skulde nok engang faa det sat igjennem med disse Vinduer.*

Hvortil formanden svarede Sundstrøm, at *det Løfte som han omtalte ikke var givet indenfor denne Bestyrelse og beklagede, at Husene i Nordre Allé ikke var blevet forhøjede og dette skulde han minde Sundstrøm om, hver gang han omtalte Vinduer.*

Det skal bemærkes, at formanden selv boede på Nordre Allé, og at Sundstrøm som tidligere bestyrelsesmedlem havde haft aktier i, at søderne i husene i Nordre Allé ikke var blevet forhøjede.

Der opstod også tvister i mindre målestok. Medlem nummer 8, hr. Jørgensen havde sendt en skrivelse til bestyrelsen, hvori han beklagede sig over, at han skulle betale for reparation af et vandrør, der var sprunget på grund af frosten. Hr. Jørgensen kom dog selv til at betale.

Også medlemmernes uansvarlige omgang med de nye huse måtte bestyrelsen tage sig af. Som f. eks. begyndende råddenskab. Således vedtog bestyrelsen i 1902 at lade bjælker og indskud i kældrene behandle med et imprægneringsmiddel, fordi nogle af medlemmerne havde lukket de indsatte riste under stuebjælkelaget til og derved forhindret lufttilstrømning under bjælkelaget. Det havde allerede forårsaget begyndende råddenskab i bjælkerne.

Indretning af lejlighederne

Men een ting var de ydre bygningsforandringer og forbedringer. Da medlemmerne skulle flytte ind, skulle der også komfurer og kakkelovne til i lejlighederne. Også her var der mangt og meget at overveje og tage stilling til.

I 1900 gav formanden således *Meddelelse om de indkomne Tilbud på Indlæg af elektriske Ringeapparater, samt Tilbuddet fra Frederiksberg Jernstøberi paa Dele til Komfurerne og anmodede Medlemmerne om at meddele ham, hvis de maatte ønske en af ovennævnte Dele.*

Bestyrelsen overvejede nøje hver en handel, og hvordan den bedst kunne indrettes med færrest udgifter for foreningen. Så det var ikke altid, medlemmerne fik det, de helst ville have.

Således drog fire medlemmer, der skulle have installeret komfurer og kakkelovne i deres huse i marts 1901 sammen med formanden og murermester Sandgreen af for at aflægge besøg på en række jernstøberier. Her skulle de udvælge sig støbegods inden for det fastsatte beløb af 350 kr. pr. hus.

Imidlertid kunne støbegodset ikke fås for de stipulerede 350 Kroner pr. Hus. Herr Sandgreen havde da tilbudt, at der af hans Entreprisesum kunde drages 1400 Kr. mod at Foreningen overtog de 400 Kr. i Obligationer til Pari, og Foreningen da selv købte Støbegodset.

Et af de mange lysthuse, som haverne i Den Hvide By blev udstyret med. Flere af dem er endnu tilbage – som denne sekskantede træpavillion på Vestre Allé 27. Den bruges den dag i dag flittigt. Pavillionen er holdt i arkitekt Mandrups oprindelige farver – grønt og hvidt, og iøvrigt forsynet med et bungalowtag, der afsluttes med en lille dekorativ knop på toppen. Et andet fint lille lysthus med sin egen lille historie findes hos familien Gøtttsch, Søndre Allé 7. Huset her er opført i 1920'erne af gamle transportkasser fra Ford. Dengang blev Ford-bilerne fragtet med skib over Atlanten fra USA til Danmark, og kasserne, de ankom i, var gjort af solidt tømmer. Inger Gøtttsch fortæller, at det lykkedes hendes far og morbror for billige penge at anskaffe sig kasser nok til at opføre det lysthus, som familien fortsat har stor glæde af.
(Foto: Privatfoto)

Fra de 4 Medlemmer forelaa en Skrivelse, hvori de meddelte, at Hr. Jernstøber Lange havde tilbudt at levere pr. Kontant Støbegodset med Tilbehør (Ovnrør og Gulvplade) for en Sum af 340 Kr. pr. Hus. De 4 Medlemmer ønskede meget gerne, at Hr. Lange leverede Støbegodset.

Det vedtoges enstemmigt at modtage Hr. Sandgreens Tilbud samt at søge Tilbud fra Jernstøberier paa Levering af Støbegodset, saavel pr. kontant som mod, at Jernstøberiet tager for 400 Kr. Obligationer.

Bestyrelsens vedtagelse måtte medlemmerne rette sig efter og tillige acceptere, at medlemmer, der fik opført huse på et senere tidspunkt, fik bedre støbegods end de første.

Ved indretningen af de sidste huse kunne formanden på et bestyrelsesmøde således invitere til besigtigelse af støbegods:

Formanden meddelte at han havde været i Frederiksberg Jernstøberi og set på Støbegods til de under Opførelse værende 24 Huse, dette vilde blive noget bedre end det i Fjor leverede, Medlemmerne vilde blive tilsagte til at møde i Forretningen for at besé det og udtage, hvad de ønskede.

Ros fra skønsmændene

Men det var alt sammen rigeligt anstrengelserne værd. Da de første huse stod færdige, og der skulle foretages den nødvendige vurdering, var der nemlig idel ros til byggeriet.

Således kunne formanden den 9. oktober 1900 meddele generalforsamlingen, at der nu var foretaget *Vurderings-Forretning* på de tre første ejendomme, nemlig formandens enkelthus på Valby Langgade 151 samt husene på Søndre Allé 1 og 3.

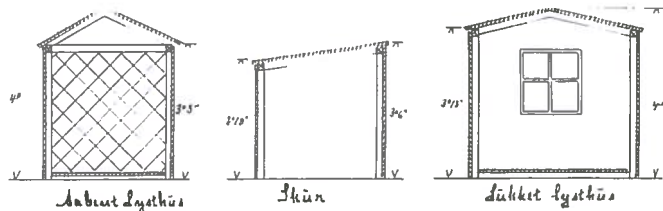
Formandens hus var vurderet til 16.000 kr., og dobbelthuset på Søndre Allé til 31.000 kr., altså 15.500 kr. for hvert beboelse.

Om formandens hus havde vurderingsmændene blandt andet skrevet:

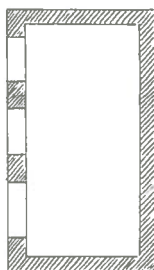
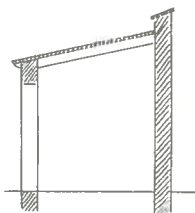
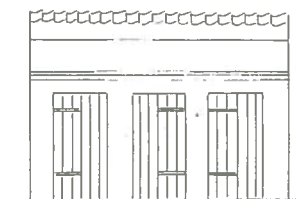
Der vil for de 2 Lejligheder kunne beregnes en aarlig Indtægt af ca. 800 Kr., og der findes Anledning til at bemærke, at Ejendommens Indtægter efter vor Formening ved Indretning af en 2-Værelses Lejlighed paa Kvisten kan forhøjes med ca. 75 Kr. En god 2-Værelses Lejlighed vil med en ringe Bekostning kunne indrettes paa Kvisten. Ejendommen gør et ualmindeligt godt og solidt Indtryk, og Bygningen er opført af absolut 1. Klasses Materiale.

Ved flere af kvarterets huse er der gennem årene opført tilbygninger, der har udvidet beboelsesarealet betragteligt og givet nye og bedre indretningsmuligheder. Eksempelvis lod ejeren af huset på Søndre Allé 3, snedker Carl Hansen i 1953 opføre en karnap i to etager – stue og 1.sal. Tilbygningen øgede på hver af etagerne boligarealet med 11,50 kvm. og gav samtidig bedre toilet- og badeforhold. Udvidelsen var projekteret af arkitekt m.a.a., Børge Andersen fra Lyngby. Hvad den kostede har ikke kunnet opspores, men pudsigt nok er der bevaret en kvittering for betaling af tilsyn fra Magistratens 4. afdeling. Den kommunale inspektion beløb sig til ialt 22,50 kr. for opmålingshjælp og befordring samt et engangsvederlag til kommunens kasse. Huset ejes i dag af familien Neuenschwander.
(Foto: Privatfoto)

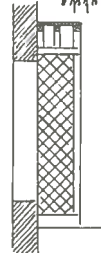

Måned Udhuse rundt A.
opførte paa Matr. Nr. 1 og 2

Åbent Vindfang
opførte paa Matr. Nr. 1 og 2

8. KAPITEL

Husenes indretning

25 børn og voksne boede i et enkelt hus

Husene var almindeligvis kun to af værelserne i lejlighederne i brug, selv om man var mange mennesker.

Den store stue var opholds- og spisestue. Her opholdt familien sig i alle de vågne timer, og her foregik alle familiens sysler.

Den lille stue var stadsstuen. Her var normalt ikke opvarmet, og det var her mahognimøblerne stod - hvis man da havde nogle - tildækket under hvide lagner.

Kun ved festlige lejligheder blev der varmet op og dækket af, så rummet kunne bruges. Kakkelloven her var tilsluttet husenes høje skorsten placeret ud mod gavlen. Denne skorsten blev også benyttet til grukedlen, der i begyndelsen var placeret på vaskeloftet på 2. salen.

Det tredje værelse blev benyttet til soveværelse af alle familiens medlemmer - og de kunne være talrige.

Der var kun das i gården. De blev tømt af 'natmændene', der ofte var til stor irritation, fordi de forstyrrede natteroen. Og der var løbende klager over Tømningen, som blev foretaget paa en uordentlig Maade.

Ikke så snart var de første huse taget i brug, før byggeforeningens medlemmer begyndte at fremsætte ønsker om større eller mindre bygningsændringer og opførelse af udhuse, lysthuse og hønehuse - alle sammen projekter, bestyrelsen skulle tage stilling til, både i æstetisk, teknisk og økonomisk henseende. Bestyrelsen lod på foreningens regning husarkitekten Mandrup-Poulsen udføre en række tegninger til udhuse, lysthuse, havestuer og vindfang, som medlemmerne kunne benytte sig af. Men tilsyneladende har medlemmerne været nogenlunde frit stillet. I hvert fald findes der fra dengang adskillige tilbygninger og udhuse, der ikke stammer fra arkitektens hånd. Fælles for alle tilbygningerne har det imidlertid været, at de er blevet opført for medlemmernes egen regning. Kun i få tilfælde, hvor det kom almenvellet i kvarteret til gode eller var med til at forbedre ejendommene - som f. eks. ekstra afskærmning af retrader og vinduesændringer - betalte foreningen. Ovenover ses eksempler på Mandrup-Poulsens forslag til ejendomsforbedringer.

(Ill.: Vejlaget Trekantens Arkiv)

Da den samtidig var en af de store udgiftposter, skiftede foreningen ofte renovationsselskab og forsøgte også at indhente tilbud på tømning i fællesskab med nabobyggeforeningen, "Den Røde By".

Alligevel var der plads til at påskønne natmændenes uundværlige arbejde. Således fik både postbudet og natrenovationen jævnligt et nytårsgratiale på 4 kr. hver.

Beboerne forsøgte også at afskærme retiraderne, så godt de kunne. Fra medlem nr. 20, hr. Gravesen kom et andragende om at måtte opsætte et plankeværk.

Og da det var for at skjule Retiraden for Passerende i Søndre Allé, bevilgedes Andragendet med Tak for Hr. Gravesens Hensynsfuldhed!

Uden kældre

Husene var oprindeligt kun opført med en krybekælder. Men da medlemmerne havde brug for al den plads, de kunne få, blev krybekældrene efterhånden gravet ud.

De allerfleste kældre blev udgravet i løbet af foreningens første 30 år efter ansøgning til bygningsmyndighederne, som imødekom ansøgningerne under betingelse af, at Rummet kun benyttes til almindeligt Vaskebrug for Husets Beboere, men ingensinde til Vaskeetablissement.

Københavns Vej- og Kloakanlæg.
DIREKTØREN.

København, den 12. December 1923.

Skrivelser m. m., denne Sag vedrørende, bedes betegnede med
V. & K.

19

Til

"TREKANTENS VEJLAG",

kuv. Hr. Malermester R. J o n s e n ,

Sønder Allé 13, Valby.

Angaaende Sønder Allé, Øster Allé og Vester Allé har Vej- og Kloakanlægene fra Københavns Politi modtaget en Rapport gaaende ud paa, at de nævnte Veje for Tiden er i en meget daarlig Tilstand, idet der er en Mængde dybe Huller i Kørebanerne og et tykt Lag Pløre, hvilket er til Gene for Færdslen.

Jeg skal i Anledning heraf, forinden der til Grundejerne sendes Tilhold om Vejenes Istandsaettelse, tillade mig at underrette Vejlaget om disse Forhold og forespørge, om det agter i nærmeste Fremtid at foretage en saadan Afrensning og Reparation af Vejene, at disse bliver farbare, hvorm jeg udbeder mig en Meddelelse snarligst.

P. D. V.

P. D. V.

Der findes stadig huse, som ikke har nogen kælder overhovedet, mens ælderen de fleste andre steder er gravet helt eller delvist ud til vaskerum, yrrum, pulterrum eller gildesal.

I takt med at krybekældrene blev gravet ud, blev vaskerummet på kvisen flyttet derned.

I de huse, hvor der ikke blev gravet ud, blev der installeret vaskehus i et udhus i haven, så der også i de huse kunne indrettes beboelse på kvisen.

Den individuelle kælderudgravning er iøvrigt årsagen til, at der i dag er så stor forskel på de enkelte kældres udformning.

Haver og plørede veje

Rundt om husene var der helt bart, da beboerne flyttede ind. Der var endnu ikke anlagt ordentlige veje - så når det var regnvejr, vadede beboerne bogstaveligt talt rundt i det rene pløre, som grøfterne langs husene måtte tage imod, så godt de formåede.

I vinteren 1901 beklagede medlemmerne sig til bestyrelsen over det elte, de måtte gå rundt i:

Der blev fra flere Sider i stærke Udtryk anket over det forfærdelige Føre, der var paa Foreningens Fortove, og efter en lang Diskussion blev man enige om, at der foreløbig indtil Grusfolkene vare færdige ikke kunde gøres noget ved Fortovene, da det vilde koste for meget; dog vedtoges det, at Formanden skulde tale med den nye Banevogter om at holde Overkørslen til Vejen, der fører til den anden Byggeforening ren imod et lille Vederlag. Tillige vedtoges det, at Fortovene saa hurtigt som det kan lade sig gjøre skal istandsættes saaledes som tidligere vedtaget. Dog tages udtrykkeligt Forbehold om, at der ikke maa arbejdes i Frostvejr.

Valby d. 14 - 12 - 23.

Københavns Vej og Kloakanlæg

Som I har paa Dens ærede Skrivelse af 22. d., kan jeg meddele Dem, at vi fuldt ud erkender, at vore Veje ere i en meget daarlig Forfatning, og at vi agter tidlig i Forærend at foretage en gennemgribende Reparation af alle Vejene.

Vi har nyelig ladet det væske Pløre fjærne og ~~væske~~ ^{havde} ogsaa tænkt paa ganske midlertidig at fylde de væske Huller med Pandegrus, men det har ikke været os mulig i de sidste 2 Maanedes af fremskaffe Pandegrus.

P. V. V.

Arbejdsgl. R. Jensen.

Vedligeholdelsen af vejene i »Den Hvide By« gav i de første mange år anledning til mange problemer og undertiden ligefrem til påtaler fra de offentlige myndigheder. Ved 40 års jubilæet i 1938 mindedes de tidlige år i »Den Hvide By« som et kvarter i »bælgmørke og et evigt morads«. Og som »Valbybladet« skriver, så kunne man se både herrer og damer med hver sin pakke under armen, hvis de skulle i teatret i København. I pakkerne var der sko eller støvler, fordi turen fra »Den Hvide By« til sporvognen på Valby Langgade kun kunne gøres med træsko. »Denne uselskabelige Paklædning blev saa ombyttet ved Bomhuset, ak, ja, Saga - og saa tog man til Byen - bort fra idyllen, der laa i fattig Gasbelysning«. Pløre og søle var et udbredt problem i forbindelse med de større og mindre anlægsarbejder, der udstandseligt fandt sted i de tidlige år. Hertil kom den almindelige mangel på penge til vedligehold. Her ses en brevsveksling - så sent som i 1923 - mellem Vejlaget Trekanten og »Københavns Vej- og Kloakanlæg« ved direktøren, der her truer med at pålægge de enkelte grundejere i »Den Hvide By« betaling for at udbedre vejene efter det store »tvungne« kloakeringsprojekt, der havde mere end tømt vejlagets kasse. Bestyrelsen undskylder sig imidlertid med, at der er problemer med at skaffe »pandegrus« til reparationsarbejderne.

(Ill.: Vejlaget Trekantens Vejlag)

Senere blev der anlagt veje, som foreningen forsøgte at vedligeholde så godt som muligt ved at medlemmer af bestyrelsen blev pålagt at føre tilsyn med hver deres allé.

Fliser på fortovene måtte beboerne vente længe på. Dem rakte økonomien ikke til. Endda måtte formanden i 1918 beklage, at beslutningen på forrige generalforsamling om at belægge Søndre Allé's højre fortov fra Langgade med fliser måtte udsættes, til krigen var forbi på grund af de høje materialepriser.

I 1920 kom det til en afstemning om, hvorvidt alle fortove skulle belægges med fliser på een gang, eller om man i første omgang - sådan som bestyrelsen anbefalede det - skulle nøjes med at belægge hele nordsiden af Søndre Allé.

Med kun en stemmes forskel faldt "spareforslaget" som fik 19 stemmer, hvorimod 20 stemte for at belægge alle fortove på een gang.

Men uanset pløre og ælte i foreningens første tid, så havde man fået fod under eget bord. Medlemmerne tog ufortrødent fat fra en ende af med at plante deres haver til og anlægge anselige køkkenhaver som et væsentligt tilskud til den daglige husholdning.

Uden om haverne blev der opsat grønne stakitter, men de var ikke tænkt som permanente hegn. Man forestillede sig, at de skulle rives ned, når hækkene og haverne voksede til.

De var dengang meget prydelige med buskbom, bede og fint revne grusgange, og hver søndag formiddag var alle mændene ude at feje og ordne fortovene. Også rendesten, kloakker og slamkister skulle medlemmerne sørge for at rense op.

De medlemmer, der ikke overholdt deres forpligtelser risikerede, at bestyrelsen lod arbejdet udføre for medlemmernes regning.

Folketælling i 1906

Få år efter at medlemmerne havde indrettet sig i de rummelige huse, var de nærmest fyldt til bristepunktet. Det fortæller folketællingen i 1906, der var den første, der blev gennemført efter at Den Hvide By stod færdig, og medlemmerne var flyttet ind.

Tællingerne blev gennemført hvert femte år og indeholdt en lang række oplysninger om alle beboere i en husstand - voksne såvel som børn og loggerende - på en bestemt dag i året.

Det var oplysninger som navn, fødselsdag og fødested, stilling, nogle gange ansættelsessted, trossamfund, antal rum i lejligheden, huslejens størrelse osv.

Af folketællingen i 1906 fremgår det, at der i alt boede 934 personer i de 81 huse. Det svarer til, at der i gennemsnit boede 11,5 person i hvert hus fordelt på de tre lejligheder, mens der var 13 ledige lejligheder.

Der boede stort set tre familier i hvert hus, og de bestod typisk af en udearbejdende far, en hjemmegående husmor og 2-3 små børn. I nogle af lejlighederne boede der derudover også loggerende.

Typisk boede der en enkefrue eller enkemand på 2. sal eller et par loggerende unge arbejdere.

Der var meget få selvstændige kvinder. De kunne tælles på een hånd, og de få, der var, var enten enker, unge ugifte enlige kvinder eller husholdersker i familier, hvor hustruen var død.

25 personer i eet hus

Et enkelt hus var proppet til bristepunktet, nemlig huset på Nordre Allé 6. Her boede der 25 personer!

Her er faktor Henrik Sundstrøm og hustruen, Karoline, forevige i en stille stund i hjemmet på Valby Langgade 169. Henrik Sundstrøm og hans familie, der udover hustruen talte tre børn, var med fra starten, og han skulle vise sig at blive en af kvarterets farverige skikkelser både i kraft af sin humor og sit iltre temperament, der i forbindelse med sagen om nedlæggelsen af foreningens legeplads bragte ham på kanten af et sagsanlæg. Bedst huskes han dog som initiativtageren til »Trekantens Selskabelige Forening«, der fra 1905 og en halv snes år frem stod bag de fleste af byggeforeningens fester for medlemmerne. Henrik Sundstrøm var født i 1864 i Hillerød. Hans hustru, der var fra København, blev iøvrigt senere kendt i kvarteret som forhandler af det dengang eksklusive magasin »Billedbladet«.
(Foto: Privatfoto omkring 1900)

I stuen boede snedkersvend Ole M. C. Sørensen med sin hustru Laurine og otte børn.

På 1. sal boede møbelsnedker Jens Johannes Sørensen med sin kone Katrine, seks børn og een lejer.

Og øverst på 2. sal boede arbejdsmand Hans Peter Frandsen, hans hustru Eline og fire børn.

Især de mange børn prægede kvarteret. Der var børn over alt, både ude og inde, oppe og nede. 453 børn boede der på daværende tidspunkt i Den Hvide By, som var præget af de forholdsvis mange unge børnefamilier, der rykkede ind.

Håndværkere og ufaglærte

Den anden karakteristiske forskel på kvarteret dengang og i dag var erhvervsfordelingen.

I dag beboes Trekanten af mange akademikere og offentligt ansatte funktionærer, og der er meget få hjemmegående husmødre.

Men dengang var det som navnet "Valby Arbejderes Byggeförening" antyder først og fremmest faglærte som ufaglærte arbejdere, der beboede kvarteret.

I alt boede der i 1906 42 ufaglærte arbejdsmænd og industriarbejdere, mens der var flere faglærte håndværkere - både mestre og svende, nemlig over 90 faglærte svende og 24 mestre.

En hyggestund hos familien Schmidt på Vestre Allé 9. Typograf Gustav Schmidt (yderst til venstre) var som 46-årig med til at stifte Valby Arbejderes Byggeförening i 1898. Han var blandt de 47 vederhæftige, der som de første skrev under på at ville overholde foreningens »musketér-princip« om den solidariske hæftelse i alle økonomiske anliggender, og han og hans familie skulle i næsten syv årtier blive blandt kvarterets faste beboere. Den sidste Schmidt i huset på Vestre Allé 9 var Gustav Schmidts datter, Eva Schmidt, der her ses midt i billedet sammen med søstrene Else og Julie, og i soldateruniform broderen, Erik. Eva Schmidt blev boende i barndomshjemmet indtil midten af 1960'erne. (Foto: Privatfoto)

Derudover adskillige sporgvognskonduktører, seks funktionærer og en enkelt artist, mens der var 15 inden for detailhandelen som f.eks. handelsrejsende.

Endelig var der syv pensionister og fire husbestyrerinder. Kun få var registreret som arbejdsløse på tidspunktet for Folketællingen.

Der må have udfoldet sig et broget folkeliv i de første år i »Den Hvide By«. En folketælling i 1906 viste, at der boede ikke færre end 934 personer i kvarteret, og så var der endda registreret 13 ubeboede lejemål – hovedsagelig de små 2. sals lejligheder. Det vil sige, at der ud fra en gennemsnitsbetragtning boede 11 – 12 personer i hvert hus. Men statistik er en vanskelig størrelse at have med at gøre. I nogen huse boede der flere, i andre færre. Rekord blev sat i Nordre Allé 6. Her boede i stueetagen snedkersvend Ole Sørensen og hustru med otte børn, 1. salen var lejet ud til snedkersvend Jens Sørensen og hustru og deres seks børn, mens arbejdsmand Hans Peder Frandsen og hustru samt fire børn havde lejet de to små rum under taget. Alt i alt havde 25 personer fælles adresse i huset. I alt var der 453 børn i »Den Hvide By« under folketællingen.

(Skemaer udarbejdet på baggrund af folketællingsprotokollerne fra 1906)

Antal af Stilling	Vej				
Stilling	Remisevej	Søndre Alle	Vestre Alle	Østre Alle	Hovedtotal
Andet	1	3	2	2	8
Arb.mand	11	10	12	9	42
Enke	3	6	1		10
Funktionær	6	8	7	6	27
Mester	7	6	5	5	23
Pens.	1	1	5	2	9
Svend	19	37	27	22	105
Ukendt (Tom)		1	1	1	3
Hovedtotal	48	72	60	47	227

Antal af Erhverv/ Fag	Vej				
Erhverv/ Fag	Remisevej	Søndre Alle	Vestre Alle	Østre Alle	Hovedtotal
Bager/Konditor	1				1
Blikkenslager		2	1	1	4
Bryggeri		1	2	2	5
Div. Håndværk	3	2	3	3	11
Formænd		2	1		3
Funktionær	1	5		2	8
Fyrbøder/maskinist	8	5	1		14
Garver	2		1		3
Grafisk	3	6	8	4	21
Guld-Sølv				2	2
Gørtler	1	2			3
Handel	4	2	5	3	14
Huset		3		1	4
Kultur	1		1		2
Kusk	1	2			3
Malere	1	3	1	1	6
Murere	2	3	1	1	7
Pens/Rentiers	3	7	5	2	17
Porcelæn/Fajance		1	2	3	6
Skomagere		4	1		5
Slagtere	2				2
Smede	1	1	1		3
Snedkere/Tømrere	1	2	11	8	22
Sporvogn		1	2	2	5
Stenhuggere		4			4
Søfart		1	1		2
Tekstil		2	2	2	6
Tjener	1	1			2
Ufaglærte	10	8	9	7	34
ukendt (Tom)		1		1	2
Hovedtotal	46	71	59	45	221

Vedligeholdelsesfondet

Både huse og haver skulle holdes. Og bygningerne skulle løbende sættes i stand og reparerer. Til det formål oprettede medlemmerne i 1903 en "Vedligeholdelsesfond".

Hvert medlem skulle yde et obligatorisk bidrag på 1,22 kr. pr. måned til fondet.

Udtrådte man af foreningen, fik man ingen af de penge tilbage, som man havde betalt til fondet - pengene skulle betragtes som en forsikringspræmie.

Fondets formål var at udbedre skader på bygningernes murværk eller tage, som var forårsaget af frost, orkan eller andre naturkræfter eller forøvet ved hærværk.

Hvert 3. år skulle fondet desuden lade husene hvidte og vinduer, gadedøre og stakitter male, så man bibeholdt et ensartet udseende. Og udførelsen af disse opgaver blev fordelt ligeligt over de tre år.

Var der medlemmer, der selv ville besørge restaureringen af deres huse, fik de samme betaling for arbejdet, som foreningen betalte for at få arbejdet udført på de øvrige huse, dog kun for saavidt Arbejdet udføres paa den af Bestyrelsen godkendte Maade.

Og det var ikke altid, det skete efter forskrifterne. I juni 1906 besigtigede bestyrelsen dobbelthuset på hjørnet af Nordre Allé 20 og Vestre Allé 14:

Hos Medl. Nr. 41 og 42, som selv har ladet udføre Maler og Murerarbejdet fandtes Vinduerne malede i forskellig Kulør, ligesom Kammen paa Brandgavlen ikke var berappet. Det vedtoges, at Nr. 41 og 42 skulde bringe Farven i Overensstemmelse, ligesom Kammen skulde repareres, før de fik Godtgørelse.

Både bygninger og veje krævede løbende vedligeholdelse og reparationer. Derfor oprettede byggeforeningen allerede i 1903, da de sidste huse stod færdige, »Trekantens Vedligeholdelsesfond«, der gennem et månedligt, obligatorisk kontingent på 1,22 kr. pr. medlem skulde kunne sikre reparationer af skader på husene som følge af vejrlig eller hærværk. Samt iøvrigt sikre hvidtning af ejendommene hvert tredje år. Også maling af vinduer, gadedøre og og stakitter indgik i ordningen, der skulde sikre et ensartet udseende af bebyggelsen. (Vejlaget Trekantens Arkiv)

Trekantens Vedligeholdelses-Fond

til hvilket ethvert Medlem skal yde obligatorisk Bidrag, har følgende *Formaal*:

- 1) at udbedre enhver Skade paa Bygningernes Murværk eller Tage der forårsages af Frost, Orkan eller andre Naturkræfter, ligesom at udbedre og erstatte Skade, der er forøvet ved Hærværk paa Ejendommene eller disses Indhegninger. — Haveanlæg, Bepantning, Skure, Hønehuse etc. ere udenfor Erstatningspligt.
- 2) Hvert 3dje Aar at lade Ejendommene hvidte, Vinduer, Gadedør og Stakit male, saaledes at et ensartet Udseende bibeholdes over hele Komplekset, som, for at realisere dette Formaal, deles i 3 Dele, saa at der hvert Aar restaureres én Tredjedel.

I

Medlemsbidraget, der er 1 Kr. 22 Øre pr. Md. (14.64 Øre aarlig) indbetales til Foreningens Kasserer samtidig med Ejendomsafgiften, der saaledes fremtidig ordinært vil blive 63 Kr. pr. Md. Efter hver Maanedes Forløb indsætter Kassereren det til Fonden indbetalte Beløb paa denes egen Folie i Banken.

Ved Halvaarets Slutning aflægges Regnskab over Fondens Indtægter og Udgifter samtidig med Foreningens, og dette, saavel som Beretning om Virksomheden forelægges Generalforsamlingen som et særligt Punkt paa Dagsordenen.

II

Af *Fondens Indtægt*, der i Aarets Løb er 1185 Kr. 84 Øre, henlægges 200 Kr. til Formaal 1 og Resten benyttes til Formaal 2. — Skulde den til Formaal 1 henlagte Sum i Tidens

Løb naa 1000 Kr. ophører Henlæggelsen hertil og den hertil beregnede Sum tilfalder da Fondens andet Formaal.

III

Fonden *administreres* af Foreningens Bestyrelse og Kalkulationsudvalget bedømmer de under Formaal 1 nævnte Erstatninger.

IV

Ved *Udtrædelse* af Foreningen skér ingen Tilbagebetaling fra Fondens Side, idet det indbetalte Kontingent dels betragtes som Præmie for den Assurance Medlemmet har haft løbende for Skade og dels benyttes til Vedligeholdelse af hans Ejendom.

V

Medlemmer der selv, helt eller delvis, vil besørge Restaureringen af deres Huse erholder samme Betaling herfor, som Foreningen betaler for de øvrige Huse, forsaavidt Arbejdet udføres paa den af Bestyrelsen godkendte Maade.

VI

Nærværende Fond kan ikke *ophæves* med mindre $\frac{2}{3}$ af Medlemmerne skriftlig stemme derfor; om Disposition af den da tilstedeværende Kapital bestemmer Generalforsamlingen.

Disse Bestemmelser, der ere vedtagne paa Generalforsamlingen den 23. April 1903, træder i Kraft fra 1. Juni 1903.

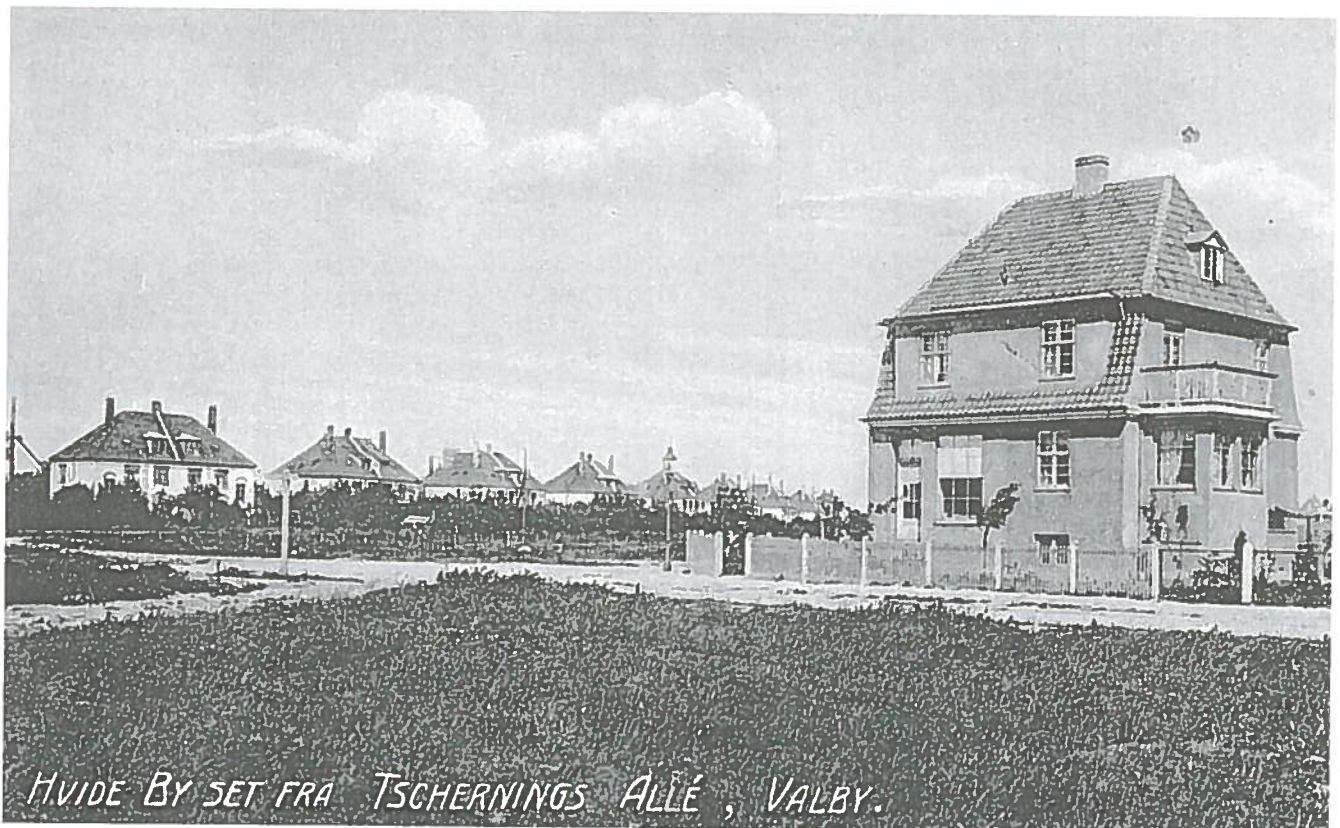
Andre gange blev tvisterne henlagt til generalforsamlingerne. Tilskærer Hansen klagede således over, at trækket i en fælles skorsten var blevet ødelagt ved, at hans nabo havde ladet opsætte en røghætte på sin skorstenspipe.

Hansen ønskede derfor, at foreningen bekostede en forhøjelse af hans skorsten. Der udspandt sig en længere diskussion på den efterfølgende generalforsamling om højden på skorstene, og der var enighed om, at medlemmerne havde ret til at opsætte røgspjæld, hvilket ikke skulle tages som udtryk for, at man ønskede at genere sin nabo.

Hansens nabo blev dog til sidst pålagt at betale Hansen de 10 kr., som forhøjelsen af hans skorsten havde kostet. For der var bred enighed om, at foreningen af taktiske grunde ikke skulle betale *for at den derved kunne stå frit ved fremtidige Tvister*.

Naboen fik dog et trøstens ord med af hr. Sundstrøm, som henstillede til ham at betale de 10 kr., *da det vilde give ham Palmerne i Hænde!*

Sådan tog »Den Hvide By« sig ud i 1908 set fra Tschernings Allé, hvor beplantningen endnu er sparsom. Til venstre for den ensomt beliggende villa ses rækken af hvide huse på Søndre Allé ud mod den gamle banestrækning mellem København og Roskilde. Senere blev banearbejdet på lejebasis dels tillagt haverne ved den yderste husrække på Søndre Allé ved Monrads Allé – dels udlagt som kolonihaver, hvoraf en del eksisterer den dag i dag ved stien fra Søndre Allé til Tschernings Allé, der i dag er helt udbygget.
(Postkort/
Valby Lokalhistoriske Selskab og Arkiv)

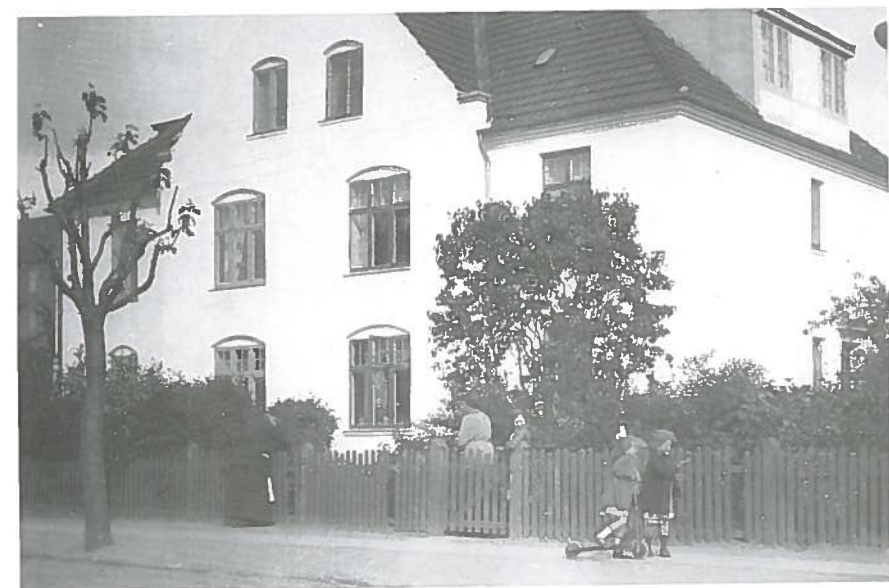
Store restanceproblemer

Både bestyrelse og medlemmer havde svært ved at betale

Nok havde man fået sit eget - men det var svært at holde på. Og medlemmernes restancer til foreningen steg hurtigt. Faglærte håndværkeres dagløn lå ved århundredskiftet på mellem fire-fem kroner. Den daglige arbejdstid var typisk på ti timer. Ferie var et ukendt begreb.

Og selv om arbejdsløsheden, ifølge Folketællingen i 1906, ikke havde ramt foreningens medlemmer så hårdt, var det for en betragtelig del af medlemmerne så trange tider, at de efter kun kort tid i det forjættede land måtte forlade byggeforeningen, fordi de ikke kunne svare deres boligafgift og kontingent.

Fraflytningerne var så talrige, at foreningens medlemsliste flere gange, blev udskiftet, inden de første skøder kunne skrives i 1915.

Restanceudvalg

Selv fra medlemmer, der var betroet tillidsposter i foreningen havde bestyrelsen stort besvær med at få boligafgiften ind til tiden.

For at stoppe restancerne himmelflugt blev det derfor hurtigt nødvendigt at nedsætte et »Udvalg for Undersøgelse og Inddrivelse af Restancer».

Der var imidlertid i lovene sat grænser for, hvor længe et medlem kunne stå i restance, nemlig i 14 dage. Derefter kunne et medlem sættes under administration eller smides helt ud af foreningen ved fogedens hjælp.

Dog kunne bestyrelsen i tilfælde af sygdom eller ved anden gyldig grund - hvilket senere blev defineret som strejke eller lock-out - give medlemmer indtil tre måneders restance, hvorefter bestyrelsen fastsatte betalingsmåden for gælden.

Det var næsten en ren landsbyidyl, der prægede Den Hvide By i de tidligste år, endnu før de store etagehusbyggerier langs Valby Langgade begyndte at skyde op. Men alt var ikke idyl. Bag mange af de smukke, hvidkalkede facader lurede en anspændt økonomi. Uforskyldt arbejdsløshed eller sygdom satte mange familier i en ofte håbløs gældssituation. I 1904 efter byggeriets afslutning var medlemmernes restancer blevet så store, at de truede foreningens eksistens. Bestyrelsen nedsatte derfor et »Udvalg for Undersøgelse og Inddrivelse af Restancer«, der nøje vurderede hver enkelt restance. Var den opstået som følge af sygdom eller arbejdsløshed, kunne der gives op til tre måneders respit. Blev den derimod vurderet som selvforskyldt, slog udvalget øjeblikkeligt til med en frist på tre dage til at afvikle gælden. Skete det ikke, var der hurtig eksklusion, videresalg af medlemsretten til dem på ventelisten og efterfølgende retslig incasso for foreningens tilgodehavender. På et tidspunkt var 29 eller over en tredjedel af medlemmerne i gæld til foreningen, der på grund af den solidariske hæftelse var tæt på en konkurs, der kunne have trukket de rettidige betalere med i faldet.

(Foto: Privatfoto)

Et medlem kunne også smides ud, hvis han ikke havde betalt sin forfaldne skyld til foreningen inden for en frist på tre dage.

Eller når medlemmet *ved Dom bliver anset skyldig i en i den offentlige Mening vanærende Handling*. Så røg det pågældende medlem ud med brask og bram og uden at få sine penge igen.

Og han slap heller ikke for de forpligtelser, han som medlem hæftede for på solidarisk vis.

Nye inddrivelser hver uge

Men trods restanceudvalgets ihærdige inddrivelsesarbejde og agitation blev det på næsten hvert eneste bestyrelsesmøde besluttet at sende skrappe skrivelser om restancer og påløbne renter ud til medlemmerne.

Restancerne var også et fast punkt på dagsordenen på både medlemsmøder og generalforsamlinger. Her måtte formanden jævnligt og på det kraftigste anmode medlemmerne om at betale det manglende beløb inden førstkommende termin, da *Foreningen ellers maatte laane Penge for at klare Terminsudbetalingerne med; herom udspandt der sig en længere Forhandling, i hvilken det fra alle Sider paalagdes Restanceudvalget at virke energisk for at inddrive Restancerne*.

I juni 1903, da byggeriet var ved at være tilendebragt var restancerne og medlemmernes ekstraregninger til sammen så store - nemlig 14.000 kr. - at de ifølge formanden ligefrem udgjorde en fare for foreningens eksistens. I januar 1904 var de steget yderligere, nemlig til 20.000 kr.

Der måtte andre midler til, mente nogle. Og under store meningsudvekslinger blev der fremsat forslag om at offentliggøre en restanceliste, så man kunne se, hvem synderne var og hvem der skyldte fællesskabet penge. En ordning nogle medlemmer dog mente ville være til mere skade end gavn.

Men udfærdiget blev den, og af den fremgik det, at ikke færre end 29 medlemmer - over hvert tredje medlem - stod i gæld til foreningen.

Tilskærer Jensen foreslog desuden, at foreningen skulle supplere listen med oplysninger om, hvor meget hvert enkelt medlem i restance havde indbetalt ved årets slutning.

Formanden kunne støtte forslaget, men mente dog ikke, at man ligefrem behøvede at trykke listen. Den kunne vel nøjes med at blive hektograferet - det vil sige mangfoldiggjort ved en særlig farve- og trykkes teknik i snedkerlim og glycerin, som sjældent gav flere end 25-30 gode aftryk. Man behøvede jo ikke ligefrem at hænge sit snavsede linned til skue, som det blev sagt.

Foreningens stifter, kasserer Nielsen foreslog helt at afskaffe denne liste, da han mente, at *man ikke behøvede at bore sin Næse ind i andres Forhold*.

Videresalg af medlemsretten

Når skyerne trak sammen, og et medlem ikke længere kunne svare sin boligafgift til foreningen, kunne bestyrelsen videresælge vedkommendes medlemsret til et hus i foreningen.

En anselig del af medlemmerne anmodede dog selv bestyrelsen om at måtte udtræde, inden de blev smidt ud og kunne selv sælge deres medlemsret videre.

Der var ofte en pæn økonomisk gevinst at hente ved videresalget. Selv når mellemværendet med foreningen var gjort op. En medlemsret i Den Hvide By var i høj kurs.

I andre af datidens byggeforeninger var det ikke tilladt at sælge sin medlemsret netop for, at den ikke skulle gå hen og blive en handelsvare.

Men i Den Hvide By kostede en medlemsret kort efter foreningens stiftelse omkring 400 kr. - og der var rift om dem. I 1909 blev der betalt 2.300 kr. for en medlemsret.

Fem år senere - i 1914 - solgte medlem nummer 53, snedkermester H. 3ornø sin medlemsret til ejendommen på Remisevej 122 (det nuværende Valby Langgade 178) til enkefru A. C. Jønsson for en overdragelsessum på 5.500 kr. Af dem betaltes 3.500 kr. kontant og resten blev afdraget med 35 kr. per måned.

Nye medlemmer skulle dog først anerkendes af bestyrelsen - og for de første 38 huses vedkommende endda også af finansministeriet, fordi disse huse var finansieret ved de billige statslån.

Det nye medlem indtrådte fuldtud i det udtrædende medlems rettigheder og pligter.

Ved dødsfald var reglerne for, hvem der kunne indtræde i det afdøde medlems sted og dermed overtage den værdifulde medlemsret, også nøje beskrevet.

En sjælden gang blev et medlem nægtet at udtræde. For eksempel i 1902, hvor bestyrelsen nægtede at imødekomme en udmeldelse, *da der efter de fremkomne Oplysninger ingen særlige Grunde kunde tale for en Udtrædelse, nægtedes denne.*

Kalkulerings-Udvalget

Før et medlem kunne overlade sit hus til et nyt medlem, skulle det økonomiske mellemværende med foreningen som sagt gøres op.

Og da det skulle gå retfærdigt til, besluttede man på generalforsamlingen i 1903 at nedsætte et såkaldt "Kalkulerings-Udvalg" - et udvalg bestående af tre bygningskyndige, der først skulle kontrollere og godkende værdiansættelserne på reparationer og forbedringer på den pågældende ejendom.

Dernæst skønne hvem der hæftede for hvad - fællesskabet eller medlemmet selv.

Samtidig fik det udtrædende medlem udbetalt det kontingent og den grundskat, som vedkommende havde indbetalt indtil den 15. april 1901, dog med fradrag af 10 øre pr. uge fra ind- til udtrædelsesdagen som godtgørelse for administration.

Det nye medlem blev derefter præsenteret for den endelige opgørelse, som det skulle underskrive.

Frederik den 8. træder til

Før at få så meget ud af sit eventuelle tilgodehavende fra et medlem fandt foreningen det nødvendigt at inddrage selveste kongen. Der havde nemlig været eksempler på, at myndighederne havde *gjort arrest* i en ejendom, hvor et medlem skyldte til det offentlige.

Men husene var jo indtil selvejet tog sin begyndelse i 1915 foreningens ejendom, og derfor var et medlems gæld til det offentlige foreningen aldeles uvedkommende, mente bestyrelsen, der satte sagfører Hansen-Backhaus på sagen.

Han fik udvirket, at den uheldige situation blev ændret. Foreningen fik således tilsendt en håndskreven kopi med kong Frederik den 8.'s egenhændige underskrift, hvorpå *Hans Kongelige Majestæts allernaadigste Befaling* over for foreningen gjorde det vitterligt, at det offentlige ikke kunne *gøre Arrest* i husene, hvis et medlem skyldte til det offentlige.

Myndighederne kunne altså ikke gøre udlæg i husene, hvilket allerede var forsøgt et par gange.

Dronning Margrethe den 2.'s oldefar, Kong Frederik den 8., blev populær i Den Hvide By, da han med sin »Kongelige Majestæts allernaadigste Befaling« kom den betrængte byggeforening til undsætning i en sag om panterettigheder. (Foto: Det Kongelige Bibliotek)

Her ses en håndskreven kopi af den kongelige skrivelse til »Valby Arbejderes Byggeforsening«. Kopien mangler i sagens natur majestætens underskrift og segl. Men den var god nok. Kongens skrivelse var vitterligt »Givet i Vor Kongelige Residensstad København den 6. maj 1910 og Under Vort Kongelige Segl«. Kopien var udfærdiget i kongens kabinetssekretariat formedelst 0,50 kr., og den var så rigeligt pengene værd. Den royale skrivelse forhindrede simpelthen de offentlige myndigheder i at gøre arrest i ejendommene i »Den Hvide By«, hvis et medlem havde gæld til det offentlige. Samtlige 81 huse var fælleseje eller rettere byggeforsenings ejendom, indtil selvejet blev gennemført i 1915, og derfor var enkeltmedlemmers eventuelle gæld til det offentlige foreringen aldeles uvedkommende. Det samme mente kongen heldigvis også. (Ill.: Vejlaget Trekantens Arkiv)

Vi Tænkte den Elskende

*af Guds Hænde Konge til Danmark, de Unders
og Bøders, Helsing til Tysvig, Holsten, Stormarn, St.
marcken, Pommern og Rügen.*

Giv vitterligt:

*At eftersom hos Os alle underdanighedsret er
bleven ansigt og begæret Vor allerhøjeste Konfirma-
tion paa et af Interessenterne i Valby Arbejderes
Byggeforsening under 19 Februar's A vedtaget og her
havede hængt Tillæg til § 5 i Forseningens ved Finans
ministeriets Skrivelse af 4 Maj 1905 godkendte Regle-
der vedhængte Love, saa vilde vi bemeldte Tillæg, for
saavidt angaar sammes Bestemmelse om, at den
Andel, enhver af Interessenterne har i Interessent-
skabet, ikke skal kunne belægges med Arrest, Røst
eller den gøres Exekution for nogen af ham kontre-
hvert, Indtægtskabet uvedkommende Gæld, allerna-
digst have konfirmeret og stadfæstet, saasom hermed
konfirmere og stadfæste samme, dog at der ikke ved
denne Vor allerhøjeste Konfirmation skænktes Ind-
skrænkning i den Ret, der efter Forseningens almin-
delige Regler, sammenholdt med Forsens overige Be-
stemmelser, maatte tilkomme Medlemmernes
eventuelle Konkurskab med Hensyn til deres Andel
i Interessentskabet, og at denne Vor allerhøjeste Konfi-*

*mation træde ind af Kraft, saafremt den ikke inden
8 Dage fra Dags Dato afregnes tilbage med det forsvundne
af Forsens og Tillægget haves til Røst.*

*Tilfredsmede Allena og Endnu med det, som
forresten ret skær, Hender at gøre.*

*Givet i Vor Kongelige Residensstad København
den 6 Maj 1910*

Under Vort Kongelige Segl.

L. S.

*Efter Hans Kongelige Majestæts allernaadigste
Befaling.*

Gode penge i udlejning

Men der måtte ikke lejes ud til værtshushold og vanærende erhverv

Kneb det med økonomien, var der stor hjælp at hente for medlemmerne i udlejning. Husenes opdeling i tre lejligheder var direkte møntet på, at medlemmerne og deres familier kun beboede den ene af lejlighederne i huset, og at resten blev lejet ud.

Bestyrelsen anbefalede medlemmerne at tage 25 kr. i leje for tre værelser, for tre værelser samt et kvistværelse 30 kr. og for 3 værelser og 2 kvistværelser 35 kr.

Senere ændredes priserne til 30 kr. for stuen eller 1. sal og 18 kr. for kvisten. Der blev også lejet enkeltværelser ud til logerende.

Selv om det ofte var svært at få lejet ud, burde det ikke ske under den anbefalede huslejetakst, som der gik rygter om, at nogle gjorde. For det var *at nedsætte vores Lejligheder i Publikums Omdømme*.

Lejekontrakten mellem udlejeren og lejeren blev udformet af bestyrelsen, og medlemmerne måtte ikke udleje til *Værtshushold, vanærende Erhverv eller Næring, der ved Støj eller ilde Lugt kan forulempe de omboende*. Bestyrelsen havde ret til at kontrollere, hvem der blev udlejet til.

Desuden blev medlemmerne pålagt ikke at udleje lejlighederne for mere end et år ad gangen og butikkerne fem år, da *Udleining paa længere Tid vilde faa en skadelig Indflydelse paa en mulig Forandring i Prioritetsforholdene i Husene*.

En del kvistlejligheder blev lejet ud til enlige mødre. Det fremgår blandt andet, at der blev født en del børn af enlige kvinder på Søndre Allé 14. I nogle perioder i årene lige efter århundredskiftet boede der rundt om i kvarteret adskillige ugifte mødre i de billige 2. sals lejligheder.

Ingen let opgave

Men det var ikke nogen let opgave hverken at være udlejer eller lejer. Der var stribevis af klager fra lejerne til bestyrelsen over utålelige husværter. Tvister, som bestyrelsen skulle forsøge at bilægge. For eksempel da der blev klaget over medlem nummer 57, ølhandler Hansen:

Af Klagerens Skrivelse til Bestyrelsen fremgik det, at Herr Hansen havde optraadt i høj Grad hensynsløs over for nævnte Beboer, idet han havde truet med at sætte vedkommende for Tiden syge Beboer ud af Lejligheden under Henvisning til, at Beboeren havde begaaet Kontraktbrud ved at betale Husleje den 2. i stedet for den 1., men da det af Skrivelsen fremgik, at dette var en Aftale og samtidig oplystes, at Herr Hansen gentagne Gange havde modtaget Lejen den 2. og meddelt Kvittering dateret denne Dato, maatte Bestyrelsen absolut dadle Herr Hansens Optræden som ulovlig. Forøvrigt var Herr Hansen tilsagt til Møde hos Bestyrelsen, men udeblev. Det vedtoges at tilstille Herr Hansen en skriftlig Misbilligelse.

En anden lejer på Remisevej 109 ønskede at flytte, men havde sagt op for sent. Derfor ville ejeren, hr. Jakobsen ikke modtage opsigelsen.

Det resulterede i, at lejerer ikke betalte sin husleje, hvorpå ejeren chikanerede lejerer så godt han kunne. *Blandt andet havde Ejerens Hustru oprevet alle Blomster i dennes Have og fortrædiget ham paa anden Maade.*

Bestyrelsen opgav at mægle imellem dem. Og lejerer flyttede uden at betale det fulde beløb - ejeren kunne bare slæbe ham i retten!

Beboerne på Nordre Allé 9 klagede over, at ejeren - uvist hvorfor - havde taget gadedøren af og at dette medførte en utålelig træk særlig i stueetagen.

Bestyrelsen måtte give klageren medhold og vedtog at sende ejeren en skrivelse, hvori han straks anmodedes om at anbringe gadedøren på sin plads og istandsætte den, så den kan aflæses senest efterfølgende Mandag Aften. *I modsat Fald ville Kjærulff blive sat under Administration og Ejendommen istandsat for Ejerens Regning.*

Fra lejerer af huset på Søndre Allé 5 var fremsat ønske om at få bragt en *Døgnbrænder i Stuelejligheden for at bekæmpe Fodkulden.*

Bestyrelsen var splittet - een frygtede samme krav fra andre lejere, mens en anden øjnede en forøget husleje til medlemmerne - 1-2 kr. mere om måneden. Formanden blev derefter bemyndiget til at træffe et arrangement med lejerer.

Manglende husleje

Nok kunne husværterne være utålelige. Men det var heller ikke altid, at medlemmerne kunne få deres husleje hjem.

Lejerne skyldte ofte for flere måneder, og i januar 1902 måtte formanden meddele, at der *desværre førstkomende Torsdag* ville blive foretaget den første udsætning ved fogedens hjælp.

I en anden sag meddelte medlem nummer 14, stenhandler Hansen, at hans lejer var flyttet fra en gæld på 15 kr.:

Lejerer var flyttet hen til Medlem Nr. 27, N. Jensen. Det vedtoges at sende en Skrivelse til Hr. Jensen desangaaende, ligesom det vedtoges at tilsende Medlemmerne en Meddelelse om at erkendte sig om Lejernes Forhold paa deres sidste Bopæl, i Særdeleshed, naar de tillige havde boet hos Medlemmer her paa Grunden.

Men var restancerne uforskyldt, forsøgte bestyrelsen at række en hjælpende hånd som ved juletid i 1901:

Fra Medlem Nr. 13, Jakobsen forelaa Meddelelse om, at hans Lejer som skyldte 40 Kr ikke saa sig i Stand til at betale noget og at han som Følge deraf saa sig nødsaget til at lade Folkene udsætte. Formanden talte meget sympatetisk Lejerens Sag, eller vel rettere Konens Sag, og han oplyste, at Kj. Understøttelsesforening vilde træde hjælpende til, naar Bestyrelsen ogsaa vilde række en Hånd frem. Konen sled og sled for sig og Børnene, men Manden forødte alt. Bestyrelsen besluttede, at den saavidt muligt, naar Konen kunde faa Hjælp fra anden Side, da ogsaa efter bedste Evne vilde hjælpe hende.

Svært at leje ud

Det var heller ikke altid lige nemt at få lejet ud. Konkurrencen om lejere var stor, og ofte stod lejlighederne tomme.

Bestyrelsen forsøgte dels at annoncere jævnlige om ledige lejligheder i dagblade og i fagblade som Typograf Tidende.

Dels blev der ophængt et skab ved Remisevej til avertering med de tomme lejligheder.

I annoncerne valgte man at lade et E-hus - altså et hus med frontspidser - afbilde som trækplaster.

Langt de fleste af byggeforeningens medlemmer var for at klare økonomien afhængige af at udleje store dele af huset. Som regel blev enten stueetagen eller 1. salen udlejet samlet, mens 2. salen blev lejet ud som værelser. F. eks. blev kvistværelserne ofte lejet ud til enlige mødre, ofte flere på et enkelt værelse. Fattigdommen havde sin pris. Alt blev udnyttet. Der er mange eksempler på, at folk med flere børn, der var trængt sammen på en enkelt etage og ofte også havde en eller to logerende boende i lejligheden for at få det hele til at løbe rundt. Privatlivets fred må have haft trænge kår bag de hvide mure. På modstående side et klip fra den selskabelige forenings jubilæumsblad, der munter sig med betragtninger over livets gang i »Den Hvide By«. Der er også et par kryptiske hip til værelsesudlejningen.

(Ill.: Vejlaget Trekantens Arkiv)

Udmærkelser.

— Hr. P. Christensen, den saa bekendte Fæstdekorator, har, som Anerkendelse for sit uegennyttige og velvillige Arbejde han ved saa mange trekantede Anledninger har udfoldet og har ladet sine Flag vifte Beboerne om Ørene, under Gaars Dato ifølge allerhøjeste Resolution faaet tildelt en Gul-For-tjenstmedalje med Tilladelse til at bære samme naar det passer ham.

— Fhv. Vandgasmesterløjtnant, nuv. literær Husejerkobmand, Hr. Cycleholm, er under Nats Dato udnævnt til Trekantens hof Poet, med Ret til at bære samme ud og ind hvor-somhelst naarsomhelst med og uden Skrue-laag, dog af Hensyn til Almenvellets Velbe-findende helst mellem 12 og 4 Nat.

— Endvidere har det behaget hans trekantede Højhed at tildele d'Hr. Violanielsen, Catobirek og Litoholm allerhøjstssammes fotokemiske Kontraføj indfattet i ædelige Stone som Anerkendelse for deres uegennyttige og trættende trekantede Virksomhed.

Spørgsmaal og Svar.

Sp. 1. Har jeg, som Ejer af den ene Halvdel af et Dobbeltthus, Lov til at opsætte et 3 Alens Plankeværk ind til min Nabo, naar eg selv betaler det?

2. Og kan min Nabo tvinge mig til at modtage af ham Halvdelen af de af mig udlagte Penge for nævnte Plankeværk?

Sv. 1. Ja!

2. Det vilde jo være pæneste af Dem, at modtage Halvdelen af Beløbet.

Sp. Findes der rette Vinkler i Trekanten?
Sv. Ja, Søndre Allé 8, Stuen.

Som daglig Læser af Deres m. m. Blad bedes De meddele mig, hvor man skal henvende sig for at formaa Ejerne af Haverne til Remissevej 111, 113, 115 og 117 til at beskære de mod Vejen vendende Træer, saa at diasses Grene ikke genere Færdselen?

Sv. Forsøg at henvende Dem Østre Allé 8, men vi tror ikke det hjælper synderligt; det probateste var om De selv klippede Træerne.

Efterlysninger.

Den høje mørke Herre, som i Aftes i et ubevogtet Øjeblik havde den Frækhed at stjæle et Kys fra en lille Blondine anmodes om snarest at tilbagelevere det ranede da han er godt kjendt.

Laan.

En Hesterive ønskes til Laans af en 2den Sals Beboer med et større Jordareal. Billet mrkt. 3 □ Al. modt. Bl. Kt.

Byggeforeningshus til Afstaaelse

mod kontant Udbetaling. Man henvende sig til Formanden i Nat efter Kl. 3 eller i hans Bopæl 119 paa det kendte Sted.

Værelser.

Et Værelse med fuld Pension til en ung Mand ønskes, — helst et Sted hvor Husmoderen kan tage sig lidt af den unge Mand. Billet mrkt. »Hygge» modt. dette Bl. Kontor.

Værelse tilleje for en Mandsperson der er villig til at flytte fra Gaard til Gade og vice versa naar det passer Assurancen. Bill. mrkt. »Janfri» modt. Bl. Kt.

Stor Ducør. Da Pyromanen er sét luskende omkring paa Remissevejen, anmodes herved Alle og Enhver der maatte antræffe ham at anholde ham. Særlige Kendetegn: Lille og bred af Vækst, gule Sko og Cyclekasket. Stor Ducør for Paagribelsen.

Beskæftigelser.

Plads tilbydes.

En rask Dreng kan antages. Han maa være villig til at løbe ud med saavel smaa som store Ærinder for Fruen.

Bladcentralen Remissevej.

Blandede Bekendtgørelser.

Blus paa Lampen!!!

Enestaaende Tilbud! Kommer aldrig igen!

Grundet paa Installation af elektrisk Lys sælges billigt alle vore Hænge-Køkken-Staa-Stander-Ampel-Trappe-og Korridor-Lamper med Glas og Petroleum og øvrige Tilbehold.

Man henvende sig efter 7 Aften i Villa Ny Hjem og Østre 8.

Sé her! Sé her!

Stort Udvalg i brugt Fodtøj og Svinehoveder.

Publikums Opmærksomhed henledes paa, at jeg har egne Værksteder med Gasmotor.

Holm,

Villa »Bjørnholm», Søndre Alle.

Bomærker og Ex-libris udføres med fænomenal Lynhurtighed.

Bestillinger modtages til Levering omkring Anno 1925.

Atelier Litoholm.

En dygtig Udkigger søges.

Man henvende sig Søndre Allé 12, Dueslaget.

Gammelt Brød

modtages med Taknemlighed og nydt med Begærighed af samtlige Trekantens Kanin- og Hønsesletterier.

Forstyrrede Gruppebilleder og Fotografier

udføres elegant og billigt i det vestlige fotolotokemigrafiske Artillerihjørne. Glimrende Anbefalinger fra Allerhøjeste østlige Steder.

Meddelelse fra

Frisørforretningen Remissevej 125

Det bringes i Publikums Erindring at det i Følge Helligdagsloven er forbudt at klippe efter Kl. 12 paa Søn- og Helligdage.

Prima Flommesild.

Prima store fine fede og velnærede Flommesild anbefales til Frokosten efter Festen. Man bedes bemærke, at det er heldigst at købe Silden i Gaar da Forretningen er lukket i Morgen (2. Paaskedag).

Holm.

Villakvarterets Købmandshandel.

En Kanarieflugt af særdeles fin bornholmsk Afstamning staar til Bedækning i Trekantens spidse Ende.

Til Salg.

En brugt Skorsten sælges billigt. Samme-steds sælges en gul Hane med god stor Aabning (kan bruges baade til Varmt og Koldt, har sidst været anvendt til 8° klare Draaber).

Remissevej 121.

For at undgaa

et Bankkrak

sælges et lille Rostparti af Festprogrammer og Avisen »Trekanten» for den fabelagtige billige Pris af 25 Øre og 10 Øre. Man henvende sig Remissevej 119. Bestyrelsen.

De vil ikke fortryde

— hellere i Nat end i Morgen — at indmelde Dem i »Trekantens selskabelige Forening», der optager som Medlem enhver indenfor »Trekanten»s Omraade boende.

Kontingentet er kun 2 Øre om Ugen, som hver 3dje Maaned opkræves ved Bud.

Bestyrelsen.

TAK! D'Hr. Dekorator P. Christensen, Litograf A. Holm, Kolonialhldr. Joh. R. Holm og Fotograf J. Nielsen takkes for den udmærkede Assistance de har ydet os til vor Fest, som uden d'Herrers værdifulde og velvillige Hjælp absolut ikke havde kunnet faa det storslaaede festlige Præg.
Bestyrelsen for »den Selskabelige».

Redigeret af et trekantet Hoved i et trekantet Øjeblik paa en trekantet Facon i en trekantet Anledning.

Trykt hos Axel E. Aamodt, Kjøbenhavn.

Medlemmerne forsøgte også at gøre opmærksom på sig selv på flere måder. I februar 1903 fik formanden således bestyrelsens opbakning til dels at bestille en *Skiltepæl* og lade denne opsætte ved Kirkestien for at vejlede Publikum. Samt om Lov til at invitere et par Journalister til at bese vores leiligheder for om muligt at faa Dem til at skrive en Artikel i Deres respektive Blade, da det formentes, at det vilde hjælpe bedre end at avertere, især naar der fulgte en lille Middag med til D'hr.!

I en forsøgsperiode lod man også indehaveren af *Husleiligheds Bureauet* udleje 10 af lejlighederne. Det kostede foreningen 20 øre pr. værelse samt 1% af første års leje i provision.

Assuranceselskabet

Mulighederne for udlejning var på et tidspunkt så håbløse, at foreningen oprettede et "Husleieassuranceselskab", som skulle sikre, at medlemmerne blev holdt skadesløse.

Selskabet skulle således dække medlemmernes tab, når de ikke kunne få lejet ud.

Erstatningens størrelse blev fastsat på generalforsamlingen og varierede alt efter, om der var tale om en lejlighed eller et eller flere værelser.

Det var obligatorisk for medlemmerne at være med i assuranceselskabet og betale kontingent.

Anmodning om udbetaling af erstatning var nærmest et lige så fast punkt på dagsordenen på bestyrelsesmøderne som anmodning om udtrædelse.

Blandt andet kom der en assurancebegæring fra medlem nummer 40, hr. Andersen, der i 1910 begærede fire måneders assurance udbetalt.

Men da der var opstået formodning om, at medlemmet ikke ville leje ud til familier med børn, var Andersen opfordret til at møde i bestyrelsen.

Her protesterede han mod rygterne og oplyste, at han til en Leiesøgende kun havde sagt, at Lejligheden ikke egnede sig til en Familie med Børn, da Køkkenet var mangelfuldt. Det vedtoges at udbetale Assurance.

Selskabet skulle også afhjælpe de tilfælde, hvor husene ikke stod færdige som lovet. Det kunne bl.a. give problemer for medlemmerne selv eller i de tilfælde, hvor de allerede havde lejet ud.

Så assurancekassen havde rigeligt brug for alle de penge, der kunne skraves ind, som det også fremgår af et forslag fra bestyrelsesmedlem, hr. Sundstrøm i 1900:

Da Assuranceselskabet efter al Sandsynlighed i det kommende Vinterhalvaar vil faa store Erstatningskrav at skulle honorere, foreslaas det - i Betragtning af de exceptionelle Forhold hvorunder Selskabet begynder sin Virksomhed - at der ekstraordinært ydes dette en Understøttelse af Hovedforeningen og foreslaas denne passende at være de 81 Kr., der i 1899 er indkommet som Merindtægt i kontingent derved at Aaret havde 53 Uger.

Forslaget blev enstemmigt vedtaget. Det gjorde også oprettelsen af en Hjælpefond, der skulle afhjælpe den værste nød blandt foreningens medlemmer.

Sammenhold og hønsehold

De første år i Den Hvide By

Idet daglige var der nok at holde styr på både for medlemmerne og for bestyrelsen.

Prydhaver, køkkenhaver, hønsegårde og lysthuse. Børn, skolegang, butikker, duer og rotter.

Og for at medlemmerne ikke i deres glædesrus gravede, såede og plantede efter forgodtbefindende indrettede foreningen sig med en stribe udvalg, der skulle sikre dels at kvarteret fik et indbydende og ensartet præg, dels at det ikke gik i forfald, men beholdt sin værdi, og at der var styr på tingene.

Som noget af det første op sagde man i december 1900 foreningens hidtidige kontor. Det burde af indlysende - og praktiske - grunde ligge på foreningens egen grund, mente bestyrelsen.

Kontor hos skomager Bjørn

Derfor lejede man sig i 1902 ind hos skomager Lauritz Bjørn på Søndre Allé 17, hvor det nye kontor blev behørigt indrettet på kvisten.

Forinden blev Lauritz Bjørn pålagt at sætte en dør i skillerummet mellem de to værelser. Derefter blev der indkøbt inventar til kontoret. Blandt andet et pengeskab, seks stole, bord, skab, skilt, skrivematerialer, en schapirograf, nøgler, knagerække, kopipresse, vandkaraffel med fire glas og ikke at forglemme fire spytbakker...

I korridoren til formandens kontor blev der installeret telefon, som medlemmerne også kunne benytte. Til det formål blev der opstillet en forseglede bøsse, og der skulle betales fem øre pr. opringning, når det ikke var i foreningens anliggender, den blev benyttet.

Et forslag om at anskaffe en bordtelefon til formanden blev på et bestyrelsesmøde forkastet med tre stemmer mod to. Der skulle spares!

Kontoret havde åbent søndag formiddag kl. 9 - 12. Senere blev der også aftenåbning, hvor medlemmerne kunne komme og indbetale kontingent, boligafgift og ordne andet fornødent.

Senere blev det vedtaget at flytte foreningens telefon til en af kvarterets butikker for at give beboerne øget mulighed for at telefonere.

Porcelænsdrejer M. Dinter tilbød at stille sit brøudsalg til rådighed mod en betaling af 20 kr. om året for sin ulejlighed.

Butikkerne

I trekantens havde man øjensynligt fra starten lagt sig fast på, at der skulle indrettes et vist antal butikker - ifølge protokollerne fire - i udvalgte huse. Det blev øjensynligt også på forhånd lagt fast, hvad de skulle handle med. Alligevel opstod der tvister.

Butikken var nemlig en god ekstraindtægt, selv om kundeunderlaget ikke var så stort. Derfor blev der rift om at få bestyrelsens og generalforsamlingens tilladelse til at indrette endnu flere butikker.

Porcelænsdrejer Maximilian Dinter, der var tysk indvandrer og ansat på Den Kongelige Porcelænsfabrik, flyttede i 1904 ind i huset på Nordre Allé 9. Han var en særdeles foretagsom herre, der straks ved ankomsten til »Den Hvide By« søgte og fik tilladelse til at åbne ismejeri i en af stuerne i hjemmet - en gesjæft, der i det daglige blev passet af hustruen Axeline og hendes mor, Maren Jensen. Kvarterets børn var meget optaget af moderen, fordi hun havde træben. I kvarteret blev hun aldrig kaldt andet end »træbenet«. Ved siden af den lille butik slog den aktive porcelænsdrejer og hans familie sig også på hønseavl, så der var sikret friske forsyninger af æg til butikken. Dinter blev med årene en af kvarterets markante skikkelser, og han var i 1916 blandt de 24 første medlemmer, der fik skøde på deres huse. Nordre Allé 9 er fortsat i familiens eje. Her er det Maximilian Dinter, der døde i 1942 og sønnen Axel, der stolt præsenterer et par pragt-eksemplarer fra familiens hønsehus. (Foto: Privatfoto)

Søstrene Julie og Else Schmidt hygger sig under parasollerne i haven bag familiens hus på Vestre Allé 9. Det har sikkert også bidraget til hyggen, at faderen typograf Gustav Schmidt i en kort stund har ladet pigerne være alene. Han og hans hustru, Anna, fik i alt otte børn – fem sønner og tre døtre. Og det var specielt pigerne, der om ikke nød, så dog havde faderens bevågenhed. Han holdt de tre skønheder under strengt opsyn og opdrog dem til at holde sig på dydens snævre sti. Og det lykkedes. Næsten. De to ældste døtre Eva og Julie flyttede aldrig hjemmefra. Den yngste datter, Else, modsatte sig faderens strenge disciplin, og stak af hjemmefra for at gifte sig. Hun blev imidlertid skilt efter få år og vendte sammen med en datter fra ægteskabet tilbage til Vestre Allé. Herefter var de tre søskende påny samlet i barndomshjemmet, der i mange år - også længe efter forældrenes død - var et samlingspunkt for søskendeflokken. Et sammenhold, der sikkert ville have glædet den gamle typograf. Han befandt sig bedst sammen med familien. Udadtil var han kendt som en lidt afmålt, ordknap nabo, der passede sig selv og gjorde tingene på sin egen måde. Eksempelvis gav han anledning til både megen snak og munterhed, da han ligesom så mange andre - i forbindelse med den store kloakering af kvarteret - fik mulighed for at installere vandklosetter. Det gjorde han på sin helt egen måde. Han lod opføre en tilbygning i stuehøjde til huset til disse nymodens installationer. Begrundelsen var, at han »ikke ville have det griseri inde i huset«. De Schmidtske toiletter findes den dag i dag. Og der er stadig væk et stykke vej fra 2. sal til toiletet. I det daglige havde Gustav Schmidt også sine egne faste vaner. Hver dag spadserede han med madpakken under armen til sit arbejde på Axel E. Aamodts Bogtrykkeri på Kongens Nytorv, og efter dagens dont tog han turen hjem. Til fods, forståes. Det siges, at kvarterets ure kunne stilles efter hans afgang og hjemkomst. - Familien Schmidt beboede husets 1. sal. Stueetagen var i de første år lejet ud til typograf Niels Peter Halsted og hans hustru Marie og deres ene søn. På anden sal havde Schmidt-familiens ældste søn, Axel Gustav Schmidt, der iøvrigt også var typograf, i en periode indlogeret sig sammen med en tysk bogbinder og en lærer fra Svendborg. I 1903 boede der ifølge byggeforeningens protokoller ialt 13 personer i huset.
(Foto: Privatfoto)

Men spørgsmålet om antallet af butikker og deres vareudbud blev som sagt ikke så nemt at tøjle. Det såkaldte *butiksspørgsmål* kom til at optage en god del af foreningens tid.

Nogle mente, at for mange butikker ville gå ud over den enkelte butiksindehavers indtjening. Hvorimod andre mente, at flere butikker kun ville gavne konkurrencen og dermed prisen og kvaliteten, som ikke altid kunne siges at være tilfredsstillende.

I juli 1900 anmodede for eksempel medlem nummer 78, urtekræmmer Emmanuel Kjærulff fra Nordre Allé 9 om en *Bygningsforandring i Anledning af at der skal indrettes Butik i hans Hus*.

Anmodningen afstedkom på generalforsamlingen i december 1901 en ophedet debat, som det fremgår af protokollen:

Fra Medlem Nr. 78 (Emmanuel Kjærulff. Red.) forelaa Meddelelse om, at han agtede at drive Kjøbmandsforretning (Colonial og Isenkram) i den Butik, der ifølge den Bestemmelse, som fandt Sted forinden Lodtrækningen om Parcellerne skulde indrettes i hans Hus. Herom udspandt der sig en længere Diskussion, idet det af Hr. Wagner (der selv drev butik. Red.) hævdedes, at vi ikke burde give Tilladelse til flere Kjøbmandsforretninger end der allerede fandtes på Foreningens Grund, særlig Urtekræmmerforretning; af flere af Bestyrelsens Medlemmer udtaltes, at man ikke kunde eller burde nægte et Medlem, som ved Lodtrækningen har faaet et Hus med Butik, Tilladelse til at benytte denne selv, da Vedkommende Medlem er Colonialhandler af Fag.

Resultatet blev, at de handlende selv skulle forsøge at finde frem til en mindelig fordeling af handelen imellem sig. Men det lykkedes ikke.

På en efterfølgende generalforsamling i februar 1902 beklagede hr. Wagner, at bestyrelsen ifølge hans opfattelse var gået bort fra en tidligere beslutning på generalforsamling om, hvilken handel der måtte drives i hver enkelt af de 4 vedtagne Butikker.

For i troen herpå - og i henhold til samtaler med foreningens formand - havde hans bror oprettet urtekræmmerhandel. Nu kom der en Urtekræmmer til i Husene, og Resultatet vilde blive, at ingen af disse to vilde kunne klare sig, hvad der formentlig ogsaa vilde have uheldige Følger for Foreningen.

Bestyrelsen afviste, at der var sket nogen vedtagelse, som hævdede af hr. Wagner. Og der udspandt sig en meget lang diskussion om butiksspørgsmålet.

Andre medlemmer mente, at det ville være uheldigt at monopolisere Butikkerne i Husene, og der kunde godt tiltrænges nogen Konkurrence mellem de Handlende, da Køberne derved fik bedre Varer til Byens Pris, hvad der ikke altid var Tilfældet nu.

Med andre ord - antallet af handlende skulle nok regulere sig selv.

Med 11 stemmer mod 6 blev resultatet, at de handlende i foreningen selv måtte bestemme, hvilke varer de ville føre. Og skulle der indrettes flere butikker, skulle der søges tilladelse til det på generalforsamlingen.

Det gjaldt dog ikke, hvis handelen blev ført i en privat lejlighed.

At kvarteret trængte til lidt 'handelskrig', vidnede jævnligt klager til bestyrelsen over gammelt brød om.

I juni 1902 blev der klaget over, at *Brødet ikke er saa godt som det burde være, og særlig at Udsalget ikke er aabent før Kl. 6 om Morgen samt at det naar det er lidt hen paa eftermiddagen ikke er forsynet med Brød*.

Det blev henstillet til brødhandler Petersen om at få bragt forholdene i orden, men i en skrivelse til bestyrelsen gendrev han klagerne og krævede, at hans skrivelse blev indført i protokollen, hvilket dog ifølge bestyrelsen ikke kunne efterkommes.

Butiksspørgsmålet op igen

I 1908 dukkede spørgsmålet om antal butikker og ikke mindst antal butiksindehavere op igen.

Der blev derfor indkaldt til ekstraordinær generalforsamling med følgende punkter:

1) Kan et Medlem have 2 Boutikker i en Ejendom og 2) Bør der oprettes flere Boutikker i Foreningens Ejendomme.

Anledningen var, at medlem nr. 78, porcelænsdrejer Maximillian Dinter, som havde overtaget urtekræmmer Kjærulffs medlemsnummer og hus på Nordre Allé 9 med butik, nu også ønskede at overtage den anden ende af huset på Nordre Allé 11 til sin søn.

Kjærulffs butik var ikke gået, som han havde forventet, og det var årsagen til at han måtte forlade foreningen. Det nye medlem, Dinters plan var at indrette endnu en købmandshandel i kvarteret, så han kunne drive både brødsalg og købmandshandel.

Udvidelsen begrundede M. Dinter med, at Næringsloven var ændret, og skulle han fortsætte med den indskrænkning, som foreningens love påbød, kunne hans forretning ikke bære sig.

Både bestyrelsen og medlemmerne stod splittede i spørgsmålet om flere butikker i kvarteret.

Flere medlemmer mente, at der ikke var Sandsynlighed for, at flere Handlende kunde klare sig i Kolonien. Og at det ville være for stort et Plus at give den enkelte huseier fremfor de øvrige, hvis hr. Dinter fik tilladelse til at drive endnu en butik.

Formanden ville godt være med til - i tilfælde af, at hr. Dinter ophørte med sin brødforretning - at søge oprettet endnu en butik og mente, at lidt konkurrence ikke ville skade.

Medlemmerne Holm og Wolff forlangte, at der i tilfælde af, at der blev givet tilladelse til oprettelse af en butik, at alle medlemmer da blev delagtiggjort heri ved lodtrækning.

Medlem Ohlsen holdt absolut på, at handelen skulle gives fri, så der kunne komme konkurrence til gavn for kunderne.

Den ophidsede debat resulterede først i et forslag om at nægte flere butikker, så længe der ikke var udstedt skøde på samtlige ejendomme. Det blev knebent nedstemt.

Derefter var der flertal for at fastholde den tidligere generalforsamlings beslutning om, at de handlende selv måtte bestemme, hvad de ville handle med, men at der skulle søges om tilladelse hos generalforsamlingen, hvis der skulle oprettes nye butikker.

Den beslutning måtte Dinters anmodning så afgøres efter. Og afstemningsresultatet betød afslag. Med 32 stemmer mod 6 og 2 blanke sagde forsamlingen klart nej til, at der blev indrettet endnu en butik.

Senere i 1911 blev butikshandelen omsider givet fri - dog ikke mere fri, end at medlemmer, der ville indrette butik i deres ejendomme ikke måtte have gæld til foreningen og som følge heraf må ingen Indretning af Boutik finde sted uden Bestyrelsens Tilladelse.

Udover butikshandelen blev der drevet en del småforretninger i lejlighederne. Blandt andet tilbød en del af de hjemmehørende mødre tøjreparationer. Andre steder var der rulleforretning og vaskeri.

Der blev også handlet med frugt og grønt. En af beboerne, som var pensionist havde en plantage nede på Vigerslev Allé.

Frugten derfra solgte han blandt andet fra sin have på Søndre Allé i sommerhalvåret. Det skete på faste klokkeslet fra klokken 10 til 16. Når han vejede frugten, brugte han en bismervægt og frugten blev solgt for 5-10 øre pundet.

Sommer, sol og søndag 1910 i Den Hvide By hos ægteparret, Anna og Gustav Schmidt (siddende) og fire af deres otte børn. Fra venstre Eva, der var hjemmehørende og hjalp sin mor i familiens husholdning, Axel, der ligesom faderen var typograf og Julie, der var syerske og som syede for dengang velrenommerede, men for længst lukkede forretninger som »Fonnesbech« og »Jaques Olesen«. I midten på bænken den yngste datter, Else der senere blev modist og syede hatte for »Magasin« og som var den eneste af frøknerne Schmidt, der fik børn.
(Foto: Privatfoto)

Den svenskfødte tegner og litograf Albert Holm (1868-1937) var en kendt person i Valby-området i første halvdel af forrige århundrede og var et fremtrædende medlem af »Valby Arbejderes Byggeforening«. Sammen med typografen Henrik Sundstrøm var han den drivende kraft i »Trekantens Selskabelige Forening« og i udgivelsen af foreningens satiriske blad »Trekanten«, som han udover tekster også leverede tegninger og vignetter til. Samtidig var han i spidsen for byggeforeningens haveudvalg, der også gik under navnet »Holms Havepoliti«. Udvalget var af bestyrelsen bemyndiget til at føre tilsyn med, at medlemmerne nu også passede såvel pryd- som nyttehaver og holdt deres fortove. At dømme efter de gamle foreningsprotokoller var det en opgave, den ellers så muntre og selskabeligt anlagte Albert Holm tog meget alvorligt. Han så ligefrem smukke haver og alléer som et middel til at fremme udlejningen af værelser og boliger. I en periode, da det var vanskeligt at skaffe sig lejere og dermed den helt nødvendige indtægt, anbefalede han direkte på en generalforsamling »at pynte saa meget på Haverne som muligt, da det sikkert vilde bevirke, at vi fik mindre ledige lejligheder«. Men det var ikke alle medlemmer, der brød sig om Holms ildhu. Et medlem klagede til bestyrelsen over Holm og påstod, at hans skønhedssans var fuldt på højde med Holms. Udsagnet vandt ikke gehør hos Holm, der var af den opfattelse, at »Christiansens meget berøgtede Kartoffelhave ikke tydede på særlig Skønhedssans.« Albert Holm og hans familie, hustruen Birtha og seks børn, boede i huset på Vestre Allé 1. Her er familien samlet til ære for fotografen en sommerdag i 1904. Nummer to fra venstre i forreste række er fru Ellen Holm, der overtog huset efter forældrene.

(Foto: Valby Lokalhistoriske Selskabs Arkiv)

Have- og hønsehold

Hønseholdet i kvarteret var lige fra starten stort. Med høns og en produktiv køkkenhave kunne det aldrig gå helt galt.

Som med så meget andet anså foreningen det for absolut nødvendigt, at der også her blev udstukket regler for både indretning af haver, opsætning af plankeværker og byggeri af hønsehuse og lysthuse.

Formålet var at sikre, at ejendommene fremtidigt kunne blive saa hyggelige og tiltalende som muligt, hvorved disse, foruden at vinde i reel Værdi, ogsaa bedre egne sig til at tildrage sig solide Lejeres Yndest.

Men for at kontrollere om reglerne også blev afholdt, måtte der ske en vedvarende inspektion. Til det formål nedsatte man i 1903 et »Haveudvalg« på fem medlemmer med den energiske litograf, Albert Holm som formand.

Udvalgets opgave var at sørge for, at haverne blev beplantet efter vedtagne retningslinjer, og at opsætningen af lysthuse, hønsehuse og skure overholdt forskrifterne.

Forhaverne måtte ikke benyttes til køkkenhave, og hvis der var køkkenhave i havernes forreste del, skulle der langs stakittet plantes en række buske og træer. Undtaget var hjørnehusene, som havde skæve haver.

Hr. Holm anbefalede også at pynte saa meget paa Haverne som muligt, da det sikkert vilde bevirke, at vi fik mindre ledige Leiligheder.

Der måtte heller ikke opføres duehuse, hønsehuse eller skure i forhaverne - de skulle ligge bag husene inden for gavllinjen. Og de måtte ikke være frembragte ved Opstabling af Pakkasser, Tønder eller lign., men maa efter hver enkelt Medlems Evne være opførte paa netteste Maade, ligesom de maa holdes i passende Orden og tilbørlig malede. Farven paa saadanne Huse maa være saa lidet i øjefaldende som muligt, og overlades det til Udvalget at bestemme denne efter nøje Prøvelse.

Alle ønsker om at opføre hønse- og duehuse, lysthuse og skure skulle først godkendes af udvalget, som udbad sig diverse tegninger og forslag til byggeriet.

Havde medlemmerne ikke råd til de ændringer, som Haveudvalget pålagde dem, havde de mulighed for at låne penge af udvalget - som igen havde lånt kapital af foreningens hovedkasse.

Hvis medlemmerne nægtede at følge udvalgets anvisninger, kunne de ndberettes til bestyrelsen, som så *afsagde Kendelse*, og bestyrelsen kunne i givet fald lade ejerens have beplante eller hønsehuset rive ned for ejerens regning. Dog kunne medlemmerne indanke bestyrelsens kendelse til endelig afgørelse på en generalforsamling.

To møder om måneden

Haveudvalget holdt møde to gange om måneden og aflagde jævnligt beretning til bestyrelsen og generalforsamlingen.

Blandt andet kunne formand Holm oplyse, at alle medlemmer med haver langs jernbanen på Søndre Allé havde lovet at *plante Hyld senest i 1904, så Udvalget haabede, vi havde et skjulende Tæppe for disse Haver i Løbet af 3-4 Aar.*

Udvalget fik også trykt en lille "Havebrugsanvisning" til medlemmerne i 150 eksemplarer, som var forfattet af medlem, L. A. Wagenblast, der var gartner af fag.

Havebogen blev solgt for 35 øre, men der var ikke megen omsætning i den. Og langt fra alle havde tid og tålmodighed til at følge haveudvalgets detaljerede anvisninger.

Derfor var det ikke alle der overholdt de gældende regler.

Det fik bl.a. bestyrelsen til at tage beslutning om en af de første søndage at efterse haverne hos medlemmerne Olsen og Bjørn og lade en gartner beplante dem, såfremt de ikke selv havde gjort det inden da.

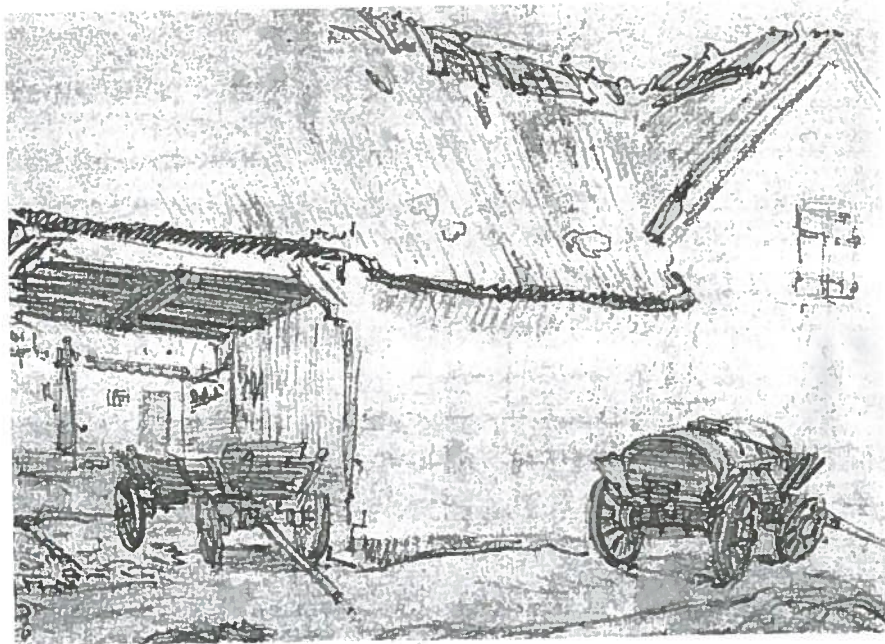
Haveudvalgets evindelige indblanding skulle også vise sig at være mere end nogle af medlemmerne kunne tolerere.

Bestyrelsen måtte i øvrigt ofte indkalde medlemmerne og ikke mindst hønsejerne til rivegilde.

Medlem nummer 9, porcelænsdrejer Olsen, var f.eks. langt fra villig til at beplante sin have. Og slet ikke på de tider af året, som haveudvalget anbefalede.

Han var sammen med ikke færre end 24 medlemmer i november 1904 indkaldt til møde hos bestyrelsen, fordi udvalget havde fundet forskellige mangler ved deres haver - ganske vist kun små, som f.eks. at der manglede nogle få buske ved stakittet til vejen.

Hos andre var det mere, og på mødet blev alle bedt om at få manglerne udbedret senest den 4. december og at underskrive en aftale.

Tegneren Albert Holm, der som litograf var tilknyttet »Axel E. Aamodts Bogtrykkeri«, hvor også »Den Selskabelige Forening«s blad blev trykt, er beskrevet som en alsidig kunstner. Som litograf udførte han en række arbejder for Nationalmuseet, mens han kommercielt fik stor succes som illustratør, da han for Tom's Fabrikker lagde tegninger til annoncekampagnen og indpakningen til Toms og Tommelises chokolade. Samtidig var han en flittig tegner og maler, der specielt hentede sin inspiration i naturen. Han var født i Arrild i Sverige og var som 12-årig i 1880 flyttet med sin familie til Danmark, hvor hans far slog sig ned som skomagermester i Nyboder-kvarteret. Efter sin litografuddannelse studerede Alberth Holm på Kunstakademiet hos professor A. Harttung. Som litograf markerede han sig også fagligt og var formand for Litograf forbundet i 1902-04 og senere i en årrække næstformand - blandt andet under generalstrejken i 1908, hvor han udførte et stort arbejde. I en nekrolog ved Albert Holms død i 1937 blev han i Litograf forbundets blad mindet for sin ildhu i det faglige arbejde: »Det var en grotid dengang, meget skulle bygges op fra grunden, og når Albert Holm havde sat sig et mål, ofrede han sig helt og holdent for at nå det. Adskillige var hans modstandere, og ofte var striden hård, men alle måtte dog anerkende hans redelige vilje og hans evne til at gennemtænke en sag, inden han bragte den til udførelse. Privat var han en stor selskabsmand, hans lune og smittende latter bragte ham nærmere til sine medmennesker....« Her ved siden af ses en af hans tegninger i en af hans efterladte skitsebøger. Motivet er hentet fra en gård i Vigerslev.
(Ill.: Valbybladet)

Det grønne har altid været et vigtigt element i Den Hvide By. Og for de første beboere, der kom fra de mørke, små lejligheder i Københavns brokvarterer og på Christianshavn var haverne og de åbne alléer næsten et frihedssymbol. De nød at opholde sig i haverne og dyrkede dem med stor fornøjelse efter de retningslinier, der var udstukket af byggeforeningens bestyrelse – hvad enten det var prydhaven, der skulle plejes, eller nyttehaven, der skulle luges. Glæden ved det grønne slog også igennem ude på alléerne, hvor fortovene hver uge ikke bare kunne, men skulle fejes, rives og luges. Selv om byggeforeningen fattedes penge var de 81 huse næppe taget i brug, før der blev truffet beslutning om at beplante alléerne. Under kyndig vejledning af den herboende gartner L.A. Wagenblast blev der valgt og indkøbt rønnetræer til alléerne formodelst 1,90 kr. pr. stk., dog iberegnet udsætning. Alene til Søndre Allé medgik der 75 rønnetræer. Her 100 år efter er alléerne fortsat beplantet – som her på Nordre Allé – men nu har de hver sin træsort.

(Foto: Privatfoto)

Det var porcelænsdrejer Olsen imidlertid ikke indstillet på. Tværtimod var han ifølge protokollen i høj Grad uvilig hertil og udtalte, at det kunde være han fik lyst til at plante i Vinterens Løb, men det kunde ogsaa godt være at han ikke fil Lyst dertil, og saa blev der ikke plantet. I det hele vilde han ikke underskrive noget som helst. Han udtalte endog, at saafremt Bestyrelsen lod Haven beplante, saa vilde han rykke det op igjen.

Bestyrelsen forsøgte forgæves at forklare det indlysende i smukt beplantede og renholdte haver. Men lige meget hjalp det.

Særligt medlem Christiansens have tiltrak sig opmærksomhed på en generalforsamling.

Havens indretning kunne ikke godkendes - blandt andet havde Christiansen anlagt en høj, som var haveudvalget meget imod. Men ifølge Christiansen selv var hans Skønhedssans fuldt på Højde med Holms og han paastod, at det var manglende pekuniær Evne som havde Skylden.

Bestyrelsesformanden udtalte, at den måde hr. Christiansen plantede på jo ikke tydede på god vilje og henviste til den særdeles veltilplantede baghave!

Også hr. Holm protesterede mod Christiansens udtalelse, idet den meget berygtede Kartoffelhøje jo ikke tydede paa særlig Skønhedssans.

Bestyrelsesformanden udtalte dog, at angaaende Christiansens Høj, så mente han at da den nu engang var der burde den ogsaa blive der, men ankede over, at Plankeværket med Vindue ikke var taget bort endnu.

Rønnetræer på alléerne

Haveudvalget sørgede også for at plante vejtræer langs foreningens alléer. Udvalget foreslog, at der blev sat røn, og til det formål havde udvalget på formandens grund nedsat fem prøver på bornholmske rønnetræer til en pris af mellem 1,75 og 2,25 kr. incl. udsætning.

Udvalget anbefalede prøve nummer 2 til 1,90 kr., hvilket bestyrelsen tilsluttede sig.

Til bl.a. Søndre Allé ville medgå 75 træer.

Senere fik alléerne hver deres træsort.

I 1920'erne begyndte de første sprøjtninger af haverne mod utøj. Således anbefalede bestyrelsen i 1921 medlemmerne at lade deres frugttræer sprøjte af Frugtavlerforeningens konsulent.

Hønseejerne til rivegilde

Også hønseejerne måtte stå skoleret hos bestyrelsen. På et enkelt bestyrelsesmøde i foråret 1905 måtte hele tre hønseejere således stille hos bestyrelsen.

Medlem nr. 7 på Søndre Alle blev pålagt at få *Ordning af den meget uheldige Hønsegaard, som findes paa Ejendommen. Han erklærede, at der intet var at gøre derved, da Hønseriet var hans Lejers, som mente, at det var godt nok. Dog erklærede han samtidig paa given Foranledning, at han ikke troede at Lejeren havde imod, dersom han opførte et nyt til ham, men det havde han ikke Raad til for Øjeblikket.* Bestyrelsen besluttede at hønseriet skulle fjernes.

Hos medlem nr. 22 på Søndre Allé 12 fandtes et hønseri og et duehus, som bestyrelsen maatte finde i høj Grad uheldig og vansirende for Omgivelserne. Ved mundtlig Samtale fremgik, at han var aldeles utilbøjelig til at raade Bod herpaa, saaledes at der var opnaaet noget synderligt derved. Da der saaledes intet Resultat kunde opnaas ved almindelig Overenskomst, vedtog Bestyrelsen, at det nuværende Duehus skulde fjernes samt at tilstille ham en Skrivelse herom tilligemed Opfordring til at forandre Hønseriet efter en af Bestyrelsen godkendt Plan.

Hos nr. 62 på Vestre Allé 17 var det forefundne og ham tilhørende grimme Hønseri på Bestyrelsens Opfordring blevet fjernet. Det resterende og Lejerne tilhørende Hønseri vil blive fjernet til Efteraaret.

Også duerne gav anledning til megen diskussion. Hos medlem nr. 23 på Søndre Allé 10 fandtes duer, som ødelagde de omkringliggende Haver, og det vedtages at forlange disse holdt indelukkede saalænge de kunde gøre Skader i Haverne.

Duerne skulle også holdes inde i sommermånederne.

Der forelå også klager fra beboerne over hundene og duerne i kvarteret, og bestyrelsen måtte da anmode d'Herr. Ejere af disse at holde deres Kræ paa deres egne Enemærker og i hvert Fald gøre alt, hvad de kunde for at dyrene ikke skulde skade de Omboendes Haver.

Men den var gal igen kort tid efter, og på et bestyrelsesmøde beklagede kassereren meget de mange løsgående hunde på foreningens grund:

Disse løb omkring i Haverne og ødelagde en Del af Blomster og Planter samt ødelagde en Del Sæd for Gaardejer Kristensen, hvorved Foreningen kunde risikere Ubehageligheder fra Kristensens Side. Samt beklagede at der etsteds var bundet en Hundehvalp, som generede de Omboende med at hyle Dag og Nat.

Lysthuse og plankeværk påtales

Også lysthuse og plankeværk blev påtalt adskillige gange. Enten var lysthuset sat for tæt på hegnet, eller det stod med et hjørne inde på Legepladsens grund som hos medlem nummer 24 på Søndre Allé 8. Eller også voldte plankeværkerne problemer.

Et plankeværk, der var opsat mellem Søndre allé 18 og Vestre Allé 1 skulle således fjernes, da det skyggede ind på Søndre Allé 18.

Ejeren af Søndre Allé 18, blikkenslager Jochens var villig til at fjerne det, hvis hans nabo, fyrbøder Petersen så ville opsætte et stakit sammen med ham - men det skulle ikke være Staaltraadsfletværk.

En enkelt gang kom det så vidt, at en tvist om et plankeværk endte i retten. Sagen udspandt sig på det inderste hjørne af Nordre og Søndre Allé og drejede sig om opførelsen af et fælles plankeværk.

Den mundtlige aftale mellem de to involverede medlemmer gik ud på, at den ene skulle sørge for materialer, den anden for at opsætte plankeværket.

Det var med disse »Bestemmelser for Opførelse af Lysthuse, Udhuse, Beplantning, Vedligeholdelse m.m.« i hånden, at Albert Holm og hans fire kolleger i byggeforeningens haveudvalg med stor nidkærlighed forsøgte at holde orden på kvarterets haver og grunde. Bestemmelserne blev at dømme efter beboerklagerne tolket restrikt, og den ellers muntre Holm tog åbenbart sin opgave meget alvorligt. Udvalget fik hurtigt navnet Holms Havepolit, fordi det blandede sig i stort set alt rundt om i de små haver, hvad der skulle dyrkes og hvornår der skulle plantes og sås. Efter kun to år var der så mange klager over udvalget, at Albert Holm på en generalforsamling meddelte, at hans og udvalgets indsats slet ikke var blevet værdsat, men snarere noget misforstået af medlemmerne. Herefter overtog bestyrelsen selv tilsynet med medlemmernes udfoldelser i haver og på fortove. (Vejlaget Trekantens Arkiv)

Bestemmelser

for

Opførelse af Lysthuse, Udhuse, Beplantning, Vedligeholdelse m. m.

Vedtaget paa Generalforsamlingen den 24. Marts 1903.

I

Til Varotagelse af nedenstaaende Bestemmelser, nedsættes et Udvalg bestaaende af 5 Medlemmer, som vælges for et Aar ad Gangen paa den ordinære Generalforsamling i Februar Maaned. Dette Udvalg har bestemmende Myndighed indenfor det Omraade, som nedenstaaende Bestemmelser foreskrive, og hvis Formaal er at virke hen til, at vore Ejendomme fremtidig kunne blive saa hyggelige og tiltalende som muligt, hvorved disse, foruden at vinde i reel Værdi, ogsaa bedro egne sig til at tildrage sig solide Lejeres Yndest.

II

I Forhaverne ved Foreningens Ejendomme maa ikke anbringes anden Slags Lysthuse end Naturlysthuse, hvorved forstaaes plantede Træer eller Buske. Forhaven foran Huset maa ikke benyttes til Køkkenhave. Hvor Sidehavens forreste Del benyttes til Køkkenhave skal der langs Stakittet plantes en Række Buske og Træer.

Hegn, stakitter, plankeværk eller buske gav i de første år anledning til adskillige nabostridigheder. En enkelt strid førte – helt udenom bestyrelsen – til en egentlig retssag. Det var imidlertid aldrig stakitterne ud mod alléerne, der var problemer med. Dem havde bestyrelsen nøje styr på. Det var originale, grønmalede Mandrup-Poulsen-stakitter med støbte cement-stolper – som her foran købmand Sørensens butik i huset på Vestre Allé 14. (Foto: Valby Lokalhistoriske Selskab og Arkiv)

Den Hvide By lå i de første år noget fjernt fra det, der i dag kaldes den kollektive trafik. Efter at hestesporvognene i 1901 var afløst af de første elektriske sporvogne, måtte beboerne for at komme ind til København tage turen til fods til Linie 2's endestation på Valby Langgade ved Hørsekildevej. Efter flere henstillinger fra bestyrelserne for Den Røde By og Den Hvide By – med henvisning til at de to kvarterer rummede godt 2000 indbyggere – blev linie 2 forlænget til i første omgang Nørretofte Allé, og efter få år blev der etableret en vendesløjfe ved den nuværende Statoil Station på Valby Langgade. Først i 1919 blev der nem adgang til sporvognen, da der ad Valby Langgade blev ført en sporvognslinie frem til Ålholm Plads ved den såkaldte Roskildesløjfe. Siden 1932 har Den Hvide By været betjent af linie 6, her i sporvognsudgaven på vej fra Ålholm Plads. (Foto: Torben Liebst/Valby Lokalhistoriske Selskab og Arkiv)

Men de to blev så rygende uenige om den økonomiske opgørelse – ikke mindst da medlemmet, der skulle opsætte plankeværket, krævede søndagsbetaling – at hans nabo lod sagen ende i retten.

Naboen tabte imidlertid på grund af bevisets stilling. Han blev også klandret for ikke at have forelagt sagen for bestyrelsen, før han gik til retten.

Store rotteplager

Haveudvalget tog sig også af rotterne, som var en daglig plage i mange år – også for de omliggende byggeforeninger.

For at undgå rotterne måtte medlemmerne ikke bruge grundene som oplagsplads,

Bestyrelsen gik til fællesmøde på Hartmanns Allé om den idelige rotteplage med de andre byggeforeninger, som havde indmeldt sig i Rotteforeningen. Men medlemmerne i Den Hvide By mente ikke, at foreningen skulle bruge penge på det og forkastede på en generalforsamling en sådan samlet indmelding – formanden opfordrede dem herefter til at melde sig ind hver for sig.

Heller ikke et forslag fra Haveudvalget om at indkøbe 50 rottefælder til udlån nød fremme.

Og rotteplagen skulle blive ved i mange år. Da opbevaringspladsen på den modsatte side af Langgade i 1938 blev nedlagt og pladsen rømmet, pillede de hjemløse rotter over i de mange hønsehuse og skure, mens kvarterets drenge forsøgte at få ram på dem med deres slangebøsser.

Efter få år var Haveudvalget imidlertid kørt træt. Formand Holm måtte erkende, at det ikke var nogen nem opgave at tøjle rotter, kontrollere medlemmernes grønne fingre og finde en fællesnævner for foreningens skønhedssans.

På en generalforsamling udtalte Holm, at han slet ikke følte, at hans og Haveudvalgets indsats efter to år var blevet værdsat, men snarere noget misforstået af Medlemmerne.

Andre medlemmer mente, at udvalgets arbejde havde været godt. Men enden på det blev, at Haveudvalget blev nedlagt, og bestyrelsen overtog tilsynet.

Første sporvogne i 1901

Det var i begyndelsen meget vanskeligt at komme til byen. De første beboere i Den Hvide By boede bogstaveligt talt isoleret helt ude for

enden af Valby Langgade. Skulle de til København, var det med hesteporvogn.

Men med elektrificeringen blev det i 1901 muligt at komme med sporvogn. Den første sporvogn i området var Valbylinjen, Linje 2, som havde endestation ved Horsekildevej lige efter den ny sporvognsremise, som lå ind mod Valby Langgade med Annexstrædes udmundning over for.

Denne trafikmulighed var imidlertid helt utilstrækkelig og heller ikke tæt nok på.

Efter kraftig henstilling fra både Den Hvide og Den Røde byggeforening, som et par år efter tilsammen husede op mod 2000 personer, blev Linje 2 i 1904 forlænget til Nørretofte Allé og fik efter nogle år ny vendesløjfe, hvor benzintanken Statoil i dag ligger ved Langgade S-station. Det gjorde dog ikke den store forskel for de mange beboere.

Byggeforeningerne forsøgte også at få indflydelse på billetprisen. På bestyrelsesmødet den 13. marts 1907 kunne formanden meddele, at han tilligemed Formanden for Selveje og Valby og Omegns Byggeforening havde indgivet et Andragende til Københavns Sporvejselskab om indførsel af 5 Øres Takster for Valby Linien og forventede at Andragendet ville blive imødekommet.

Linje 6 overtager Valbystrækningen

I 1910 anmodede formanden i Den Hvide By Magistraten om at få ført Sporvejsanlægget helt ud til foreningens arealer. Det skete dog først i 1919, hvor Københavns og Frederiksbergs sporveje blev sluttet sammen.

Samme år - i 1919 - ophørte Linje 2 med at køre til Valby. I stedet blev dens Valby-strækning overtaget af Linje 6, men den havde stadig vendesløjfe ved Statoil.

De mange nye mennesker i området forlangte igen, at Valby-linjen blev ført længere ud. Det lykkedes da det nye sporvejselskab samme år - i 1919 - indsatte den nye Linje 19, der kørte fra Christianshavn og fik endestation helt ude ved Ålholm Plads.

I 1927 blev Linje 19 og dens Valbystrækning overtaget af den nye Linje 15, som kørte til Ordrup og om søndagen til Dyrehaven.

Men befolkningstallet blev ved med at vokse. I 1932 forstærkedes sporvejsdriften om vinteren ved at Linje 6 i myldretiden også fortsatte helt ud til Ålholm Plads. Det gjaldt dog kun hveranden afgang.

I 1938 byttede Linje 6 strækning med linje 15, så Linje 6 herefter fik fast endestation ved Roskildesløjfen på Ålholm Plads, mens linje 15 blev afkortet og fik endestation ved den nye HT-remise på hjørnet af Skellet og Valby Langgade, da den åbnede i 1943.

Også busser betjente området, som kørte i garage i remisen ved Skellet, indtil den blev lukket og revet ned i 1994. I dag er der kun linje 6 tilbage i området omkring Den Hvide By.

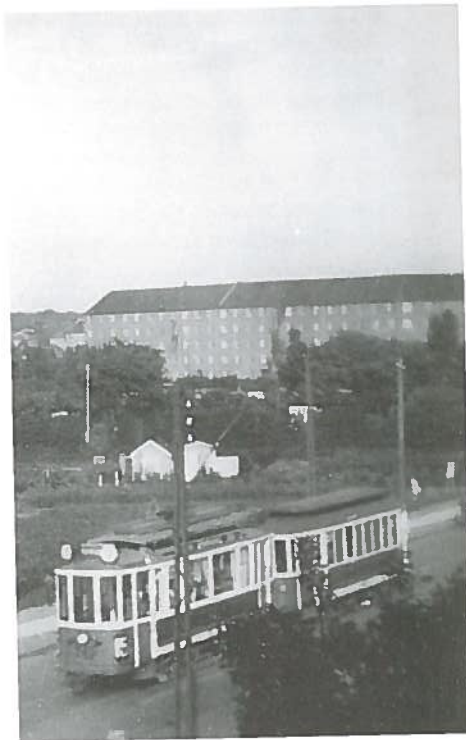
Byggeforeningerne opnåede ikke kun at få forbedret den kollektive trafik. De fik også ændret postudbringningen. Hidtil var posten blevet besørget af landpostbude, men i 1904 fik Den Røde og Den Hvide By udvirket, at postudbringningen nu blev lagt ind under det nye Valby Postkontors område, og dermed blev servicen væsentligt forbedret.

Et rigt børneliv

Der var masser af børn i Den Hvide By - de ældre beboere husker, hvordan der i tidernes morgen var meget mere liv i kvarteret.

De små børn gik ikke i institution, men blev passet hjemme. Få af dem gik i datidens folkebørnehave i ganske få timer.

Skolebørnene kom hjem efter skoletid og legede på den daværende legeplads, senere ude på alléerne eller på de tilstødende arealer.

I en årrække fra 1927 rykkede linje 15 også ind i betjeningen af Valby Langgade-området. Linje 15 havde i de første mange år endestation på Ålholm Plads og i den anden ende af strækningen i Ordrup på alle hverdage. Om søndagen gik turen dog helt til Dyrehaven. Senere fik Linje 15 endestation ved den nye HT-remise, da den i 1943 åbnede på hjørnet af Skellet og Valby Langgade.

Her er sporvognen omkring 1930 ud for Den Hvide By ved Valby Langgade på vej mod Ålholm Plads. Bebyggelsen ved Valby Langgade er endnu spredt. I baggrunden ses de de røde etageejendomme ved Harald Kiddes Vej. Der er endnu kolonihaver tilbage og de Koch'ske gartnerier ses til venstre.

(Foto: Privatfoto)

Der var stil over det, når »Trekantens Selskabelige Forening« kaldte til fest. Her i begyndelsen af 1900-tallet, mange år før radioen og langt senere fjernsynet rykkede ind i hjemmene som møbler med indbygget underholdning, måtte man uden for hjemmet, hvis man ville lade sig underholde af andre end familie og venner. Til gengæld var det »levende« underholdning, der blev budt på de få gange om året, økonomien og de lange arbejdsdage levnede mulighed for en tur i byen. Og »den selskabelige«, som foreningen blev kaldt, vidste nok, hvordan et godt underholdningsprogram skulle sammensættes, når der to eller tre gange om året blev kaldt til fest. Altid med et orkester, og to á tre skuespillere og sangere indfor skrevet. Der var marcher, monologer, viser, sange, klassisk og populær musik varierede. Og som det fremgår af nedenstående, elegant trykte, trefløjede program fra en efterårsfest i 1911, så var der bal bagefter. Lige til den årle morgenstund. Pris: 50 øre for billetten til underholdningen og 50 øre for at løse baltegn. Børnene kunne være med for det halve. (Il.: Vejlaget Trekantens Arkiv)

TREKANTENS SELSKABELIGE FORENING

PROGRAM

18. NOVEMBER 1911.

H. C. LUMBYE: Fest-Marche.

FR. BOIELDIEU: Ouvr. til »Kalifen af Bagdad«.

Koncertsangerinde **Fru Ingeborg Jørgensen.**

SODERBERG: Far Lazarus.

PER VINDE: Lillegulds Vuggevise.

KJÆRLUFF: De tre smaa Soldater.

J. GILBERT: »Wer kann darfür«, Vals.

Hr. Skuespiller **CAJUS BRUUN.**

»De Forlovedes Skaal«, humoristisk Monolog.

P. HENRIK: Two Step.

Skuespillerinde **Frk. JUTTA LUND.**

Viser og Sange af eget Repertoire.

CARL NIELSEN: Solo for Clarinet.

Koncertsangerinde **Fru Ingeborg Jørgensen.**

KJÆRLUFF: Visen om Lotte.

FRØDING: Fra Engeland til Skotland.

FR. RUWE: Ingen anden er saa glad som jeg.

A. ADAM: Drikkevise af Op. »Konge for en Dag«.

Hr. Skuespiller **CAJUS BRUUN.**

Humoristisk Foredrag.

C. C. MØLLER: Aniska Galop.

Musiken: **Fr. Sells Orkester.**

BAL til Kl. 4.

Assistancen gennem
Chr Schrøders og Jac. Brochors Engageringsbureau

I starten af foreningens historie, da husene var under opførelse var byggepladsen en fristende, men forbudt legeplads.

Bestyrelsen havde opsat plakater med forbud om at opholde sig eller lege på byggepladsen. Alligevel gik det galt.

Bestyrelsesmedlem Sundstrøm beklagede således på et bestyrelsesmøde i 1903 meget det *sørgelige Ulykkestilfælde, hvor et lille Barn var kørt ihjel af Damptrømlen den 23. marts 1903 og foreslog at Foreningen skulde afholde Udgiften ved Begravelsen samt at Bestyrelsen skulde repræsentere Foreningen ved denne Leilighed; det vedtoges enstemmigt.*

Også i 1910 blev et af børnene slået ihjel på Remisevej. Og her trådte foreningen også hjælpende til, da familien sad i små kår.

Foreningen betalte kisten plus 20 kr. og sendte en krans til begravelsen.

Børnene i Trekanten fik skyld for meget. Bl.a. for at øve hærværk i kvarteret, for at have ødelagt lamperne i den udendørs belysning og for at have raseret træerne på legepladsen.

I 1912 kom det så vidt, at foreningen opsigde forældrene til en flok unge, der angiveligt havde forulempet beboerne:

Formand A. Jensen havde indkaldt til dette Møde, da der fra flere Medlemmer var ført Klage over, at Beboerne blev forulempet af en Flok unge Mennesker, der jævnligt opholdt sig paa Veiene om Aftenen. Da det var konstateret, hvem der var Hovedmændene for disse Optøier vedtoges det at opsigte Forældrene til Fraflytning og iøvrigt rette en Henvendelse til Politiet om at se lidt hyppigere her ud indtil vi atter fik Ro i Kvarteret.

Jule- og fastelavnsfester

Der var dog også tid til mere fornøjelige stunder i Den Hvide By. I 1900 besluttedes det at afholde en julefest for medlemmernes børn. På foreningens kontor var der opstillet en sparebøsse til fordel for »Foreningens Børns Juleglæde 1900«.

Da man slog hul på sparebøssen, var der indsamlet 22,41 kr., som den efterfølgende generalforsamling besluttede skulle bruges til julefesten.

En anonym giver havde også tænkt på børnenes vé og vel. Således modtog foreningen i 1904 et træskolegat på 222 kr.

Pengene skulle ved juletid bruges til indkøb af træsko til *Foreningens trængende Børn eller hvis saadanne ikke findes da til Leieres Børn.*

Medlemmerne kunne da indgive ansøgning om et træskolegat til bestyrelsen. Også de voksne nød godt af legatet.

I 1904 ved fastelavn blev det vedtaget at holde en lille fest for »Trekantens Børn« i lighed med de foregående år.

Et dertil nedsat udvalg på tre medlemmer foreslog, at der skulle afholdes fest med *Aftenunderholdning og Bal og at Prisen vilde blive 1 Kr. pr. Par. Da det formentes at en saadan Fest kunde afholdes uden Udgift for Foreningen, idet Udvalget allerede havde sikret sig en Del gratis Assistance vedtages det at afholde den foreslaaede Fest.*

Festen blev holdt i forsamlingshuset i »Den Røde By« på Hartmanns Allé fra klokken 8-3. Der blev købt behørig entré-billet forud for festen - og *Ingen indlades uden Billet.*

Aftenens trykte program bød på en række musikalske indslag med villig assistance ved flyglet af pianistinde, Frk Wagenblast, som foretog uddrag af Chopins værker.

Mens koncertsanger Aage Holm foretog klassiske sange som Tryllesangen, Snehvidevals og Postillon i Lonjumeau, og hr. Frithiof Sørensen tog sig af humoristiske sangforedrag.

Dertil kom afspilning i aftenens løb af sange, indsungne for Dansk Fonograf Magasin's Duplex-Fonograf af en række skuespillere, opera- og koncertsangere.

Set i børnehøjde var festens succes nok begrænset.

Ved en senere lejlighed var foreningen tilsyneladende så fattig, at bestyrelsen så sig nødsaget til at aflyse den traditionsrige fastelavnsfest.

Til gengæld søgte foreningens boldklub "Boldklubben Trekanten" bestyrelsen om at måtte benytte legepladsen til fastelavn for at slå katten af tønde med foreningens børn.

Senere da legepladsen blev nedlagt, blev der slået katten af tønde på privat initiativ af blandt andre porcelænsdrejer M. Dinter på Nordre Allé.

Siden overtog foreningen arrangementet, som nu er en fast tradition.

I 1913 anmodede boldklubben desuden bestyrelsen om tilladelse til at afspærre legepladsen et par gange om ugen og om søndagen. Formodentlig til fodboldtræning.

De fik nej. Til gengæld fik de lov til at spille cricket på pladsen - dog kun om sommeren...

I Valbys skoler

De mange nye byggeforeninger og det omfattende udlejningsbyggeri fik nærmest børnetallet i Valby til at eksplodere. Der blev hurtigt mangel på skolelokaler.

Af skoler var der på det tidspunkt kun den meget gamle Rytterskolen - dér hvor der i dag er bibliotek - som imidlertid ophørte som skole i 1904. Samt Valby Skole - eller "Den grå Skole" - på hjørnet af Skolegade og Rughavevej, som var udvidet med et gymnastikhus.

Præsten i Valby, der også var medlem af Skolekommissionen følte sig foranlediget til i november 1900 at rette en direkte appel til bestyrelsen i Den Hvide By om at indsende en Adresse til Sogneraadet om at faa oprettet en Skole i Nærheden af Foreningens Huse. Denne kirkelige henstilling blev fulgt.

Men da bestyrelsesformand Kjærulff ved samtaler med flere af Sognerådets medlemmer havde erfaret, at rådet ikke ville foretage sig noget i sagen nu, da indlemmelsen af Valby i Københavns kommune forestod, lod bestyrelsen sagen ligge.

Samtidig med stiftelsen af "Valby Arbejderes Byggeforening" i 1898 blev der også opført en ny skole - nemlig Den Røde Skole lidt højere oppe ad Rughavevej. Den nye kommunale landsbyskole havde otte klasseværelser med plads til 40 elever i hvert. I 1904 blev skolen udvidet med en ekstra fløj.

Skolen blev rost til skyerne for sine smukke bygninger og sin fremsynede indretning. Politiken beskrev endda skolen som både smukkere og mere stilfuld end brygger Jacobsens kostbare Jesuskirke.

Over indgangsdøren havde sognerådsmedlem Dr. Duurloo sørget for at få anbragt den manende indskription *Hvo Kærlen vil æde, maa Skallen bryde.*

For at huse de mange nye elever, måtte der tages adskillige barakbygninger i brug. Det lettede lidt, da Vigerslev Allés Skole blev indviet i 1910 og børnene - også fra Den Hvide By - kunne gå her.

Eleverne var delt i to klasser. De store børn gik om formiddagen og de små om eftermiddagen. Piger og drenge gik hver for sig.

Eller som på Valby Skole, hvor eleverne gik nogle timer om formiddagen, hjem til frokost et par timer og så af sted igen til eftermiddagsholdet.

Enkelte af pigerne i Den Hvide By gik i Peckühles private skole for piger ved Skellet. Bygningen ligger der stadig, bag ved badmintonhallen.

Her bestod undervisningen dog mest i håndarbejde, og eleverne skulle vaske hænder i det samme godt grumsede vand, inden de tog fat på nål og tråd.

Her er det »Valby Arbejderes Byggeforening«, der i 1904 kalder til forårsfest i »Den Røde By«s forsamlingshus på Hartmanns Allé. Det var iøvrigt den sidste fest i foreningens regi. Bestyrelsen mente ikke at have tid til at arrangere fester samtidig med, at den skulle holde styr på foreningens anspændte økonomi. Sandheden var, at der ikke var råd til - som det ellers var blevet en tradition - at yde tilskud til de årlige fester. Men fest skulle der være, mente mange af medlemmerne, og derved opstod »den selskabelige«, der udskrev et kontingent på to øre om ugen, opkrævet kvartalsvis. Her ved byggeforeningens sidste arrangement må koncertsanger Aage Holm og pianistinde Frk. Wagenblast, der var en datter af »Den Hvide By«s egen gartner Wagenblast, konkurrere med den nymodens teknik. Der var »gengivelse af sange« på duplex-fonograf, der var en forløber for grammofoon. Her kunne publikum blandt andet opleve Danmarks store og internationalt anerkendte tenor - Vilhelm Herold (1865-1937).

(Ill.: Vejlaget Trekantens Arkiv)

„TREKANTEN“

Lørdag d. 5. Marts 1904 Kl. 8-3

afholdes

Aftenunderholdning med paafølgende Dans

i Forsamlingshuset i Hartmanns Allé

med venlig Assistance af

Pianistinde Frk. Wagenblast, Hr. Koncertsanger Aage Holm, Hr. Frithjof Sørensen, Hr. *** og fl.

PROGRAM.

1. Musiknummer.	
2. Humøristisk Sangforedrag.	Hr. Frithjof Sørensen.
3. MEYERHEIMERS: Tryllesengen	Hr. Koncertsanger Aage Holm.
SEXTUS-MISKOW: Snehvide-Vals	
ADAM: Postillonnen i Lonjumeau	
4. CHOPIN: Scherzo Gis-Moll	Hygel
C. VON TAL.: L'Absence	Frk. Wagenblast.
5. *** Lidt Humøristisk.	
6. SEXTUS-MISKOW: Skipper-Vise	Hr. Aage Holm.
G. VERN: Canzonette	
7. Gengivelse af Sange, indsunget for „Dansk Fonograf Magasin“s Duplex-Fonograf af Operasangerne Herold og Cornelius, Skuespillerne Frederik Jensen og Chr. Schrøder, Koncertsanger Viggo Stybe m. fl.	

VALBY ARBEJDERES BYGGEFORENING

„TREKANTEN“

ENTRÉE-BILLET

5. MARTS 1904.

Aflæses ved Indgangen. Ingen Indlæs uden Billet

»Trekantens Selskabelige Forening« havde den 19. april 1908 sat alle sejl til i anledning af 10 års jubilæet for stiftelsen af »Valby Arbejderes Byggeförening«. Der var lagt op til 10 timers stor fest og bal 1. påskedag - fra kl. 7.00 om aftenen til kl. 5.00 den næste morgen i gæstgiveriet Korups Have ved Søndermarken. Der er indforskrivet kunstnere og orkester. Musikdirektør Fr. Schell har i dagens anledning komponeret »En hilsen til Trekanten« - en scottish, og købmand Johan Holm fra Søndre Allé har skrevet prolog (se modstående side) og epilog til underholdningsprogrammet.
(Vejlaget Trekantens Arkiv)

Byggeföreningens 10-årige Stiftelsesdag

fejres af

Trekantens selskabelige Forening

med en

stor Fest og Bal

den 19. April 1908 (Paaskedag) Kl. 7-5

i Etabl. Korups Haves Selskabslokaler
der i Dagens Anledning bløse festligt dekorerede.

Al Programmet anføres:

Prolog og Epilog, forfattet i Dagens Anledning,
fremsiges af Forfatteren,

Festtale af Byggeföreningens Formand Hr. A. Jensen,

Sang for »Trekanten« og Sang for »den Selskabelige«.

Optraeden af følgende ypperlige Kræfter:

Herr Operasanger

AAGE WANG-HOLM,

Serenade og Kammarie af »Troubadouren«,
Gratfortællingen af »Lohengrin«.

Skuespillerinde Fru

KIRSTINE FRIIS-HJORTH,

Revyange og Kuplets.

Herr Forfatter, Konferencier

AXEL BREIDAH.

Soldaterhistorier og Konferencier.

Musiken under Ledelse af Hr. Fr. Sell.

Kl. 2: Original **Kotillon**.

Udforligt Fest-Program med Prolog, Sange og Epilog
udleveres gratis ved Indgangen.

Paa Grund af det righoldige Program begynder Fæsten
aldeles **præcis** Kl. 7. Indgangen aabnes Kl. 8^{1/2}.

Billetter til Aftenunderholdningen à 35 Øre faas hos:

E. Birck, Søndre Allé 11,
A. Frandsen, Remissevej 122,
F. Goldschmieding, Vestre Allé 23,
H. Jensen-Bornøe, Østre Allé 8,
L. C. Lorentzen, Søndre Allé 29,
R. Wulff, Østre Allé 20,
H. Sundstrøm, Remissevej 119.

Balleten à 50 Øre løses i Salen.

Da der kun udstedes ca. 200 Billetter, hvoraf Trejledelen alt er
forudbestilt, anmodes Behøerne om i Tide at sikre sig Billetter.

Intet Billetsalg ved Indgangen. Ingen indlaes uden Billet.

AXEL & HANSEN - KØBENHAVN

Men elevtallet voksede støt, og enkelte af Trekantens børn måtte helt til Enghave Skole, mens man i Valby nu også måtte tage almindelige beboelseslejligheder i brug for at skaffe undervisningsplads nok.

Først i mellemkrigstiden kom Ålholm og Hanssted skoler til. Og under krigen Lykkebo Skole.

Og da flere af Valbys skoler i 1945 blev taget af tyskerne, som brugte dem som indkvartering af tyske flygtninge, måtte man igen rykke sammen ved pultene eller forlægge undervisningen til andre lokaler.

I Folkebørnehaven i »Den Røde By«

Nogle af de små børn gik i folkebørnehaven på Enghavevej, i Studenteramfundets Søndagsskole i afholdshjemmet »Skovly« ved Søndermarken. Eller i den nyåbnede Folkets Børnehaven i »Den Røde By«, som blev indviet i december 1906.

Ved åbningen påviste skoleinspektør Bagger i sin tale blandt andet *Folkebørnehavernes Betydning, saa vel for Hjemmet til Støtte for Husmoderen som for Skolen og Barnets hele Udvikling.*

Til oplysning for deltagerne ved åbningen havde Frøken Flensborg udstillet en samling arbejder fra børnehaven på Enghavevej, som blev beset med megen Interesse.

Børnehaven havde åbent fra kl. 9-13 og pasningen kostede 1 kr. om måneden.

Også Den Hvide By blev anmodet om *pekuniær støtte* ved børnehavens åbning. Bestyrelsen udtrykte sin sympati for projektet, men så sig ikke i stand til at støtte sagen på daværende tidspunkt.

Men på en senere generalforsamling blev det vedtaget at støtte børnehaven med 20 kr., og året efter blev støtten gjort permanent. Som tak fik bestyrelsen en post i børnehavens bestyrelse.

Folkebørnehaven i »Den Røde By« blev imidlertid allerede lukket i 1909 - formentlig på grund af dårlig økonomi.

Samme år nyder også Valby Fritidshjem - som angiveligt lå lige over for Valby Børneasyl - 20 kr. om året i støtte fra Trekanten, hvis børn sikkert også tilbragte nogle timer her.

Skæve og spændende personer

Oplevet gennem erindringens bløde slør havde Den Hvide by også sine skæve personer, der havde deres specielle øgenavne.

På Søndre Allé nummer 16 boede en muremester med fire børn. En af døtrene var syerske, men drev senere en børnehaven i stueetagen. Hun blev kaldt »Trekant-Marie«, fordi hun boede nede i spidsen af Trekanten.

Eller »Søndre Allé's Avis«, som fru Hansen med sin strategisk gode placering ved havelågen på Søndre Allé 3 blev kaldt. I timevis kunne hun stå dér ved indfaldsvejen til Den Hvide By sammen med sin datter og føre passiarer med de forbipasserende, velinformeret som hun var om stort og småt.

Også Valbybladet havde øje for foreningens lidt skæve personer og skrev i forbindelse med foreningens 40-års jubilæum i 1938 om dagliglivet i Trekanten og om kvarterets trofaste kunder i foreningens små butikker:

Carl Fischer kom hver morgen og fik sin Cigar - og Professor Labri, hvis Datter boede i Vestre Allé, var en flittig Kunde, naar han ikke var paa Triumftog ude i Landet. Med sin ejendommelige, lidt pibende Stemme indkrævede han »3 til 17« - det stod Cigarer i dengang før Verdenskrigen. Ogsaa »Gamle Vold«'s evigunge Fortolkerske, Anna Madsen boede en Aarrække i Byggeföreningen - og spolerede Freden med sin mørke,

*mukke Stemme. Radiosangeren Kai Fossing er nu ene om at bryde Kvar-
erets Tavshed, naar han øver sig - daglig!...*

*Tegneren Albert Holm, den noble, stilfærdige Personlighed, har boet
lerude i næsten alle de 40 Aar. Sønnen - Lægen i Rødovre - er opvokset
lerude paa de stille Villaveje, Postinspektør Ejnar Andersen, Valby
Grundejerforenings Formand ligeledes.*

*En kendt Skikkelse var ogsaa afdøde Kaptajn Godtfredsen, hvis Søn,
Fiskerilederen paa Island, Andres Godtfredsen som bekendt gaar i Fade-
ens Fodspor og pløjer de store Have.*

Kunstlitografen P. W. Johansen maa ogsaa nævnes...

Såvidt Valbybladets jubilæumsartikel.

Motorvæddeløb var et af datidens underholdende indslag. Oppe ved
Roskilde Landevej morede man sig en overgang med at køre dørtræk,
hvor blandt andre en vis Morian Hansen kørte på sin motorcykel. Det stø-
vede efter sigende så meget, at det kunne mærkes helt ned i haverne i Tre-
kanten og samlede mange nysgerrige.

Selv klagede medlemmerne i Trekanten iøvrigt - i 1921 - over *Motor-
Væddeløb paa Foreningens Veje. Formanden lovede at holde Øje med
Uvæsenet.*

Valbys kulisser har dannet baggrund for mange film i kraft af Nordisk
Films mangeårige placering i bydelen. Det siges at Nordisk Film på Ro-
skildevejen optog nogle af scenerne i de elskede Fy og Bi-film - blandt an-
det scener, hvor de to populære personer marcherer ud ad landevejen -
Roskilde Landevej.

Også ved optagelserne til spændingskomedien "Flugten med Millio-
nen" huskes, hvordan skuespilleren Carl Alstrup på en hvid hest skulle
springe over jernbaneoverskæringen på Valby Langgade skarpt forfulgt af
biler - den dag stod Trekanten efter sigende på den anden ende.

Naboerne i "Den Røde By"

I det daglige havde beboerne i Trekanten ikke så meget med nabo-byg-
geforeningen "Den Røde By" eller med de øvrige byggeforeninger at
gøre.

Man havde rigeligt at se til i sin egen arbejder-koloni, og der var nok
af børn at lege med i kvarteret. Ofte kunne man ikke engang overskue
mere end lige den allé, man selv boede på.

Men lidt samkvem havde man dog. Dels i forbindelse med "Den Røde
By's Folkebarnehave". Dels spillede drengene i "Boldklubben Trekanten"
fodbold mod "Den Røde By's" fodboldhold, som senere blev til fodbold-
klubben Fremad.

En af Fremads første rigtige kampe blev netop spillet mod Den Hvide
Byggeforenings fodboldklub - kampen endte 4-0 til "Den Røde By"!

Der var også et vist praktisk samarbejde mellem den hvide og den
røde byggeforening. Medlemmerne i Den Hvide By holdt af og til gene-
ralforsamling i "Den Rødes" forsamlingsbygning mod 5 kr. i leje. Og fra
Trekantens side forsøgte man at samarbejde omkring renovationen. Især
da Trekantens bestyrelse fandt ud af, at Den Røde fik udført dagrenova-
tionen langt billigere end Den Hvide.

F. eks. fik naboforeningen i 1923 tømst skraldespandene to gange om
ugen for 18,64 kr., mens Trekanten måtte betale 24 kr. for en enkelt tøm-
ning om ugen.

Også bortskaffelse af natrenovationen forsøgte man at få en fælles ord-
ning på.

PROLOG

▽ ▽ ▽

AAR ere svundne, Tallet er ti,
Dage henrundne, og vor Koloni
samler i Aften os her til Fest;
Store og Små I være vor Gæst.

• • •

Ofre er bragt,
Arbejde lagt;
dette: at samle,
i Mørke at famle,
Sliden og Slæben,
Arbejde, Stræben,
har kostet meget —
ingen er veget.
End staar tilbage
fra hine Dage
mangt et Minde
som aldrig bør svinde.

• • •

Tak vi jo skylder,
og her vi hylder
Foregangsmænd,
alle i Spænd.
Nødder er knækket,
Planer udklækket;
rejist blev vort Hus
fra Grundenes Grus,
og *nu* vi skuer
fra hyg'lige Stuer
over *Jert* Værk.

• • •

Enighed stærk
her vi da prise,
thi *den* os vise
hvor *langt* vi kan naa,
vi, der var *smaa*:
Huse at bygge,
Stykke for Stykke,
indtil *en By*
rejstes mod Sky.

• • •

Byen, den *„hvide”*,
aldrig da glide
ud af vor Tanke.
Huse saa ranke
vinker med Hygge,
bringer os Lykke;
Træernes Skygge
gøre os trygge.
Ungdomskraften
Alderdomsaften
giver da Husly
i hviden By.

• • •

Trekant, dit Navn,
kun da til Gavn
for os har været;
Navnet vi æret.
Bomærke sagt
— herpaa giv Agt —:

Quod bonum felix faustumque sit!

EPILOG

Forinden vi slutte vor Festivitét
skal jeg fortælle *hvad* der er skét
før vi fik Festen —
det skylder vi Gæsten.

Thi det var ikke saa lige en Sag
— nær var det Hele endt med et Brag —
for der blev kæmpet et vældigt Slag
paa vort Møde forleden Dag.

Ti Aar var gaaet, *det* vidste vi alle,
vidste ogsaa naar Dagen skul' falde,
men *hvem* der skulde ha' Æren,
ja, sé *det* var Misæren.

Byggeforeningen helst jo ville
holde dette vort lille Gilde,
men Sundstrøm, som jo er særlig øm
for den „Selskabelige“ havde en Drøm
som til Virkelighed han vilde føre,
og Drømmen — ja, nu skal De bare høre
gik ud paa *Ti Aars Jubilæum* at holde;
men havde han tænkt, at *det* kunde forvalde
saadan Ballade, jeg tro'r han ha'de
straks sluttet' a' med „Tak skal De ha'“.

Formandens Tanke det var,
at naar vi Festen her har,
saa havde vi Grund til at jubilere
— ja, vi kunde næsten ikke la' være —,
han tænkte slet ikke at genere,
tilmed, da han vilde præstere
en Fest med Fynd og Klem; —
men vil De saa blot tænke Dem:
først maatte ikke han *Nævnet* faa,
thi det kunde slet ikke gaa,
og da der om *Tilskud* blev Tale
— saa satte sig ned paa deres Hale
jeg tror en tre, fire Stykker
som pludselig fik Nykker;
tænk hvor fatalt!
Nej, *det* var for galt.
Et halvt hundred' Penge
i Hovedet at slænge
paa saadant noget „Uf“
— jo det kunde være Guf.

Trods lidt haltende versfødder var der både vid og bid i købmand Holms epilog, der ironiserede over den påholdenhed, byggeforeningens bestyrelse havde udvist i forbindelse med jubilæumsfesten. Den havde på grund af foreningens dårlige økonomi — som følge af medlemmernes store restancer — afvist at give tilskud til festlighederne. I stedet var det »Den selskabelige«, der for egen regning og risiko havde taget sig af arrangementet. Og en succes blev det. Samtlige 200 billetter blev revet væk. Billetpriserne var i anled-

Trekantens Selskabelige Forening

I februar 1905 var der i bestyrelsen forslag om, at foreningen skulle arrangere en julefest *da det vilde samle Beboerne mere*.

Men forslaget nød ikke fremme. Det var ikke nogen *billig historie* at holde julefest, mente formanden. Heller ikke kassereren mente, det var *heldigt med disse Julefester*.

Derimod var der opbakning til et forslag fra en af foreningens mest aktive og farverige medlemmer, hr. Sundstrøm om at danne *en Fornøjelsesforening*. Det kunne bestyrelsen gå med til, hvis en sådan selskabelig forening fremmes som et privat initiativ.

Hermed var „Trekantens Selskabelige Forening“ en realitet, og Sundstrøm blev dens mangeårige formand.

Enhver beboer af Trekanten kunne optages som medlem i Den Selskabelige, og kontingentet, der blev opkrævet ved bud var 25 øre i kvar-talet - eller som foreningen fremhævede *kun 2 Øre om Ugen*.

Foreningen opfordrede løbende medlemmerne til at *virke for Tilgang til Foreningen, fordi jo flere Medlemmer des bedre Assistance til vore Fester* - hvormed mentes jo bedre teater- og musikunderholdning.

Udover medlemskontingent betaltes 50 øre for en voksenbillet og 25 øre for børn, mens baltegn løstes i festsalen.

10-års stiftelsesfest

Et af de større arrangementer blev Trekantens Selskabelige Forenings Fest i Korups Haves Selskabslokaler i anledning af foreningens 10-års jubilæum den 26. april 1908.

Men det var ikke uden sværds slag, at festen - der blev afholdt den 19. april - blev gennemført.

Byggeforeningen og Den Selskabelige Forening kunne nemlig ikke blive enige om, hvem der skulle arrangere festen og hvor storslået den skulle være.

Foreningens kasse fattedes som sædvanligt penge, og et anseeligt antal af medlemmerne var på det tidspunkt bagud med boligafgiften. Mens Trekantens Selskabelige Forening nok mente, de 10 år burde fejres med manér.

På generalforsamlingen blev deltagerne af formanden bedt om at tage stilling til, hvorvidt foreningen ved en *Fest skal mindes sin 10 Aarige Stiftelsesdag, som er den 26. april 1908*.

Men medlemmerne blev samtidig frarådet at sige ja til at afholde festen af hensyn til Den Selskabelige Forening, som *paa Forhaand har arrangeret en Fest til den Dag*.

Efter en lang diskussion vedtog generalforsamlingen en resolution, hvori man henstillede til Den Selskabelige Forening at afholde en fest. Og sådan blev det - alt endte i *Fryd og Gammen; Oppositionen den sa'e: Amen!*, som der står i prologen til den efterfølgende fest, hvor der blev serveret en storslået menu og diverteret med et omfattende festprogram for foreningens medlemmer.

Festen

Efter en musikalsk ouverture med bl.a. Linckes „Folies Bergère Marche“ fulgte således en prolog forfattet og fremført af medlem, Johan R. Holm, derefter festtale af byggeforeningens formand, hr. Anders Jensen og fælles hyldestange til „Trekanten“ og „Den Selskabelige“.

Desuden var der oplæsning ved forfatter Axel Breidahl, revysange ved skuespillerinde Kirstine Friis-Hjorth, opera og koncertsange ved opera-

anger Aage Wang-Holm, mens musik af Lumbye, Wagner, Verdi og Offenbach ledsagede de feststemte gæster.

Programmet sluttedes af med en fælles sang og en epilog og C. C. Møllers "Aniska Galop".

Bag efter blev der spillet op til dans, og klokken to var der "Original Cotillon".

På grund af det righoldige program begyndte festen *aldeles præcis Kl. 7*. Billetter til aftenunderholdning kunne forlods købes for 35 øre, mens der kunne løses baltegn for 50 øre i salen.

Og da der kun udstedes ca. 200 Billetter, hvoraf Tredjedelen alt er forudbestilt anmodedes beboerne om i tide at sikre sig en billet. For som sædvanlig kunne ingen indlades uden Billet.

Også en mere uhøjtidelig revue over foreningen var der tænkt på i forbindelse med jubilæet i form af en jubilæumsavis, "Trekanten". Den blev redigeret og trykt til lejligheden med små - og lettere indforståede - godmodige drillerier om de mest markante beboere.

Til jubilæums-avisen var der også forfattet en *jubilæumspassiar*, ført mellem et af de gamle og et nyttilkommet medlem om *de go'e gamle dage med liv og bevægelse i kludene og møder morgen, middag og aften* samt en crazy-humoristisk samtale mellem foreningens tre vittige Holm'er - Cycle-Holm alias cykelhandler Holm, Spæk-Holm alias detailhandler Holm og Litho-Holm alias litograf Holm under overskriften "En Holmgang" om dagliglivet i Trekanten.

Den Selskabelige Forening fortsatte de næste år med at arrangere fester for medlemmerne med en række mere eller mindre kendte skuespillere og koncertsangere og -sangerinder alt afpasset foreningens kassebeholdning.

Der optrådte *sceniske og musikalske Kræfter* som "Theaterselskabet Nordstjernen", revyindslag ved Carl Alstrup og Olga Svendsen, komisk optræden i kostume ved Frederik Buch's eget originale repertoire, viser og sangforedrag, magikere og illusionister og ikke at forglemme en række afholdskor.

40 års jubilæet

Det vides ikke, hvor længe "Trekantens Selskabelige Forening" eksisterede. Men den var tilsyneladende opløst, da foreningen i 1938 fyldte 40 år, og det var foreningen selv, der stod for jubilæums-arrangementet.

På den forudgående generalforsamling tog formanden ordet og meddelte forsamlingen, at Bestyrelsen havde besluttet at fremsætte Forslag om et Tilskud fra Foreningen paa 150 Kr. Forskellige Talere havde Ordet, alle til Fordel for Festen.

Det vedtoges enstemmigt at forhøje Foreningens Tilskud indtil 200 Kroner. Formanden meddelte, at Damhuskroen havde til Festmaaltidet tilbudt under Fisk enten Fiskefilet eller Laks. Under Steg Dyresteg, Oksesteg, Kalvesteg, Flæskesteg.

Formanden foreslog nedsættelse af en festkomité til at arrangere det praktiske, men da Bestyrelsen altid ordnede andre Ting paa bedste maade, hvorfor saa ikke ogsaa overlade den at ordne alt i denne Anledning.

Og sådan blev det - bestyrelsen tog sig af festen. Også ved den lejlighed blev der skrevet en hyldestsang til foreningens foregangsmænd på melodien "Du danske Mand".

Valbybladet kunne bag efter udførligt berette, at 14-16 gamle pionérer, der var kommet til stede, blev hyldet af foreningens formand, malermester R. Jensen:

Derefter holdt tilskærer R. Jensen en meget smuk Tale for alle de lykkelige Hjem i Byggeforeningen - en Tale der vakte meget Bifald. Talen for Damerne blev holdt af litograf A. Holm.

Og saadant noget „Stads“!
Særlig nu til Dags
maatte ganske anderledes man spare
saa hver kunde klare
sin „Afgift“, med mere;
for der var desværre
flere, som var langt tilbage
netop i disse Dage.

Som altid før, den kloge gi'er efter,
og han hænger i af alle Kræfter,
gi'er Afkald paa Penge dertil at faa
naar man paa egne Ben kan staa;
den „Selskabelige“ skal vise
den „Trekanten“ kan prise
uden Tilskud og Støtte,
thi hvad kan det nytte
man tigger og trygler
naar bagefter de hyler
os Ørene fulde
med at vi skulle
la'e vær' med sligt
som var — „Trekanten"s Pligt.

Det hele dog endte i Fryd og i Gammen;
Oppositionen den sa'e: Amen!
og sluttelig den li'efrem sa'e
om den „Selskabelige“ ville ta'e sig a'
at arrangere en Fest,
for det var ligegodt bedst
at hver for sig passed' sit,
da det Hele ellers blev Skidt.

Og hermed er den første Del serveret;
det bedste vi formaaet er præsteret.

Slutningen af denne Fest,
den ordnes sikkert bedst
naar Hr. SELL, som en Mester
for sit lille Orkester,
lader Tonerne lyde
og til Dansen Dem byde.
Mér har vi ikke kunnet yde,
vi haaber De ikke fortryde
at herhen de tyede
for Aft'nen at nyde.

JULE E. JAVDØT ALBUMMULIN

ning af jubilæet sænket fra 50 til 35 øre for selve underholdningen, mens baltegn uændret kostede 50 øre på grund af de ekstra timer. Med i prisen fik publikum fornemt trykte programmer med aftenens prologer, epiloger og festsange. Det blev samtidig indskærpet »Den selskabelige«s medlemmer, at interessen for festen var meget stor, og at billetterne skulle købes på forhånd hos et af de syv salgssteder i »Den Hvide By«. Kun baltegn ville kunne løses på selve festaftenen. (Vejlaget Trekantens Arkiv)

Udmærkelser.

— Hr. P. Christensen, den saa bekendte Festdekoratør, har, som Anerkendelse for sit uegennyttige og velvillige Arbejde han ved saa mange trekantede Anledninger har udfoldet og har ladet sine Flag vifte Beboerne om Ørene, under Gaars Dato ifølge allerhøjeste Resolution faaet tildelt en Gul-Porttjenstmedalje med Tilladelse til at bære samme naar det passer ham.

— Fhv. Vandgasmesterlejtant, nuv. litterær Husejerkøbmand, Hr. Cycleholm, er under Nats Dato udnævnt til Trekantens hof Poet, med Ret til at bære samme ud og ind hvor-somhelst naarsomhelst med og uden Skrue-laag, dog af Hensyn til Almenvellets Velbe-findende helst mellem 12 og 4 Nat.

— Endvidere har det behaget hans trekantede Højhed at tildele d'Hr. Violanielsen, Catobirck og Lithoholm allerhøjestsammes fotokemiske Kontraføj indfattet i ædelige Stene som Anerkendelse for deres uegennyttige og trættende trekantede Virksomhed.

Hvis nogen i »Den Hvide By« skulle have været i tvivl om, hvorvidt 10 års jubilæumsfesten havde været vellykket og iøvrigt, hvem der stod bag den, så blev al tvivl gjort til skamme i »Den selskabelige« eget blad. Her tildelte redaktionen, der var identisk med festkomitéen, i al beskedenhed sig selv en række udmærkelser (ovenfor) for den fornøjelige indsats. Bag de lidt kryptiske navne og titler, som det har behaget hans trekantede majestæt ved allernådigste resolution at dekorere, finder vi mere borgerlige navne og erhverv. Dekorator og tapetserer Hans Peter Christiansen, Søndre Allé 1, har stået for udsmykningen af festsalen i Korups Have, hr. Cycleholm er identisk med købmand Johan Holm, Søndre Allé 19 – manden, der tog sig af både prolog, epilog og festsangen her på siden. Også hr. Violanielsen alias fotograf J. Nielsen, gift med fru Viola, Vestre Allé 2, står til hæder. At hans efternavn er skrevet sammen med hustruens fornavn, skyldes – så vidt det har kunnet spores i andre opta-ler – at fruén havde det store ord at skulle have sagt derhjemme. Huset er endog opkaldt efter fruén og facaden forsynet med hendes navn til evigt minde – »Violas Minde«. Endelig gemmer der sig bag pseudonymerne Lithoholm og Catobirck lithograf Albert Holm, Vestre Allé 1, og hans kollega, lithograf Albert Birck, Søndre Allé 11. Det var de to, der sørgede for både tekst og trykning af »Den selskabelige« satiriske blad.

(Ill.: Vejlaget Trekantens Arkiv)

Postinspektør Einar Andersen overbragte Valby Grundejerforenings Hilsen og udtalte, at byggeforeningen altid havde været et virksomt Medlem af Grundejerforeningen.

Endelig talte bankbestyrer Knud Jarny for Valby og genopfriskede Barndoms minder fra den hvide Byggeforening. Stor Lykke gjorde Damhus-Varieté's Artister, og det blev en vellykket Fest, der varede til den lyse Morgen.

Festen blev også taget til referat i foreningens protokol:

Foreningens 40 Aars Jubilæum afholdtes den 26. April 1938 paa Damhuskroen. Efter at Deltagerne Kl. 19 var samlede, gik man til de smukt dækkede Borde. Formanden bød velkommen, og holdt senere Festtalen for Foreningen, hvori han bl.a. mindedes de gamle Medlemmer, der i 1898 var med til at stifte »Valby Arbejderes Byggeforening«, og hvor flere af dem var til Stede ved Festen. Foruden Formanden havde en lang række Talere Ordet. Efter Middagen og Kaffe, hvorunder der herskede den muntreste Stemning var der et Par Timers Dans, hvor ældre og yngre svingede sig med Liv og Lyst, ligesom de optrædende Solister gjorde stor Lykke. Festen sluttede Kl. 1.

Trekantens Vejlags (V.A.B.'s) 40 Aars Jubilæum d. 26 April 1938.

Mel: Du danske Mand —

For firti Aar den Bonde gik
og dyrkede ståt sin Jord,
den Jord, som vor Forening fik
til Byen, som nu er vor
Dens Gaders stille Hygge,
dens Havers suale Skygge
os glædet tit, men ogsaa
i dens jublende Fuglekør. i:

Nu alle os med Glæden til
vort fredelige Hjem,
de Mænd med Tak vi mindes vil,
som først førte Tanken frem.
Trods vanskelige Tider,
trods Tiul fra mange Sider,
for os de banded Vejen,
i Dag vi nu priser dem. i:

Du hvide By, vi elsker dig
i Sol og i Sommerdragt,
ved Vintertid naar Sneen sig
som Tæppe blødt har lagt.
Det smukke Syn vi møder
naar Høstens Farver gløder,
men skønnest er dog Vaaren
i med blomstrende Træers Pragt. i:

Ved denne Fest nu fejrer vi
de fyrretyve Aar
og haaber, at den næste Tid
maa bringe os blide Aar.
Det Ønske varmt vi nære,
vor By maa stedsse være
til vor og Slægters Velserd,
i Velsignelse, Lykke, Held. i:

R. J.

Vi elsker dig ved Morgengry,
naar Solen i Osten staar,
ved Aften naar igen paany
fra Dagværk det hjemad gaar.
Vi glædes ved at møde
igen de Tage røde,
i fredfyldt Stilhed hvile,
i hvor sarmende Støj ej naar. i:

Slaget om legepladsen

En strid om misundelse og større haver

Da arkitekt Christian Mandrup-Poulsen skulle slå de endelige streger til Den Hvide By, fulgte han datidens idealer for byggeforeninger for arbejderklassen og placerede en lege- og gymnastikplads midt i den inderste trekant på foreningens grund med matrikelnummeret 160.

Dermed fulgte han næsten direkte et forslag fra en af arbejderkoloniernes foregangsmænd, arkitekt A. J. Råvad om indretning af legepladser:

De bør være så rummelige, at de kunne benyttes til boldpladser o. lign., ligge lidt fredeligt, således at den alfare vej ikke går igennem dem og være omgivne af en række træer med et passende antal bænke. Det er bestandigt hensynet til børnene - den opvoksende slægt - der er det vigtigste. Der må skaffes dem lejlighed til så frit og utvungent som muligt at røre lemmer og lunger i hinandens selskab.

Legepladsen blev anlagt med en bred adgangssti fra Nordre Allé mellem nummer 7 og 9 og med mindre adgangsstier fra Vestre Allé beliggende mellem nummer 6 og 8 - og fra Søndre Allé mellem nummer 10 og 12.

Alle adgangsstier var flankeret af stakitter. I midten af legepladsen var foreningens flagstang placeret. Herfra flagede man på særlige mærkedage.

Rundt langs kanten af legepladsen var der plantet et *6 Alen bredt Læbælte med Træer* - det vil sige knap fire meter bredt - og senere i 1906 blev det besluttet at opsætte nyt hegn samt to bænke og en balancebom til børnene.

Medlemmernes og lejernes børn måtte bruge legepladsen efter foreningens nærmere anvisning, men i august 1902, da deklarationen om legepladsen blev vedtaget, tilføjedes det, at foreningen forbeholdt sig ret til at disponere over jordstykket til bebyggelse med en skole, forsamlings- og gymnastiksal.

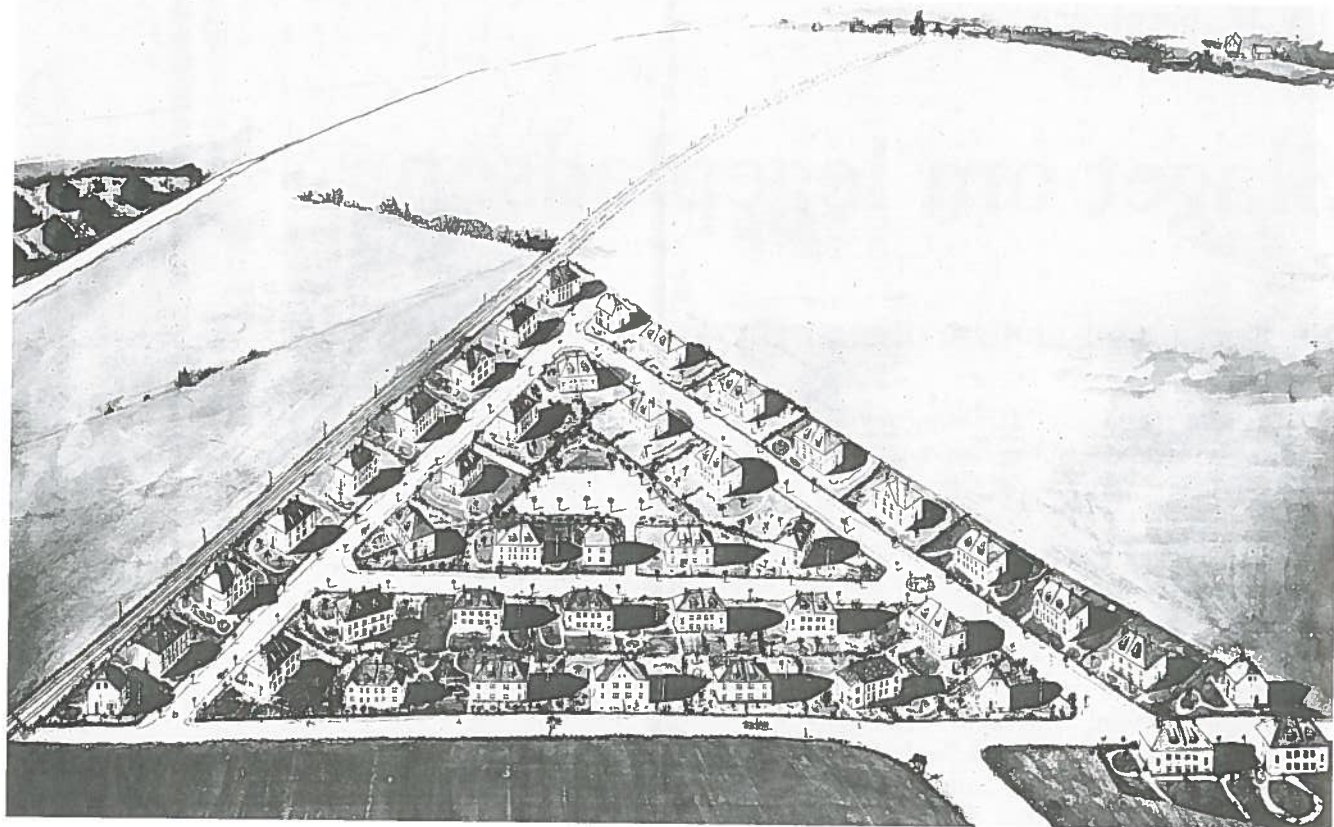
Endvidere stod der i deklarationen, at den ikke måtte udslettes af pantebogen *uden Samtykke af flertallet af de herskende Ejendommes Ejere til enhver Tid og Samtykke fra alle Panthaverne i de herskende Ejendomme*.

Der var altså store planer for fællesarealet. Smukt lød det. Men den opvoksende slægt, som børnene betegnes i protokollen, skulle sande, at harmonien og den søde fremtidsmusik kun skulle vare kort.

Gymnastik- og legepladsen var nemlig langt fra alle medlemmers kop the. Den var dyr, og foreningen havde i virkeligheden slet ikke råd til den.

Derfor afstedkom den hurtigt mange bryderier og megen uenighed om, hvor mange penge, der skulle ofres på dens indretning og vedligeholdelse.

Og den skulle med tiden blive genstand for et af de mægtigste og mest langvarige slag i foreningens historie med gensidige beskyldninger om *uhæderlighed og kaninarbejde*, inden de omkringboende medlemmer omsider i 1915 fik vedtaget, at de kunne købe jorden og få skøde på jordstykkerne.

Her på arkitekt Chr. Mandrup-Poulsens gamle oversigtstegning over »Den Hvide By« er legearealet indtegnet med en bred adgangssti mellem Nordre Allé 7 og 9, og mindre stier ført frem mellem Vestre Allé 7 og 9 samt Søndre Allé 10 og 12. Området blev betegnet som gymnastik- og legeplads, men planerne var fra begyndelsen store. I foreningens forhandlingsprotokoller er der direkte nævnt muligheden for ligefrem at opføre en skole, en forsamlingsbygning eller en børnehave på jordstykket – helt efter de ideer, datidens mest fremsynede arkitekter gjorde sig om moderne boligbyggeri. Og der blev da også ved anlæggelsen gjort meget ud af området. Adgangsstierne var flankeret af kønne, grønne stakitter. Selve pladsen blev omkranset af et bælte af træer, og i midten blev foreningens flagstang rejst, og foreningens flag hejst på særlige mærkedage. Men idyllen skulle blive kort. I stedet for i foreningens ånd at »blive til lykke, held og velsignelse« blev legepladsen årsag til årelange stridigheder, der i flere omgange truede med at sprænge foreningen og gav anledning til flere uvenskaber.

(Ill.: Vejlaget Trekantens Arkiv)

Klager fra beboerne

I de første år forsøgte bestyrelsen at passe legepladsen og sørge for, at den blev vedligeholdt, men bestyrelsen havde tydeligvis mange andre problemer at slås med. Legepladsen nød næppe den største opmærksomhed. Den blev forsømt, og der begyndte at indløbe klager. Specielt var der problemer med at holde læbæltet rent.

I 1905 kan man læse, at der i *Anlægget paa Legepladsen* var begaaet Hærværk, idet flere Træer var fuldstændig ødelagte. Efter at have indhentet oplysning om, hvem der havde udført ødelæggelsen, besluttedes det enstemmigt at paaligne de paagældende Børns Forældre en Erstatning af 5 Kr. for hvert af de ødelagte Træer, evnt. søge dem ad retslig Vej.

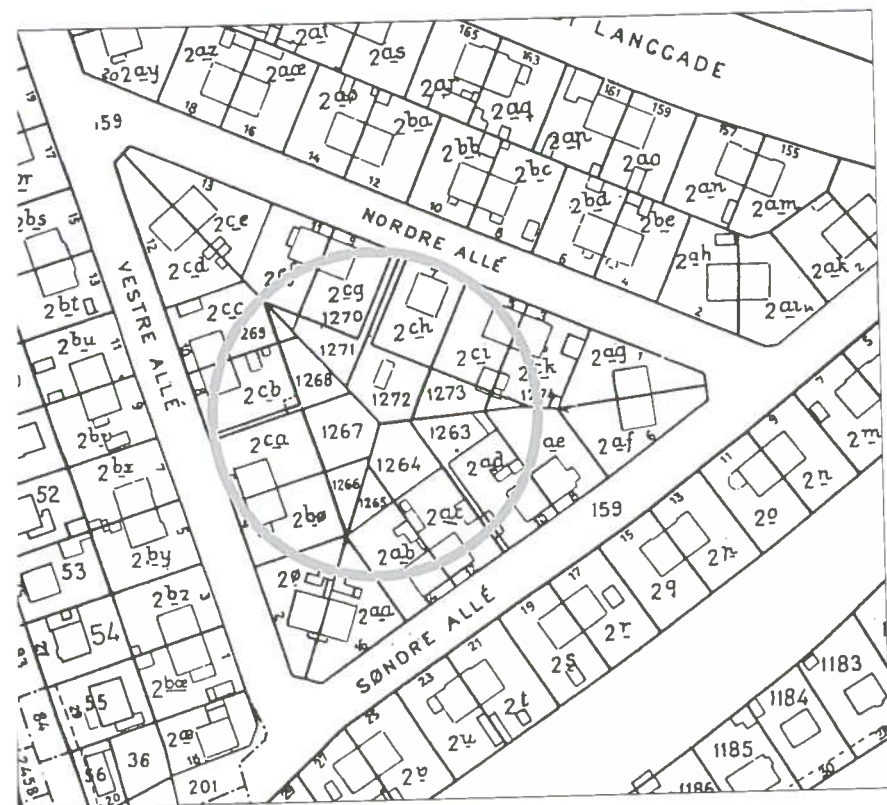
Et medlem, hr. Winkler, Søndre Allé 8, bad om bestyrelsens tilladelse til at benytte et stykke af legepladsen som *Tillæg til sin Have, der dermed vilde faa en mere regelmæssig Form*. Hans ansøgning blev dog afvist. Men ideen havde lejet sig hos de øvrige medlemmer, hvis huse og haver stødte op til legepladsen.

Bestyrelsen gjorde sig også sine tanker. Den var åbenbart blevet træt af de evindelige problemer med legepladsen. Og syntes i det følgende par år helt indstillet på at *opgive dette fristed for den opvoksende slægt*.

I alt fald behandlede bestyrelsen flere forskellige forslag til en bedre udnyttelse af området. I 1907 overvejede bestyrelsen for eksempel ideen at lave en rigtig vej ind til legepladsen med henblik på et senere salg. Det blev dog ved overvejelserne.

I 1908 var man åbenbart blevet så træt af besværlighederne, at der blev stillet forslag om, at området ganske enkelt skulle udstykkes og bygges med et dobbelt og et enkelt hus. Men forslaget faldt.

Der skulle imidlertid ikke gå ret lang tid, før bestyrelsen er på banen med endnu et forslag. For første gang blev der fremsat forslag om, at brugsretten til det beplantede område – altså ikke selve legepladsen – skulle tilfalde de tilstødende medlemmers parceller mod pligt til at vedligeholde området.

Næppe var de sidste huse i 1904 bygget færdige og beboerne flyttet ind, før balladen om legepladsen begyndte. Naboerne til området klagede gang på gang over støjen fra legepladsen og børnenes svinkeærinder ind i de nærliggende haver. Selv forsømte bestyrelsen – formentlig på grund af de store økonomiske problemer – at vedligeholde pladsen. Der blev ikke slået græs, og der blev ikke luget for ukrudt i læbæltet. Og det førte til nye klager over, at ukrudtet bredte sig fra legepladsen ind i de tilstødende haver. I 1905 blev der forøvet hærverk på legepladsens træer, og en række forældre blev pålagt en erstatning på fem kroner for hvert af de ødelagte træer. De mange problemer og den manglende vedligeholdelse gjorde, at pladsen kun i meget ringe omfang blev brugt. I 1908 var bestyrelsen kørt træt. Der blev stillet forslag om at bebygge pladsen med et dobbelthus, men forslaget faldt. I stedet blev der fremsat en plan om under en eller anden form at give naboerne brugsret til legepladsen – mod at de stod for vedligeholdelsen. Men den idé var kun naboerne interesseret i. Et flertal af medlemmerne fandt det urimeligt, at naboerne skulle begunstiges og med tillæg af legearealet i visse tilfælde at skulle få fordoblet deres haver. Heller ikke et egentligt salg af grunden til naboerne kunne der skabes enighed om – hverken om prisen eller princippet. I syv år skulle den omstridte legeplads komme til at ligge stort set ubenyttet og misligholdt hen på grund af dét, der her efter 80-90 år bedst kan vurderes som smålig misundelse om havestørrelser. I den optrukne trekant inden for cirklen ses stridens kerne, efter at legepladsen endelig i 1915 blev solgt og udstykket.

(ill.: Vejlaget Trekantens Arkiv)

Igen opstod der stor diskussion, og igen måtte bestyrelsen indkassere et nederlag. Denne gang faldt forslaget på en udtalt frygt for, at det omstridte læbælte blot ville medføre en masse ekstra hønsegårde i kvarteret. Og det var flertallet af medlemmerne slet ikke indstillet på.

Bestyrelsen måtte igen gå i tænkeboks. Dog med det klare løfte, at der skulle afsættes penge til en beskæring af legepladsens træer.

60 øre pr. kvadratalen

De følgende år bølgede diskussionen videre. Legepladsen var et næsten fast dagsordenspunkt på bestyrelsens møder, og den blev drøftet på generalforsamlingerne. Men først i efteråret 1911 kom der igen for alvor skred i tingene.

Bestyrelsens gamle forslag blev hentet op af mølposen og støvet af. Nu var bestyrelsen indstillet på helt at lukke legepladsen. Det handlede ikke længere bare om at give brugsret til læbæltet.

Hele området skulle sættes til salg til naboerne, der efter helt faste retningslinier i forhold til skel mod legepladsen skulle kunne købe sig ind på det omdiskuterede areal.

Forslaget ville kun komme 13 af de i alt 19 tilstødende ejendomme til gode, nemlig de 13 ejendomme, hvis haver stødte direkte op til legepladsen. Specielt ville de midterste huse på de tre alléer få store haveudvidelser ud af det, mens hjørnehusene af gode geometriske grunde ikke kunne opnå ekstra kvadratmeter som følge af legepladsens trekantede form.

De 13 lodsejere afgav hurtigt et tilbud på 60 øre pr. kvadratalen på legepladsens jord. Men dette tilbud blev lige så hurtigt afvist. Det var alt for ringe, lød tilbagemeldingen fra bestyrelsen.

Afvisningen betød, at både legepladsen og diskussionen om den overlevede endnu et par år.

Først i november 1913 vovede bestyrelsen igen at forsøge sig med et forslag for at dæmpe den evigt ulmende uro om legepladsen. Denne gang var det såmænd det oprindelige forslag om at overlade naboerne brugs-

retten og vedligeholdelsespligten af læbæltet, som blev hentet frem af gemmerne. Og nu blev det vedtaget. Men ro blev der ikke.

Få måneder efter - i februar 1914 - var spørgsmålet om legepladsen igen oppe at vende med det resultat, at der blev nedsat et udvalg med det klare mandat at udarbejde forslag til, hvordan foreningen definitivt kunne slippe af med legepladsen.

Legepladsen til salg

Åbenbart var det blevet stadig sværere at finde på nye forslag til en løsning på den årelange diskussion om legeplads eller ej. For slet ikke at tale om omkostningerne ved at vedligeholde den og naboklagerne over børnenes adfærd og mange andre problemer.

I alt fald barslede legepladsudvalget meget hurtigt med et forslag, og det var såmænd stort set identisk med bestyrelsens forslag fra 1911. Altså at sælge både læbælte og legeplads til naboerne og fordele arealet efter de oprindelige retningslinier. I denne omgang var der sat pris på. Og den lød på 60 øre pr. kvadratalen. Det samme beløb, som legepladsens naboer havde tilbudt fire år tidligere.

Ny diskussion. Men den blev kort. Salget godkendes på en generalforsamling med 18 stemmer for og 15 imod. Blandt de fremmødte var naturligvis de 13 berørte medlemmer.

Igen var der med det snævre flertal lagt op til ny uro, som bestyrelsen dog forsøgte at imødegå med en skriftlig urafstemning blandt medlemmerne. Og her blev beslutningen fra generalforsamlingen bekræftet. 44 stemte for og kun 27 imod et salg af legepladsen.

For alvor ballade

Men havde der ikke været ballade om legepladsen, så blev der det nu. Allerede på det bestyrelsesmøde, hvor stemmerne fra urafstemningen skulle tælles op, var der indløbet de første skriftlige protester. Dels blev der protesteret over, at legepladsudvalget var blevet nedsat under punktet Eventuelt på generalforsamlingen - et punkt, hvor der aldrig træffes bindende beslutninger, dels var der fra flere sider utilfredshed med stemmesedlens udformning i forbindelse med urafstemningen.

På et hurtigt efterfølgende hasteindkaldt møde måtte bestyrelsen tage stilling til yderligere protester fra fire medlemmer, der alle klagede over, at salget af legepladsen var i strid med paragraf 2 i foreningens vedtægter. En paragraf, der opremsede foreningens fælles *formuegoder*, som bestyrelsen ifølge klagerne ikke umiddelbart kunne disponere over.

Bestyrelsen var usikker, men indstillet på, at salget af legepladsen skulle stå ved magt. Vedtægterne måtte ændres.

Ordet *legeplads* skulle fjernes fra paragraf 2, og i stedet for at være et særligt og næsten urørligt formuegode, skulle legepladsen være et ganske almindeligt driftaktiv underlagt bestyrelsens daglige administration. Derfor blev det hurtigt besluttet at indkalde til en ekstraordinær generalforsamling.

Kaotisk generalforsamling

Men havde der været diskussion og kritik af både salget og beslutningsprocessen, så kulminerede hele debatten på den ekstraordinære generalforsamling. Den blev ganske kaotisk og præget af dårlig stemning.

Nu var der dem, der talte for at bevare legepladsen, men samtidig give naboerne brugsretten til læbæltet. Ganske som foreslået og vedtaget i 1913.

Der var andre, der stod fast på, at salget allerede var en realitet, og så var der dem, der kun talte om at overholde formalia i vedtægterne og så øvrigt se tiden an med hensyn til legepladsen. Diverse personer blev lige-rem beskyldt for at agitere med ufine midler.

Og åbenbart var der stor forvirring omkring de afstemninger, der skulle gennemføres. Så stor, at selv tilhængerne af et salg af legepladsen kom til at stemme forkert under afstemningen om vedtægtsændringerne ned det resultat, at de ikke kunne gennemføres.

Herefter meddelte formanden på bestyrelsens vegne, at salget af legepladsen nu måtte betragtes som annulleret. Men så let skulle det ikke gå. Formanden havde gjort regning uden bestyrelsesmedlem Jørgen Ohlsen, der umiddelbart efter til alles overraskelse tog ordet og erklærede sig helt uenig med sine bestyrelseskolleger. Han fastholdt med udgangspunkt i urafstemningen, at beslutningen om salget stod ved magt.

Hermed var der lagt op til en ny heftig debat.

Der blev rettet beskyldninger mod Jørgen Ohlsen for illoyalitet mod bestyrelsen. Men han reagerede skarpt og bekendtgjorde, at der blandt en række unavngivne medlemmer blev agiteret stærkt for en opløsning af foreningen i forbindelse med medlemmernes overgang til selveje.

Pludselig var kampen om legepladsen også blevet en kamp om foreningens overlevelse.

Den ekstraordinære generalforsamling endte i meget dårlig stemning.

På to fronter

Men spørgsmålet om foreningens stilling i forbindelse med overgangen til selveje var ikke helt så enkelt, som Jørgen Ohlsen gav udtryk for. Det med at opløse foreningen i forbindelse med overgangen til selveje var ikke sådan bare lige at gøre.

Foreningens placering under det kommende selveje var år i forvejen blevet diskuteret på det forberedende plan. Allerede i 1912 havde foreningen fået tinglyst en deklaration om, at der ved overgangen til selveje skulle oprettes et vejlag, som alle grundejere i Den Hvide By skulle være medlem af.

Med Jørgen Ohlsens udspil blev der nu arbejdet på to fronter, både i bestyrelsen og blandt medlemmerne.

Modstanderne af legepladsen fastholdt, at salget af området var en realitet. De accepterede ikke, at bestyrelsen i lyset af den ekstraordinære generalforsamling havde annulleret salget. De henviste til den tidligere ekstraordinære generalforsamling og urafstemningen.

Men bestyrelsen stod fast.

Selv da 44 medlemmer - altså et flertal af foreningens medlemmer - underskrev et krav om, at deklarationen på legepladsen fra 1902 øjeblikkeligt skulle ophæves, gav bestyrelsen sig ikke.

Lige så urokkelig var oppositionen. Den overlod sagen til en advokat, der herefter truede bestyrelsen med et sagsanlæg, hvis ikke salget af legepladsen blev gennemført.

Igen skulle bølgene komme til at gå højt.

Sagen viste sig også at være lidt penibel. I kampens hede kom det nemlig frem, at et par bestyrelsesmedlemmer foruden Jørgen Ohlsen havde skrevet under på protestskrivelsen, der var ledsaget af advokatens trussel om sagsanlæg.

De to bestyrelsesmedlemmer erkendte deres underskrift, men følte sig ført bag lyset. De mente, at deres underskrift kun var ment som en tilkendegivelse om ret og rimelighed, og slet ikke var tænkt anvendt som en trussel mod de øvrige bestyrelsesmedlemmer.

Og så var der ellers lagt op til rivegilde i bestyrelsen.

*Selv om næsten halvdelen af de knap 1000 beboere i »Den Hvide By« var børn, kunne de voksne ikke enes om at bruge det fælles areal til det formål, arkitekt Mandrup-Poulsen havde forestillet sig ved tegnebordet, nemlig som legeplads. I stedet måtte børnene klare sig med forældrenes haver, men dem blev der som regel hæget om, så det var ofte kvarterets alléer, der måtte tages i brug, når der skulle spilles bold eller leges røver og sol-dater. Men her kunne ungerne også få problemer. Små børnefødder var ikke velsete, lige efter den ugentlige rivning af fortovene. Også træerne i alléerne var udmærkede til at kravle i, bare »Holms Havelopoliti« ikke så det. Til gengæld var alléerne trafikksikre. Der skulle endnu gå mange år, før bilismen blev optaget i »Ordbog over det danske sprog«. Her er det to småpiger, der hygger sig med løbehjul en sommerdag ud for Søndre Allé 7. Fredeligt ser det ud.
(Foto: Privatfoto)*

Det hasteindkaldte bestyrelsesmøde resulterede i, at Jørgen Ohlsen, der forsvarede advokathenvendelsen til sidst følte sig så forulempet, at han med øjeblikkelig virkning udtrådte af bestyrelsen. De øvrige bestyrelsesmedlemmer afviste advokatens brev, som utidig indblanding i foreningens interne anliggender og iøvrigt klart vedtægtsstridig.

Igen heftig debat

Den gamle sag om legepladsen skulle endnu engang tages under behandling på en ekstraordinær generalforsamling. Her blev bestyrelsen igen afkrævet en redegørelse for sin holdning til salget af den omstridte plads. Men der var intet nyt at hente.

Bestyrelsen fastholdt, at salget var annulleret. Denne gang med henvisning til et juridisk responsum fra foreningens egen advokat.

Advokatens redegørelse fastslog, at bestyrelsen intet vedtægtsstridigt havde foretaget sig på noget tidpunkt. Tværtimod havde bestyrelsen været næsten overforsigtig ved at lade tvivlen om paragraf 2's retsvirkning komme kritikerne til gode ved at lade samtlige medlemmer stemme om en vedtægtsændring.

Med andre ord havde bestyrelsens oprindelige salg af legepladsen på intet tidspunkt været vedtægtsstridigt. Bestyrelsen havde i bedste forningsånd ladet hele sagen komme til demokratisk prøvelse blandt samtlige foreningens medlemmer. Og et flertal af dem havde sagt nej til at ændre vedtægterne og dermed formelt også sagt nej til salget.

Derfor var der intet at bebrejde bestyrelsen, fremgik det af den juridiske redegørelse.

Den lidt uklare, måske lidt spegede konklusion affødte endnu en oplyst diskussion med gensidige beskyldninger fra stridens parter. Men en afstemning blandt de tilstedeværende mandede ud i en lille sejr til bestyrelsen. Der viste sig nemlig nu at være flertal for at bekræfte annulleringen af salget.

Sagt på en anden måde, så fandt flertallet af medlemmerne, at bestyrelsen - på grund af den store usikkerhed om fortolkningen af paragraf 2 - havde handlet korrekt ved at lade medlemmerne selv afgøre sagen.

Helt ny bestyrelse

Men trods den lille sejr havde bestyrelsen fået nok. På den ordinære generalforsamling i august 1914 sagde bestyrelsen farvel, men ikke tak. Ingen ønskede at genopstille. Heller ikke den mangeårige formand Anders Jensen ville fortsætte. Selv ikke efter gentagne opfordringer:

Nej, der er ingen Vej tilbage. Det er umuligt efter de ubeføjede Angreb, jeg har været udsat for. Folk, der aldrig har haft det ringeste mod mig, ser jeg nu vende sig fra mig, naar de møde mig. Men jeg kan ikke anbefale Jørgen Ohlsen, derimod anmoder jeg Medlemmerne om at stemme paa Snedkermester Petersen; jeg modtager absolut ikke Genvalg.

Og flertallet på generalforsamlingen fulgte den afgående formands anbefaling. Snedkermester N. P. Pedersen blev valgt til formand sammen med en helt ny bestyrelse.

Men det var ikke nogen nem sag at holde tungen lige i munden, når der skulle refereres fra de ophedede generalforsamlinger, hvilket også fremgik af det efterfølgende bestyrelsesmøde.

Da forhandlingsprotokollen blev læst op og skulle godkendes, blev det bemærket, at *Bestyrelsen fandt at den var ført ensidigt og partisk, og det vedtages at Forhandlingsprotokollen for Fremtiden skal føres fuldtud loyalt.*

Blandt de nyvalgte til bestyrelsen var også den kontroversielle Jørgen Ohlsen, der ellers i et anbefalet brev til generalforsamlingen havde ind-

Deklaration.

Undersignede Bestyrelse for "Vallby Arbej-
ders Byggeforening" erklærer hermed, at det
Foreningens tilhørende Matrik Nr. 160 af Vallby
under Høbenhavn inden Hættørn og Gavnind.
skat er indlagt som Gymnastik og Legeplads for
følgende Foreningens tilhørende Ejendomme, nem-
lig: Matrik Nr. 2^a, 2^b, 2^c, 2^{aa}, 2^{ab}, 2^{ba}, 2^{bb}
og 2^{ca} - 2^{cb}, alle af Vallby under Høbenhavn. -

Bevilgede Matrik Nr. 160 maa af Byggen
af saavel Ejere og Brøgere af de nævnte Ejendomme
anvendes som nævnt efter Foreningens nærme-
re Anvisning, dog forbeholder Foreningen sig at dis-
ponere over Ejendommen til Byggeselskab med en
Skole, Forarrangings- og Gymnastiksal. Denne Dekla-
ration læses saavel paa den nævnte Ejendomme
som de nævnte Ejendommers Folter, maa ikke
indskrives af Pantebogen inden Løstydde af Fæstehæftet
af de nævnte Ejendommers Ejere til enhver Tid
og Løstydde fra alle Pantebøgerne i de nævnte
Ejendomme. -

Høbenhavn, den 16de August 1902

Formand. *Næstformand.*

Til Vitterlighed

Klaus Nielsen *P. Thomsen*

Bestyrelsesmedlem

Indlægning hos de nævnte Ejendommers ejere
Klaus Nielsen

Læst i den kongelige Landsurvey-samfund og Stadsret

Mandagen d. 18 August 1902

Protokolleret.

Jens Olsen

Deklarationen her omfattede byggeforeningens gymnastik- og legeplads. Den blev efter bestyrelsens forslag på en generalforsamling tinglyst i 1902 - et forslag, bestyrelsen ganske givet få år senere måtte have fortrudt. Deklarationen fastsatte ganske nøje, hvilke formål arealet måtte anvendes til, og den bandt samtidig bestyrelsen til at skaffe sig et flertal blandt foreningens medlemmer, hvis man ønskede at anvende området til andre formål end dem, der var beskrevet i deklARATIONEN. Bestyrelsen skulle udover et flertal sikre sig samtykke fra foreningens panthavere, det vil sige diverse kreditforeninger, banker og finansministeriet. Den iøvrigt på papiret meget demokratiske deklARATION, vedtaget i de allerførste års optimistiske begejstring og tinglyst endnu inden, de 81 huse var bygget og før de økonomiske problemer for alvor meldte sig, skulle blive en hæmsko for den ellers handlekraftige bestyrelse, og samtidig en pestilens for medlemmerne.
(Ill.: Vejlaget Trekantens Arkiv)

stillet sig selv til formandsposten. Men så let gik det altså ikke - han blev kun næstformand.

Han blev iøvrigt på generalforsamlingen spurgt om sin holdning til legepladssagen. Var salget annulleret, eller stod det ved magt. Og minsand-

Den ellers så muntre mand, faktor Henrik Sundstrøm, der var kendt for sit vid og bid i »Trekantens Selskabelige Forening« og en af redaktørerne bag foreningens satiriske blad var også i besiddelse af en god portion stædighed, skulle det vise sig under slaget om legepladsen. Bedst som de fleste troede, at der var skabt fred i sagen, gik Sundstrøm på barrikaderne igen. Han ville have både prisen og fordelingen af jordlodder til legepladsens naboer prøvet ved en domstol. Og han ville ovenikøbet have byggeforeningen til at betale sagsomkostningerne. Men han opgav dog sine planer, da der på generalforsamlingen i november 1915 viste sig at være et betydeligt flertal for at lukke sagen og udskrive skøder til de 13 købere af legepladsen.
(Foto: Privatfoto)

Legeplads eller ej. Leget blev der i Den Hvide By. Her er tiden 1929. Stedet er hjørnet af Nordre Allé og Søndre Allé. Og børnene, der nu har nået pensionsalderen er Gertrud Fossing, Axel Fossing, Richard Læssøe, pigen med den hvide krave er Inger Gøtttsch og Vibeke Fossing.
(Foto: Privatfoto)

ten om ikke Jørgen Ohlsen havde ændret synspunkt. Han meddelte overraskende, at han ikke betragtede legepladsen som solgt, men at han nu agtede at sørge for, at den blev det.

I løbet af det næste år lykkedes det også for den nye bestyrelse at få bragt alle formaliteter i orden. De omkringboende fik meddelelse om, at de kunne begynde at indhegne deres nye havestykker.

Men legepladssagen var næsten som en forbandelse. Bedst som de fleste troede, at der omsider var skabt fred, gik det tidligere bestyrelsesmedlem, Hr. Sundstrøm på barrikaderne igen. Han ville nu have salget prøvet ved en domstol, og han mente samtidig, at det var rimeligt, at foreningen betalte sagsomkostningerne. Og helt overraskende sagde bestyrelsen ja til at bevilge pengene.

Dermed var der igen lagt op til nok en ophedet debat på generalforsamlingen i november 1915. Medlemmerne var åbenbart stadig delt i to lejre. Men ved en afstemning blev det med 37 stemmer mod 26 vedtaget at udstede skøde til køberne af legepladsen. Det skete på trods af Sundstrøms trussel om et sagsanlæg.

Få dage senere, nemlig den 3. december 1915, samtidig med at der blev udstedt skøde på de første huse i foreningen, var skøderne til de 13 købere af legepladsen klar.

Legepladsen var nu endelig solgt

En uge efter opgav H. Sundstrøm sit sagsanlæg, og det skete - som der står i protokollen - med bestyrelsens billigelse.

Omsider var den årelange strid, der var ved at true foreningens eksistens, bilagt.

Julefreden kunne sænke sig over Den Hvide By.

At sagen havde været særdeles pinefuld vidner et udsagn langt senere fra den daværende formand, malermester R. Jensen da også om. I forbindelse med foreningens 40 års jubilæum blev han af "Valbybladet" spurgt, om der var gået nogen storme hen over foreningen. Hertil svarede formanden:

Nu, bagefter kan man slet ikke forstaa, at et Spørgsmaal om Legepladsens Ophævelse var i stand til at sætte Sindene i den Grad i Bevægelse, at der skulde afholdes mangfoldige Generalforsamlingenr, som varede til henad Morgenstunden; nu er alt imidlertid saare godt.

Skøde på eget hus

"Valby Arbejderes Byggeförening" afløses af Grundejerforeningen "Vejlaget Trekanten"

Med salget af legepladsen stod man ved en skillevej. Opløsningen af "Valby Arbejderes Byggeförening" og fuldbyrdselsen af foreningens oprindelige formål, nemlig at *erhverve en Grund i eller ved Valby, at inddele Grunden i passende Parceller, bebygge disse efter en fælles Plan, og administrere Ejendommene indtil de ere overgaaede til Medlemmernes særskilte Ejendom* lå lige om hjørnet.

Så samtidig med at skøderne til legepladsens grund blev udarbejdet, blev også skøderne til medlemmernes ejendomsovertagelser forberedt. Den 1. januar 1916 blev de første 25 af foreningens lejere til ejere. De sidste fulgte efter inden årets udgang, og den 4. marts 1917 blev den afsluttende generalforsamling i "Valby Arbejderes Byggeförening" holdt.

Med skindet på næsen og skøde på lommen var alle herefter medlemmer af "Vejlaget Trekanten".

Men inden det kom så vidt, var der endnu mange slag, der skulle slås.

Overgangen fra fælleseje til selveje skulle i flere henseender blive en nervepirrende affære. Der stod mange penge på spil. De gamle idealer om solidaritet og sammenhold, som havde gennemsyret foreningen, skulle nu stå deres prøve.

Oprør i foreningen

Der havde allerede i 1910 været opræk til, at foreningen skulle overgå til selveje. I hvert fald at man undersøgte, hvad en omprioritering på det tidspunkt ville betyde. Men man blev dengang enige om, at tiderne i almindelighed og finansmarkedet i særdeleshed bestemt ikke var gunstigt. Derfor slog man koldt vand i blodet.

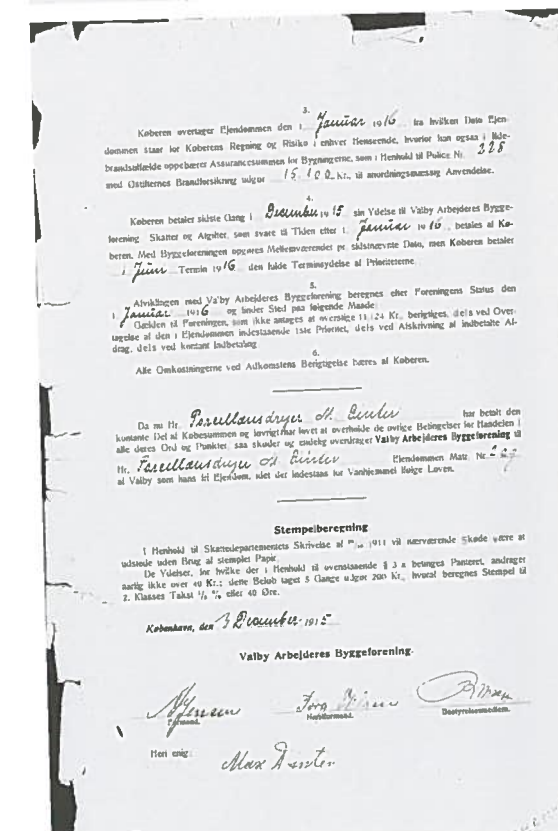
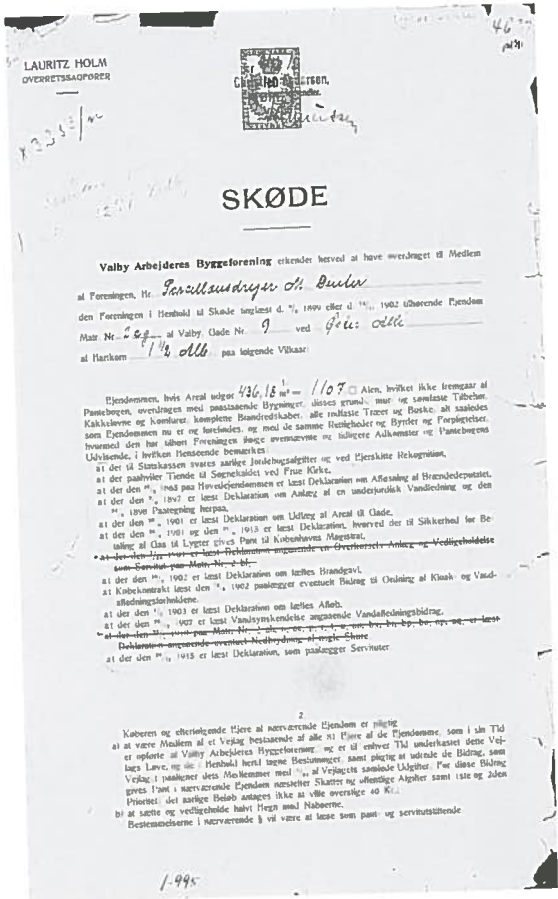
Sagen blev imidlertid fulgt opmærksomt af både medlemmer og bestyrelse. Som nævnt var der allerede i 1912 blevet tinglyst en deklaration om, at foreningen ved overgangen til selveje skulle afløses af et vejlag, som alle grundejere skulle være medlemmer af.

I løbet af 1914 begyndte de ivrigste af medlemmerne igen at røre på sig. Nu måtte der tages alvorligt fat om spørgsmålet - der skulle ikke længere spændes ben for sagen.

Bestyrelsen var aldeles ude af trit med medlemmernes ønsker, mente de, medlemmerne altså.

I juni samme år forlangte ti utålmodige medlemmer at gøre brug af deres lovmæssige ret til at få holdt en ekstraordinær generalforsamling med forslag om, at der blev nedsat et udvalg til at forberede og bringe forslag på en kommende generalforsamling om foreningens overgang til selveje.

Ordføreren for de ti medlemmer, hr. Wolff begrundede i konstante vendinger forslaget:

Porcelænsdrejer Maximilian Dinter var blandt de 25 første af byggeföreningens medlemmer, der blev ejere. Han overtog Østerallé 9 - senere Nordre Allé 9 - den 1. januar 1916. (Ill.: Privateje)

Foreningens Formaal maatte nu siges at være opnaaet, og det var derfor ikke længere nødvendigt at opretholde den og lade en Bestyrelse administrere vore Sager. Vi har ved Tidernes Gunst opsparat en Formue, der er ikke saa lidt større end den, der staar afskrevet i vore Bøger, men vi har ingen Dispositionsret over den; kan f. Ex. ikke benytte den til Sikkerhed for Laan eller benytte den til at faa udgravet Kælder for, hvad flere Medlemmer gerne vilde; Pengene vare baandlagte, men ved Selveje vilde Medlemmerne faa fuld Raadighed over disse, foruden den Tilfredshed der var ved at at være virkelig Ejer.

Bestyrelsen blev i samme åndedrag skarpt kritiseret for ikke at kunne følge med mere, tiden var løbet fra den, den var ikke i kontakt med medlemmerne og den graver ved Leilighed en gammel Paragraf op af de nu ganske forældede Love, naar det passer for den. (...) Der er sivet rygter ud om, at Bestyrelsen agtede at spænde Ben for denne Sag, men dette var meningsløst. Sagen er nu rejst og den skal føres frem; der skal arbejdes med Højtryk og Energi, mente forslagsstillerne.

De understregede, at det absolut ikke var meningen, at noget medlem skulde gaa i Stykker ved denne overgang til selveje, men det måtte være

Ifølge Skattedepartementets Skrivelse af 20' Oktbr. 1911 er dette Dokument ikke stempelpligtigt.

Under Henvisning til tidligere derom førte Forhandlinger og til det paa Valby Arbejderes Byggeforening Generalforsamlinger d. 18' Marts 1914 og 10' Novbr. 1915 vedtagne er der D.D. mellem underskrevne Parter oprettet følgende

K Ø B E K O N T R A K T .

Valby Arbejderes Byggeforening sælger og overdrager og jeg M. Dinter køber det Valby Arbejderes Byggeforening tilhørende Matr. Nr. 1271 af Valby under København med alt rette Tilliggende og Tilhørende og med de samme Rettigheder, Byrder og Forpligtelser, hvormed det har tilhørt Valby Arbejderes Byggeforening, stort efter Udstykningskort af 1915 210m² eller 533 □ Alen for en Købesum af 60 Øre pr. □ Alen.

Købesummen eller 319 Kr. 80 Øre berigtiges derved, at jeg for dens Beløb udsteder Obligation med Pant i det solgte, hvilken Obligation forrentes med 4 % p.a. fra 11' Juni d.A. at regne og kan henstaa uopsigelig fra Ejer til Ejer, indtil der af Valby Arbejderes Byggeforening gives Skøde paa Matr. Nr. 2^{UG} af Valby.

Det bemærkes, at Køberen har tiltraadt Ejendommen, der alt-saa henligger for hans Regning og Risiko, at Køberen betaler alle Skatter og Afgifter af det solgte fra 11' Juni d.A. at regne, og at der paa Matr. Nr. 160 af Valby-- af hvilket det solgte er en Parcel-- den 9' August d.A. er læst Deklaration, ifølge hvilken Deklaration, der først kan slettes efter Udløbet af 1935, der

igegyldigt for de medlemmer, der var i restance, om de betalte 5 % i rente af gælden til foreningen eller til prioritetshaverne direkte.

Og som det også blev anført, burde foreningen ikke spare på den juridiske ekspertise i sagen - for det ville være at spare på *Skillingen* og lade *Daleren* gaa, som et af medlemmerne udtrykte det.

Folk maa ogsaa lære at staa paa deres egne Ben; de stoler for meget paa Foreningen, som de véd er kapitalstærk, mente en anden.

Hidsig debat

Igen måtte medlemmerne og bestyrelsen op at stå. I forvejen var gemytterne i kog omkring den verserende sag om legepladsen.

Formanden og flere medlemmer beklagede Wolff's og de øvrige forsøgsstilleres massive angreb på bestyrelsen.

Samtidig viste der sig en betydelig uenighed i forsamlingen om de foreløbige beregninger over, hvor meget medlemmerne kunne opnå i 1. og 2. prioritet i husene ved en omprioritering.

paa Grunden ikke maa bygges andet end Lysthuus eller saadanne mindre Redskabsskure, som Havedyrkning naevendigger, og Grunden ikke maa benyttes til andet end Have- og Urte dyrkning.

Udgifterne ved Købekontrakten, Skodets og Obligationens Op-
rettelse (Stempeling) og Tinglysning bæres af Køberen.

Ejendommen er ubebygget og ikke ansat til EjendomsSkyld.

Dens Værdi ansættes paa Tro og Love til = Købesummen. *København*
 i Lunde; Agt ikke fejles. København, den 3 December 1915.

København, den 3 December 1915

Jansson
 Kommand
 Torp Ahren
 Postkommand
 Sönn Håber:

Moose Dinter

S K Ø D E .

Og da M. Dinter nu har ^{fulgt} udført Obligation for Købesummen og
løvligt lover at respektere Købekontraktens Bestemmelser, saa
skæder og endelig overdrager Valby Arbejderes Byggeförening ham
herved Matr. Nr. 1271 af Valby under København, idet Foreningen
indestaar for Vanl. jæmel efter Loven.

København, den 3 December 1915.

Valley, Michigan Eng. & Surveying
Trig. & Survey
Academy and Risky & the middle

²⁷ Heri sing

Max Hunter

Fra Stadens Side vides Intet at erindre mod dette Skødes Løsning ved den kgl. Landsover- samt Hof- og Stadsret.

Ejendommen er endnu ikke vurderet til Ejendoms skyld.

Direktoratet for Københavns skattevesen, d. 8 Dec. 1915.

Brook

Gebyr: 25 Øre.

Med generalforsamlingen den 10. november 1915 blev der omsider sat punktum for det seneste års stridigheder om salget af legepladsen og overgangen til selveje. I foreningens regi var alle formalia bragt i orden. Nu kunne juristerne tage fat på det formelle papirarbejde med udskrivningen af skøder på de 25 første ejendomme, der skulle overgå til medlemmerne, og udarbejdelsen af kontrakterne til de 13 medlemmer, der skulle dele den omstridte legeplads. Allerede den 3. december lå de nødvendige papirer klar til underskrift. Maximilian Dinter og tre medlemmer af bestyrelsen med formanden snedker A. Jensen i spidsen satte deres navnetræk på både skødet på ejendommen, Østre Allé 9, og en kontrakt, der sikrede Dinter 210 kvm af legepladsen som tillæg til hans grund på 436 kvm. En ganske pæn haveudvidelse, der kostede porcelænsdrejeren 319,80 kr. Alt til overtagelse knap en måned senere - den 1. januar 1916.

(Vejlaget Trekantens Arkiv)

Formand A. Jensen understregede, at bestyrelsen havde besluttet at anbefale, at alle der ville udtræde af foreningen burde kunne dette. På den måde ville de forskellige interesser blive tilfredsstillet.

Men man burde ikke forhaste sig. Juni termin næste år ville måske være tidspunktet for en omprioritering for de medlemmer, der ønskede det. Og kun en samlet taksation af husene kunne vise, hvor store lån, der kunne opnås.

Medlemmerne skulle også have tid til *at fixe lidt op paa deres Huse*. Og der burde ikke prioriteres højere end lige nødvendigt, f.eks. ikke mere end 150 - 200 kr. højere end gennemsnitsgælden - alle medlemmer skulle stilles *aldeles éns, naar undtages deres Indskud til Foreningen*, understregede formanden.

Han blev støttet af andre, som mente, at foreningen stod sig ved at vente *nogle Aar endnu, for jo mere der afdrages, desmindre bliver Kurstabet*.

Der var desuden endnu et par væsentlige større sager som f.eks. WC-forholdene og afvandingsforholdene, som burde afgøres, inden medlemmerne skiltes, anførte den erfarne tidligere kasserer, P. Nielsen.

Et medlem mente, at selv om en omprioritering ikke nødvendigvis skulle ske nu, ville udvalgets arbejde danne et udmærket grundlag senere. For som det blev udtrykt - *Vi blive alle gamle og vil gerne have nogen Fordele, inden vi dør*.

Anført af Wolff havde der på generalforsamlingen også lydt indirekte anklager mod foreningens mangeårige sagfører, Hansen-Backhaus for at have taget overpriser. Men et medlem mente, at både anklagerne mod bestyrelsen og mod sagføreren var aldeles ubegrundede:

Vor Sagfører har ikke taget mere for sit Arbejde end andre Sagførere vilde have gjort, saa den Kritik var ogsaa uberettiget. Vore Huse vare langt bedre end vi nogensinde havde ventet det; de vilde blive saa skønt et Alderdomshjem man kunde ønske sig, lad derfor de Medlemmer, der mener at føle sig trykket under Foreningens Baand frigøre sig og lad saa os andre fortsætte som hidtil.

Enden på diskussionen blev, at forslaget om nedsættelse af et "Omprioriterings-Udvalg", der skulle undersøge forholdene omkring en omprioritering af husene, enstemmigt blev vedtaget.

Men bestyrelsen lod sig ikke repræsentere i udvalget. Det kritiske stormløb mod bestyrelsen havde været mere end formanden kunne tage og en så alvorlig mistillidserklæring, at han ikke anså det for muligt, at nogen i bestyrelsen kunne lade sig vælge til udvalget.

Færdig efter et år

Udvalget færdiggjorde sit arbejde i løbet af godt et år. På et bestyrelsesmøde i august 1915 kunne udvalget derefter aflevere sin forhandlingsprotokol. Udvalgets formand oplæste og afleverede udvalgets betænkning og beregning over en eventuel omprioritering samt et forslag til vedtagelse for et vejlag.

Beretningen fra "Omprioriterings-Udvalget" blev trykt og uddelt til alle medlemmer.

Også udkastet til lovene for det fremtidige vejlag blev ved samme lejlighed udsendt.

Inden udvalget afgav sin betænkning, havde det ladet foretage en prøvевurdering af tre huse. De blev i gennemsnit vurderet til 18.000 kr.

I disse huse kunne der i snit opnås 8000 kr. i 1. prioritets lån, hvilket langt fra var tilfredsstillende. Både fordi 2. prioritets lånene dermed ville blive større, og også fordi obligationskurserne var langt nede.

Nervøsiteten for den forestående opløsning af foreningen gav sig flere udtryk. Bl. a. ved at 53 medlemmer skriftligt opfordrede bestyrelsen til at

...pstille den tidligere formand, hr. snedker A. Jensen til formandsposten på den kommende generalforsamling i august 1915, da det er bleven os bekendt, at Foreningens nuværende Formand ikke ønsker Genvalg (...) og da der endnu er store Spørgsmaal som Kloak og Prioriterings-spørgsmaal at løse finder vi det heldigst at faa valgt den Mand, som er bedst inde i sagerne.

A. Jensen havde ellers trukket sig som foreningens formand på generalforsamlingen året før i august 1914 i protest mod de ubeføjede Angreb han havde været udsat for i Legeplads-sagen. Og overlod dengang formandsstolen til snedkermester N. P. Pedersen. Selv modtog A. Jensen absolut ikke Genvalg.

Ønsket fra de 53 medlemmer kom alligevel til at gå i opfyldelse. På generalforsamlingen august 1915 lod snedker A. Jensen sig efter megen overtalelse kåre som formand.

Foreningens gradvise opløsning i forbindelse med overgangen til selveje var en kompliceret affære. Musketérprincippet »En for alle og alle for én« skulle holdes lige til det sidste, og det satte både bestyrelser og adskillige advokater på svære regneopgaver, fordi ejendommene var forskelligt prioriteret. Der skulle tages højde for ligelige fordelinger af kurstab/gevinster, andele ved salg af legepladsen, restancer, tab, kloakafgifter etc. Kasseregnskabet her pr. 1. juli 1916 viser i summarisk form lidt om det regnearbejde, bestyrelsen blev sat på for at sikre, at sol og vind blev fordelt lige blandt medlemmerne enkeltvis eller flere ad gangen i månederne frem til den afsluttende generalforsamling den 4. marts 1917. Medlemmerne meldte sig ud af »Valby Arbejderes Byggeforening«, som blev endeligt nedlagt, for at blive selvejere og medlemmer af »Trekantens Vejlag« (Vejlaget Trekantens Arkiv)

INDTÆGT			KASSE-REGNSKAB		UDGIFT	
	Kr.	Øre		Kr.	Øre	
Ejendomsafgift	10303	59	Assurancepræmie	119	81	
Rente fra Medlemmer	49	60	Bankprovision	78	50	
Salg af Kontrakter	0	50	Afgift til Brandvæsenet	314	84	
Afdrag paa Laan til Elektrisk Installation	162	22	Dagrenovation	198	72	
Rente af Samme	24	04	Diverse Udgifter	27	25	
Bankrente	839	64	Reparation af Brandredskaber	443	00	
Vandafgift	8	40	Restgæld til Gaasebæksrenden samt Rente	2609	16	
Hævet i Frederiksberg Bank	12891	81	Kontorleje	152	00	
Overskud ved Opgørelse	300	80	Kontorudgifter	70	15	
Fodtøjslegatet	330	24	Løn til Formand og Kassere	270	00	
Kassebeholdning den 1. Juli 1916	818	05	Natrenovation	505	90	
			Skat	4205	60	
			Skorstensfejer	108	65	
			Kontingent til Vejlaget	530	00	
			Restgæld til forhenv. Nr. 6	545	02	
			Udbetalt Overretssagfører Holms Mandanter	376	85	
			— Sagfører Andersens —	1287	76	
			— Sagfører Backhaus —	593	87	
			— til 4 Medlemmer à 11 Kr.	44	00	
			— til 53 Medlemmer à 200 Kr.	10600	00	
			Tilskud til de 3 Udtraadte (1. Juli 1916)	592	29	
			Ifølge Opgørelse til de 25 Udtraadte (1. Januar 1916)	19	72	
			Kassebeholdning	2036	00	
Balance...	25728	89	Balance...	25728	89	

Opgørelse for 3 udtrædende Medlemmer
den 1. Juli 1916.

	Debet	Kredit
Gæld ifølge Status	33867 33	
Afgift til Kurstab	700 00	
Restgæld til Foreningen	878 75	
Legepladsen	602 39	
Godskrevet Afdrag		10091 27
Overtaget 2 Kreditforeningslaan		13389 81
Tilskud til Kurstab		350 00
At betale til Foreningen		12217 39
Kr.	36148 47	36048 47

Afvikling af Prioriteter for 3 Udtrædende
den 1. Juli 1916.

	Debet	Kredit
Afdrag paa Statslaan	5800 00	
Rente af Statslaan	9 68	
Afdrag paa Partialobligationer	7000 00	
Indbetalt af de Udtrædende		12217 39
Foreningens Tilskud		592 29
Kr.	12809 68	12809 68

Vigtige punkter på dagsordenen

Det lykkedes dog ikke umiddelbart den nye bestyrelse at skabe ro i foreningen.

Legepladssagen ulmede stadig, og presset i selvejerspørgsmålet voksede fortsat. Kritikere beskyldte bestyrelsen for urent trav og *Kaninarbejde*. Der var endda tale om sammensværgelse, mente nogen.

Flere års strid havde sat sig så dybe spor i sammenholdet blandt medlemmerne, at der på den efterfølgende generalforsamling - den 20. februar 1915 - var kampvalg til de ledige bestyrelsesposter. Det var kun lige med nød og næppe, at fire bestyrelsesmedlemmer overlevede.

Men trods den ramsaltede tone blev der arbejdet støt i både bestyrelsen og det vigtige Omprioriteringsudvalg. Og på årets anden ordinære generalforsamling den 21. august 1915 lykkes det under en stor debat at tage nogle af de sidste, men helt afgørende skridt til salget af legepladsen. Samtidig - og nok så vigtigt for foreningens fremtid - var der meddelelser fra Omprioriteringsudvalget.

Generalforsamlingen blev anset af så stor vigtighed, at der til lejligheden var hyret en stenograf med henblik på at sikre et helt korrekt referat af alle indlæg. Derfor blev referatet heller aldrig indført i foreningens ellers præcise protokoller fra den periode. Det blev kun bemærket, at referatet ville blive udsendt og iøvrigt indlemmet i foreningens arkiv. Og her forsvandt det.

Sagen rullede videre, og nu gik det stærkt. Allerede en måneds tid senere, den 18. september, blev der indkaldt til ekstraordinær generalforsamling med henblik på at få vedtaget Forslag om Betingelser for enkelte Medlemmers Udtræden af Foreningen, eventuelt Forslag om Opløsning af Foreningen og endelig Forslag til Vedtægter for et Vejlag.

55 medlemmer mødte op, og for første gang i flere år blev der tale om en rolig generalforsamling. Forslagene var i forvejen sendt rundt til medlemmerne. Nu blev de læst op, diskuteret og med ganske få bemærkninger og på bestyrelsens anbefaling enstemmigt vedtaget.

Beslutningen betød, at medlemmer, der overgik til selveje, frit kunne udtræde mod afvikling af deres gæld i foreningen, overtagelse af l. prioritetslånene i huset samt pligt til at indtræde i Vejlaget, når det blev etableret.

Første medlemmer forlader foreningen

Allerede ugen efter på et bestyrelsesmøde den 26. september 1915 havde de første 25 medlemmer fremsendt andmodning om at udtræde af foreningen.

Samtlige ansøgninger blev imødekommet, og de 25 medlemmers mellemværende med foreningen gjort op.

Afviklingen med "Valby Arbejderes Byggeforening" blev beregnet efter foreningens status den 1. januar 1916.

Foreningen havde på det tidspunkt en prioritetsgæld på 667.444,13 kr., som fordelt på 81 medlemmer blev til en prioritetsgæld pr. medlem på 8.240,05 kr.

I opgørelsen indgik desuden de 25 udtrædende medlemmers andel af gælden til det nye kloakanlæg, Gåsebækrenden. Hertil kom deres andel af udgifterne til gadebelysning, vejanlæg etc.

Ialt opgjordes mellemværendet med foreningen til godt 11.000 kr. for hver af de første 25 udtrædende medlemmer.

Udkast til skøde

På endnu en ekstraordinær generalforsamling den 10. november 1915 tiltræder medlemmerne bestyrelsens udkast til skøde for de udtrædende medlemmer med overtagelse pr. 1. januar 1916.

Også udkastet til villaservitutter på ejendommene blev vedtaget - for ikke, at en enkelt Spekulant skulde finde paa at reise en stor Kasse paa Grunden.

Desuden blev det besluttet at lade Trekantens Vejlag etablere den 1. januar 1916.

På formandens forslag kom den nye overgangsbestyrelse i Vejlaget til at bestå af foreningens hidtidige formand og kasserer samt et medlem af foreningen og to medlemmer, valgt blandt de udtrådte medlemmer.

En måned senere den 3. december 1915 udstedte bestyrelsen så skøderne til de første 25 udtrådte medlemmer.

Herefter var "Valby Arbejderes Byggeforening" ved at være en saga blot.

På den ordinære generalforsamling i februar 1916 afgav formanden beretning om foreningens virksomhed for 2. halvår af 1915.

De udtrådte medlemmer fik - ikke uden protester - lov til at overvære de første punkter på dagsordenen.

Snedkermester Petersen talte på de udtrådte medlemmers vegne og rettede en tak til de Mænd, som i de mange Aar har arbejdet for Foreningen og særlig takkede han Foreningens Formand, Hr. A. Jensen for hans store Arbejde inden for Foreningen, der har bevirket, at Foreningen i økonomisk og i andre Henseender havde klaret sig saa godt.

De udtrådte medlemmer forlod derefter lokalet.

1916 - 1917

Tiden efter generalforsamlingen i februar 1916 blev en overgangsperiode, indtil der blev sat endeligt punktum for "Valby Arbejderes Byggeforening" på en afsluttende generalforsamling, der var fastsat til den 4. marts 1917.

Før generalforsamlingen i 1916 udstedte bestyrelsen skøde til endnu tre medlemmer, som ønskede at udtræde af foreningen.

Tilbage var nu 53 medlemmer.

Samtidig måtte bestyrelsen stadig tage sig af mere dagligdags opgaver som renovation, restancer, udgravning af kældre, vedligeholdelse og hvidtning.

Der var medlemmer, der ønskede at få indlagt elektrisk lys, der blev sendt kranse til afdøde medlemmer eller deres afdøde hustruers begravelser.

Bl. a. lod formanden sin hustru repræsentere foreningen, da han i april 1916 erfarede, at Hr. Grussendorff's hustru var død.

Flere medlemmer ønskede iøvrigt også her tæt på selvejet at sælge deres medlemsret - ofte var det forældre, der ønskede at overdrage medlemsretten til deres børn.

I mange henseender var byggeforeningen i opløsning, og på den ordinære generalforsamling den 22. august 1916 drøftede man indgående fordele og ulemper ved at opløse foreningen helt eller delvis - eller om man skulle udskyde opløsningen og vedtage de nødvendige kontingentforhøjelser.

Efter en kort debat vedtog medlemmerne enstemmigt et forslag om at opløse foreningen.

Stampet 50 Øre.

UDSKRIFT
af
den lgl. Landsrets samt Hof- og Stadsrets
Pantebrotskat
ved
1. Brevskriverkontor.

Aar 1915 den 29de November blev tinglæst saalydende Dokument:

Stampet 1 Kr.

DEKLARATION.

Undertegnede Bestyrelse for „Valby Arbejderes Byggeforening“ som Ejer af Ejendommene Matr. Nr. 24, 25 til 28, 29 til 32, 33 til 36, 37 til 40, 41 til 44, 45 til 48, 49 til 52, 53 til 56, 57 til 60, 61 til 64, 65 til 68, 69 til 72, 73 til 76, 77 til 80, 81 til 84, 85 til 88, 89 til 92, 93 til 96, 97 til 100, 101 til 104, 105 til 108, 109 til 112, 113 til 116, 117 til 120, 121 til 124, 125 til 128, 129 til 132, 133 til 136, 137 til 140, 141 til 144, 145 til 148, 149 til 152, 153 til 156, 157 til 160, 161 til 164, 165 til 168, 169 til 172, 173 til 176, 177 til 180, 181 til 184, 185 til 188, 189 til 192, 193 til 196, 197 til 200, 201 til 204, 205 til 208, 209 til 212, 213 til 216, 217 til 220, 221 til 224, 225 til 228, 229 til 232, 233 til 236, 237 til 240, 241 til 244, 245 til 248, 249 til 252, 253 til 256, 257 til 260, 261 til 264, 265 til 268, 269 til 272, 273 til 276, 277 til 280, 281 til 284, 285 til 288, 289 til 292, 293 til 296, 297 til 300, 301 til 304, 305 til 308, 309 til 312, 313 til 316, 317 til 320, 321 til 324, 325 til 328, 329 til 332, 333 til 336, 337 til 340, 341 til 344, 345 til 348, 349 til 352, 353 til 356, 357 til 360, 361 til 364, 365 til 368, 369 til 372, 373 til 376, 377 til 380, 381 til 384, 385 til 388, 389 til 392, 393 til 396, 397 til 400, 401 til 404, 405 til 408, 409 til 412, 413 til 416, 417 til 420, 421 til 424, 425 til 428, 429 til 432, 433 til 436, 437 til 440, 441 til 444, 445 til 448, 449 til 452, 453 til 456, 457 til 460, 461 til 464, 465 til 468, 469 til 472, 473 til 476, 477 til 480, 481 til 484, 485 til 488, 489 til 492, 493 til 496, 497 til 500, 501 til 504, 505 til 508, 509 til 512, 513 til 516, 517 til 520, 521 til 524, 525 til 528, 529 til 532, 533 til 536, 537 til 540, 541 til 544, 545 til 548, 549 til 552, 553 til 556, 557 til 560, 561 til 564, 565 til 568, 569 til 572, 573 til 576, 577 til 580, 581 til 584, 585 til 588, 589 til 592, 593 til 596, 597 til 600, 601 til 604, 605 til 608, 609 til 612, 613 til 616, 617 til 620, 621 til 624, 625 til 628, 629 til 632, 633 til 636, 637 til 640, 641 til 644, 645 til 648, 649 til 652, 653 til 656, 657 til 660, 661 til 664, 665 til 668, 669 til 672, 673 til 676, 677 til 680, 681 til 684, 685 til 688, 689 til 692, 693 til 696, 697 til 700, 701 til 704, 705 til 708, 709 til 712, 713 til 716, 717 til 720, 721 til 724, 725 til 728, 729 til 732, 733 til 736, 737 til 740, 741 til 744, 745 til 748, 749 til 752, 753 til 756, 757 til 760, 761 til 764, 765 til 768, 769 til 772, 773 til 776, 777 til 780, 781 til 784, 785 til 788, 789 til 792, 793 til 796, 797 til 800, 801 til 804, 805 til 808, 809 til 812, 813 til 816, 817 til 820, 821 til 824, 825 til 828, 829 til 832, 833 til 836, 837 til 840, 841 til 844, 845 til 848, 849 til 852, 853 til 856, 857 til 860, 861 til 864, 865 til 868, 869 til 872, 873 til 876, 877 til 880, 881 til 884, 885 til 888, 889 til 892, 893 til 896, 897 til 900, 901 til 904, 905 til 908, 909 til 912, 913 til 916, 917 til 920, 921 til 924, 925 til 928, 929 til 932, 933 til 936, 937 til 940, 941 til 944, 945 til 948, 949 til 952, 953 til 956, 957 til 960, 961 til 964, 965 til 968, 969 til 972, 973 til 976, 977 til 980, 981 til 984, 985 til 988, 989 til 992, 993 til 996, 997 til 1000, 1001 til 1004, 1005 til 1008, 1009 til 1012, 1013 til 1016, 1017 til 1020, 1021 til 1024, 1025 til 1028, 1029 til 1032, 1033 til 1036, 1037 til 1040, 1041 til 1044, 1045 til 1048, 1049 til 1052, 1053 til 1056, 1057 til 1060, 1061 til 1064, 1065 til 1068, 1069 til 1072, 1073 til 1076, 1077 til 1080, 1081 til 1084, 1085 til 1088, 1089 til 1092, 1093 til 1096, 1097 til 1100, 1101 til 1104, 1105 til 1108, 1109 til 1112, 1113 til 1116, 1117 til 1120, 1121 til 1124, 1125 til 1128, 1129 til 1132, 1133 til 1136, 1137 til 1140, 1141 til 1144, 1145 til 1148, 1149 til 1152, 1153 til 1156, 1157 til 1160, 1161 til 1164, 1165 til 1168, 1169 til 1172, 1173 til 1176, 1177 til 1180, 1181 til 1184, 1185 til 1188, 1189 til 1192, 1193 til 1196, 1197 til 1200, 1201 til 1204, 1205 til 1208, 1209 til 1212, 1213 til 1216, 1217 til 1220, 1221 til 1224, 1225 til 1228, 1229 til 1232, 1233 til 1236, 1237 til 1240, 1241 til 1244, 1245 til 1248, 1249 til 1252, 1253 til 1256, 1257 til 1260, 1261 til 1264, 1265 til 1268, 1269 til 1272, 1273 til 1276, 1277 til 1280, 1281 til 1284, 1285 til 1288, 1289 til 1292, 1293 til 1296, 1297 til 1300, 1301 til 1304, 1305 til 1308, 1309 til 1312, 1313 til 1316, 1317 til 1320, 1321 til 1324, 1325 til 1328, 1329 til 1332, 1333 til 1336, 1337 til 1340, 1341 til 1344, 1345 til 1348, 1349 til 1352, 1353 til 1356, 1357 til 1360, 1361 til 1364, 1365 til 1368, 1369 til 1372, 1373 til 1376, 1377 til 1380, 1381 til 1384, 1385 til 1388, 1389 til 1392, 1393 til 1396, 1397 til 1400, 1401 til 1404, 1405 til 1408, 1409 til 1412, 1413 til 1416, 1417 til 1420, 1421 til 1424, 1425 til 1428, 1429 til 1432, 1433 til 1436, 1437 til 1440, 1441 til 1444, 1445 til 1448, 1449 til 1452, 1453 til 1456, 1457 til 1460, 1461 til 1464, 1465 til 1468, 1469 til 1472, 1473 til 1476, 1477 til 1480, 1481 til 1484, 1485 til 1488, 1489 til 1492, 1493 til 1496, 1497 til 1500, 1501 til 1504, 1505 til 1508, 1509 til 1512, 1513 til 1516, 1517 til 1520, 1521 til 1524, 1525 til 1528, 1529 til 1532, 1533 til 1536, 1537 til 1540, 1541 til 1544, 1545 til 1548, 1549 til 1552, 1553 til 1556, 1557 til 1560, 1561 til 1564, 1565 til 1568, 1569 til 1572, 1573 til 1576, 1577 til 1580, 1581 til 1584, 1585 til 1588, 1589 til 1592, 1593 til 1596, 1597 til 1600, 1601 til 1604, 1605 til 1608, 1609 til 1612, 1613 til 1616, 1617 til 1620, 1621 til 1624, 1625 til 1628, 1629 til 1632, 1633 til 1636, 1637 til 1640, 1641 til 1644, 1645 til 1648, 1649 til 1652, 1653 til 1656, 1657 til 1660, 1661 til 1664, 1665 til 1668, 1669 til 1672, 1673 til 1676, 1677 til 1680, 1681 til 1684, 1685 til 1688, 1689 til 1692, 1693 til 1696, 1697 til 1700, 1701 til 1704, 1705 til 1708, 1709 til 1712, 1713 til 1716, 1717 til 1720, 1721 til 1724, 1725 til 1728, 1729 til 1732, 1733 til 1736, 1737 til 1740, 1741 til 1744, 1745 til 1748, 1749 til 1752, 1753 til 1756, 1757 til 1760, 1761 til 1764, 1765 til 1768, 1769 til 1772, 1773 til 1776, 1777 til 1780, 1781 til 1784, 1785 til 1788, 1789 til 1792, 1793 til 1796, 1797 til 1800, 1801 til 1804, 1805 til 1808, 1809 til 1812, 1813 til 1816, 1817 til 1820, 1821 til 1824, 1825 til 1828, 1829 til 1832, 1833 til 1836, 1837 til 1840, 1841 til 1844, 1845 til 1848, 1849 til 1852, 1853 til 1856, 1857 til 1860, 1861 til 1864, 1865 til 1868, 1869 til 1872, 1873 til 1876, 1877 til 1880, 1881 til 1884, 1885 til 1888, 1889 til 1892, 1893 til 1896, 1897 til 1900, 1901 til 1904, 1905 til 1908, 1909 til 1912, 1913 til 1916, 1917 til 1920, 1921 til 1924, 1925 til 1928, 1929 til 1932, 1933 til 1936, 1937 til 1940, 1941 til 1944, 1945 til 1948, 1949 til 1952, 1953 til 1956, 1957 til 1960, 1961 til 1964, 1965 til 1968, 1969 til 1972, 1973 til 1976, 1977 til 1980, 1981 til 1984, 1985 til 1988, 1989 til 1992, 1993 til 1996, 1997 til 2000, 2001 til 2004, 2005 til 2008, 2009 til 2012, 2013 til 2016, 2017 til 2020, 2021 til 2024, 2025 til 2028, 2029 til 2032, 2033 til 2036, 2037 til 2040, 2041 til 2044, 2045 til 2048, 2049 til 2052, 2053 til 2056, 2057 til 2060, 2061 til 2064, 2065 til 2068, 2069 til 2072, 2073 til 2076, 2077 til 2080, 2081 til 2084, 2085 til 2088, 2089 til 2092, 2093 til 2096, 2097 til 2100, 2101 til 2104, 2105 til 2108, 2109 til 2112, 2113 til 2116, 2117 til 2120, 2121 til 2124, 2125 til 2128, 2129 til 2132, 2133 til 2136, 2137 til 2140, 2141 til 2144, 2145 til 2148, 2149 til 2152, 2153 til 2156, 2157 til 2160, 2161 til 2164, 2165 til 2168, 2169 til 2172, 2173 til 2176, 2177 til 2180, 2181 til 2184, 2185 til 2188, 2189 til 2192, 2193 til 2196, 2197 til 2200, 2201 til 2204, 2205 til 2208, 2209 til 2212, 2213 til 2216, 2217 til 2220, 2221 til 2224, 2225 til 2228, 2229 til 2232, 2233 til 2236, 2237 til 2240, 2241 til 2244, 2245 til 2248, 2249 til 2252, 2253 til 2256, 2257 til 2260, 2261 til 2264, 2265 til 2268, 2269 til 2272, 2273 til 2276, 2277 til 2280, 2281 til 2284, 2285 til 2288, 2289 til 2292, 2293 til 2296, 2297 til 2300, 2301 til 2304, 2305 til 2308, 2309 til 2312, 2313 til 2316, 2317 til 2320, 2321 til 2324, 2325 til 2328, 2329 til 2332, 2333 til 2336, 2337 til 2340, 2341 til 2344, 2345 til 2348, 2349 til 2352, 2353 til 2356, 2357 til 2360, 2361 til 2364, 2365 til 2368, 2369 til 2372, 2373 til 2376, 2377 til 2380, 2381 til 2384, 2385 til 2388, 2389 til 2392, 2393 til 2396, 2397 til 2400, 2401 til 2404, 2405 til 2408, 2409 til 2412, 2413 til 2416, 2417 til 2420, 2421 til 2424, 2425 til 2428, 2429 til 2432, 2433 til 2436, 2437 til 2440, 2441 til 2444, 2445 til 2448, 2449 til 2452, 2453 til 2456, 2457 til 2460, 2461 til 2464, 2465 til 2468, 2469 til 2472, 2473 til 2476, 2477 til 2480, 2481 til 2484, 2485 til 2488, 2489 til 2492, 2493 til 2496, 2497 til 2500, 2501 til 2504, 2505 til 2508, 2509 til 2512, 2513 til 2516, 2517 til 2520, 2521 til 2524, 2525 til 2528, 2529 til 2532, 2533 til 2536, 2537 til 2540, 2541 til 2544, 2545 til 2548, 2549 til 2552, 2553 til 2556, 2557 til 2560, 2561 til 2564, 2565 til 2568, 2569 til 2572, 2573 til 2576, 2577 til 2580, 2581 til 2584, 2585 til 2588, 2589 til 2592, 2593 til 2596, 2597 til 2600, 2601 til 2604, 2605 til 2608, 2609 til 2612, 2613 til 2616, 2617 til 2620, 2621 til 2624, 2625 til 2628, 2629 til 2632, 2633 til 2636, 2637 til 2640, 2641 til 2644, 2645 til 2648, 2649 til 2652, 2653 til 2656, 2657 til 2660, 2661 til 2664, 2665 til 2668, 2669 til 2672, 2673 til 2676, 2677 til 2680, 2681 til 2684, 2685 til 2688, 2689 til 2692, 2693 til 2696, 2697 til 2700, 2701 til 2704, 2705 til 2708, 2709 til 2712, 2713 til 2716, 2717 til 2720, 2721 til 2724, 2725 til 2728, 2729 til 2732, 2733 til 2736, 2737 til 2740, 2741 til 2744, 2745 til 2748, 2749 til 2752, 2753 til 2756, 2757 til 2760, 2761 til 2764, 2765 til 2768, 2769 til 2772, 2773 til 2776, 2777 til 2780, 2781 til 2784, 2785 til 2788, 2789 til 2792, 2793 til 2796, 2797 til 2800, 2801 til 2804, 2805 til 2808, 2809 til 2812, 2813 til 2816, 2817 til 2820, 2821 til 2824, 2825 til 2828, 2829 til 2832, 2833 til 2836, 2837 til 2840, 2841 til 2844, 2845 til 2848, 2849 til 2852, 2853 til 2856, 2857 til 2860, 2861 til 2864, 2865 til 2868, 2869 til 2872, 2873 til 2876, 2877 til 2880, 2881 til 2884, 2885 til 2888, 2889 til 2892, 2893 til 2896, 2897 til 2900, 2901 til 2904, 2905 til 2908, 2909 til 2912, 2913 til 2916, 2917 til 2920, 2921 til 2924, 2925 til 2928, 2929 til 2932, 2933 til 2936, 2937 til 2940, 2941 til 2944, 2945 til 2948, 2949 til 2952, 2953 til 2956, 2957 til 2960, 2961 til 2964, 2965 til 2968, 2969 til 2972, 2973 til 2976, 2977 til 2980, 2981 til 2984, 2985 til 2988, 2989 til 2992, 2993 til 2996, 2997 til 3000, 3001 til 3004, 3005 til 3008, 3009 til 3012, 3013 til 3016, 3017 til 3020, 3021 til 3024, 3025 til 3028, 3029 til 3032, 3033 til 3036, 3037 til 3040, 3041 til 3044, 3045 til 3048, 3049 til 3052, 3053 til 3056, 3057 til 3060, 3061 til 3064, 3065 til 3068, 3069 til 3072, 3073 til 3076, 3077 til 3080, 3081 til 3084, 3085 til 3088, 3089 til 3092, 3093 til 3096, 3097 til 3100, 3101 til 3104, 3105 til 3108, 3109 til 3112, 3113 til 3116, 3117 til 3120, 3121 til 3124, 3125 til 3128, 3129 til 3132, 3133 til 3136, 3137 til 3140, 3141 til 3144, 3145 til 3148, 3149 til 3152, 3153 til 3156, 3157 til 3160, 3161 til 3164, 3165 til 3168, 3169 til 3172, 3173 til 3176, 3177 til 3180, 3181 til 3184, 3185 til 3188, 3189 til 3192, 3193 til 3196, 3197 til 3200, 3201 til 3204, 3205 til 3208, 3209 til 3212, 3213 til 3216, 3217 til 3220, 3221 til 3224, 3225 til 3228, 3229 til 3232, 3233 til 3236, 3237 til 3240, 3241 til 3244, 3245 til 3248, 3249 til 3252, 3253 til 3256, 3257 til 3260, 3261 til 3264, 3265 til 3268, 3269 til 3272, 3273 til 3276, 3277 til 3280, 3281 til 3284, 3285 til 3288, 3289 til 3292, 3293 til 3296, 3297 til 3300, 3301 til 3304, 3305 til 3308, 3309 til 3312, 3313 til 3316, 3317 til 3320, 3321 til 3324, 3325 til 3328, 3329 til 3332, 3333 til 3336, 3337 til 3340, 3341 til 3344, 3345 til 3348, 3349 til 3352, 3353 til 3356, 3357 til 3360, 3361 til 3364, 3365 til 3368, 3369 til 3372, 3373 til 3376, 3377 til 3380, 3381 til 3384, 3385 til 3388, 3389 til 3392, 3393 til 3396, 3397 til 3400, 3401 til 3404, 3405 til 3408, 3409 til 3412, 3413 til 3416, 3417 til 3420, 3421 til 3424, 3425 til 3428, 3429 til 3432, 3433 til 3436, 3437 til 3440, 3441 til 3444, 3445 til 3448, 3449 til 3452, 3453 til 3456, 3457 til 3460, 3461 til 3464, 3465 til 3468, 3469 til 3472, 3473 til 3476, 3477 til 3480, 3481 til 3484, 3485 til 3488, 3489 til 3492, 3493 til 3496, 3497 til 3500, 3501 til 3504, 3505 til 3508, 3509 til 3512, 3513 til 3516, 3517 til 3520, 3521 til 3524, 3525 til 3528, 3529 til 3532, 3533 til 3536, 3537 til 3540, 3541 til 3544, 3545 til 3548, 3549 til 3552, 3553 til 3556, 3557 til 3560, 3561 til 3564, 3565 til 3568, 3569 til 3572, 3573 til 3576, 3577 til 3580, 3581 til 3584, 3585 til 3588, 3589 til 3592, 3593 til 3596, 3597 til 3600, 3601 til 3604, 3605 til 3608, 3609 til 3612, 3613 til 3616, 3617 til 3620, 3621 til 3624, 3625 til 3628, 3629 til 3632, 3633 til 3636, 3637 til 3640, 3641 til 3644, 3645 til 3648, 3649 til 3652, 3653 til 3656, 3657 til 3660, 3661 til 3664, 3665 til 3668, 3669 til 3672, 3673 til 3676, 3677 til 3680, 3681 til 3684, 3685 til 3688, 3689 til 3692, 3693 til 3696, 3697 til 3700, 3701 til 3704, 3705 til 3708, 3709 til 3712, 3713 til 3716, 3717 til 3720, 3721 til 3724, 3725 til 3728, 3729 til 3732, 3733 til 3736, 3737 til 3740, 3741 til 3744, 3745 til 3748, 3749 til 3752, 3753 til 3756, 3757 til 3760, 3761 til 3764, 376

Sagførere i kø

Det stod derefter medlemmerne frit for, hvilken sagfører de ville benytte sig af i forbindelse med omprioriteringen. Og sagførerne meldte sig hurtigt på banen.

Foreningens tidligere "husadvokat", Hansen-Backhaus tilbød at udføre de med Omprioriteringen nødvendige Forretninger for 35 Kr. pr. Hus, muligvis mindre og vilde sætte al Kraft ind paa at Omprioriteringen kunde være afsluttet indenfor et Tidsrum af 3 Maaneder.

Formanden kunne også oplyse om, at foreningens nuværende juridiske rådgiver, sagfører Holm havde meddelt, at seks navngivne medlemmer havde antaget ham til deres sagfører ved omprioriteringen. Medens Cand.jur. Andersen fremmødte som Repræsentant for Sagfører E. Jørgensen med Tilbud om sin Assistance ved Omprioritering, som han var villig til at udføre for samme Betaling, som det laveste Tilbud, der vilde fremkomme og meddelte samtidig, at der allerede var nogle Medlemmer, der havde henvendt sig til ham.

I september 1916 underskrev bestyrelsen så endeligt skøderne til de resterende 53 medlemmer.

For at der ikke skulle kunne sættes en finger på dens arbejde, foretog bestyrelsen en sindrig opgørelse over udligning af kurstab medlemmerne imellem.

Regnestykket var særdeles vanskeligt som følge af husenes uens prioritering, hvilket fik næstformanden, Hr. Sundstrøm til på generalforsamlingen at udtale, at skøndt der fra Foreningens første Dage havde været store Uligheder blandt Medlemmerne, f. Ex. Husenes betydelige Værdiforskel, Grundenes forskellige Størrelser og mere, havde der aldrig blandt Medlemmerne været ringeste Misfornøjelse eller Misundelse tilstede, og derfor vilde den ringe forskel, som der muligvis kunde fremkomme nu ved den endelige Fordeling og Afslutning blive saa ringe, at det absolut ikke maatte eller kunne blive den fjerneste Grund til Misfornøjelse eller Uretfærdighedsfølelse blandt Medlemmerne.

Det blev derefter overladt til bestyrelsen at ordne sagen på bedste måde.

Endelig tilbød hr. Sundstrøm at opbevare foreningens arkivalier, hvis der ikke var andre, der ville.

Afsluttende generalforsamling

Om sider oprandt den sidste og afsluttende generalforsamling den 4. marts 1917, hvor medlemmerne skulle skilles efter knap 20 års kamp på godt og ondt.

Generalforsamlingen blev afholdt i Korups Have, hvor formanden afgav beretning om, hvordan opløsningen af foreningen nu var sket på "de bedste vilkår for medlemmerne".

Et forslag om at lade regnskabet revidere af Revisionsbanken blev nedstemt.

Et stort flertal mente nemlig, at det var smukkeste om medlemmerne ved dette sidste Regnskab viste Formanden og Revisorerne den samme Tillid som førhen, og foreningens revisor, medlem hr. Hvedsteen udtalte, at det ikke var noget misundelsesværdigt Arbejde paany at gennemgaa hele Regnskabet, som derefter blev enstemmigt godkendt.

Formanden meddelte derefter, at foreningens løsøre - borde, stole osv. - ville blive solgt ved en auktion på kontoret søndag den 18. marts kl. 10. Hvorimod foreningens pengeskab ville blive benyttet til opbevaring af foreningens arkiv.

Forsamlingen vedtog i den forbindelse at tage imod hr. Sundstrøms tilbud om at opbevare arkivet - vederlagsfrit.

Faktor Henrik Sundstrøm, der havde været vred og truet med retssag i forbindelse med salget af legepladsen, havde på generalforsamlingen i efteråret 1916 - den sidste ordinære - forsonet sig med tanken, og sagde, at selv om der var forskel på husenes og grundenes værdi, så måtte den ringe forskel ikke give anledning til misfornøjelse eller misundelse blandt medlemmerne. Og så tilbød hr. Sundstrøm ovenikøbet at opbevare foreningens arkivalier for eftertiden.
(Foto: Privatfoto)

Før sidste punkt på dagsordenen - foreningens opløsning - gav dirigenten ordet til næstformanden. Hr. Sundstrøm takkede først medlemmerne for den tillid, de viste ham ved at overlade pengeskabet med arkiv til hans omsorg; hvorefter han i et kort Resumé gennemgik Foreningens Levned og sluttede i bevægede, men velmente Ord med en varm Tak til Formanden for hans Støtte og dygtige Ledelse, som nu til Slut havde bragt Foreningen i god og sikker Havn.

Han sluttede sin Tale med at overrække en smukt udført Adresse fulgt af et Sølvbæger med 440 Kroner i Guld og Sølv som en Erkendtligheds Gave fra samtlige 50 Medlemmer.

Efter langvarige Leveraab for Formanden takkede denne bevæget for den smukke Erindringsgave.

Og da dagsordenen dermed var udtømt kunne dirigenten erklære "Valby Arbejderes Byggeforening" for ophævet!

På den efterfølgende auktion over foreningens effekter indkom der 67,72 kr. Og ved regnskabets endelige afslutning var der en restoverskuds-sum på 1979,02 kr., som blev fordelt med 37,34 kr. til hvert af de resterende 53 medlemmer.

Desuden var der et rentebeløb til rest fra banken på 3729 kr., som blev overgivet til Valby Fritidshjem.

"Valby Arbejderes Byggeforening" tilhørte nu fortiden. Og det blev markeret med disse allersidste ord i protokollen:

Som et sidste Farvel skal her til Slut da udtales et oprigtigt Ønske om, at det Haab der ved Foreningens Fremkomst saa smukt udtrykkes i dens Devise virkelig maa gaa i opfyldelse, saaledes at alle dens Medlemmer vil kunne erkende, at dens Virken for dem var til Lykke, Held og Velsignelse!

Trekantens Vejlag i gang

Afløseren "Vejlaget Trekanten" holdt generalforsamling samme dag. Her blev en ny bestyrelse valgt. Og arbejdet kunne gå videre, men det skulle vise sig at blive under store økonomiske vanskeligheder.

Kontingentet det første halvår blev fastsat til 10 kr. halvårligt. Men det var langt fra nok.

Hertil kom, at overgangen til selveje havde spændt mange medlemmers økonomi til bristepunktet. Og det blev meget mærkbart for vejlaget, der i de første år måtte slås med betydelig medlemsrestancer.

De mange og store udgifter til gadebelysning, reparation af vandledninger, flisebelægning og nye kloakledninger og ikke mindst hvidtningen af husene slog ganske enkelt bunden ud af foreningens kasse.

Der måtte dels udskrives ekstrakontingenter på 25 kr. i flere omgange, dels indhentes en ny kassekredit i Frederiksberg Bank.

Da man gjorde status i 1921, stod foreningen med en gæld på 3609,75 kr.

I 1924 var gælden bragt ned til 2862,11 kr. Og i 1925 var der rettet op på underskuddet, og foreningen kunne udvise en formue på 1073,98 kr.

Selvejerne i de gamle arbejderforeningshuse var ved at blive kapitalister. Husene var allerede dengang eftertragtede. Og der skulle såmænd ikke gå lang tid efter at husene var overgået til selveje, før de to første var solgt.

Det skete allerede i 1916, og begge blev handlet for omkring 16.500 kr. I 1918 blev der solgt yderligere syv huse for 20.500 kr. i gennemsnit, i 1919 lå salgsprisen på 28.300 kr. og i 1920 var den steget til 31.800 kr. i gennemsnit.

Det sidste regnskab og den sidste generalforsamlingsdagsorden i »Valby Arbejderes Byggeforening«s knap 19-årige historie. Søndag den 4. marts 1917 i »Korups Have« blev foreningen opløst. Og under mødet fik bevægelsen, ja, tårerne frit løb. Hr. Sundstrøm takkede for den tillid, der var vist ham ved at overlade foreningens pengeskab med arkiv i hans varetægt. Herefter gennemgik han foreningens historie og rundede rørt sit indlæg af med en varm tak til formanden, snedker A. Jensen, for hans »støtte og dygtige ledelse, der nu havde bragt foreningen i sikker havn«. – Glemte var, at Sundstrøm et par år tidligere havde været med til at vælte den samme formand under slaget om legepladsen. Sundstrøm kan siges at have efterlevet det gamle ord om, at det er menneskeligt at fejle, men guddommeligt at tilgive. Han sluttede med »at overrække en smukt udført adresse fulgt af et sølvbæger med 440 kroner i guld og sølv som en erkendtligheds-gave fra samtlige de sidste 50 medlemmer af den gamle arbejderbyggeforening. Sammenholdet havde gjort dem formuende«.

(Ill.: Vejlaget Trekantens Arkiv)

I 1991 var der kaos på de gamle alléer i »Den Hvide By«, da en stor del af husejerne sagde ja til et tilbud fra den kommunale fjernvarmeforsyning. Kørebaner og fortove måtte graves op for at give plads til det omfattende ledningsnet, som i princippet er ført frem til alle kvarterets ejendomme. Der er dog stadig beboere, der luner sig ved oliefyr eller gasvarme. Endelig er der enkelte husejere, der får en del af varmtvandsforbruget dækket af solenergi. – Ligeså kaotisk som ved fjernvarmeinstallationerne har der formentlig set ud, da området langt tidligere og under store økonomiske trængsler af Københavns Magistrat i blev tvunget til at udbygge og tilslutte sig et nyt moderne offentligt kloakanlæg, der trods mange problemer også gav mulighed for at modernisere toiletforholdene i kvarteret. Nederst en bygningsattest fra 1922 på »Installation af w.c. i tre etager og opsætning af en kvist på Søndre Alle 3.« Spørgsmålet for en nysgerrig eftertid må være, hvordan et w.c. i tre etager egentlig ser ud.... (Ill.: Privatfoto og Vejlaget Trekantens Arkiv)

14. KAPITEL

Under forandring

Teknologiske landvindinger og individuelle behov

Den gamle humorist, tegner og skuespiller Storm P. var gammel Vigerslev-dreng og havde sin gang i Valby - både i forbindelse med arbejde på Nordisk Film og under sine daglige spadsereture, hvor han hentede inspiration til sine finurlige, satiriske tekster og tegninger til tidens aviser. Måske har han under en tur ud ad Valby Langgade ladet sig inspirere til den tænksomt underfundige vagabondbemærkning: - Forandring afveksler.

Den lune københavnner har formentlig ment, at forandring ikke nødvendigvis fryder. Men som han også udtrykte det i en tekst til en af sine mange Storm P. Opfindelser, så kan en ny dippedut være praktisk, hvis man ellers ved, hvad den skal bruges til.

Denne besindige holdning til forandringer i retning af det praktiske har præget udviklingen i Den Hvide By. Her har ændringerne af husenes indretning og havernes udseende stort set været foretaget af nyttige hensyn. Set i et historisk perspektiv har kvarteret aldrig været blandt de første med det nyeste, men heller aldrig blandt de sidste med det bedste.

De teknologiske landvindinger som elektricitet og vandklosetter begyndte for alvor at vinde indpas i boligbyggeriet i Danmark kort efter, at de hvide huse var taget i brug. Men der skulle dog gå adskillige år, før de nye praktiske installationer vandt indpas i det nye kvarter.

Individuelle behov

Derimod skulle der ikke gå lang tid, før beboerne begyndte at indrette sig individuelt. Alt efter behov og økonomi. Den gamle byggeføre

BYGNINGSATTEST

At det af *Hr. Ing. Reinhold Jensen & Nicolaisen*
for *Hr. Morten Pedersen* :

som færdigt anmeldte Bygningsarbejde vedrørende

E J E N D O M M E N

Matr. Nr. 2 A af Valby Søndre Alle 3
Næsting

*Installation af W.C. i 3 Etager og
Opsætning af en Kvist*

er lovligt tilendebragt og kan tages i Brug, bevidnes herved.

København 1922

KR: 30,00

BETALT d. 15. Juli 1922

Rindum

Bygningsinspektør

KØBENHAVN.

d. 15. Juli 1922

M. Rindum

BYGNINGSINSPEKTØR

Bygningsinspektør
Adm. L. Nr. 3122
M: 3122

nings protokoller vidner om en næsten ubrudt strøm af byggeaktiviteter og haveomlægninger.

En række af de tidligste ændringer blev gennemført i samarbejde med kvarterets arkitekt Mandrup-Poulsen.

Der blev ændret på tagkonstruktioner, der blev gravet kældre ud, væltet skillevægge, etableret kviste, tilføjet altaner, anlagt verandaer, lavet havepavilloner, opsat skure, etableret toiletter og med årene indlagt centralvarme, indrettet badeværelse og bygget garager.

Men da der var tale om meget forskellige behov hos beboerne, kom ændringerne til næsten at finde sted fra hus til hus og med meget forskellige tidsintervaller.

Et eksempel kan imidlertid være Søndre Allé 27, hvor foreningens foregangsmand, fyrbøder P. Nielsen boede indtil sin død i 1927.

Han søgte i 1910 bestyrelsen om tilladelse til at opføre et skur - en ansgning, der blev imødekommet.

Herefter gik der en række år, hvor Nielsen ikke rigtig foretog sig noget på ejendommen.

Han var for eksempel særdeles tilbageholdende, da spørgsmålet om installation af elektricitet for alvor begyndte at presse sig på. Han fandt den nymodens energikilde for dyr, og så frygtede han, at jernbanen nede i baghaven kunne *lave ravage med strømmen*, som han udtrykte det.

Men i 1922 slog han til med en modernisering - som mange andre husejere det år som følge af forbedrede kloakforhold - og fik installeret vandklosetter på alle tre etager.

De nye toilettrum blev indrettet "med vægge af 8 cm Cementplader" og tagetagen udbygget med en 4 Meter bred Kvist i Gavlen af Bindingsværk, beklædt med Zink. Herefter var det muligt at stå op på toiletterne i alle tre etager.

Vedrørende Lægning af elektriske Forsyningsledninger m.v.

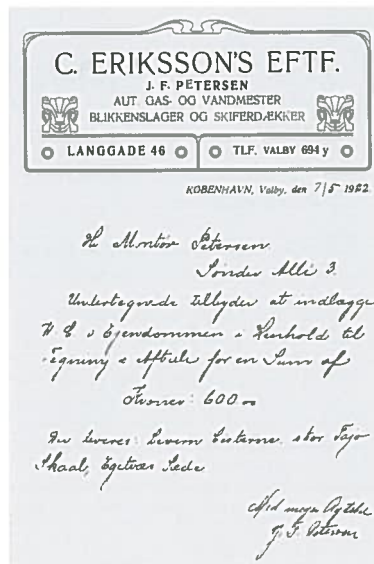
Alle Udgifter ved eventuel Flytning af Telefonledninger o.l. samt ved eventuel senere Omlægning af de heromhandlede Forsyningsledninger paa Grund af Ændringer i Vejanlægget maa afholdes af Deklarationsudstederen efter Regning fra Belysningsvæsnet. - Belysningsvæsnet paatager sig intet Ansvar for rettidig Flytning af Telefonledningerne o.l.

Paa de Strækninger, ad hvilke Belysningsvæsnets Luftledninger til Forsyning af Ejendomme eller Gadebelysning føres i private Vejarealer, maa ikke forefindes Radio-Antenner eller andre private Svagstrømsledninger, der krydser eller føres i Nærheden af Ledningerne. Eventuelt eksisterende Antenner m.v. maa af Deklarationsudstederen foranlediges flyttet, forinden Belysningsvæsnets Ledninger lægges. Udgifterne herved er Belysningsvæsnet uvedkommende. - Saaframt Belysningsvæsnet maatte konstatere, at der, efter at Belysningsvæsnets Ledninger er lagt, er blevet anbragt Antenner m.v., og disse ikke foranlediges fjernet af Deklarationsudstederen efter derom sket Henvendelse fra Belysningsvæsnet, forbeholder dette sig Ret til selv at fjerne Antennerne m.v. - Alle Udgifter herved maa da afholdes af Deklarationsudstederen efter Regning fra Belysningsvæsnet.

Deklarationsudstederen er pligtig til at holde Træer og Buske, der befinder sig i eller plantes i Nærheden af Ledningerne, saaledes beskaaret, at der findes et frit Rum paa mindst 1 m Bredde omkring Ledningerne. Saaframt dette ikke overholdes, og en Beskæring ikke foretages efter sket Henvendelse herom fra Belysningsvæsnet, forbeholder dette sig Ret til selv at lade Beskæringen udføre. De hermed forbundne Udgifter maa da afholdes af Deklarationsudstederen efter Regning fra Belysningsvæsnet.

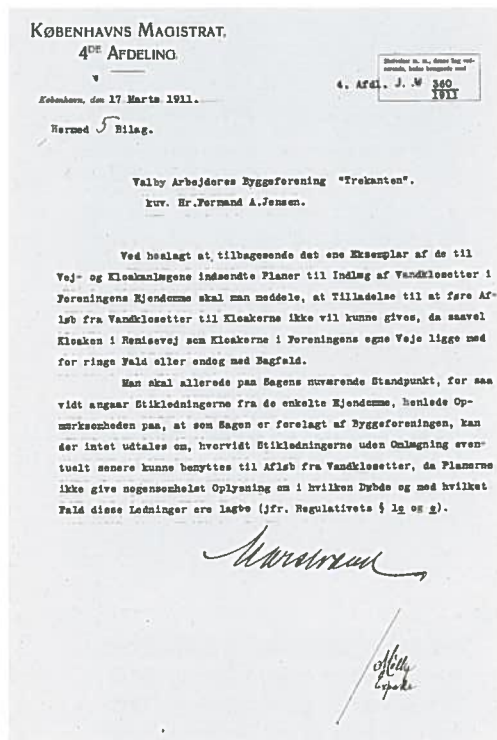
Eventuel fornøden skriftlig Tilladelse fra Vejejerne til Anbringelse af de nødvendige Master med tilhørende Ledninger i private Vejarealer maa fremskaffes af Deklarationsudstederen.

Fra Vekselstrøms-Forsyningsledninger, der maatte blive lagt som 2-Leader Ledninger, vil der ikke kunne ske Forsyning til trefasede Motorer.

Det kostede 600 kroner at få installeret w.c.'er på de tre etager i Søndre Allé 3. Men så var det også med Leverm Cisterner, Tajo Skåle og intet ringere end egetræssæder. Og meget tyder på, at mange benyttede det omfattende kloakeringsarbejde til at få etableret vandklosetter. Der skulle dog gå henved 10 år, før alle de hvide huse havde fået moderne klosetter. Tilsyneladende havde magistraten ikke megen fidus til de nye anlæg. Først i 1932 blev der givet tilladelse til at fjerne de gårdlokummer, der havde skullet fungere som reservelatriner, hvis de nye w.c.'er og kloaksystemet skulle svigte. (Ill.: Vejlaget Trekantens Arkiv)

Selv om de første beboere i »Den Hvide By« havde fået installeret elektricitet i 1911, blev gaslamperne på alleerne først afløst af elektrisk gadebelysning i 1921. Den blev i 1933 omlagt og udvidet, og i den forbindelse maled bureaukratiets papirmølle nok engang med nye krav til husejerne, der skulle passe godt på, at træer, buske og andet grønt ikke kom i karambolage med belysningsvæsnets ledninger. Brevet er holdt i en arrogant tone. Belysningsvæsnet kan åbenbart fjerne alle hindringer, som telefonledninger, radioantener og mange andre ting for husejerens regning. Få år senere nynnede hele Danmark med på visen »Ih, hvor er det kommunalt«. (Vejlaget Trekantens Arkiv)

Som det fremgår af denne skrivelse havde »Valby Arbejders Byggeförening« så tidligt som i 1911 undersøgt mulighederne for at få installeret vandklosetter i foreningens 81 ejendomme, men Københavns Magistrat sagde nej på grund af kapaciteten, specielt dybden og faldet, i det oprindelige kloakanlæg, (Vejlaget Trekantens Arkiv)

Sundhedskommissionen fritog fyrbøder Nielsen for *Anbringelse af Aftræksrør fra de 3 Vandklosetrum* på betingelse af, at der i hvert vindue blev indsat en mindst 10 x 35 cm stor Glasjalousiventil. Og ikke som der først var ansøgt om en roterende Zinkventil.

Dog kunne Sundhedskommissionen ikke imødekomme den ansøgte *Fritagelse for Anbringelse af Gaardlatrin*.

To år senere fik fyrbøderen installeret bad ved at tage en bid af den tilstødende stue og udvide wc-rummet.

Efter Nielsens død fik de nye ejere i 1934 gravet husets kælder ud. I 1950 søgte ejerne om tilladelse til at bevare et lysthus, der tilsyneladende var opført uden tilladelse. På Magistratens foranledning stiles ansøgningen til Ministeriet For Offentlige Arbejder, Generaldirektoratet for Statsbanerne, der stod som den formelle ejer af den del af haven, hvor jernbanen tidligere løb. Generaldirektoratet sagde ja, men på *betingelse af, at lysthuset fjernes på ejerens bekostning, når som helst Magistraten måtte forlange det*.

I 1958 blev der givet tilladelse til at opføre en trægarage på den gamle fyrbøders ejendom.

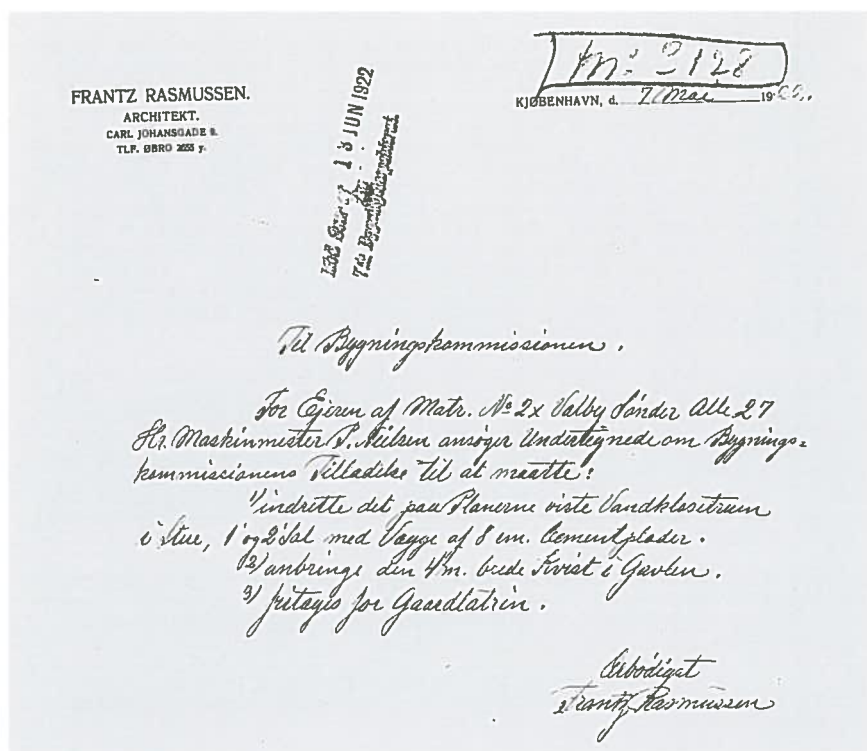
I nabohuset i den anden ende fik ejeren i 1933 iøvrigt tilladelse til at hæve gavlen ved at opmure den til halvvalm og fik dermed mulighed for at indrette endnu et værelse i tagetagen. Derfor kan der dér – og i enkelte andre bygninger – ses to forskellige afslutninger på tagkonstruktionen i gavlene på det samme hus.

Kælderudgravninger

Mens der altså først blev udgravet kælder i fyrbøder Nielsens hus i 1934, så fik de fleste af kvarterets huse kældre i løbet af de første 30 år, mens der fortsat er enkelte huse uden kælderetage.

De første udgravninger fandt sted fra omkring 1902. Det år blev der efter flere ansøgninger om at måtte indrette kælder - holdt et medlemsmøde.

Bestyrelsen mente nemlig, at det nok ville være en god idé at søge om myndighedernes tilladelse først:

Den gamle hædersmand, fyrbøder – eller som han senere blev betegnet – maskinmester Peter Nielsen, der i forhold til byggeföreningen førte en tilbagetrukket tilværelse efter hustruens tidlige død og sine egne langvarige sygdomsperioder og alvorlige økonomiske problemer, meldte sig i 1922 i køen til et moderne toilet. Han satte en arkitekt på opgaven, der i forbindelse med moderniseringen på Nielsens vegne også søgte om tilladelse til at bygge en fire meter bred kvist i gavlen. Tilladelsen blev givet. Derimod fik han – som alle andre det år – afslag på sin tredje ansøgning, nemlig om at måtte fjerne gårdlatrinet. Det måtte ligesom andre steder pænt blive stående som museum til 1932. (Vejlaget Trekantens Arkiv)

KØBENHAVNS BELYSNINGSVÆSEN.
Elektricitetsværkets Ingeniørkontor.
Vognmagergade 8, II.
Telef. No. 7990.

København K., den 21. Juli 1921.

Skrivelse m. m., denne Sag ved-
rørende, bodes betegnet med:
J. N. E. 29.

Til

Byggeforeningen "Trekantens Vejlag",

Hr. Formand A. Jensen,

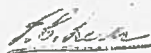
Østre Alle 8.

I Henhold til Magistratens Resolution af 25. Juni
d.A. vil Gasbelysningen i Søndre Alle, Vestre Alle
og Østre Alle

- hvortil Udgifterne afholdes af Dem - blive ændret
til elektrisk Belysning i de nærmeste Dage.

Den aarlige Lampeafgift bliver uforandret.

Ærbødigt

Efter Konference med Architekten vilde Formanden anbefale, at man ansøgte om Tilladelse til Vaskekældre i de 9 Eiendomme, hvor saadanne vare forlangte af Medlemmerne, da man derved vilde undgaa senere Ubehageligheder fra Autoriteternes Side; de dermed forbundne Udgifter paa-
lignes vedkommende Medlemmer.

Saaledes ansøgte Mandrup-Poulsen på flere beboeres vegne Bygningskommissionen om tilladelse til at opsætte vaskekedel i kælderrum og om nødvendigt at lave en kælderudgang til gården. Og kommissionen imødekam ansøgningerne.

Nyt lys over kvarteret

Opindeligt var der gasbelysning i Trekanten. Men i 1909 var der ført elektricitet frem til kvarteret, og i den forbindelse fik foreningen tilsendt tilbud og betingelser fra kommunens elektricitetsværk. Heraf fremgik det, at det for hvert hus ville koste ca. 300 kr. at få indlagt elektricitet. Tilslutningsafgiften ville kunne afdrages over fem år.

Tilbuddet blev fremlagt på et medlemsmøde i april 1909, men medlemmerne var ikke umiddelbart særligt interesserede.

Hr. Jensen mente, at målerlejen på 6 kr. var alt for høj, og den tidligere kasserer P. Nielsen ville som nævnt vide, hvorvidt rystelserne fra jernbanen havde indflydelse på lamperne.

R. Jensen mente, at spørgsmålet om elektricitet skulle udskydes. Det ville blive for dyr en belysning, og han havde set en regning på strøm for et par ganske enkelte lamper på 18 kr. for et kvartal...

Andre mente, at man måtte følge med tiden og slet ikke havde råd til at lade være. Bl.a. fordi konkurrerende udlejere indlagde lys, og så måtte man også gøre det i foreningen og ikke alle tider komme daskende bag efter.

Derefter skulle de medlemmer, der ønskede elektricitet indtegne sig på en liste senest to dage efter.

23 meldte sig som de første, men kommunen forlangte en deklaration underskrevet med oprykkende panteret, før den gik med til at indlægge elektricitet. Også denne forhindring blev løst ved bestyrelsens mellemkomst og husejernes underskrift.

Her bekræfter Københavns Belysningsvæsen den 21. juli 1921, at man har imødekommet vejlagets ansøgning om omlægning af alléernes gasbelysning til elektricitet. Udgifterne til nedtagning af gaslygterne og opsætning af de elektriske lamper skulle ske for vejlagets regning, mens betalingen for forbruget - lampeafgiften - ville være uændret. Det skyldtes, at der var en væsentlig økonomisk interesse for kommunen i at få ændret belysningen fra gas til el for at få udnyttet kapaciteten på de investeringstunge elværker.

(Vejlaget Trekantens Arkiv)

I 1913 fik yderligere 20 medlemmer indlagt elektricitet, og derefter fulgte resten efter i løbet af de følgende år.

På alléerne blev gaslamperne først afløst af elektrisk gadebelysning i 1921. Magistraten meddelte, at der ville blive opsat standere til elektrisk gadebelysning, og at betalingen ville blive den samme som for gaslygterne.

Henvendelsen fra Magistraten fik iøvrigt bestyrelsen til at overveje at flytte lamperne. Men det blev ved overvejelserne.

Installationerne ville alene koste 3600 Kr., hvis vi skulle have Lamper midt ad Kørebanen, saa det blev vist klogest at blive ved det gamle.

Først i 1933 blev gadebelysningen ændret, så lamperne kom til at hænge over midten af alléerne.

Der blev samtidig opsat en ekstra lampe, så der nu var seks lamper til at lyse kvarteret op. Men de behøvede ikke at lyse lige meget, så derfor foreslog formanden, at de 3 Hjørnelamper bliver Helnatslamper, og de 3 øvrige Halvnatslamper. Herved vil Omkostningerne til Belysningen ikke blive større end den sædvanlige.

Slut med at gå i gården

Helt frem til omkring 1922 var der gammeldags das ude i gården på bagsiden af huset, som blev tømt af natmændene.

Men da kloakanlægget, Gåsebækrenden omkring 1920 blev udvidet, og der blev gravet kloakker i vejene i Trekanten fik de enkelte medlemmer - mod en ekstra kloakafgift - installeret vandklosetter i den takt, de havde råd til det. Og de fleste steder på alle tre etager på een gang som hos kasserer P. Nielsen.

Der skulle dog gå godt og vel et tiår, før samtlige ejendomme havde fået installeret vandklosetter. Og først i 1930'erne så Sundhedskommisjonen med mildere øjne på nødvendigheden af gårdlatriner. Nu kunne retraderne godt fjernes som reservelokummer og i stedet indrettes til andre formål.

Bad efter forholdene

Når det drejer sig om badeforholdene, så tegner billedet sig langt mere broget. Etagevask har ganske givet i det daglige været løsningen fra begyndelsen i Den Hvide By.

Familien Petersen på Søndre Allé 3 var i 1913 med i den anden store bølge af elektrificeringen af »Den Hvide By«. Første bølge satte ind i 1911, to år efter at forsyningsnettet i 1909 var ført frem til kvarteret ad Valby Langgade. Dengang ville det koste en tilslutningsafgift på 300 kroner, der kunne afdrages over fem år. Men flere var skeptiske overfor den nye energikilde som helhed og overfor økonomien i projektet. Foreningens stifter og tidligere kasserer, Peter Nielsen frygtede direkte, at jernbanen i hans baghave kunne »lave ravage med strømmen«, mens skrædder Jensen mente, at især målerlejen på seks kroner om året var alt for høj. Og så havde snedker Jensen set en regning for strøm til et par enkelte lamper på 18 kr. for et kvartal. Så i første omgang takkede medlemmerne nej. Men et par år senere, efter at medlemmerne var stillet frit i deres valg, meldte 23 sig, og i 1913 sagde yderligere 20 medlemmer - blandt dem Petersen i nr. 3 på Søndre Allé - ja tak. Hans regning for installationerne - minus selve tilslutningsafgiften - kom til at lyde på 205,50 kroner. Men så var der også kommet lys over hele huset. De 5,50 kr. dækkede ekstra blus på værkstedet og et ekstra rør i vaskerummet på 2. sal.

(Vejlaget Trekantens Arkiv)

TELEFON NR. 1 2938.
2933.

Frederiksberg, den 1 Juli 1913

Smedejernsport og Giltore.
Kroner til Lys,
Gas- og elektrisk Lys.
Hængelamper og Standlamper.
Bygningsarbejder osv.

Stort Lager af elektriske Kroner.
Autoriseret
elektrisk Installatør
Gas- og Vandmester.
W. C. Badenlæge

SCHABEL

Gl. Kongevej 131, ligeoverfor Bülowvej.

Hon. Petersen Søndre Allé 3. Dobel

Måned	Art	Beløb
May	Elektrisk anlæg	200 00
	Extra et Blus i Værkstedet	
	Samt ekstratør i Vaskerummet	5 50
	fra 2 den Sal.	
	Kr.	205 50

KØBENHAVNS BELYSNINGSVÆSEN.
DIREKTØREN.

København, den 22. November 1927.

Skrivelser m. m., disse Sag ved-
rørende, hodes betegnels med
J. M. E. E 29.

Til Trekantens Vejlag,
kuv. Hr. R. Jensen, Søndre Alle 13.

Foranlediget ved Vejlagets Skrivelse af 28. f.M. skal jeg her-
ved meddele, at Udgifterne ved Andringen af den elektriske Vejbelys-
ning i Søndre-, Nordre- og Vestre Alle, saaledes at de derværende 5
Lamper anbringes i Tværophængninger over Vejen i Stedet for paa Ma-
sterne uden Forbindende kan anslaaes til ca. 1050 Kr. - Saafremt An-
dringen ønskes foretaget, maa disse Udgifter betales af Vejlaget ef-
ter Regning fra Belysningsvæsenet.

Med Hensyn til Belysningen i Søndre Alle skal jeg meddele, at
Udgifterne ved Anbringelsen af en Lampe i Tværophængning midtvejs i
Alleen uden Forbindende kan anslaaes til ca. 385 Kr. - Saafremt Lam-
pen ønskes installeret, maa Udgifterne ligeledes afholdes af Vejla-
get efter Regning. Belysningsvæsenet beklager ikke at kunne gaa ind
paa den i Vejlagets Skrivelse nævnte Betragtning vedrørende den i
Vejen tidligere anbragte Gaslygtepæl og kan ikke deltage i Udgifter-
ne til Lygtens Anbringelse.

For Betalingen af de heromhandlede Anlægsudgifter maa der stil-
les Sikkerhed, inden Arbejdet udføres, enten i Form af kontant Depos-
itum eller ved Indlevering af en efter Belysningsvæsenets Skøn betryg-
gende Bankgaranti.

De aarlige Driftsudgifter for de 5 nu installerede Lamper berøs-
res ikke af den foran omtalte Andring.

Lampen i Søndre Alle er projekteret tændt som Helnatslampe, og
Vejlaget maa som for de øvrige Lamper betale de aarlige Driftsudgif-
ter, opgjort efter Udløbet af hvert Regnskabsaar. For sidst opgjorte
Aar androg disse Udgifter ca. 95 Kr. for en Helnatslampe. En efter
Belysningsvæsenets Skøn passende aarlig Forudbetaling maa præsteres
af Vejlaget.

En Plan visende Anbringelsen af samtlige 6 Lamper følger hos-
lagt.

For Anbringelsen af Lamperne gælder iøvrigt de i hoslagte
Bilag angivne Betingelser.

Forinden videre foretages imødeser Belysningsvæsenet Medde-
lelse om, hvorvidt de heromhandlede Arbejder ønskes udført paa de
angivne Betingelser. Saafremt Svar ikke er modtaget inden 2 Maa-
neder fra Dato, betragtes Sagen som bortfaldet.

Korrespondancen fra Københavns Belysningsvæsen udgør næsten et særskilt kapitel i vejlagets historie. Den er karakteriseret ved kolossalt lange og tunge skrivelser på selv kortfattede henvendelser om simple tekniske og økonomiske spørgsmål. Her har vejlaget i 1929 i et fem liniers håndskrevet brev forhørt sig om prisen på en sjette gadelampe til alléerne og samtidig spurgt om, hvad det vil koste, at gadelamperne flyttes fra lysmasterne på fortovet og hænges op midt over vejen. Åbenbart en stor sag for det kommunale væsen. Som det kan ses på brev-hovedet er sagen blevet behandlet på direktør-plan. Den nye lampe og de ialt seks lampers placering midt over alléerne er blevet et kompliceret anlægsprojekt. Direktøren og hans embedsmænd har måttet betjene sig af tegnebrædtet, regnestokken og skrivemaskinen - ganske som var det et større illumineringsprojekt til Tivoli. Der er virkelig gået bureaukrati i den. Der tales om depositum i forbindelse med »anlægsarbejdet» og midterophængningerne. Og den ekstra gadelygte er ligefrem blevet »projekteret» som en »helnatslampe». Og så refereres der iøvrigt til de sædvanlige lamper i »Den Hvide By». De har - tilsammen - haft et forbrug på ikke mindre end ca. 95 kr. i 1928. Derfor finder belysningsvæsenet det nødvendigt, at der udover anlægsprojekternes depositum også »må præsteres en efter belysningsvæsenets skøn passende forudbetaling af Vejlaget». Og så var der ellers vedlagt diverse bilag, projektbeskrivelser, priser og betalingsbetingelser. Vejlagets bestyrelse opgav at gennemføre projektet det år. Først i 1933 blev gadebelysningen ændret. Men da var proceduren forenklet, og belysningsvæsenet havde fået ny direktør.

(Ill.: Vejlaget Trekantens Arkiv)

Nye tider, ny teknik og anderledes teknik gjorde i løbet af et par uger i 1991 alléerne ufremkommelige, da »Den Hvide By« blev tilsluttet det kommunale fjernvarmesystem. Godt en måned efter var alle spor efter det omfattende arbejde så godt som slettet. Anderledes var det i 1920, da alléerne blev gravet op ved kvarterets tilslutning til det nye store offentlige kloaksystem, der drænedes både grundene og vejlagets pengekasse. Dengang greb både politiet og Københavns Vej- og Kloakanlæg tre år efter ind med skarpe påtaler af alléernes tilstand. Færdslen blev endnu i 1923 generet af »dybe huller i vejene og et tykt lag pløre til gene for færdslen«. Vejlaget havde ganske enkelt ikke råd til at udbedre skaderne efter de omfattende udgravningsarbejder. Foreningen forsøgte at undskylde sig med, at der var problemer med at skaffe sand.

(Foto: Privatfoto)

Den månedlige storvask af tøj og linned på 2. salen, hvor vaskefaciliteterne oprindeligt var indrettet, eller senere i vaskekælderen, har i alt fald ifølge flere beretninger givet anledning til store badedage for hele familien - når der nu alligevel var tændt op for grukedlen.

Ellers fik foreningen så tidligt som i 1901 en henvendelse fra en ingeniør og en arkitekt med tegninger og beskrivelser af en ny *Vadske- og Badeanstalt* i forbindelse med en Dampmølle og et Bageri, som tænktes opført på en grund ved Valby Langgade. Men som det blev anført i bestyrelsesprotokollen:

Dhr. anmoder Foreningen om sammen med Valby Grundeierforening og Valby og Omegns Byggeforening at staa som Garant for Foretagendet mod at blive delagtig i det eventuelle Overskud.

Det vedtoges at svare Dhr., at Bestyrelsen finder Foretagendet udmærket, men kan ikke anbefale Foreningen at staa som Garant.

Både dette protokollat og andre referater tyder på, at det med bad og vask ikke var noget, der nød højeste prioritet, hverken hos bestyrelse eller medlemmer i de første år. Der var mange andre påtrængende behov, som der blev lagt større vægt på.

I stedet for improviserede man sig frem ved køkkenvasken eller lavede interimistiske bademuligheder i kælderen eller på toiletterne med varmt vand fra en gasvarmer. Det varme vand var nemlig en mangelvare i de mange år, der kom til at gå, før centralvarmen i 1950'erne slog igennem i kvarteret. Indtil da klarede man sig med kakkelovne og senere petroleumsovne.

Præcis hvornår det første centralvarmeanlæg blev taget i brug fortøner sig i det dunkle. Men det skulle stå til troende, at huset på Nordre Allé 3 skulle have været om ikke det første, så dog et af de første, hvor radiatorerne rykkede ind til afløsning for de gamle ovne. Det skete i 1953. Fire år senere fulgte Vestre Allé 14 og stille og roligt rykkede det praktiske varmesystem frem hus for hus. I 1982 kom Nordre Allé 12 med som sidste hus.

I takt med udviklingen var de første centralvarmeanlæg kulfyrede, mens de senere anlæg - fra første halvdel af 60'erne - var oliefyrede.

I dag har størstedelen af de 81 huse centralvarme baseret på kommunal fjernvarmeforsyning, som Københavns Kommune gennemførte i området i 1991. Mens andre beboere stadig benytter gasvarme og oliefyr.

Enkelte af kvarterets husejere er dog miljømæssigt gået et skridt videre og har installeret solfangere på taget, så en del af varmtvandsforbruget nu dækkes af solvarme.

Hvidtning - altid til debat

Hvidteordningen etableret i 1903 - nu 100 år senere er den i fare for at blive nedlagt

Det er de hvidkalkede facader, der i Trekanten er med til at løsne op for Mandrup-Poulsens robuste arkitektur. Det er dem, der løfter husenes lidt tunge former. Og det er dem, der mildner det bastante udtryk og giver kvarteret dets lethed og charme. Eller måske netop det *unikke særpræg*, som en journalist fra "Social-Demokraten" skrev, da han i 1903 spadserede ud ad Valby Langgade og så *de sunde, luftige og frit beliggende Hjem for den arbejdende Klasse i fem, seks rækker skinnende, hvide Smaahuse som støbte i samme Form*.

Og netop den hvide farve har der været hæget om fra den dag, husene stod færdige og frem til i dag. I "Valby Arbejderes Byggeforening" blev den sikret gennem en *Vedligholdelsesfond*, der sørgede for kalkning af samtlige huse hvert tredje år.

Senere ved husenes overgang til selveje og dannelsen af Vejlaget Trekanten i 1916 blev farven fastholdt og sikret gennem en obligatorisk hvidteordning, fastsat i Vejlagets formålsparagraf. Og her er den - ganske vist med lidt forskellige formuleringer op gennem tiderne - blevet stående.

Hvidteordningen er helt uden sammenligning med andre af Vejlagets bestemmelser den ordning, der har givet anledning til de fleste, længste

Generalforsamlingsreferat fra 1904:

»....Angående Hvidtning af Ejendommene forespurgt Sundstrøm, om det var nødvendigt at have disse Fedtkræmmere rensende og svine Husene til med Kalk, eller om man selv kunde lade det lave.«

(Foto: Privatfoto)

LOVE

FOR

TREKANTENS VEJLAG

§ 1.

Under Navnet „Trekantens Vejlag“ er dannet en Forening, hvis Medlemmer er samtlige nuværende eller tilkommende Ejere af de Ejendomme ved Sønder Allé, Vester Allé, Øster Allé og Langgade (Remisevej), som tidligere har været samlet i Valby Arbejderes Byggeforening. Ingen af disse Ejendomme er undtagne, og ingen Ejere af nogen anden Ejendom kan blive Medlem. Ved Servitutbestemmelser, der er læst paa samtlige ovennævnte Ejendomme, er enhver Skødehaver pligtig at være Medlem af Vejlaget, og Bidragene hertil er sikret ved Pant i Ejendommene næstefter Skatter og offentlige Afgifter samt 1. og 2. Prioritet.

§ 2

Foreningens Formaal er:

1. at vedligeholde de i § 1 nævnte Veje med Fortove og sørge for Bortkørslen af den paa Vejene sammenføjede Sne, alt i Overensstemmelse med de gældende Love og Politivedtægter.
2. at vedligeholde, omhygge og renholde Kloakledninger og Brønde, for saavidt disse er beliggende i Veje eller Fortov, samt ligeledes at afholde alle Udgifter og Afgifter, som af Kommunen paalægges Ejendommene for Vejreparation og Anlæg af Kloaker etc.
3. at vedligeholde alle Gæse- og Vandledninger med tilhørende Stophaner m. m., for saavidt disse er beliggende i Veje eller Fortov.
4. at sørge for Belysning af Vejene.
5. at besøge Beskæringen af Vejtræerne.

6. at lade Ejendommene hvidte. Dog har hver Ejer Ret til selv at lade sit Hus hvidte, men Dobbeltbusenes Facader skal hvidtes samtidig, og med ens Farve.
7. at sørge for, at Belysningen i Haverne holdes indenfor Stakitterne og at Grene og andet i 2½ m's Højde ikke strækker sig udover Fortovet, — dette ligeledes for vedkommende Ejers Regning, for saavidt denne ikke efter en af Vejlagets Bestyrelse fastsat Frist selv har truffet de fornødne Foranstaltninger.

§ 3.

Kontingentet udgør forsoagsvis det første Aar 20 Kr. Herefter fastsættes Kontingentets Størrelse for hvert Aar paa den ordinære Generalforsamling. Kontingentet indbetales kvartalvis forud i Januar, April, Juli og Oktober Maaned.

§ 4.

Skulde uforudsete Udgifter bevirke, at Vejlaget ikke kan afholde disse af Kassebeholdningen eller Kontingentet, paalægges Udgifterne Medlemmerne, med een Enogfiraindstyvendel for hver Ejendom. Saadanne ekstra Bidrag kan opkræves straks.

§ 5.

Saaftremt Gader eller Fortov paa en Ejers Foranledning opbyrdes eller beskædiges paa Grund af Arbejde eller andre Foranstaltninger, som er Vejlaget uvekkommende, er vedkommende Ejer pligtig til straks at foranledige disse sat i tilbørlig Stand igen paa egen Regning. Skulde vedkommende Ejer undlade at sætte saavel Fortov som Gade i tilbørlig Stand, inden en af Vejlagets Bestyrelse fastsat Frist, kan Reparationen foretages af Vejlaget for vedkommende Ejers Regning, og Vejlaget har i saa Fald som rette Sagsøger Regret overfor denne.

§ 6.

Generalforsamlingen har indenfor de i Lovene fastsatte Grænser den højeste Myndighed i Vejlagets Anliggender.

§ 7.

Den ordinære aarlige Generalforsamling afholdes i sidste Halvdel af Februar Maaned og sammenkaldes af Bestyrelsen med

Siden 1916, da »Trekantens Vejlag« tog over efter byggeforeningen, har hvidteordningen haft sin faste plads i vedtægterne. Her i det første sæt »love« er hvidtningen indplaceret under pkt. 6 i formålsparagraffen.

(Ill.: Vejlaget Trekantens Arkiv)

og til tider voldsomme diskussioner, der flere gange har været på nippet til at splitte foreningen trods de gode hensigter i ordningen.

Den skulle komme til at udløse trusler om søgsmål, protestskrivelser, politianmeldelser og håndværkerstridigheder. Den skulle med andre ord blive et varmt emne for de skiftende bestyrelser. Og vel at mærke et emne, der næsten skulle vise sig varmere og varmere, år for år, i takt med huse-nes alder, vanskeligere vedligeholdelse og øgede omkostninger.

Men den har overlevet indtil nu, hvor den almindelige prisudvikling i 100-året for byggeforeningens start for alvor truer med at bringe den til ophør eller føre den videre i en anden og mere begrænset form.

Hvidteordning fra 1903

Hvidteordningens historie skriver sig som sagt helt tilbage til 1903. Dengang blev byggeforeningens medlemmer enige om at oprette ”Trekantens Vedligeholdelses-Fond” med obligatorisk medlemsskab og kontingentbetaling fra medlemmerne på 1,22 kr. pr. måned. Og det er i realiteten den fond eller i alt fald fondens bestemmelser om et fælles og ensartet vedligehold, der på en række områder er blevet videreført gennem årene.

Selv om den oprindelige fond havde mange opgaver var en af de vigtigste at sikre, at de hvide huse forblev både hvide og velholdte. Og løsningen lå lige for med det gode gamle, danske råstof - kalk. En gang hvert tredje år fik husene en omgang med hvidtekosten.

I begyndelsen, da husene var nye, var hvidtningsordningen ikke dét, der optog medlemmerne mest. Men den kunne dog godt så tidligt som i 1904 afføde lidt knubbede ord fra de medlemmer, der mente at selvgjort var velgjort:

Angående Hvidtning af Ejendommene forespurgte Sundstrøm, om det var nødvendigt at have disse Fedtkræmmere rendende og svine Husene til med Kalk eller om man selv kunde lade det lave.

Og det kunne man ifølge bestemmelserne godt. Blot man fulgte bestyrelsens anvisninger.

Fast punkt i Vejlagets vedtægter

I 1915 da foreningen begyndte den glidende overgang fra fælleseje til selveje, blev der udarbejdet vedtægter for det nye Vejlag. Og her blev hvidteordningen indføjet i Vejlagets formålsparagraf, hvor den siden skulle få sin faste placering, men med forskellige udformninger.

I Vejlagets allerførste vedtægter fra 1916 kan man læse følgende om hvidtning:

Foreningens Formaal er at lade Ejendommene hvidte. Dog har hver Ejer ret til selv at lade sit Hus hvidte, men Dobbeltbusenes Facader skal hvidtes samtidig og med ens Farve.

Det var altså ikke længere fastsat, hvor ofte husene skulle hvidtes, men kun at dobbeltbusenes facader skulle hvidtes samtidigt.

Siden er hvidteordningen ændret fire gange i Vejlagets historie, nemlig i 1924, 1946, 1968 og i 1981. Men fælles for samtlige ændringer er, at der ikke har været indbygget et fast tidsinterval for hvidtning af husene. Det har som regel været afstemt med Vejlagets økonomi og besluttet af de sidende bestyrelser i overensstemmelse med vedtagelser på de årlige generalforsamlinger.

Allerede i 1918 viste ordningen sig at være så dyr, at den ligefrem truede med at lænse foreningens kassebeholdning. Budgettet var så stramt, at de nyslåede husejere tog helt utraditionelle besparelser i brug i et forsøg på at undgå kontingentforhøjelser. De ansøgte Magistraten om tilla-

delse til, at kvarterets gadebelysning blev holdt slukket i april og juli kvartaler:

Dette ville hjælpe lidt paa Budgettet, men da hvidtningen af alle Husene plus de øvrige løbende Udgifter fuldstændig ville tømme Kassen foresloges at paaligne Medlemmerne et Extrakontingent for 1918 med 10 Kr. fordelt med 5 Kr. paa hver af 2 Halvaar. Dette vedtoges med stor Majoritet. Ingen stemte imod.

Der findes desværre ikke et eksemplar af Vejlagets vedtægter fra 1924. Men af forhandlingsprotokollerne fremgår det, at bestyrelsen i 1923 fik pålæg om at overveje vedtægtsændringer, så hvidtningen blev et privat-anliggende. På det tidspunkt var situationen kritisk. Vejlaget var reelt gået fallit med en gæld på over 2000 kr.

Intet i protokollen tyder dog på, at forslaget blev vedtaget. Vejlaget - og hvidteordningen - overlevede, og økonomien blev rettet op.

Herefter var der fred om ordningen i en årrække. Men i 1939 opstod der igen voldsom uro om hvidtningen, og ordningen var på vej til at blive ophævet. Men den overlevede igen.

I 1946 var der nye problemer. Formentlig har manglen på stort set alt - også kalk - i de fem krigsår sat sig kedelige spor i Den Hvide By.

Nu blev kravet om samtidig hvidtning væsentligt skærpet, og fra kun at omfatte enkelte dobbelthuse ad gangen blev den udvidet til at gælde hele bebyggelsen. Det kom simpelthen til at hedde i Vejlagets nye vedtægter:

Foreningens Formaal er at lade Ejendommene hvidte. Dog har hver Ejer Ret til selv at lade sit Hus hvidte, men samtlige Huse skal hvidtes samtidig og med ens Farve.

Denne overordnede og vidtgående bestemmelse skulle vise sig at holde i mange år. Om den også er blevet efterlevet og respekteret fuldt ud, er det vanskeligt at svare på, idet der er vældige huller i foreningens protokoller i denne periode.

Men den næste vedtægtsændring, der i dag er kendt, blev foretaget i 1968:

Foreningens formål er at lade ejendommene hvidte. Dog har hver ejer ret til selv at lade sit hus hvidte, men samtlige huse skal hvidtes samtidig og ensartede.

Nu skal husene altså ikke længere hvidtes med samme farve, men blot være ensartede.

Og den bestemmelse blev yderligere modificeret ved en vedtægtsændring i 1981, hvor det kom til at hedde:

Foreningens formål er at vedligeholde ejendommene med hvidtning, således at de pr. 1. marts 1981 eksisterende rødstensudsmykninger og gesimser ikke tildækkes. Dog har hver ejer ret til selv at lade sit hus hvidte eller hvidmale, men på en ensartet måde, som kan godkendes af foreningens bestyrelse.

Nu blev det understreget, at gesimser og røde bånd ikke må hvidtes over. Til gengæld var det ikke længere et krav, at husene skulle hvidtes samtidigt. Og der blev helt åbenlyst opereret med, at nogle husejere malede deres huse.

Denne ændring afspejlede, at flere husejere på trods af Vejlagets vedtægter allerede var begyndt at afprøve andre materialer end kalk.

Endelig blev kravet om samtidig sandsynligvis opgivet på grund af de nye plastprodukters længere, men meget forskellige holdbarhed.

Altid til debat

Selv om der siden Vejlaget "Trekanten"s stiftelse i 1916 kun fire gange har været foretaget ændringer i formålsparagraffens bestemmelser om hvidteordningen, så har den på stort set samtlige generalforsamlinger si-

mindst 7 Dages Varsel. Med Indkaldelsen omendes Regnskab for det forløbne Kalenderaar, Budgetforslag for det kommende Aar og Dagsorden for Generalforsamlingen.

§ 8.

Paa den ordinære Generalforsamling aflægger Formanden Beretning om Vejlagets Virksomhed i det forløbne Aar, det reviderede Regnskab forelægges, og et Budget for Vejlagets Udgifter i det kommende Aar fremlægges. Endvidere bliver paa Generalforsamlingen, i Overensstemmelse med Reglerne i §§ 14 og 16, at foretage Valg af Formand, Kasserer, Bestyrelsesmedlemmer og Revisorer samt 2 Supplanter til Bestyrelsen og 1 Revisorsuppleant.

§ 9.

Forslag, som ønskes behandlede paa den ordinære Generalforsamling, maa indsendes skriftlig til Formanden inden Udgangen af Januar Maaned.

§ 10.

Ekstraordinær Generalforsamling afholdes, saa ofte Bestyrelsen finder det nødvendigt, eller senest 14 Dage efter at mindst 10 Medlemmer med Angivelse af Dagsorden har indgivet skriftlig Begering herom til Bestyrelsen. Ogsaa saadanne Generalforsamlinger sammenkaldes med mindst 7 Dages Varsel.

§ 11.

Enhver Generalforsamling ledes af en af Forsamlingen valgt Dirigent.

§ 12.

Paa Generalforsamlingerne vedtages Forslagene med simpel Stemmestørrelse, men ved Lovændringer udkræves, at over Halvdelen af Vejlagets Medlemmer er tilstede, og at $\frac{2}{3}$ af de afgivne Stemmer er derfor. Er ikke et tilstrækkeligt Antal Medlemmer mødt, indkaldes og afholdes en fortsættende Generalforsamling senest 14 Dage efter; hvis da $\frac{2}{3}$ af de afgivne Stemmer er for Forslaget, er dette vedtaget.

§ 13.

Til Vejlagets Generalforsamlinger og Moder, hvor hver Ejendom giver én Stemme, har kun Medlemmerne personlig Adgang, og Stemmeret kan kun udøves ved personligt Møde.

Ved Bortrejse fra Byen, Sygdom eller Militærtjeneste kan et Medlem dog stemme skriftlig ved Fuldmagt, attesteret af 2 Mænd. Er et Medlem umvødig, umyndiggjort eller mindreårig, kan Værgen eller Kurator møde og afgive Stemme paa sin Myndlings Vegne. Intet Medlem, som staar i Restance til Vejlaget, har Adgang til dets Generalforsamlinger.

§ 14.

Vejlaget ledes af en Bestyrelse bestaaende af Formand, Kasserer og 3 Bestyrelsesmedlemmer, der varetager Vejlagets Interesser i enhver Henseende og repræsenterer det i alle Forhold. Valget af Bestyrelse sker paa den ordinære Generalforsamling og gælder for 2 Aar; de lige Aarsal afgaar 2 Medlemmer, de ulige 3 Medlemmer, første Gang efter Lodtrækning. Bestyrelsen er ulønnet. Bestyrelsen er berettiget til at afholde saadanne Udgifter, som af denne anses for fornødne for Vejlagets forsvarende Bestyrelse.

§ 15.

Bestyrelsen vælger selv sin Næstformand og Sekretær og forder iøvrigt Arbejdet mellem sig. Over Bestyrelsesmøder og Generalforsamlinger føres af Sekretæren en Protokol, som opføres og godkendes senest næste Bestyrelsesmøde.

§ 16.

Regnskabet revideres af 2 Revisorer, som vælges for 2 Aar ad Gangen og afgaar skiftevis. Revision foretages hvert Kvartal i første Halvdel af første Kvartalsmaaned.

§ 17.

Bestyrelsesmedlemmer og Revisorer kan genvælges.

§ 18.

Bestyrelsesmøde afholdes saa ofte som Forholdene fører det med sig, men mindst en Gang hvert Kvartal. Formanden sammenkalder Bestyrelsen. Sammenkaldelsen bør som Regel ske med et Par Dages Varsel og skriftlig, men i paastrængende Tilfælde kan Formanden sammenkalde Bestyrelsen med kortere Varsel og enten pr. Telefon eller Bud.

§ 19.

Vejlagets Midler hensættes paa Sparekassebog eller anbringes i Kredit- eller Hypothekforeningsobligationer, som skal noteres paa Vejlagets Navn, og Formanden meddeler paa Generalforsamlingen, hvorledes Midlerne er anbragte. Kassebeholdningen maa ikke overstige 200 Kr. I Sparekassen kan intet Beløb hæves uden ved skriftlig Rekvizition af Kassereren sammen med Formanden og Næstformanden. I Udtræknings- eller Salgstilfælde kan Kredit- og Hypothekforeningsobligationerne kvitteres af Formanden, Næstformanden og Kassereren i Forening.

§ 20.

Vejlagets Oplosning kan kun foregaa paa en Generalforsamling, hvor $\frac{3}{4}$ af Medlemmerne er tilstede, og saafremt $\frac{2}{3}$ af de afgivne Stemmer er derfor. Ophæves Vejlaget, deles Formuen med $\frac{1}{3}$ til hver Ejendom.

Disse Love er vedtagne paa Generalforsamlingen den 18. September 1915 og træder i Kraft den 1. Januar 1916.

den 1937 været til debat. - enten som et dagsordenspunkt eller under punktet Eventuelt. Men karakterisk nok har der kun få gange - i 1937, i 1940 og senest i 1999 - været sat spørgsmåstegn ved ordningens berettigelse, selv om den i et historisk tilbageblik har voldt de skiftende bestyrelser mange kvaler.

Diskussionerne har stort set altid været koncentreret om arbejdets udførelse og omfang, retten til at selv at udføre arbejdet eller lade det udføre, materialevalg og spørgsmålet om, hvor ofte husene skulle hvidtes. Kun et par gange har der været spredte tilløb til at forlade ordningen og iøvrigt også den hvide farve. Men i begge tilfælde blev forslagene stemt ned.

Dårlige håndværkere

Efter de første års økonomiske turbulenser i Vejlaget var der således ro i mange år om ordningen. Den fungerede efter hensigten. Der blev kalket hvert tredje eller fjerde år, afhængig af foreningens økonomi. Men i 1939 begyndte bryderierne.

Medlemmerne var utilfredse med resultatet af dette års hvidtning. I første omgang var det håndværkerne, der fik skylden for et alt for dårligt arbejde. Men det hjalp ikke, og så blev kritikken rettet mod bestyrelsen. Og kritikken var åbenbart hård. Så hård at formanden direkte truede med at gå i protest mod, hvad han fandt var uberettigede anklager:

Formanden gav en Redegørelse for Hvidtningen af Husene, og han omtalte de mange Bryderier og Spektakler, såvel han som Kassereren havde haft med Håndværkerne og udtalte, at hvis der ikke inden næste Gang, han var på Valg var truffet en anden og bedre Ordning, ville han ikke have med det at gøre mere. Kassereren udtalte sig i Tilslutning hertil.

Både formanden og kassereren blev dog på deres poster.

Ekspertene uenige

I første omgang var det altså håndværkerne, der fik skylden for det dårlige resultat. Men skyldsspørgsmålet var åbenbart mere kompliceret end som så:

Skrædder Jensen udtalte, at han var en af dem, der selv havde ladet hvidte. Han havde en Mand fra Fagforeningen, men Arbejdet var ikke udført bedre end på de øvrige Huse. Kasserer Nielsen spurgte Herr Hagstrøm, der jo er Fagmand, om Grunden til det dårligt udførte Arbejde, og Herr Hagstrøm udtalte som sin Mening, at når Husene ikke blev ordentlig afskrabede, kunde de ikke blive ordentlige.

Hr. Hagstrøm udtalte sig i sin egenskab af murer og dermed som fagmand, og det gjorde han også senere. I referatet fra et bestyrelsesmøde i juni 1946 står der:

Formanden redegjorde for Klager, han havde modtaget fra Medlemmerne angaaende Hvidtningen. (...) Formanden havde flere gange over for Muremester Larsen påtalt, at Hvidtningen blev udført meget sjusket og ikke udført til den aftalte Tid, ligesom Rensningen af Husene ikke fandt Sted paa tilbørlig Maade, samt at Rensningen af Nedløbsrørene var udeladt til trods for, at dette var indbefattet i det givne Tilbud. Muremester Larsen havde forsvaret det dårlige udførte Arbejde med, at der var Kridt på Murene fra tidligere Hvidtninger, at Husene ikke var hvidtede i 4 År, og endelig at det ikke var til at få Svendene til at udføre Arbejdet som ønsket af Larsen.

På den efterfølgende generalforsamling i 1947 er hvidtningen et punkt, der debatteres længe og livligt. Blandt andet blev muremester Larsen refereret for at have sagt, at hvis husene skulle have en grundig afskrabning, ville en del af husenes mørtel i fugerne drysse ud, mens *Herr Hagstrøm*,

Der har gennem årene været skiftende holdninger til gør-det-selv-princippet på hvidtningsområdet. Hvad enten der har været tale om selv at svinge kalkekosten, eller lade håndværkere gøre det og efterfølgende få regningen helt eller delvist refunderet af vejlaget. På demokratisk vis har beboersammensætningen, ønsker, behov og ikke mindst økonomi afspejlet sig i vejlagets skiftende vedtægtsbestemmelser om husenes hvidtning. I det første sæt vedtægter fra 1916 hed det: »Foreningens Formaal er at lade Ejendommene hvidte. Dog har hver Ejer Ret til selv at lade sit Hus hvidte, men Dobbelt-husenes Facader skal hvidtes samtidig og med ens Farve.» Denne formulering holdt i 30 år.

mindelig frisk læsket kalk. Hagstrøm var også talsmand for, at man ikke altid skulle antage det billigste tilbud.

Men det var der andre opfattelser af. Blandt andet gjorde *Kassereren opmærksom paa det ret store Beløb, det ville koste mere med to Gange Hvidtning.*

Der var også andre forslag fra medlemmerne. Et gik på denne gang at ofre lidt mere end sædvanligt, og så antage en arkitekt til at føre tilsyn med arbejdet, der så skulle omfatte to gange kalkning af facaderne ud mod alléerne, mens de øvrige facadevægge kun skulle kalkes en enkelt gang.

Men forslagene om en grundig omgang hvidtning blev stemt ned.

Dirigenten konstaterede, at for én Gang Hvidtning var afgivet 30 Stemmer og for 2 Gange hvidtning 4 stemmer.

Det blev altså besluttet at gennemføre en hvidtning, som medlemmerne var advaret om ville give dårlige resultater.

En pinagtig situation

På et bestyrelsesmøde senere i 1952, da hvidtningen var færdig og udført til bestyrelsens tilfredshed refereredes en speciel situation.

En muremester Møller-Petersen havde givet tilbud på hvidtningen, men havde ikke fået arbejdet, da hans tilbud var dyrere end murer Schrøders.

Men efter at muremester Møller-Petersen var kommet i besiddelse af foreningens aftale med murer Schrøder, havde muremester Møller-Petersen kontaktet forskellige medlemmer i Trekanten og tilbudt at udføre hvidtningen til samme pris som den, murer Schrøder skulle have.

Formanden kontaktede Møller-Petersen og bebrejdede ham, at han ikke oprindeligt havde givet et ærligt Tilbud.

Møller-Petersens henvendelse havde nemlig resulteret i, at ca. 30 Medlemmer havde meldt fra, og det endda efter Fristens Udløb. Da det af Vejlaget antagne Tilbud var baseret paa, at de fleste af Husene skulde hvidtes og Prisen fastlagt derefter, maa det skete siges at være uheldigt.

Nye materialer

I midten af 1950'erne begyndte man så småt med at eksperimentere med nye materialer. Det viser et eksempel fra 1955, hvor husene igen blev hvidtet.

Arbejdets udførelse havde været tilfredsstillende, og kun et par enkelte medlemmer havde klaget. Hr. Floystrup, der boede Valby Langgade 180, havde ladet sit hus hvidte med det nye "snowflake", som skulle holde sig pænt i 10 år.

Dette Forsøg vil maaske vise, om man senere i Foreningen skal gaa over til dette Materiale, når Husene skal hvidtes, står der i referatet fra et bestyrelsesmøde i november 1955.

Men forsøget syntes at være faldet udheldigt ud. I 1957 fastslog formanden i alt fald på generalforsamlingen, at han ikke syntes, at resultatet havde været bedre med "snowflake"

Og som han tilføjede, *sandblæsning er heller ikke en Mulighed, da det sikkert er for dyrt.*

Helt galt

I 1961 skulle husene hvidtes igen, og bestyrelsen havde accepteret et tilbud. Men åbenbart havde formanden bange anelser. Han var særdeles pessimistisk på årets generalforsamling.

Det var altid med bange anelser, man fra bestyrelsens side gik i gang med dette arbejde, som hidtil altid havde givet anledning til klager. Formanden håbede, at den antagne malermester ville udføre arbejdet som lovet, men erfaringerne viste desværre, at man måtte være skeptisk indstillet her overfor. Fra bestyrelsens side ville man selvfølgelig gøre alt for at få arbejdet udført tilfredsstillende, men kun tiden kunne vise om givne løfter var noget værd.

Intet andet sted i forhandlingsprotokollerne er der udtrykt så stor skepsis med det kommende hvidtningsarbejde. I et bestyrelsesreferat efter at hvidtningen er afsluttet kan man læse, hvordan hvidtningen så var forløbet:

Formanden gav en redegørelse for arbejdet med hvidtningen af husene. Hans bange anelser ved sidste bestyrelsesmøde med hensyn til de antagne håndværkere havde vist sig at være velbegrundede. Deres arbejde havde været under al kritik, hvortil kom, at de havde engageret tilfældige arbejdsmænd til at hvidte. Dette havde igen medført et øldrickeri der i et enkelt tilfælde havde medført slagsmål med tilkaldelse af politiet. Murermesteren som havde påtaget sig arbejdet var pludselig forsvundet, fordi han skyldte svenden, der havde arbejdet for ham, penge. Den nævnte svend havde derefter overtaget arbejdet og lovet at gøre dette færdigt, men efter nogle dages forløb blev også han borte, og ingen af dem havde vist sig siden(...)

Formanden takkede Widding for god hjælp med hensyn til kontrol med håndværkerne - særlig under formandens ferie. At malermesteren havde svigtet og tilsidesat alle givne løfter og tilbud kunne ingen gøre for, dette måtte vel tages som udtryk for den rådende tilstand.

På generalforsamlingen i 1962 blev det forslået, at malerne ved næste hvidtning til en forandring skulle begynde hvidtningen ved Valby Langgade.

Det var nemlig Langgade-medlemmernes opfattelse, at husene på alléerne altid blev kalket først, og at malerne derfor var trætte og hvidte-kostene slidte, når turen kom til husene her. Derfor var arbejdet altid så dårligt udført.

Bemærkningerne blev taget til efterretning, men om henstillingen om at komme først blev fulgt, blev ikke ført til protokols.

Nye materialer - nye farver

Et par år senere - i 1964 - var Den Hvide By ved at miste både navn og renommé. I irritation over den seneste hvidtning, brokkede flere medlemmer sig over, at den hvide farve aldrig var "rigtig pæn hvid." De slog derfor til lyd for, at enten skulle husene hvidtes to gange om året, eller også skulle medlemmerne stilles frit i farvevalg.

Forslaget faldt dog uden at komme til afstemning. Argumentationen blandt flertallet af medlemmer var klar nok. Hvis husene blev malet i forskellige farver ville navnet Den Hvide By ikke længere kunne bruges i forbindelse med Vejlaget Trekanten.

Inspirationen til en radikal omlægning af hvidteordningen både materiale-mæssigt og farvemæssigt var hentet fra byggeforeningen "Selveje" ved Langgade Station.

Her havde man i Nørretofte Allé behandlet et hus med en speciel farve. Huset var behandlet 4 gange og var meget smukt, men det havde også kostet 4000 kr., hvilket jo var et meget stort beløb at ofre på et hus.

Som det blev anført af Vang Widding.

Men i 1946 blev den ændret. Nu kunne husejerne ikke længere nøjes med at hvidte facaderne én ad gangen. I stedet hed det: ».....Dog har hver Ejer Ret til at lade sit Hus hvidte, men samtlige Huse skal hvidtes samtidig og med ens Farve.« I 1968 blev tonen skærpet. På grund af den ensartede kontingentbetaling, men det uensartede vedligehold blev der sat en stopper for den individuelle hvidtning, udtrykt på denne måde: ».....Dog har hver ejer ret til selv at lade sit hus hvidte, men samtlige huse skal hvidtes samtidig og ensartede.« Denne bestemmelse holdt sig frem til 1981. Her blev det fastslået, at »Foreningens formål er at vedligeholde ejendommene med hvidtning, således at de pr. 1. marts 1981 eksisterende rød-stensudsmykninger og gesimser ikke til-dækkes. Dog har hver ejer ret til selv at lade sit hus hvidte eller hvidmale, men på en ensartet måde, som kan godkendes af foreningens bestyrelse.« - En formulering, der fortsat er gældende, men som giver anledning til problemer på grund af de økonomisk meget kostbare nedrensninger, der har vist sig nødvendige - specielt af de maledede huse - forud for hvidtningen af de omkring 100 år gamle huse. Ordningen er sat i system og foregår efter tur.

(Foto: Privatfoto)

Fup igen

Man stod altså fast på den hvide farve og den gode gamle hvidteknik. Men bestyrelsen gjorde sig stadig overvejelser om nye materialer og andre metoder med henblik på holdbarhed og økonomi.

I 1966 fik bestyrelsen således et meget fristende tilbud. Et firma tilbød at behandle husene med et særligt puds i forskellig farve efter ønske. Firmaet havde ladet samtlige foreningens huse opmåle, og prisen for behandlingen var i tilbuddet anført for hver ejendom. Behandlingen gik ud på, at husene med elektriske maskiner blev rensed for kalkbelægningen og derefter pålagt nyt farvepuds, for hvis holdbarhed man garanterede i 10 år. Betalingen, der lå mellem 2000 - 3000 kr. pr. hus, kunne betales over 3 år.

Bestyrelsen besluttede, at formanden skulle arbejde videre med sagen og blandt andet skaffe sig en fortegnelse over huse, der havde fået den anbefalede behandling. Herefter ville bestyrelsen ved selvsyn kunne danne sig et indtryk af, hvordan den ny metode tog sig ud i virkeligheden.

Men firmaet ville eller kunne ikke levere adresser på huse, der var ordnet af dem, og formanden konkluderede skuffet på et efterfølgende bestyrelsesmøde: *Også dette var "fup" ligesom så meget andet, vi har været ude for.*

Nye forsøg

Siden slog de nye malingsmaterialer for alvor igennem, og i forbindelse med hvidtningen i 1970, gik der et brev ud til alle medlemmer med besked om, at eftersom en del medlemmer var begyndt at bruge andre materialer end kalk, var der en del huse, der ikke skulle hvidtes/males dette år:

I henhold til loven skal alle huse hvidtes samtidigt, men det er tilladt det enkelte medlem selv at lade arbejdet udføre uden om foreningen. Medlemmer der selv lader deres huse hvidte, eller som i de senere år har ladet deres huse hvidte med særligt materiale får af foreningen udbetalt samme beløb, som foreningen betaler murermesteren, når bestyrelsen har besigtiget og godkendt arbejdet.

I 1973 skulle husene atter hvidtes. Men fremkomsten af plasticmaling gav anledning til mange overvejelser i bestyrelsen. Her blev det efter et møde ført til protokols:

Man drøftede indgående spørgsmålet om, hvor mange gange et medlem skulle have betaling, hvis han havde ladet huset hvidte med plasticmaling, som er noget dyrere, og man enedes om, at man denne gang betalte de pågældende beløb, som man betalte til entreprenøren, men at man for fremtiden måtte forlange, at de pågældende eventuelt afvaskede deres hus, så disse var rene og hvide som de andre huse, hvilket ikke var tilfældet nu. I henhold til lovens §2, stk. 6 skal samtlige huse hvidtes samtidigt og ensartede, hvilket ikke er tilfældet i dag.

Flere tilbud

I 1976 måtte bestyrelsen igen forholde sig til et nyt tilbud og et nyt materiale, efter at formanden havde haft besøg af en dansktalende tysker, Jørgen Schmidt, der er eneforhandler af Keim-Mineralfarver, som er et produkt, der holder farven i masser af år, og som han anbefalede ved hvidtningen til sommer.

Det er et ret dyrt materiale, ligesom behandlingen af husene kræver et stort arbejde, idet disse skal skrubes fri for puds og derefter have 2 behandlinger, men til gengæld ville de holde sig hvide i mange år.

Bestyrelsen overvejede det nye tilbud indgående. Men overvejelserne mundede nok engang ud i enighed om at lade husene hvidte som hidtil. Igen måtte bestyrelsen lade økonomien råde. Der var ikke råd til eksperimenter.

I de følgende år fortsatte diskussionerne.

Nye undersøgelser

På generalforsamlingen 1979 blev det efter en langvarig debat pålagt bestyrelsen at finde nye og bedre løsninger på hvidtningsproblemerne. Og pålægget afstedkom adskillige undersøgelser af både metoder og materialer. For eksempel blev Byggecentrum og Statens Byggeforsknings Institut konsulteret.

Bestyrelsen var imidlertid ikke nået frem til nogen konklusion eller anbefaling på den efterfølgende generalforsamling i 1980. Der blev derfor ikke truffet nogen beslutninger, men generalforsamlingen henstillede til bestyrelsen, at den fortsatte arbejdet med at finde den bedste og den billigste løsning.

Henstillingen blev fulgt. I løbet af året blev der indhentet tilbud på fire forskellige modeller for overfladebehandling af husene. Men på generalforsamlingen i 1981 måtte bestyrelsen nøjes med at anbefale, at den hidtidige hvidtningsordning blev fastholdt. Og det blev den. Samme år blev 33 af kvarterets huse hvidtet, mens hvidtningen af de resterende 48 af økonomiske grunde blev udsat til de følgende to år. For at sikre finansieringen af vedligeholdelsen, måtte der gennemføres en kontingentforhøjelse.

Problemer igen

Herefter var der tilsyneladende nogenlunde ro om hvidteordningen i en årrække. Men i 1990 måtte bestyrelsen igen til at forholde sig til en ny hvidtningsrunde. Og denne gang var udgangspunktet dårligt. Det ville ganske enkelt ikke være tilrådeligt blot at kalke. Husfacadernes grundtilstand var alarmerende dårlig, lød det. Denne nedslående håndværkerudtalelse medførte en rundskrivelse til 23 medlemmer, hvis huse stod for tur først, med henblik på en tilstandsbedømmelse og et skøn over omfanget af facadeafrensning forud for en kalkning.

På generalforsamlingen i 1991 måtte bestyrelsen meddele, at en foreløbig gennemgang af husene havde vist, at der skulle en meget grundig og meget kostbar nedrensning af murene til for at sikre holdbarheden af en ny omgang kalk. Mange års lag kalk havde dannet et stenagtigt lag, der forhindrede murene i at afgive den naturlige fugt.

På baggrund af redegørelsen blev bestyrelsen bemyndiget til at udsætte igangsætningen af hvidtearbejdet. I stedet opfordrede generalforsamlingen bestyrelsen til at foretage en helhedsvurdering af samtlige husfacaders tilstand og herefter udarbejde en handlingsplan til en lødig og varig vedligeholdelse.

Opfordringen førte til, at bestyrelsen tog kontakt med Rådvad, Nordisk Center for Bevarelse af Håndværk. Og efter rådgivning herfra var der enighed i bestyrelsen om at satse på en sammenhængende plan for en total nedrensning før kalkning. Også selv om planen på grund af omkostningerne ville medføre en nedsat vedligeholdelsestakt. Nedrensningerne var iøvrigt i flere huse vanskeliggjort af tidligere eksperimenter med maling.

Der er stadig meget gør-det-selv arbejde på de hvide huse. Men den omfattende facadevedligeholdelse er ved at være et sjældent syn. - I 1991 iværksatte vejlægts bestyrelse en hvidteplan for hele bebyggelsen. Og planen kom godt fra start. I løbet af fire år blev 48 huse enten malet eller kalket. Af dem var de 29 - udover hvidtningen - blevet både nedvasket og oppudset. Ordningen var en succes. Flere af de husejere, der tidligere selv havde stået for hvidtningen, ville nu med i ordningen. Men i samme periode på det nærmeste eksploderede håndværkerpriserne. I løbet af tre år blev de mere end fordoblet. Fra omkring 18.000 kroner for nedvaskning, oppudsning og kalkning af et dobbelthus steg udgifterne til over 37.000 kroner. Samtidig forsvandt muligheden for at søge tilskud fra de statslige jobskabelsespuljer. Løsningen blev at forlænge planen, kombineret med en kontingentstigning på 100 kr. Endelig blev der sat midlertidigt stop for nedrensning, oppudsning og kalkning af de huse, der havde været malet - et stop, der blev mødt med protester fra husejere, der følte sig sat i klemme med deres malede huse.

(Foto: Privatfoto)

En plan

På generalforsamlingen i 1992 blev der stillet forslag om, at der i fremtiden igen skulle kunne udbetales samme beløb til hvidtning, uanset om den blev gennemført af håndværkere eller af husejerne selv. Men på bestyrelsens anbefaling, der blev givet i lyset af den tidligere beslutning om en samlet plan for en lødig og varig vedligeholdelse, blev forslaget nedstemt.

Men hvidteplanen var ambitiøs og kostbar. Bestyrelsen undersøgte derfor en række muligheder for tilskud, også en ny tilskudsmulighed fra boligministeriet til boligforbedring. Den åbnede visse muligheder, men den var samtidig betinget af, at den enkelte husejer var indforstået og derefter frafaldt ansøgning om tilskud til andre forbedrings- eller vedligeholdelsesformål i huset. Heller ikke en finansieringsmodel baseret på lån kunne gennemføres. Og imellemtiden var den gennemsnitlige hvidtningspris pr. hus steget til 7.500 kr. Ved den forrige runde havde den været på mellem 3.000 og 6.000 kr., afhængig af det enkelte hus' tilstand.

Ballade

På generalforsamlingen i 1993 var der lagt op til ballade. Og det blev der. 16 husejere havde skrevet under på en protest mod den forskelsbehandling, der fandt sted ved udbetaling af tilskud til hvidtning/maling af de private ejendomme, selv om der var tale om fælles midler, indbetalt med lige store andele.

Protesten blev fulgt op af forslag om, at hvidteplanerne skulle underkastes en urafstemning blandt medlemmerne. Forslaget blev afvist af dirigenten som værende i strid med vedtægterne.

Nye problemer

Hvidteplanen blev herefter ført videre, men stødte ind i nye problemer. Hentreprenøren på projektet forlangte pludselig flere penge på grund af problemerne med at nedrense de huse, der i en periode havde været behandlet med plasticmaling. Men ellers var der udbredt tilfredshed med planen.

Flere og flere gik væk fra gør-det-selv princippet og adskillige tidligere plast-tilhængere lod sig indrullere i den lødige og varige vedligeholdelsesplan, baseret på kalkning med det resultat, at planen nu blev strammere økonomisk og måtte gennemføres over længere tid.

Men uroen fra generalforsamlingen blev ved med at ulme. En af de protesterende havde ovenikøbet pudset to advokater på bestyrelsen, der blev beskyldt for ulovlig omgang med foreningens midler i forbindelse med administrationen af hvidteordningen. Der blev dog aldrig udtaget stævning mod bestyrelsen. Advokaterne måtte efter at have gransket Vejlagets vedtægter og de gamle deklarationer fraråde deres klient at anlægge retssag.

Alligevel gav sagen, der aldrig blev en rigtig sag, anledning til et kortvarigt og på én gang både pinligt og pinagtigt intermezzo på generalforsamlingen i 1995.

Her kom et meget utilfreds medlem i tanker om - efter at regnskabet var godkendt - at det var urimeligt, at foreningen skulle betale bestyrelsens advokatomkostninger i forbindelse med truslen om stævning. Dem burde bestyrelsesmedlemmerne selv klare, mente det vrede medlem.

Men det forslag vandt ikke gehør. Kun forslagsstilleren gik ind for forslaget, da det blev sat under afstemning. Til gengæld blev foreningens regnskab det år godkendt to gange.

En revideret plan

Men de store problemer med hvidteordningen og den ind i mellem heftige kritik var blevet taget alvorligt af bestyrelsen. Den kunne nu på samme generalforsamling umiddelbart efter episoden med advokatsalærernes betaling præsentere medlemmerne for fire forskellige modeller for en vedligeholdelsesplan af husene. Og et flertal gik efter anbefaling fra bestyrelsen ind for model 4, der var en videreførelse af den igangværende plan fra 1991.

I løbet af fire år var 48 huse blevet enten kalket eller malet. Af dem var de 29 huse blevet nedvaskede, oppudsede og kalkede i foreningens regi. Samtidig havde flere af de husejere, der tidligere selv stod for hvidtningen nu ønsket, at deres huse skulle hvidtes i foreningens regi - et forhold, der af økonomiske hensyn havde tvunget bestyrelsen til at revidere tidsplanen.

Fra planen blev igangsat i 1991 var håndværkerpriserne på det nærmeste eksploderet. I løbet af 1992, -93 og -94 var priserne mere end fordoblet til omkring 37.000 kr. for nedvaskning, oppudsning og kalkning. Samtidig var muligheden for at opnå statstilskud bortfaldet.

Derfor anbefalede bestyrelsen nu med Model 4 at strække hvidteplanen med yderligere et år, nemlig til og med 1996. Til gengæld skulle modellen kunne gennemføres uden medfinansiering, men med en mindre kontingentstigning på 100 kr. pr. kvartal.

Modellen betød dog samtidig, at der ikke længere ville være mulighed for at få nedrenset, oppudset og kalket et hus, der i forvejen var malet.

Men netop den begrænsning var der under debatten adskillige indvendinger imod fra husejere, der følte sig sat i klemme med deres malede huse.

Kompromis

Kompromisets navn blev Model 4 ganske vist vedtaget under den efterfølgende afstemning, men det skete med en ganske væsentlig tilføjelse:

Bestyrelsen pålægges at udarbejde en revideret hvidteplan, der tager højde for, at en række malede huse ønskes - og trænger til - en nedrensning og efterfølgende kalkning.

22 medlemmer stemte for, 12 imod, mens et enkelt medlem undlod at stemme.

Bestyrelsen måtte herefter på den igen. Nu skulle den reviderede hvidteplan revideres.

I april tegnede årets hvidtesæson lovende. Formandens gennemgang af en række huse sammen med foreningens murermester havde resulteret i den opløftende melding, at adskillige af de ejendomme, der stod for tur, med blot få reparationer ville kunne kalkes uden at skulle igennem den helt store tur med nedrensning og oppudsning.

Kulturby på tværs

Bestyrelsen kunne herefter i juni optimistisk udsende *Revideret hvidteplan* for perioden 1995-1998. Men planen kom ikke til at holde længe. Denne gang var det Københavns status som Kulturby '96, der helt uforudset kom på tværs.

Foreningens velanskrevne murermester, der i sin tid var blevet anbefalet af Nordisk Center for Bevarelse af gammelt Håndværk i Brede, var af Københavns Kommune blevet hentet til en gennemgribende restaurering af Jarmers Tårn - et projekt, der skulle stå klar til kulturårets begyndelse.

Derfor måtte bestyrelsen igen melde om forsinkelser på generalforsamlingen i 1996. Meddelelsen blev taget til efterretning under løfte om,

*Selvgjort er velgjort. Mange husejere hænger - heldigvis - om de smukke, originale dannebrogsvinduer i pommersk fyr, der endnu mange steder i bebyggelsen er bevaret. Og kan man selv, undgår man dårlige oplevelser med håndværkere, sådan som vejlagets bestyrelser gennem tiderne har været udsat for. Senest da bestyrelsen i 1995 på anbefaling af Nordisk Center for Bevarelse af gammelt Håndværk i Brede havde entreret med en velanskreven murermester i forbindelse med den reviderede hvidteplan. Han var kommet i gang, da han mod gode ord, men nok mest betaling af Københavns Kommune blev hentet til en restaurering af Jarmers Tårn, der skulle være klar til »Kulturby 96«. Den eftertragtede murermester lovede at indhente puklen det følgende år. Men da han skulle igang, blev han syg, og sygdommen trak ud. For at komme videre indgik bestyrelsen aftale med næstlavestbydende håndværker fra den sene udbudsrunde. Han nåede kun at færdiggøre det hus, hans forgænger var begyndt på, før frosten satte ind og stoppede arbejdet. En aftale om maling af enkelte huse faldt også til jorden. Maleren blev ligesom mureren syg. Hermed var hvidtplanen sat to år bagud.
(Foto: Privatfoto)*

at puklen ville blive indhentet i løbet af det kommende år. Samtidig var der klart flertal for en kvartalsvis kontingentstigning på 100 kr. som en forudsætning for at fastholde den nyeste handlingsplan for hvidteordningen.

Ramt af sygdom

Men der var flere overraskelser i vente til den hårdt plagede bestyrelse. Alt var aftalt med foreningens muremester og arbejdet var gået i gang. Men midt i arbejdet på et af husene blev den efterspurgte restaureringshåndværker syg. Sygdommen trak ud, og bestyrelsen kunne trods adskillige henvendelser ikke få nogen tilbagemelding om, hvornår arbejdet kunne forventes genoptaget.

Bestyrelsen måtte derfor i et forsøg på at fastholde hvidteplanen rette henvendelse til den næstlavest bydende håndværker fra den seneste udbudsrunde. Som formanden konstaterede i sin beretning på generalforsamlingen i 1997:

Med ham indgik vi aftale om færdiggørelsen af et hus samt istandsættelsen af resten af de huse, der skulle hvidtes. Han færdiggjorde det ufærdige hus og skulle så i gang med resten, men så kom frosten! - Andre huse skulle males, men maleren blev også syg, og han mangler endnu tre huse. Alt i alt en frustrerende oplevelse!

Formanden varslede herefter en ny ajourføring af hvidtningsplanen, og det skete med en understregning af, at der på længere sigt ville blive store problemer med at gennemføre planen efter hensigten. De kraftigt stigende håndværkerudgifter ville slet ikke kunne dækkes af den seneste kontingentstigning.

Han oplyste, at der på generalforsamlingen i 1998 ville blive forelagt en ny plan.

Til den tid ville arbejdet på de fleste af de huse, der siden 1991 havde været tilmeldt hvidteordningen, være afsluttet efter de vedtagne principper.

Blandt andet skal det endnu engang undersøges, om der er alternative finansieringsmuligheder, men muligvis vil konklusionen være, at hvidteordningen må tages ud af kontingentet. Vi vil dog gøre vort bedste og undersøge alle muligheder for at bevare den unikke hvidteordning, vi har her i foreningen. Ordningen er til stor fordel for såvel kvarteret som for den enkelte grundejer, ikke blot økonomisk men også æstetisk. Det er jo ikke tilfældigt, at vi hedder Den Hvide By, og der er nok af skræmmende eksempler på grundejerforeninger, der ikke har en fælles hvidteordning.

Formandens redegørelse blev taget til efterretning.

Alvorlige problemer

På foreningens generalforsamling i jubilæumsåret 1998 kunne formanden meddele, at det var lykkedes at få hvidtningen ført ajour med den senest reviderede plan. Mureren havde præsteret en flot indsats, der dog ikke havde været helt uproblematisk. Bestyrelsen havde måttet opgive at gennemføre hvidtning af et enkelt malet hus. Her havde det vist sig, at malingen hang så godt fast, at den sædvanlige behandling, der lå til grund for tilbudsgivningen, ikke ville være tilstrækkelig. Huset havde skullet både sandblæses og filtses forud for en kalkning - en behandling, der ville medføre en fordobling af den budgetterede udgift. Bestyrelsen havde derfor måttet beslutte ikke at betale ekstraomkostningerne med det resultat, at ejeren havde valgt selv at male huset.

Og så redegjorde bestyrelsen iøvrigt - som meddelt på generalforsamlingen året før - for de økonomiske perspektiver for en videreførelse af den gamle ordning. Fra 1991 til 1997 havde der været en stigning alene i

murerudgifterne på henved 225 pct., ligesom også malerpriserne var steget om end knap så voldsomt. I 1991 lå de gennemsnitlige vedligeholdelsesomkostninger pr. hus, der både skulle renses ned og hvidtes på cirka 18.000 kr. I 1997 var de steget til omkring 45.000 kr. Til sammenligning var kontingentet til Vejlaget i samme periode kun forhøjet fra 550 til 750 kr. pr. kvartal.

Skulle kontingentet i en videreførelse af hvidteordningen afpasses med de faktiske omkostninger, ville det medføre en fordobling af kontingentet i en otte-årig periode.

Ordningen truet

Bestyrelsens barske, men nøgterne tal blev ikke nærmere kommenteret af de tilstedeværende medlemmer. De nøjedes med positivt at tilkendegive, at de ønskede hvidteordningen bevaret. Også selv om det ville medføre en fordobling af kontingentet.

Behandlingen af dagsordenspunktet mandede som så ofte før ud i et pålæg til bestyrelsen om at udarbejde et konkret forslag til en videreførelse af ordningen til næste generalforsamling.

Og her måtte bestyrelsen *med blødende hjerte* strække våben og indstille, at den historiske hvidteordning blev ophævet. Indstillingen blev begrundet med, at ordningens opretholdelse ville kræve urealistisk høje kontingentstigninger.

Bestyrelsen underbyggede sit forslag med en række beregninger over de forventede udgifter til ordningen frem til år 2006 med udgangspunkt i 1998-priser:

Aktuelle priser pr. huse:

Kalkning med nedrens 43.625 kr.

Enkelte huse med ekstra rens 58.750 kr.

Genkalkning 31.250 kr.

Selv-kalkning: 8.800 kr.

Maling 10.000 kr.

Kalkningsinterval hvert 8. år mod optimalt 4-5 år.

Med de forventede prisstigninger skønnede bestyrelsen, at kalkning med nedrens ville være steget til godt 53.000 kr. i år 2002.

Bestyrelsen havde samtidig opstillet to forskellige modeller.

Model A: Hvis alle malede huse forblev malede, ville de anslåede udgifter til hvidtning og til foreningens øvrige opgaver indebære en kontingentstigning til 2125 kr. i kvartalet foreløbig indtil år 2006, når puklen af huse med behov for nedrensning skulle være nået. Herefter skulle kontingentet kunne nedsættes til 1250 kr. i kvartalet.

Model B: Hvis nogle af de malede huse og selv-kalkere skulle ønske at vende tilbage til hvidteordningen (31 af kvarterets 81 huse var udenfor på dette tidspunkt), ville det være nødvendigt med yderligere kontingentforhøjelser. Og hvis alle malede huse inden for 8-års perioden skulle overgå til kalkning, ville kontingentet stige op til 3000 kr pr. kvartal.

Bestyrelsen tilføjede, at den havde overvejet flere muligheder for at videreføre hvidteordningen under en eller anden form. Der havde været overvejet låntagning, ansættelse af husmurer og stiftelse af private bygge-lag. Men alle overvejelser var mundet ud i, at bestyrelsen ikke ville være gearet til hverken at agere arbejdsgiver eller administrere millionbeløb.

Den klare udmelding udløste mange beklagelser fra de tilstedeværende medlemmer. Det blev fremhævet, at det ville være en katastrofe, ja, endda en historisk fejltagelse, hvis ordningen blev nedlagt. Flere medlemmer frygtede direkte, at konsekvensen ville blive et kvarter med dårligt vedligeholdte huse, forringelser af kvarterets ensartede præg med deraf følgende fald i husenes værdi.

Debatten mandede ud i enighed om, at der blev nedsat et hvidte-udvalg på seks personer, heraf to medlemmer fra bestyrelsen. Udvalgets opgave blev at udarbejde forslag til en ny hvidtemodel. Og her står sagen ved redaktionens slutning.

(Ill.: Vejlaget Trekantens Vejlag)

I storm og stille

Vejlaget "Trekanten" som serviceforening siden 1916

Overgangen til selveje i 1915 betød et farvel til den gamle "Valby Arbejderes Byggeforening, VAB" og samtidig goddag til en helt ny form for foreningsliv i Vejlaget "Trekanten". Nu var det ikke længere foreningen, der ejede husene. Det var ikke længere de skiftende bestyrelser, der med vekslende nidkærhed håndhævede ejerskabet og som med klare paragrafbeføjelser bestemte, hvordan husene måtte indrettes, og haverne skulle se ud.

Nu var det de nyslåede husejere, der frivilligt havde dannet en grundejerforening til at varetage deres fælles interesser.

Man skulle ikke længere finde sig i "Holms havepoliti", der ville bestemme, hvornår eller hvordan haven skulle beplantes. Eller en bestyrelse, der kunne blande sig i opførelsen af et lysthus eller en veranda.

Ganske vist var det så som så med frivilligheden. Allerede i 1912 havde arbejderforeningens medlemmer under bestyrelsens kyndige vejledning med henblik på det forjættede selveje besluttet at gøre medlemsskab af vejlaget obligatorisk.

Beslutningen var direkte blevet udmøntet i en tinglyst deklaration. Som der stod i Vejlagets første sæt vedtægter:

Ved Servitutbestemmelser, der er læst på samtlige ovenomhandlede Ejendomme, er enhver Skødehaver pligtig at være Medlem af Vejlaget, og Bidragene hertil er sikret ved Pant i Ejendommene næstefter Skatter og Afgifter samt 1. og 2. prioritet.

Der var altså ikke noget valg. Men glæden over eget hus gav medlemmerne et andet forhold til Vejlaget, end de havde haft til byggeforeningen.

Vejlagets kompetence var klart afgrænset og mindre vidtgående end byggeforeningens havde været.

Vejlagets formål var - dengang som nu - at sikre orden, vedligehold og modernisering af kvarterets fællesanlæg. Og samtidig varetage medlemmernes fælles interesser i forhold til myndighederne. Alt klart beskrevet i syv punkter i vedtægternes § 1. Og alt til et kontingent, der i § 3 *for-søgis* som der står *det første Aar udgør 20 Kr.* løvrigt iberegnet adgang til den kontroversielle hvidteordning.

Om denne ordning stod der i §6 som et af Vejlagets formål: *at lade Ejendommene hvidte. Dog har hver Ejer Ret til selv at lade sit Hus hvidte, men Dobbelthusenes Facader skal hvidtes samtidig, og med ens Farve.*

Det nystiftede vejlag havde - om end med andre formuleringer - de samme funktioner, som laget har i dag.

De første hårde år

De første år med selveje skulle imidlertid blive hårde for mange i vejlagets medlemskreds, der stadig hovedsagelig bestod af arbejdere, håndværkere, mindre håndværksmestre, småhandlende og funktionærer.

Tiderne var usikre. Uden for Danmark rasede den 1. verdenskrig og påvirkede økonomien i Danmark med inflationsagtige prisstigninger, der gjorde selvejerne i Den Hvide By til økonomisk meget følsomme prioritetsbestyrere. Mange var kommet til at sidde hårdt i det på grund af hu-

Meddelelse

København, den 15/10-21

til

fra

H. Smedkermester A. Jensen
Formand for "Trekantern Vejlag"

Bygningsinspektøren i 7. Distrikt.

Foranlediget af Meddelelse fra Vj og Kloak anlægene vedrørende Metr: N° 2. al, 2 an, 2 av, 2 ag, 2 au, 214, 213, 206, og 209 af Vally, Vally Langgade, 153, 157, 159, 163, 171, 175, 177, 178 og 184. Hvor der fra Vj og Kloak anlægernes Side er givet Tilladelse til at installere 3 Stk: W.C. i hver Ejendomme Skal jeg herved tyndtlig meddele Dem at Sagen maa fremsendes hertil til Approbation i Henthold til Bygge Lovens § 73 og at Arbejdene ikke maa paabegyndes forinden der foreligger Approbation herfra.

Inspektøratlet forventer snarest Tager fremsendte

Summerville

(Ill.: Vejlaget Trekantens Arkiv)

senes nye belåning ved overgangen til selveje. Flere havde måttet supplere kredit- og hypoteksforeningslånene med banklån, men uanset belåningsformen var renten høj som følge af krigens påvirkninger. Mange måtte sande, at det var dyrt at være fattig.

Den stramme økonomi kom i høj grad til at påvirke Vejlagets arbejde. Bestyrelsen måtte i de første seks til syv år vende hver eneste krone for at klare lagets forpligtelser i forhold til både myndigheder og de forskellige leverandører. Og samtidig måtte den ustandselig på den ubehagelige opgave at rykke mange af medlemmerne for deres kontingentbetalinger.

Et grundlæggende problem var, at medlemmerne ved overgangen til selveje klart havde undervurderet de fælles forpligtelser, som Vejlaget var sat til at varetage. Ganske vist var Vejlagets opgaver blevet væsentligt reduceret i forhold til den gamle forenings mangeartede virksomhed. Men Vejlaget skulle fortsat tage sig af meget udgiftstunge funktionsområder.

Ekstrakontingent

Derfor viste det sig også, inden det første år var gået, at det forsøgsvisе kontingent på 20 kr. årligt langt fra slog til. Der måtte i 1917 udskrives to ekstra halvårslige kontingenter på hver 10 kr. for blot nogenlunde at få økonomien til at række og kompensere for de evindelige restancer.

Samtidig måtte bestyrelsen for første gang gribe til udsættelse af en planlagt hvidtning af alle 81 huse.

Samme år måtte bestyrelsen af sparehensyn også bede belysningsvæsenet om at slukke for gadebelysningen i sommerperioden. Ligeledes måtte man høfligt takke nej til et tilbud fra Københavns Magistrat om at blive tilsluttet et nyt, planlagt kloaksystem i Valby Langgade. Også selv om tilbuddet var fristende. Det ville nemlig åbne mulighed for installation af vandklosetter, og det indeholdt en lempelig 10 års afbetalingsordning med hensyn til tilslutningsudgifterne. Men på generalforsamlingen blev det vedtaget at svare Magistraten:

Forsamlingen modtager Magistratens Tilbud med Tak men anmoder samtidig om at Sagen udsættes noget for at afvente bedre Forhold.

Men de bedre forhold lod vente på sig. Der måtte igen i 1918 udskrives ekstra kontingenter på 10 kr. halvårligt for at få Vejlagets økonomi til at hænge sammen og så iøvrigt gennemføre den udsatte hvidtning af huse.

En hr. Andreasen får overdraget hvidtearbejdet med sit tilbud på 57 kr. for et dobbelthus og 37 kr. for et enkelthus.

Magistraten presser på

Til gengæld var der stadig store problemer med at få kloakeringsprojektet indpasset i økonomien. Ifølge bestyrelsesreferaterne fra den tid pressede Magistraten på for at få Vejlaget med. Men bestyrelsen var ikke glad for sagen.

Da Spørgsmålet - pecuniært - i særlig Grad berørte Medlemmerne endes man om at indkalde til en extra Generalforsamling. Denne bestemtes til afholdelse den 16. April med eneste Pkt. på Dagsordenen: Kloaksagen.

Som sagt så gjort. Men udfaldet blev igen et klart nej til Magistratens tilbud. Det var nu blevet halvanden gang dyrere end det oprindelige tilbud. Samtidig havde Magistraten strammet de oprindelige økonomiske vilkår for en tilslutning med prioriteret pant i hver enkelt ejendom.

I søgelyset

Mange var hårdt hængt op. Så hårdt at nogle af de nye selvejere tilsyneladende var begyndt spekulere i den udlejning af lejligheder, som de fleste stadig havde som en forudsætning for at få sammenhæng i økonomien.

Åbenbart havde nogle husejere gennemført så store huslejeforhøjelser, at Københavns Huslejenævn nu var begyndt at interessere sig for Den Hvide By i almindelighed og de store huslejeforskelle i særdeleshed. Sagen blev yderligere skærpet, da Nævnets interesse få måneder senere blev fulgt op af en henvendelse fra Rodemesteren, lederen af det lokale skattekontor. Han ville pludselig have oplyst, hvor mange kvistlejligheder, der var beboet, og hvor mange lejemål, der egentlig var hos medlemmerne af Vejlaget.

Begge henvendelser var bestyrelsen pas på. Der var enighed om, at disse henvendelser ikke vedkom Vejlaget, men at Formanden ville svare Nævnet og Rodemesteren privat.

På et senere medlemsmøde anbefalede bestyrelsen dog, at udlejerne nedsatte et snævert Udvalg, der kunne forhandle med Nævnet og muligt påvirke dettes enkelte Medlemmer.

Men der var meget behersket optimisme blandt udlejerne om, at det kunne lykkes. På et møde havde ikke færre end 22 udlejerne ordet for at bidrage med argumenter til fordel for, at Lejen blot ville komme op på et nogenlunde rentabelt Niveau.

Såvel medlemmer som bestyrelse havde altså en del at spekulere over ved udgangen af 1919. Huslejenævnet, skattemyndighederne og Magistraten ved kloakprojektet havde et godt øje til Den Hvide By.

Alligevel skulle 1920, ifølge protokollen, blive et nogenlunde roligt år. Ud over generalforsamlingen holdtes der kun tre bestyrelsesmøder, der mest beskæftigede sig med flisebelægning af alléernes fortove.

Nye kontingentudskrivninger

Generalforsamlingen havde nemlig besluttet sig for, at kvarteret skulle til at tage sig ordentligt ud. Derfor havde et knebent flertal af medlemmer bestemt, at den store opgave det år skulle være fliser på alle for-

Meget gik galt under kloakeringsprojektet. Helt åbenbart også samarbejdet. Brevet her nedenunder er et direkte uhøfligt svar fra en ingeniør ved Københavns Vej- og Kloakanlæg. Han er åbenbart blevet stødt på manchetterne over, at vejlaget har tilladt sig »at forespørge« om kloakledningen var lagt dybt nok og havde det rette fald for at kunne klare afløbene fra de dybestliggende kældre. Flere af kvarterets håndværkere med forstand på de dele havde sat spørgsmålstegn ved ledningsføringen. Men forespørgslen og et forslag til en løsning på problemet blev skarpt afvist af ingeniøren med henvisning til, at »Arbejdet er udført efter samme Principper som andre Steder i Byen...« Ingeniøren glemte også at skrive »med Agtelse«, som det ellers hørte sig til. Vejlagets bestyrelse slap dog ikke sagen og fik medhold af Magistratens teknikere, der satte Københavns Vej- og Kloakanlæg til at ændre både kloakdybde og ledningsfald i både Vestre og Nordre Allé. (Ill.: Vejlaget Trekantens Arkiv)

Til Bestyrelsen for "Trekantens" Vejlag,
kuv. Hr. A. Jønsen.

I Anledning af Forningens Skrivelse af 9' de. skal jeg meddele, at Ledningerne i Forningens Veje saavel som Ledningen i Valby Løngade, hvortil de fører, ere projekterede og udførte med saa ringe Fald, som det efter Erfaringen er vanligt, og en Sænkning af Ledningerne kan derfor ikke tillades, hvorfor jeg heller ikke ser nogen Grund til at standse Arbejdet.

Iøvrigt maa jeg præcisere, at Arbejdet er udført efter samme Principper som alle andre Steder i Byen, og for de Ejendomme, der ikke kan faa Afløb fra saa dybtliggende Kældergulve, som ønsket i Forningens Skrivelse, kan Omlægningen dog ikke kaldes værdiløs, idet der kan anbringes Afløb i Bæk, hvilket er gjort med meget tilfredsstillende Resultat i talrige Vaskemøder rundt omkring i Byen, og Omlægningen desuden er en nødvendig Betingelse af Anbringelsen af Vandklosetter.

O. A. H. H. H. H. H.

tovene i området, selv om bestyrelsen havde advaret mod projektet af økonomiske grunde.

I stedet accepterede det lille flertal en kæmpe kontingentforhøjelse, nemlig til 80 kr. om året. Siden Vejlaget blev stiftet i 1916 var kontingentet ud over de ekstrakontingenter, der havde været udskrevet i alle årene, nu firedoblet. Og der var stadig økonomiske problemer.

På generalforsamlingen i 1921 måtte kontingentet fastholdes, og samtidig måtte medlemmerne på bestyrelsens udtrykkelige anbefaling af finde sig med, at den ellers planlagte hvidtning af husene blev udskudt af økonomiske årsager.

Ingen vej udenom

Og det skulle vise sig at være fornuftigt. Københavns Magistrat satte nemlig hen over foråret tommelskruerne på bestyrelsen i spørgsmålet om kloakering. Nu var der reelt tale om et påbud eller i alt fald et tilbud, som beboerne i Den Hvide By ikke længere kunne sige nej til. Hvis beboerne i det hele taget ville have indflydelse på projektet og have åbnet mulighed for installation af vandklosetter, så var det nu.

Bestyrelsen, der stadig kæmpede med medlemmernes kontingentrestancer, måtte i juni samme år bemyndige formanden til at tage kontakt med et ingeniørfirma for at få udarbejdet en tegning over tilslutningen af de 81 huse og lavet et prisoverslag over det omfattende arbejde.

Når bestyrelsen havde trukket kloaksagen i langdrag skyldtes det som nævnt, dels Vejlagets og mange medlemmers anstrengte økonomi, dels tvivl om Vejlagets kompetence til at gå ind i projektet og de betydelige in-

I august 1923 - mens problemerne med kloaksagen hobede sig op - havde vejlagets formand, R. Jensen som garvet håndværker indset, at de budgetmæssige forudsætninger for længst var bristet. Derfor skyndte han sig at lægge afstand til en skrivelse fra Københavns Magistrat, der ville have vejlaget til stå for opkrævningen af kloakbidragene til kommunen, sådan som det egentligt var aftalt, da projektet gik igang. Men maler Jensen og hans bestyrelse skulle ikke nyde noget. Derfor skrev han »ærbødigst« for »at andrage den ærede Magistrat om at blive fritaget for at opkræve nævnte Bidrag hos Vejlagets Medlemmer, da vi af erfaring ved, at det vil blive meget vanskeligt, måske endda umuligt for os at indkassere disse Bidrag, da vi ikke har Panteret i Ejendommene udover det Medlemmerne påhvillende Kontingent til Foreningen.« Formanden rundede sit brev af med en opfordring til magistraten om at opkræve bidragene halvårligt i stedet for én gang om året, »da det for de fleste Medlemmers Vedkommende vil være vanskeligt at afse de ret store aarlige Beløb på en Gang.« Jensens brev var en dygtig diplomat værdig. I høflige og venlige vendinger pakkede han sit egentlige budskab ind: »Vejlaget skal ikke have noget klinket i den her sag. Den er helt gal, og nu kan I selv prøve, om I kan få kradset Jeres alt for høje bidrag og afgifter hjem, selv om de ligger langt ud over, hvad I lovede, da projektet gik igang.« - Men var Jensen udad til passiv, var han på de indre linier særdeles aktiv. Han samlede alle papirer og gennemgik sagen fra A til Z. Vurderede alle tekniske og økonomiske forudsætninger, så på hvad der reelt var udført af arbejde, hvilke fejl der var begået og samlede så alle papirer og indledte stædigt en længere forhandlingsrække med magistraten, der i begyndelsen af 1925 måtte give sig og gå igang med at betale penge tilbage til vejlagets medlemmer.

(Ill.: Vejlaget Trekantens Arkiv)

Valby d 19 august 1923.

Til Københavns Magistrats Vej- og Kloakafdeling
3de Afdeling.

I skuldedning af ærede Skrivelse fra Magistratens
4de Afdeling (N. 770/1923) angaaende
Betalningen for Kloakarbejde i Hægggade
og i Foreningens Vej. tillader vi os herved
at andrage den ærede Magistrat om at blive
fritaget for at opkræve nævnte Bidrag
hos Vejlagets Medlemmer, da vi af Erfaring
ved, at det vil blive meget vanskeligt, måske
selt umuligt for os at indkassere disse Bidrag,
da vi ikke har Panteret i Ejendommene ud
over det Medlemmerne påhvillende Kontingent
til Foreningen.
Endvidere henstiller vi til den ærede Magistrat,
at lade Bidragene opkræve halvårlig, da
det for de fleste Medlemmers Vedkommende vil
være vanskeligt at afbetale det store aarlige Beløb
paa en Gang.

R. B. V.
Ordl. R. Jensen
Formand for Trekantens Vejlag.

vesteringer, der var forbundet med det. Investeringer, der selv med Magistratens afdragsordninger ville betyde nye pantsætninger og nye økonomiske belastninger for husejerne.

Men et klart flertal af medlemmerne ønskede, at Vejlaget og dermed Vejlagets bestyrelse blev inddraget i sagen. At bestyrelsen simpelthen fik mandat til at handle og forhandle på husejernes vegne. Bestyrelsesreferaterne fra denne periode er sparsomme. Men angående økonomien kom bestyrelsen og Vejlagets advokat på arbejde. Der måtte udtages pant i hvert hus, og samtidig måtte Vejlaget optræde som garant for samtlige husejere. Endvidere måtte Vejlaget tilsyneladende i tre tilfælde mod direkte pant lægge pengene ud for vanskeligt stillede medlemmer.

Endelig måtte medlemmerne på en ekstraordinær generalforsamling den 21. august samme år - altså 1921 - acceptere to ekstra kontingentudskrivninger på hver 25 kr. inden årets udgang. Samtidig fik bestyrelsen blanco bemyndigelse til at optage et lån, fordi *Foreningens Kassebeholdning var meget lille, og vi stod over for en Del store Udgifter.*

Der var ganske enkelt underskud i foreningens kasse. Uden nogen diskussion blev det efter bestyrelsens henstilling endnu engang vedtaget at udsætte hvidtning af husene.

Få dage senere søgte bestyrelsen om en kassekredit i Frederiksberg Bank.

Den næstbedste løsning

De økonomiske krumspring var imidlertid ikke nok til at sikre det bedste projekt, der gik ud på at føre kloakstik *helt ind bag stakittet frem til Korridorvinduet, til og med en Brønd placeret her.* Den ledningsføring var så kostbar, at det helt usædvanligt kom til en afstemning i bestyrelsen. Her gik tre ud af de fem medlemmer imod at anbefale den dyre løsning. I stedet ville man på generalforsamlingen anbefale medlemmerne at nøjes med stikledninger til stakittet.

Herefter kunne medlemmerne selv afgøre, hvornår der var økonomi til at få de sidste meter rør ført frem til huset og dermed åbne mulighed for at etablere det eftertragtede vandkloset.

Og det blev den billige løsning, medlemmerne valgte. Til at løse opgaven blev der indgået aftale med entreprenør Friis, der havde fremsat de billigste tilbud på første del af opgaven, de 18 ejendomme på Valby Langgade. Han skulle have 4.100 kr. for at føre kloakstik frem til stakittet og 5.730 kr. for at føre stikket videre frem til korridorvinduet. Til sammenligning lød den dyreste entreprenørs tilbud på henholdsvis 6.643 kr. og 8.320 kr.

Med hensyn til etableringen af hovedledningerne, der blev udført for Magistratens regning, blev der efter nogen diskussion opnået enighed om at dele alle udgifter lige mellem de 81 medlemmer.

Økonomiske og tekniske problemer

Så langt, så godt. Men det var kun begyndelsen. Kloaksagen skulle komme til at optage bestyrelsen i de næste tre år. Projektet var stort og meget gik åbenbart galt.

Bestyrelsen kritiserede i flere brevvekslinger Magistraten for kloakledningernes dybde og fald, fordi de efter bestyrelsens opfattelse ikke ville kunne klare afløbene fra de dybestliggende kældre i kvarteret.

I et noget arrogant svar fra Magistraten blev det understreget, at *Arbejdet er udført efter samme Principper som alle andre Steder i Byen, og for de Ejendomme, der ikke kan få Afløb for så dybtliggende Kældergulve som ønsket i Foreningens Skrivelse, kan Omlægningen dog ikke kaldes værdiløs, idet der kan anbringes Afløb i en Bænk, hvilket er gjort med*

KØBENHAVNS MAGISTRAT,
4de Afdeling.
27de November 1923.
København, den

13
Indkommet af 1. og 2. halvår af 1923
af 1. halvår 1. halvår
1. halvår 1923.

Til
Ejeren af Ejendommen Matr.Nr. 2 p
af Valby.
Hr. Maler Rasmus Jensen.

I Henhold til Deklaration af 25de Maj 1918, tinglæst 26de Maj 1919, påhviler der Ejendommen under "Trekantens Vejlag" - derunder det den tilhørende Matr.Nr. 2 p Valby - at yde Bidrag til nedrivningen af Københavns Kommune udførte Kloakanlæg, hvortil Afvandingen fra Ejendommen fores.

De af Deklarationen omfattede Kloakanlæg består af to Kloakanlægninger i Valby Langgade, der er lagt til forskellig Tid, nemlig 1) Strækningen fra Gassebekloakken til Chr. Bergs Allé og 2) Strækningen Vest for denne, hvortil kommer 3) Kloakerne i Vejlagets egne Veje.

Efterat nu Bidragene er fixerede i Henhold til de nedgaadende Udgifter, stiller Forholdet sig for Deres Ejendom Matr.Nr. paa følgende Maade:

1.	Til den tidligere lagte Kloak i Valby Langgade fra Gassebekloakken til Chr. Bergs Allé
	I de første 10 Aar Kr. årlig 9,11 - 4,69
	I de følgende Aar Kr. årlig 2,80
2.	Til Sælleledningen i Valby Langgade Vest for Chr. Bergs Allé
	I de første 10 Aar Kr. årlig 104,95 - 72,76 - 13,12
	I de følgende Aar Kr. årlig 42,96 - 14,01
3.	Til Kloakerne i Vejlagets egne Veje. Afdraget i Løbet af 10 Aar Kr.
	61,55 - 58,38

Talt 176 7/8 58 3/4 - 139 5/8 83 3/4 - 49 7/8 07 3/4
pr. m² 376 3/4 - 30 3/4 - 16 3/4
8 1/2 10 1/2 - 45 3/4 75 3/4 - 16 3/4 81 3/4
pr. m² 9,8 3/4 - 3 5/8 3/4

Den 20. november 1923 sendte Københavns Magistrat det, den troede skulle blive den endelige opgørelse over de enkelte husejeres årlige ydelser til kloakprojektet. Men det sidste ord var ikke sagt i den sag. Vejlagets vedholdende formand, Rasmus Jensen havde regnet på sagen, og som det ses på brevet (ovenfor) fra magistraten, havde han gjort sig både sine tanker og notater. Han tog sagen op, og i mere end et år bombarderede Jensen kommunen med nye og underbyggede økonomiske kendsgerninger, baseret på arbejdsedler og kommunens egne projektændringer. Mange breve og møder senere måtte magistraten bøje sig, og på generalforsamlingen i vejlaget den 25. februar 1925 »rejste de Tilstedeværende sig som Honnør for Formanden«, som der står i den gamle forhandlingsprotokol. Jensens stædige indsats havde betydet, at Magistraten måtte refundere 7737,80 kr. til husejerne i »Den Hvide By«. Samtidig ville de årlige kloakbidrag blive nedsat med 2.442,49 kr. - ikke noget at sige til, at det blev vedtaget at yde formanden »et gratiale« på 500 kr.

(Ill.: Vejlaget Trekantens Arkiv)

meget tilfredsstillende Resultat i talrige Vaskekældere omkring i Byen, og Omlægningen desuden er en nødvendig Betingelse for Anbringelse af Vandklosetter.

Ikke desto mindre fik Vejlagets bestyrelse dog så meget medhold i deres kritik, at Magistraten måtte bøje af og sænke kloakkerne på Vestre Allé og Nordre Allé.

Men problemerne, både de tekniske og økonomiske, fortsatte. Der blev jongleret med kontingenterne. Nu blev der beregnet et årligt fast kontingent og herudover både ekstra og ekstra ekstrakontingenter. I 1922 og 1923 nåede de samlede kontingentindbetalinger op på over 200 kr. årligt.

Problemet var åbenbart, at Magistratens projekt var så mangelfuldt, at der ustandseligt måtte foretages ændringer og tekniske forbedringer for at sikre afløbene fra store dele af kvarteret. Og alle disse ændringer måtte Vejlaget selv betale. I alt fald i første omgang.

Økonomisk var Vejlaget så trængt, at dagrenovationen for at spare penge blev omlagt, og samtidig sagde medlemmerne nej til at Vejlaget blev tilmeldt "Kredsens Rotte Bekæmpelsesforening". Ganske vist var der mange rotter, men til gengæld var der ingen penge. Det blev overladt til hver enkelt husejer at holde rotterne væk. Også et tilbud fra belysningsvæsenet om ny og bedre gadebelysning blev lagt til side.

Vejene var i en elendig forfatning. Det havde de været længe, og det omfattende kloakeringsarbejde i allérne havde ikke gjort det bedre. Men der var - uanset mange klager - ingen muligheder for at foretage bare simpelt reparationsarbejde. Og hvidtningsprojektet måtte igen for tredje år i træk udsættes.

Ingen lejeforhøjelser

Men i 1922 kunne de fleste installere vandklosetter i huset, og hen på året i 1923 blev kloakarbejdet af Magistraten meldt endeligt færdigt. Men Vejlagets bestyrelse var ikke færdig med Magistraten.

Uden at det af protokollerne fremgår, hvor store de samlede udgifter blev på kloakken, så fremgår det dog, at omkostningerne var svulmet. På grund af de mange ekstraudgifter var de blevet henved tre gange så høje som Magistraten havde forudsagt.

Det fik ligefrem skrædder Jensen til at spørge, *om der ikke til Husleienævnet var sendt Underretning om, at hidtil opgivne Bidrag til Kloakken var tredoblet og at vi efter dette måtte være berettiget til betydeligt højere Husleie.*

Jo, der var sendt underretning til nævnet. Men nævnet havde givet afslag på huslejeforhøjelsen med den begrundelse, at kloakeringen ikke havde givet lejerne nogen fordele.

Honnør for formanden

Men Vejlagets formand, maler R. Jensen havde ikke sluppet kloaksagen. Og det kom til at give bonus for husejerne.

Formanden oplyste at han havde haft et kolosalt Arbejde med Kloakregnskaberne og var nu nået til Bunds i dem og havde i den Anledning måttet Møde adskillige Gange i Magistraten. I den Anledning havde Formanden skrevet en Regning på 160 Kroner, hvilket af hele Bestyrelsen ansaas for meget moderat.

Formandens indsats havde betydet, at Magistraten måtte refundere 7737,80 kr., og samtidig ville de årlige kloakbidrag til kommunen blive nedsat med 2.442,49 kr.

På generalforsamlingen den 25. februar 1925 rejste de tilstedeværende medlemmer sig som honnør for formanden. Og samtidig blev det en-

stemmigt vedtaget at yde formanden et gratiale på 500 kr. for hans indsats.

Samtidig blev det iøvrigt besluttet, at der i fremtiden skulle ydes honorarer til Vejlagets formand og kasserer på henholdsvis 250 og 150 kr., lige som der var ydet honorarer i byggeforeningens første tid.

Helt afsluttet var kloaksagen dog ikke. Den fik få måneder senere et lille skattemæssigt efterspil. Et par medlemmer havde ikke fået godkendt deres selvangivelse, fordi de havde trukket alle udgifter til kloak fra. Men skattevæsenet mente, at der var tale om en formueforøgelse.

Igen måtte formanden på banen. Og hans argument var, at kloakken var en *unødvendig* udgift, som Magistraten havde pålagt medlemmerne. Havde de måttet forny kloaksystemet som følge af ælde eller brud, ville det være blevet betragtet som en udgift.

Det var godt forsøgt af formanden. Men skattemyndighederne købte ikke argumentationen. Imidlertid kom der det ud af sagen, at medlemmerne kunne fradrage renteudgifterne i forbindelse med investeringen i kloakledningerne. Fradraget blev fastsat til 9 øre pr. løbende meter.

Og med dette punktum i kloaksagen kunne der indledes et nyt kapitel i Vejlagets historie. De næste mange år blev noget roligere.

Laget var kommet vel ud af trakasserierne i kloaksagen og havde konsolideret sig. Husejerne kunne begynde at slappe af efter mange års økonomiske trængsler. Der var heller ikke udsigt til store fællesprojekter med Vejlaget som omdrejningspunkt.

I roligt tempo forbedredes husene efter individuelle behov og økonomisk formåen.

Nedsat aktivitet

Bestyrelsens arbejde i Vejlaget blev at dømme efter protokollerne nu tidsmæssigt meget indskrænket med et á to møder om året. Der var tale om meget rutinemæssige fælles opgaver som udskiftning af fliser, nyplantering eller beskæring af alléernes træer, lapning af veje, skadedyrsbekæmpelse, renovationsordning, snerydning og hvert tredje eller fjerde år det faste generalforsamlingsmøde - husenes hvidtning.

De gamle problemer med huslejeafsettelse og udeståender med Bognævnet holdt medlemmerne for sig selv. Der blev heller ikke længere trukket på bestyrelsen, når der skulle udfyldes vurderingsskemaer til Magistraten i forbindelse med fastsættelsen af grundskyld og ejendomsskyld.

Det daglige udkomme og de seje kampe med myndighederne om en ordentlig behandling var et mandligt anliggende. I hjemmet havde husefaderen stadig sin plads ved bordenden, det var ham, der gik til møderne i vejlaget, og dem var der nogle stykker af, mens kloaksagen verserede. Der blev holdt adskillige orienteringsmøder under forløbet. Og det må have krævet sin mand - efter en 10-12 timers arbejdsdag at gå til møde kl. 9.00 om aftenen til hen under midnat. Men sagen var vigtig. Adskillige familier var hårdt trængt økonomisk som følge af den tvungne kloakering kort efter selvejet, der prioriteringsmæssigt havde været en kostbar affære for mange. Blandt andet som følge af Danmarks nedtur i kølvandet på sammenbruddet i den tyske økonomi efter den første verdenskrig. Nu gik det imidlertid godt for vejlagets medlemmer, som følge af formanden, R. Jensens stædighed. Alle kunne blive boende og nyde havelivets glæder i Den Hvide By, som her hos enkefrue Johanne Hansen Søndre Allé 7, en julidag i 1925. Hun havde to år tidligere for den nette sum af 27.000 kroner erhvervet huset og fundet sig godt til rette i kvarteret. Så godt at hun samme år, som billedet er taget, inviterede sin søn og svigerdatter, Axel og Camilla Hansen til at flytte ind i huset. Hermed grundlagde den aldrende enkefrue en familietradition for fast bopæl i Den Hvide by. Den lille, lyshårede pige, midt i billedet i forreste række, er Johanne Andersens barnebarn, Inger Gøtttsch, der den dag i dag fortsat bor i huset med sin mand, Henning Gøtttsch. Og de har allerede sikret, at deres søn, Mogens Gøtttsch Hansen som 4. generation rykker ind i huset på Søndre Allé.

I Fortsættelse af Gadenavneudvalgets Skrivelse af 6e Februar d.A. og under Henvisning til Vejlagets Skrivelse af 2e Marts d.A. meddeles hermed, at Kommunalbestyrelsen har tiltrådt Indstillingen om, at Vejnavnene Øster Allé, Vester Allé og Sønder Allé i Valby modregne til henholdsvis Nordre Allé, Vestre Allé og Søndre Allé.
Med Hensyn til de nye Vejskilte skal bemærkes, at disse forsaavidt angaar Nordre Allé vil blive opstillet ved Stadsingeniørens Kirebørstestaltning uden Bekostning for Vejlaget, medens Vejlaget selv maa bekoste og lade opstille Vejskiltene paa de to andre Veje.

P. U. v.

111

Trekantens Vejlag,
Kuv. Hr. Møllemeester Ramus Jensen,
Søndre Allé 13,
Valby.

Samme år som kloaksagen endte lykkeligt – nemlig 1925 – blev der flyttet lidt rundt på verdenshjørnerne i »Trekanten«. Østerallé blev til Nordre Allé. Det skete efter at politi og postvæsen havde klaget til Københavns Magistrat. De to etater havde problemer med navnesammenfald mellem Østerallé på Østerbro og så alléen i Valby, og da Østerallé på Østerbro var ældre, havde den vundet hævde på navnet. »Fællesudvalget angående Gaders Benævnelse i København« foreslog vejlagets bestyrelse at hædre den afdøde socialkritiske forfatter og socialdemokrat, Sophus Schandorff og give Østerallé hans navn. Men det takkede bestyrelsen af ukendte grunde nej til og ændrede i stedet for lidt på retningerne. Den foreslog Nordre Allé, og forslaget blev accepteret af udvalget og magistraten, der ved samme lejlighed pillede lidt ved stavemåderne i navnene på kvarterets alléer. Vesterallé blev til Vestre Allé og Sønderallé til Søndre Allé.

(Ill.: Vejlaget Trekantens Arkiv)

Østerallé blev til Nordre Allé

Der var dog en enkelt sag, som kom til at optage bestyrelsen en hel del og som førte til flere brevvekslinger med Magistraten. Sagen drejede sig om en navneændring på den ene af kvarterets alléer. Vejene var oprindeligt blevet navngivet efter Trekantens verdenshjørner - Sønderallé, Vesterallé og Østerallé.

Men i 1925 henvendte Magistraten sig til Vejlaget og foreslog, at Østerallé af praktiske grunde fik et andet navn. Problemet var, at Navnet Østerallé bragte *Fejltagelser for Politi og Postvæsen*, fordi der allerede eksisterede en vej på Østerbro med samme navn.

Bestyrelsen stillede efter en del eftertænksomhed og megen debat forslag om, at Østerallé blev ændret til Trekanten. Men det navn blev afvist af myndighederne - både af Magistraten og postvæsenet. I stedet anbefalede de, at Østerallé kom til at hedde Schandorffsallé, opkaldt efter den socialrealistiske forfatter Sophus Schandorff, der var død i 1901. Men det forslag afviste bestyrelsen. Dog uden nærmere begrundelse:

Fra Magistraten var fremsendt Ønsket om at kalde Østerallé for Schandorffsallé. Formanden havde undersøgt, om der fandtes nogen Vej med Navnet Nordre Allé. Der havde været én ved Vigerslev, men den var bortfaldet, og vilde da foreslaa, at vi fik Tilladelse til at benytte dette, da "Trekanten" var forkastet af udvalget.

Og sådan blev det.

Samtidig med at der blev pillet lidt ved verdenshjørnerne i Trekanten, blev der ændret ved stavemåderne af alléernes navne. Østerallé blev til Nordre Allé, Vesterallé til Vestre Allé og Sønderallé til Søndre Allé.

Andre folk men samme emner

Hen over årene ændrede kvarteret også karakter. De oprindelige arbejderboliger blev attraktive ejendomme. Og det smittede af på kvarterets beboersammensætning. Fra begyndelsen af 1930'erne var det ikke længere arbejdere og håndværkere, der befolkede Den Hvide By. Det var i vid udstrækning funktionærer, forretningsindehavere og håndværkestre, der tog over, mens de oprindelige beboere kapitaliserede de første års lange seje træk og flyttede fra Trekanten.

Men det var stadig utænkeligt, at kvinderne deltog i foreningens generalforsamlinger, hvor mændene uanset personudskiftninger og social status iøvrigt med lige stor ildhu kastede sig ud i debatter om rottebekæmpelse, snerydning eller hvidteordning.

Ind i mellem var der dog rutinemæssige sager, der udviklede sig. Som på generalforsamlingen i 1931, da formanden i forbindelse med en planlagt beskæring af alléernes træer ville høre en fagmands syn på dette havetekniske indgreb.

Spørgsmålet blev rettet til gartner Wagenblast, der resolut erklærede, at det bedste vilde være at rydde alle Træerne, fordi deres Rødder husede larver, som ødelagde frugten i haverne.

Den udtalelse faldt imidlertid ikke i god jord men udløste en heftig diskussion med indlæg både for og imod fældning contra beskæring. Og åbenbart trak diskussionen så meget i langdrag, uden at synspunkterne kunne mødes, at dirigenten, hr. Jakobsen til sidst foreslog, at medlemmerne tænkte over sagen indtil næste år.

Det blev nu ikke på den følgende generalforsamling, at allétræernes skæbne skulle blive afgjort. Emnet kom først til behandling i 1933. Det år havde R. Jensen stillet forslag om *Rydning af Halvdelen af Træerne i Vestre Allé*.

Jensen motiverede sit forslag med, at i de to andre alléer var hvert andet træ faldet for øksen. Altså måtte det også kunne lade sig gøre på Ves-

fungerede. Der var tillige gravet store huller i fortovene, og vejskiltene var lige blevet skiftet ud for dyre penge.

På generalforsamlingen kom så den helt store opsang:

Formanden beklagede, at der stadig til ham blev klaget over, at Børn i Kvarteret beskadigede og ødelagde Gadeskiltene, Stakitter, Gadelamper mm. Han havde i flere Tilfælde grebet Børn heri og talt med disses Forældre herom, men Forældrene var tilsyneladende ikke særligt interesserede i at passe paa deres Børn. Til Christensen ville Formanden sige - Christensen havde tidligere paa Mødet sagt, at naar Lampen i Krydset tit var ude af Funktion, så skyldes det, at Ledningerne var i uorden - at det ikke var Ledningerne, der var noget i Vejen med, men at det ganske givet var den Skare Børn, der altid holdt til i dette Kryds og som ikke undsaa sig for at kaste med Bolde, Sten m.v. efter Lampen, ligesom de ogsaa kastede lignende Ting ind i de tilstødende Haver, hvis Ejere havde klaget herover og navngivet de paagældende Børn, hvoriblandt ogsaa Herr Christensens befandt sig. Formanden havde lovet paa Generalforsamlingen at omtale Forholdet og henstille, at Medlemmerne gjorde lidt for at forhindre Børnenes Terror - eller i hvert Fald holde Børnene hjemme ved eget Hus. I modsat Fald maatte man gøre Anmeldelse herom til Politiet.

Imidlertid begyndte den stigende trafik i kvarteret at blive et problem, der adskillige gange var oppe at vende på generalforsamlingerne fra sidste halvdel af 1950'erne og op gennem 60'erne. Egentlig var problemet ikke nyt. Det blev faktisk rejst første gang i 1925. Dengang var der enkelte beboere, der ønskede alléerne lukket af for biltrafik. Men hverken dengang eller nu blev der gjort noget rigtigt ved det. Der var enkelte brevvekslinger med Magistraten og politiet. Men myndighedernes negative holdning til stilleveje fik imidlertid de skiftende bestyrelser til hurtigt at give op.

Var det således så som så med aktiviteterne i fælles regi, var der livlig gang i beboernes egen foretagsomhed rundt omkring i de hvide huse. Det var i den periode centralvarmen for alvor slog igennem i kvarteret og medførte en række moderniseringer. Kakkelovne, petroleumsbrændere og gasvarmere var ved at forsvinde.

Hver passede sit. Kun hvidteordningen, lugning af fortove og så iøvrigt lejen af foreningens rullestige kunne give anledning til mindre uenighed og nogen diskussion naboerne imellem.

Da ungdomsoprøret slog igennem

Alt har dog sin tid. I første halvdel af 1970'erne flyttede der en hel del **A**nye beboere til kvarteret. De var ikke bare tilflyttere, de var også yngre, end det i mange år havde været almindeligt i kvarteret. Og de havde i ly af tidsånden, der var præget af ungdomsoprøret og kvindefrigørelsen, også en ganske anden opfattelse af havepleje, rengøring af fortove og af foreningsliv. Også som det udfoldede sig i Vejlaget.

Og på generalforsamlingen søndag den 21. februar 1975 kl. 9.30 på Café Lindekroen på Roskildevej 15 blev bestyrelsen og vel også adskillige blandt de i alt 16 fremmødte medlemmer brat vækket af mange års tornerosesøvn. Den dag nåede ungdomsoprøret til Den Hvide By.

Generalforsamlingen blev åbnet som den plejede. Vejlagets formand siden 1944, forhenværende politiassistent S. Ørsbo, der også var sekretær og dermed referent, indledte ganske som han havde gjort det talrige gange før med en varm velkomst til de fremmødte.

Herunder en særlig tak til de medlemmer, som for første gang deltog i foreningens generalforsamling. Det var ved at deltage i denne, at medlemmerne fik indblik i det arbejde, som bestyrelsen havde foretaget i det forløbne aar for foreningen. Det var ogsaa paa generalforsamlingen, at bestyrelsen skulle modtage informationer for det kommende aars ind-

KØBENHAVNS MAGISTRAT

5. AFDELING

RÅDHUSET, KØBENHAVN V.
TELF. C. 3000

København, den 9. oktober 1959.

Stikvæder m. m. denne sag ved-
rørende, bedes betegnet med
5. odf.
J. Nr. 77¹⁷⁻⁹/59.Grundejerforeningen "Trekantens Vejlag".
v/ hr. politiassistent S. Ørsbo.

Efter at ejerne af nedennævnte ejendomme, Valby Langgade 151-177 og 178-184, har forpligtet sig til selv at foretage indbæring af gadefej, nedsætter magistraten herved afgiften som udfor hvert matrikelnummer angivet:

matr. nr.:		fra:	til:
151.	2 d	30 kr.	3 kr.
153.	2 a l	35 -	3 -
155.	2 a m	25 -	2 -
157.	2 a n	20 -	2 -
159.	2 a o	20 -	2 -
161.	2 a p	20 -	2 -
163.	2 a q	20 -	2 -
165.	2 a r	20 -	2 -
167.	2 a s	20 -	2 -
169.	2 a t	20 -	2 -
171.	2 a u	25 -	2 -
173.	2 a v	25 -	2 -
175.	214	40 -	4 -
177.	213	50 -	5 -
178.	206	25 -	2 -
180.	207	20 -	2 -
182.	208	15 -	1 -
184.	209	20 -	2 -

Jef. 18. heh.

Ingvar Dahl

Erik Møller.

sats for medlemmerne, hvorfor bestyrelsen meget gerne saa saa mange medlemmer som deltagere i generalforsamlingen.

Formanden foreslog herefter traditionen tro hr. Gavnholt valgt som dirigent. Og det skete - ganske som det plejede - énstemmigt. Og hr. Gavnholt takkede - også helt som han plejede - for valget og udtalte haabet om, at han ved deltagernes hjælp ville være i stand til at lede generalforsamlingen på tilfredsstillende maade. Konstaterede at generalforsamlingen var indkaldt på lovlig vis og efterlyste stemmesedler. Ingen havde medbragt saadanne, hvorefter dirigenten gav ordet til formand og sekretær.(...)

Formanden oplæste derefter referaterne fra sidst afholdte generalforsamling og fra de bestyrelsesmøder, der har været afholdt efter denne. Gav derefter en grundig redegørelse for en del af de sager, som bestyrelsen havde haft til behandlinger, herunder sagen vedrørende benzintanken i Valby Langgade, beskæring af vejtræerne i Sdr. Allé, utæt gasledning udfor Sdr. Allé 17, telefonselskabets opgravninger i foreningens fortove og reparationer efter dette m.v., hvorefter han overlod beretningen til generalforsamlingens velvillige behandling.

Inden man gik over til at drøfte formandens beretning, stillede bestyrelsen forslag om, at der for foreningens midler blev trakteret med 1 pilsner eller kaffe med brød til deltagere, hvilket vedtoges énstemmigt. Man gik derefter over til at drøfte foreningen.

Men så skete der noget, der ikke plejede at ske.

Vejlagets opgaver har gennem årene været mangeartede. I 1959 stod Københavns Kommune tilsyneladende som så ofte før - iøvrigt også mange gange senere - og manglede penge. I al fald indførte magistraten med kort varsel en ny »Afgift på gadefej« for de 18 lagsmedlemmer langs Valby Langgade. Pludselig skulle der betales kvartalsvis afgifter på 15-50 kroner, afhængig af fortovsarealets størrelse for at få gadefej fra den offentlige gade kørt bort af kommunen. De berørte medlemmer fandt både afgiften urimelig høj og et klart brud på de aftaler, der havde været gældende siden Remisevej blev udvidet og anlagt som en egentlig gade, understreget af navnet Valby Langgade. Hidtil havde hver husejer passet sit fortov og sin del af kørebanen, uden at det havde givet anledning til kontroverser. Derfor var utilfredsheden stor, og vejlaget gik under formanden, S. Ørsbo ind i sagen. I flere måneder blev der udvekslet noter mellem magistrat og vejlag. Der blev indsamlet erklæringer fra husejerne, der på tro og lov erklærede, »at jeg som hidtil fjerner gadeaffaldet og bærer dette ind i beholdere i gården til min ejendom, hvorfra det bortkøres af grundejerforeningens dagrenovationsvognmand.« For at sætte trumf på blev det fra vejlagets side i et brev slået fast, »at Københavns Kommunes Sporveje ud for tre af de berørte ejendomme ved sporvejssløjfen i Valby Langgade har tre sporskifter, som renses ofte, og snavset herfra lægges over i rendestenen foran disse ejendomme.« Efter denne udmelding begyndte der at komme bevægelse hos magistraten. Den lod vejlaget vide, at hvis det kunne få yderligere 11 af de nærmeste nabo-grundejere langs Valby Langgade med, ville magistraten overveje at reducere den nye afgift med ca. 90 pct. Og det lykkedes faktisk S. Ørsbo at skaffe gadefejserklæringer hos naboerne. Og herefter måtte magistraten den 17. september efter henvendelse syv måneders udveksling af noter overgive sig og nedsætte de nye afgifter til 1-5 kroner i kvartalet. (Ill.: Vejlaget Trekantens Arkiv)

Det var med akklamation, at den 48-årige politimand S. Ørsbo – søndag den 20. februar 1944 – blev valgt som ny formand for Vejlagets Trekanten. Bestyrelsen havde ønsket en stabil mand med samfundsindsigt på posten, der det seneste år kun havde været midlertidig besat af fotograf Johannes Nielsen. Han var som erfarent bestyrelsesmedlem trådt til som en nødløsning, da en chokeret generalforsamling året før havde været på det nærmeste handlingslammet. Deltagerne havde ved mødets start modtaget meddelelse om, at foreningens vellidte og højt respekterede formand igennem mere end 20 år, maler Rasmus Jensen dagen før var sunket død om, ramt af en hjertelammelse. Nu her et år senere havde Johannes Nielsen gjort, hvad han dengang havde lovet den rystede forsamling. Og så havde han iøvrigt i forbindelse med sit otium afhændet sit hus. Han kunne simpelthen ikke længere være med i vejlagets ledelse. Bestyrelsen havde derfor i enighed rettet henvendelse til S. Ørsbo, Nordre Allé 4. Den venlige politimand havde med sin familie boet i kvarteret i en halv snes år. Hans svigerforældre havde købt huset i 1935, og han og hustruen og deres børn var flyttet ind kort efter. Ved flere lejligheder havde Ørsbo vist interesse for vejlagets arbejde og var året før blevet valgt til revisor. Nu havde han sagt ja til bestyrelsens opfordring. Men som han sagde til generalforsamlingen denne formiddag på Café Elektra (i dag værtshuset Nanok), så havde han meget at se til. Han havde andre organisationsposter, så han ville ikke blive skuffet, hvis man ville vælge en anden. Det kom imidlertid aldrig på tale. Han blev valgt enstemmigt og uden modkandidat. Hans første formandsperiode skulle dog på grund af krigen blive ganske usædvanlig. Få måneder efter formandsvalget måtte Ørsbo «gå under jorden». Det var lykkedes ham at undslippe, da den tyske besættelsesmagt tidligt om morgenen den 19. september arresterede det danske politi og deporterede henved 2.000 politifolk til tyske koncentrationslejre. Men hans status som eftersøgt af tyskerne betød, at han måtte tilbringe resten af krigen på skiftende, hemmelige adresser. Hjemme kunne han ikke være. Her gennemførte tyskerne med mellemrum husundersøgelser. Ad visse kana-

Jette Krogh, Sdr. Allé 18, fandt beretningen for lang og henstillede, at beretningen eller hovedpunkterne af denne blev trykt og udsendt sammen med indkaldelsen til generalforsamlingen, hvorved medlemmerne fik tid til at gennemlæse og drøfte beretningen og derved faa indblik i bestyrelsens arbejde, uden at skulle være tvunget til at deltage i generalforsamlingen.

Hansen, Vestre Allé 9, og Gertsen, Nordre Allé 5, støttede forslaget. Mens Kristensen, Vestre Allé 17, vendte sig skarpt imod det. Han frygtede, at en konsekvens af forslaget ville være, at bestyrelsen ville komme til at sidde alene ved de kommende generalforsamlinger.

Man burde forvente, at de personer, der anskaffer sig ejendom herude, ogsaa har interesse i at deltage i generalforsamlingen, som er rette sted og forum for at drøfte foreningens forhold. Det stillede forslag burde afvises.

Om at stå tidligt op

Michaelsen, Vestre Allé 21, gik også skarpt i rette med Jette Krogh. Han havde den klare opfattelse, at foreningens medlemmer, som hidtil, gerne ville afbryde morgensøvnen for at deltage personligt i generalforsamlingen for derved at styrke fællesskabet i foreningen.

Jensen, Sdr. Allé 31 var også parat til at stå tidligt op. Han kaldte direkte forslaget for dårligt. Han forstod, at medlemmerne skulle til at have serveret referatet til morgenkaffen fremfor at deltage i foreningens generalforsamling.

Og så var det formandens tur. Og hans indlæg blev ganske fyldigt ført til protokols af sekretæren. Hr. Ørsbo refererer sig selv for at udtale til det stillede forslag, at han fandt det meget interessant, at et nyt medlem i foreningen ved første deltagelse i dennes generalforsamling fremsætter et sådant forslag, der ikke viser nogen særlig tillid til foreningens medlemmer eller kendskab til forholdene i foreningen.

Men nyt blod og ny tænkemåde er altid af det gode, men i dette tilfælde ville det paaføre bestyrelsen et stort arbejde, hvis dette da ikke skal udføres på et sagførerkontor, ligesom det også vil kræve ret store udgifter til papir, porto og arbejdets udførelse. Derfor gik formanden imod forslaget, som han for sit vedkommende ikke ville være med til at gennemføre.

Efter den udmelding fik Jette Krogh ordet igen. Ifølge referenten var der åbent for en kort bemærkning.

Jette Krogh replicerede til de fremkomne indlæg og udtalte, at det ikke behøvede at koste foreningen andet end udgifterne til papir og porto, da hun kunne faa arbejdet udført gratis, hvor hun underviste.

Men det tilbud tog formanden ikke imod. Han citerede sig selv for at svare, at foreningen i de 35 år, han havde været formand for denne, havde været i stand til at betale for det arbejde, medlemmerne havde vedtaget skulle udføres uden at gaa tiggegang til nogen.

Herefter blev forslaget sat under afstemning og blev forkastet med 10 stemmer mod seks.

Jette Krogh bad derefter om ordet og rettede en skarp kritik mod formanden og dennes afgivne beretning, idet hun udtalte, at formanden havde foretaget en politisk indoktrinering af de tilstedeværende.(...)

Gertsen, Nordre Allé 5, støttede Jette Krogh i hendes udtalelser om formanden, som ogsaa han fandt havde foretaget politisk indoktrinering.

Frøken eller frue

Og efter disse to kortfattede indlæg fik sekretæren travlt med at referere formanden igen.

Formanden replicerede til de af Krogh og Gertsen fremsatte udtalelser, som han tilbageviste på det skarpeste. Opfordrede de paagældende

til at bevise ved at nævne eksempler eller udtalelser, som skulle være af politisk art, bortset fra sager, som bestyrelsen havde behandlet.

De pågældende kunne ikke fremføre eller bevise politiske udtalelser som deres insinuationer mod formanden kunne berettigede dem til at fremsætte, men rystede blot med hovedet, hvorefter formanden konstaterede, at deres udtalelser var grundløse, og at det netop var Jette Krogh, der havde optrådt politisk indoktrinerende, idet hun under sine indlæg og svar til formanden havde tiltalt denne med "Du", ligesom hun til formandens anmodning om, som sekretær at faa at vide, hvad han skulle skrive som stilling, Frøken eller Frue, svarede: "Du kan skrive Jette."

Da ikke flere ønskede ordet til formandens beretning, satte dirigenten denne under afstemning, og den godkendtes enstemmigt."

Ak, hvor forandret

Herefter gik generalforsamlingen videre efter dagsordenen. Hr. Ørsbo blev uden modkandidat enstemmigt genvalgt som formand. Og i den anledning var der lige en takketales, som sekretæren refererede ganske udførligt.

Ørsbo takkede for valget og udtalte, at det faktisk ikke havde været hans hensigt at modtage genvalg, da han nu havde været formand i 35 år, gennem hvilken tid forholdene havde forandret sig meget her i foreningen. Det var en anden type mennesker, som nu købte ejendom herude, som ikke var særlig flinke til at overholde foreningens lov, hvad angår renholdelse af fortov og kørebane, klipning af havehegn, der gror langt ud over fortovet, rensning af fliser for sne, så fortovet er farligt at passere o.s.v., men han havde nu paataget sig en periode til og vil i denne sammen med bestyrelsen gøre sit til, at foreningens lov, hvad angaar de nævnte forhold bliver overholdt.

Derefter forløb resten af generalforsamlingen vist som den plejede. Formanden talte, ifølge sekretæren, længe og udførligt, om hvem der skulle betale for at hæve de kantsten, som visse beboere gang på gang kørte ned i forbindelse med parkering. Nogen konklusion blev der ikke draget af det omfattende indlæg.

Kun at man nok maatte vente at se tiden an, fordi kommunen formentlig før eller senere ville overtage alle private veje, ligesom man for en del år siden overtog betalingen af gadebelysningen, da det er helt meningsløst, at beboerne på private veje som er udlagt til offentlig befordring, skal betale for vedligeholdelsen af disse, samtidig med at vi ogsaa gennem vor skat skal betale til de offentlige veje, dette hører formentlig op.

Michaelsen, Vestre Allé 21, drog åbenbart et dybt suk efter dette indlæg fra formanden og udtalte ifølge protokollen:

Forholdene i foreningen er gode nu, og skal der foretages ændringer, så lad fremtiden om dette, og lad os "gamle være i fred".

Andre toner

Michaelsens ønske kom nu ikke helt til at holde stik. Ganske vist skulle de gamle beboere under fortsat ledelse af Ørsbo i de to roller som formand og sekretær i Vejlaget komme til at præge foreningsarbejdet i endnu nogle år. Men helt så fredeligt, som det havde været, blev det aldrig mere. Kvarterets nye beboere talte i en anden tone og fandt sig ikke i hvad som helst. Autoritetstroen havde lidt et knæk.

Tilflytterne ville ikke finde sig i bestyrelsens nidkære inspektioner af fortovenes renholdelse, om de nu ogsaa blev både fejjet og luget for ukrudt i henhold til Vejlagets bestemmelser, og om udhængende grene fra havernes træer blev behørigt klippet til 2,5 meters højde over fortovet.

ler lykkedes det dog Ørsbo at holde kontakt med både familie og med vejlagets bestyrelse. På generalforsamlingen den 25. februar 1945 på Café Aalholm var han afskåret fra at være med. Eller som det diskret anføres i referatet: »Da formanden var forhindret i at være til stede, åbnede sekretæren generalforsamlingen og bød velkommen.« Den fraværende formand havde dog udarbejdet og ad de mystiske kanaler fået fremsendt en beretning, der blev læst højt på generalforsamlingen, og som sluttede: »Om man fortsat ønsker at have mig som formand for foreningen under disse forhold, vil jeg overlade til den ærede generalforsamling at afgøre, men ønsker man dette, er jeg villig til at fortsætte. idet man vel tør håbe, at denne generalforsamling er den sidste under krigen, og at vi snart må kunne færdes åbent igen i et frit og selvstændigt Danmark. Min hjerteligste hilsen«. Beretningen blev taget til efterretning med klapsalver, og formandsstolen blev holdt klar til Ørsbo til bedre tider. Som Ørsbo med morsingboernes evne for underdrivelse havde antydnet, da han første gang skulle vælges, havde han andet organisatorisk arbejde. Han var som politimand gennem alle årene tilknyttet Frederiksberg Politi. Men samtidig var han medstifter af og formand for Frederiksberg Politiforening og i en årrække hovedbestyrelsesmedlem og kasserer i Dansk Politiforbund. Hertil kom at han samtidig var uhyre aktiv inden for politiets ungdoms- og idrætsarbejde. Det var altså et meget virksomt menneske, der som 70-årig måtte lade sig pensionere fra alle sine poster – undtagen formandsposten i Den Hvide By. Den blev til gengæld varetaget med ildhu. I 1961 udvadede han endda formandspostens kompetence og ansvarsområde, da han afskaffede sekretærposten og lagde funktionerne og honoraret ind i formandens regi, fordi »det var det mest praktiske. Det er jo alligevel mig, der fører foreningens korrespondance«, som han sagde det til den lettere forundrede generalforsamling, der dog ikke protesterede. Ørsbo passede jo godt på foreningen. Vejlagets vedtægter var »Trekantens lov«, som han sagde. Og den skulle overholdes. Veje, fortove og haver skulle holdes som det var nedfældet i paragrafferne. Som gammel politimand var han vant til at håndhæve lovens bogstav. Det var ikke hans job at overveje lovens ånd. Men i tilfældet med Den Hvide By bragte denne holdning ham på kollisionskurs med den nye generation i kvarteret. De havde ligesom Ørsbo sans for kvarterets kvaliteter, men de brød sig ikke om autoriteter. Og efter flere sammenstød besluttede Ørsbo at trække sig ud af foreningsarbejdet, og ved generalforsamlingen i 1978 satte han for sidste gang sin karakteristiske signatur på en årsberetning. Han underskrev sig altid S. Ørsbo - med et meget snørklet S med en lang slynget streg under. Ingen uden for familien vidste, hvad S'et stod for. Han havde ikke brugt fornavnet Søren siden sin barndom. Ørsbo døde i 1983. Hans hustru Margrethe Ørsbo, der døde i 1990, flyttede fra Nordre Allé 4 i 1987.

(Foto: Privatfoto)

Da psykolog Jette Krogh i 1974, som 26-årig nyuddannet lærer, flyttede ind i huset på Søndre Allé 18, nåede ungdomsop-røret med nogle års forsinkelser frem til Den Hvide By. Her var tiden sat i stå. De unge var blevet ældre, og de var blevet boende. Hvor det før havde myldret med børn på alléerne, var det nu mest pensionisterne, der spadserede deres daglige runde. Der var da også dem, der syntes, at der var blevet lidt for stille. Det ældre ægtepar, som Jette Krogh overtog huset efter, sagde ligeud, at det var godt, at der nu kom »lidt ungdom og liv i kvarteret« – en forventning, som Jette Krogh så rigeligt skulle leve op til. Helt alene var hun ikke. Nye samlivs- og boformer og en anden livsstil var begyndt at forstyrre torne-rosøven i Den Hvide By. De nye folk delte ikke den herskende opfattelse af lørdagens fortovslugning som en hjørnes-ten i tilværelsen og en prydhave uden ukrudt som en forudsætning for et godt liv. Og søndag morgen, den 21. februar 1975, kl. 9.30 på Café Lindekroen på Roskildevej åbnede generationskløften sig i et verbalt brag på vejlagets årlige general-forsamling. Kun 16 medlemmer var mødt op – 10 af de »gamle« og seks af de nye – da beretningen fra vejlagets formand gen-nem mere end tre årtier for første gang blev anfægtet og ikke modtaget med ak-klamation. Det var Jette Krogh, der dris-tede sig til at kalde beretningen for lang og for omstændelig, og så kritiserede hun, at medlemmerne ikke modtog no-gen skriftlig beretning. Hermed var der åbnet for en skarp meningsudveksling, der for første gang skulle bringe udtryk-ket »politisk indoktrineret« ind i fore-ningsens protokoller. Også tiltalefor-merne »De« og »du« blev underkastet

Påtalerne blev i de fleste tilfælde ikke taget alvorligt. Tværtimod var der såmænd en familie, der i munter irritation over de løftede pegefingre begyndte at dyrke kamille til teen i fortovsrabatterne.

Men der var dog også beboere, der blev godt gale i skralden over be-styrelsens emsighed. I dette tilfælde var det formanden selv, der lagde sig så alvorligt ud med en nyankommen kvindelig beboer. Den gamle politi-mand måtte se en skarp klage til bestyrelsen over sin adfærd og samtidig notere en trussel om en politianmeldelse for krænkelse af privatlivets fred, hvis han igen henvendte sig til hende eller hendes medejere.

Ifølge kvinden havde den gamle formand på en både truende og inju-rierende måde kritiseret, at fortovskanten var mangelfuldt luget, at der manglede beskæring eller opretning ved hjælp af ståltråd af en ung, ny-plantet ligusterhæk samt i stærkt personlige vendinger havde kommen-teret en Grundejerforeningen uvedkommende opsætning af hegnsstolper til nabogrunden (citater: "Jeg troede ikke, De var på talefod med Deres nabo." citat slut).

Kvinden gav formanden medhold i, at fortovet manglede at blive luget og fejlet, men undskyldte sig med, at et altoverskyggende ombygnings- og forbedringsarbejde på vort hus, parret med heldagsarbejde og børnepas-ning for tiden umuliggjorde en finlugning af såvel området uden for som inden for stakittet.

Forklaringen og den indirekte undskyldning gjorde dog tilsyneladende intet indtryk på formanden, der fandt det passende, at medlemmerne hver fredag rensede fortov og kørebane for blade.

Formanden gentog flere gange i truende form, at (lugnings)arbejdet formodentlig ville blive udført på husets regning uden andet varsel end det, han mente lå i foreningens regler.

Brevet til bestyrelsen blev for en sikkerheds skyld deponeret hos kvin-dens advokat. Herefter ebbede striden ud. Ingen af parterne forfulgte sa-gen. Men det stod også klart, at bestyrelsen ikke længere bare kunne herse med medlemmerne.

I 1977 klagede tre af de nye beboere i fællesskab over, at de ikke havde modtaget indkaldelse til generalforsamling.

Dette er så meget des mere beklageligt, som det forløbne år - hvad grundejerforeningsarbejdet angår - har rummet flere dunkle punkter, som vi havde set frem til at få belyst på generalforsamlingen. Da referatet fra den sidste og denne generalforsamling ydermere ikke er tilgænge-ligt i skriftlig form, er vi desuden afskåret fra at tage stilling til det første og blive orienteret om det sidste.

Klagerne tilføjede, at de indtrængende måtte anmode bestyrelsen om for fremtiden at postbesørge så vigtige meddelelser som generalforsam-lingsindkaldelsen. Brevet var samtidig vedlagt en frankeret svarkuvert, be-regnet til Vejlagets 76-regnskab og den manglende indkaldelse til gene-ralforsamling.

Bestyrelsen beklagede i et svarbrev, at indkaldelsen ikke var nået frem. Men det kunne kun skyldes, at indkaldelsen var blevet sendt til ejernes advokat, der så ikke havde sørget for at videresende den. Samtidig erklærede bestyrelsen sig særdeles konsterneret over at være under uberettiget anklage for ineffektivitet i foreningsarbejdet.

Men forklaringen med advokaten blev blankt afvist af klagerne, der anførte, at de dog i det seneste år havde fået tilsendt/bragt de 3 konting-entopkrævninger samt forklaringen på ekstraopkrævningen" i rette tid. De tre beboere udtrykte til slut i det kortfattede brev håbet om, at sam-arbejdet med foreningen i fremtiden må foregå på mere enkel og direkte vis.

Men så var der lige et PS i brevet i forbindelse med, at bestyrelsen havde kritiseret brevets mærkværdige datering, men den blev der givet en meget kort forklaring på:

P.S: Dette og forrige brev er dateret på den måde, som brevskriveren er vant til at anvende i international korrespondance, nemlig med årstal først, dernæst måned og sidst dato.

Og så var det ellers med venlig hilsen.

To år senere på generalforsamlingen i 1979 - efter 36 år i spidsen for Vejlaget - takkede Ørsbo nej til at genopstille til bestyrelsen. Dermed var en epoke i lagets historie slut. Kvarterets gamle beboere takkede venligt for hans lange og store indsats for Den Hvide By. De nye boere sagde ikke ret meget.

Som ny formand blev valgt Ove Jensen, Søndre Allé 31. Fremover blev bestyrelsesarbejdet knap så formelt, og der blev set lidt mere afslappet på fortolkningen af Vejlagets vedtægtsbestemmelser omkring renholdelsen af fortove og havetræernes udhæng. Der var andre fælles anliggender, der blev sat flere kræfter ind på.

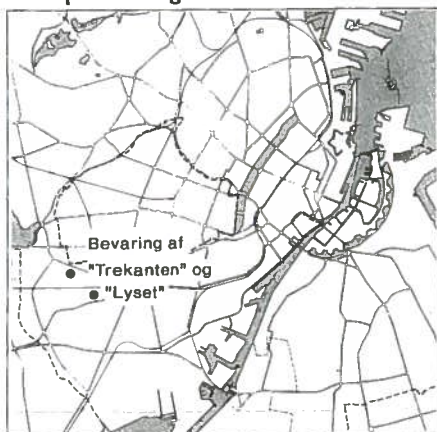
debat. Og da Ørsbo havde svært ved at tage »du« i sin mund overfor en kvinde og iøvrigt heller ikke kendte hendes titel, og da Jette Kroghs forslag lød: »Så kald mig Jette«, var mulighederne for et kompromis udtømt. Forslaget om skriftlige beretninger faldt i denne omgang. Men tonen var slået an. Der var nye tider på vej. Som et ældre medlem sukkede efter det usædvanlige møde: »Forholdene i foreningen er gode og skal der foretages ændringer, så lad fremtiden om det, og lad os gamle være i fred.«
(Foto: Privatfoto).

Den bevarende lokalplan

Københavns Kommune
Overborgmesterens Afdeling
Plan- og Ejendomsdirektoratet

Lokalplanforslag til debat

Borgerrepræsentationen har vedtaget forslag til lokalplan og kommuneplantillæg for de 2 områder, der er vist på kortet:

"Trekanten". Området ligger syd for Valby Langgade på en strækning vest for Langgade Station.

"Lyset". Området ligger mellem Vigerslev Allé og jernbanens terræn vest for Vigerslev Allés skole.

Materiale vedrørende forslagene kan fra den 14. juni 1995 hentes i:

København Information, Rådhuset, stuen, værelse 93, og på Biblioteket, Annexstræde 2.

Indtil den 14. september 1995 kan eventuelle bemærkninger til forslagene sendes til:

Overborgmesterens Afdeling
Plan- og Ejendomsdirektoratet
Københavns Rådhus
1599 København V
Telefon: 3366 2668, Telefax: 3366 7020

Kvarterets arkitektoniske kvaliteter sikret for eftertiden

Lige siden de første fundamenter til husene blev lagt for over 100 år siden, har husenes beboere næret ønske om individuelle forandringer i takt med krav om moderniseringer og mere plads.

Alle disse moderniseringer er sket ud fra et reelt ønske om mere funktionelle boliger, der samtidig var lettere at vedligeholde.

Men desværre blev ændringerne ikke altid gennemført i respekt eller forståelse for kvarterets særpræg, alder og overordnede arkitektoniske helhed.

Grænserne for disse bygningsændringer og for ejernes ønske om at drive erhverv har gennem tiderne været forsøgt reguleret ved hjælp af deklarationer og servitutter.

Men reguleringerne er i mange tilfælde blevet overgået eller direkte omgået af skiftende ejeres trang til forandringer og har ofte også været dirigeret af skiftende moders lunefulde påhit.

Men i 1996 lykkedes det at få vedtaget en bevarende lokalplan for kvarteret. Det vil sige en plan, som har til formål at bevare den eksisterende byggeforeningsbebyggelse med dens særlige arkitektoniske og kulturhistoriske kvaliteter.

Heldigvis er nogle af de væsentligste hovedtræk ved kvarterets særpræg trods mange års løbende forandringer stadig bevaret - først og fremmest den ensartede hvide bebyggelse med murstensudsmykningerne, de røde tagsten, haverne og alléernes træer.

Et syn, der stadig kan tage pusten fra besøgende, der ikke anede at der lå sådan en lille oase så tæt på storbyen.

Erhverv og småbutikker

Når bygningsændringerne i kvarteret skal beskrives, udgør de huse, hvor der har været drevet erhverv eller småforretninger et særligt afsnit. Og helt specielt de huse, der vender ud mod Valby Langgade.

Navnlig de har været udsat for massive og ikke altid lige vellykkede ændringer gennem årene.

Et eksempel er byggeforeningens allerførste hus - formand Kjærulff's hus på Valby Langgade 151.

Der blev udstedt byggeattest på huset i december 1900, hvorefter formand Kjærulff med familie flyttede ind. Fra huset drev han og familien efter sigende lidt småhandel, blandt andet med syartikler, tobak og spiritus ved bagdøren.

Men begivenhederne tog fart, da han allerede i 1904 af økonomiske årsager måtte overlade nøglerne til en nye ejer, viktualiehandler N. P. Nielsen. Han var en driftig mand, der hurtigt fik gravet kælderen ud til blandt andet vaskerum, og så blev der ellers indrettet viktualiebutik i stueetagen. Beboelsen var henlagt til 1. og 2. sal.

Der skulle gå omkring 16 år, før Københavns Borgerrepræsentation den 29. februar 1996 kunne vedtage en lokalplan for »Den Hvide By«. Både beboere og myndigheder var tøvende overfor en alt for stram plan. Beboerne frygtede de økonomiske konsekvenser, myndighederne de administrative. Men i juni 1995 gik planforslaget - iøvrigt sammen med et lokalplanudkast for grundejerforeningen »Lyset« - til høring med en svarfrist til 14. september samme år. Undervejs i processen blev forslaget præsenteret på orienteringsmøder med deltagelse af repræsentanter for alle involverede parter.
(Ill.: Annonce fra »Valbybladet«)

Kælderen skulle senere undergå mange forandringer med bl.a. nedgang fra udvendige trapper flere steder og med indretning til salte- og tilberedningsrum for viktualiehandlen.

I 1905 fik N. P. Nielsen tilladelse til at opføre en åben træveranda på gavlen af huset ud mod Valby Langgade, som dog skulle nedrives "naar som helst Magistraten forlanger det".

Verandaen var opført af træ med fine og finurlige udskæringer og hvilede på piller af beton. Taget var dækket med tagpap.

Dengang var Valby Langgade noget smallere, end den er i dag. Den blev først udvidet i 1939, så N. P. Nielsen havde plads til at udvide sine forretningsaktiviteter fra huset og ud til vejlinjen.

Verandaen blev siden revet ned og i 1922 erstattet af en større tilbygning til det eksisterende hvide hus, da en ny ejer, viktualiehandler A. Andersen kom til.

Han fik nemlig tilladelse til at opføre en ét-etages Butiksbygning, der blev muret uden på huset med front ud mod Valby Langgade, og som man kan se resterne af i dag.

Butikstilbygningen fyldte dengang dobbelt så meget ud mod Valby Langgade, men blev siden "halveret" i forbindelse med udvidelsen af Valby Langgade.

Viktualiebutikken blev nu indrettet i tilbygningen, som blev udstyret med to store udstillingsvinduer og to indgangsdøre.

Ifølge tegningerne skulle tilbygningen forsynes med skrånende zinktag, og på 1. sal blev der lavet altan med en smuk altandør tilpasset det øvrige byggeri.

De bevarende lokalplaner for »Den Hvide By« og »Lyset« havde nyhedens interesse. Som »Valbybladet« skrev, så var det første gang, at der i Københavns Kommune var udarbejdet bevarende lokalplaner for byområder udenfor den indre by. Og som det blev fremhævet i artiklen, så havde de to grundejerforeninger med vedtagelserne af planerne gjort det arbejde, som kommunen i andre tilfælde ville have lavet, nemlig at sikre bebyggelsernes oprindelige stramme arkitektoniske karakter, hvis kvaliteter og kulturhistoriske baggrund gør dem yderst bevaringsværdige. (Ill.: Artikel i »Valbybladet«)

Attraktive boligområder bevares

To grundejerforeninger i Valby har fået godkendt bevarende lokalplaner

Som de første københavnske grundejerforeninger uden for Indre By har Trekanten og Lyset, begge Valby, nu udarbejdet bevarende lokalplaner. Det betyder, at de 80-90 år gamle, kvalitetsbevidste boligområder kan fastholde deres unikke, ensartede og æstetiske landsbypræg.

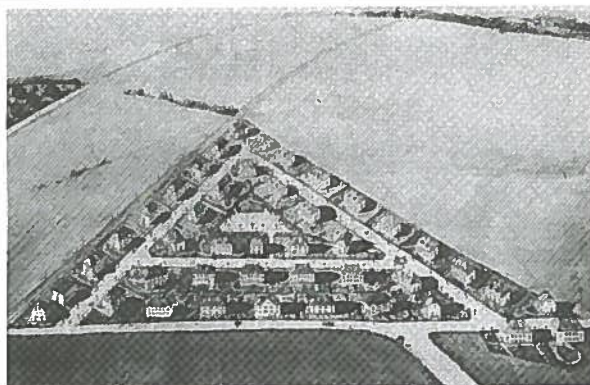
Det er en enig lokalbefolkning i de to områder, der nu efter flere måneders ihærdigt arbejde med mange udvalgte møder er nået frem til vedtagelse af lokalplanerne.

Disse skal sikre, at alle huse og haver bevarer den høje kvalitet, der altid har præget de to områder - eksempelvis

med hensyn til materialer, placering af døre og vinduer, tagsten, tagrender, farver, pudning af facader, garager, stakitter og hække.

Matrikelkort over Grundejerforeningen Lyset

At grundejerforeningen Trekanten har det navn, den har, fremgår af de særegne trekantede form, som randbebyggelsen har haft siden århundredeskiftet

Også større forhold vedrørende vej- og pladsarealer, bebyggelsernes omfang og placering med videre er der fastlagt regler for i enighed. Med de bevarende lokalplaner har Lyset og Trekanten sikret sig, at ingen - såvel private som offentlige myndigheder - på et senere tidspunkt kan foretage ændringer i stort eller småt, som ikke er vedtaget af de to grundejerforeninger. Lokalplanen for Trekanten omfatter den samlede bebyggelse af hvide byggeforeningshuse omkring de tre alléer, Nordre Allé, Søndre Allé og Vestre Allé - syd for Valby Langgade. Som navnet antyder, danner alléerne en stor trekant. Husene består af ensartede dobbelthuse i 2½ etage, og der er haver omkring alle ejendommene. Byggeforeningshusene i Lyset er placeret ved Fengersvej, Carl Langevej, Steenbergs Vej, Eschrichvej, Steinsvej og Steins Plads i Valby.

Stolte beboere

Som der står - næsten enslydende - i de to udkast til bevarende lokalplaner:

„Bebyggelsens oprindelige, stramme arkitektoniske karakter er stort set bevaret i dag, og området fremstår som et velfungerende boligområde, hvis arkitektoniske kvaliteter og kulturhistoriske baggrund gør det yderst bevaringsværdigt.“

Begge grundejerforeninger har med vedtagelserne af de bevarende lokalplaner gjort det arbejde, som kommunen i andre tilfælde ville have lavet.

Men ved at arbejde sig igennem de utallige regler med fælles påbud og forbud, har de to områder sikret sig det maksimale, den højeste kvalitet, ligesom beboerne har fået forstærket deres i forvejen solide stolthed over at bo i et af de to attraktive områder.

Kun Planstyrelsen mangler nu endeligt at sige god for projekterne, men det er en formsag.

verge

Steenbergs Vej, Valby.

Ældre foto fra en af de centrale gader i Lyset, Steenbergs Vej i Valby

Samtidig benyttede viktualiehandler Andersen lejligheden til at få installeret WC på alle etager.

Valby Langgade udvides

Men i 1939 kom så Valby Laggades udvidelse, og viktualiehandler A. Andersen måtte rive halvdelen af tilbygningen ned for at gøre plads til vejprojektet.

Brændelskælderen og lagerrummet under tilbygningen blev fyldt op, mens trappenedgangen til kælderen, der vender ud mod Søndre Allé blev bevaret og stadig eksisterer.

Den reducerede butikstilbygning blev nu indrettet til kiosk og tobakshandel, og altanen over kioskbygningen blev forlænget i næsten hele gavlens bredde, forbi den høje skorsten med et næsten en meter højt rækværk, udført af jernrør med fletværk.

Til gengæld for det reducerede butiksareal fik viktualiehandler A. Andersen tilladelse til at opføre en selvstændigt beliggende ét-etages butikstilbygning på 118 kvadratmeter ved siden af huset.

Det er den bygning, hvor der i dag drives døgnkiosk, men hvor der dengang blev indrettet en hel facade af skiftende småforretninger ud mod Laggade med bl.a. frugt og grønt, viktualiebutik og frisør.

Ved siden af småforretningerne holdt ishuse "Kaddara" til til stor glæde for kvarterets børn.

Med tiden blev butikkerne nedlagt. Blandt andet blev viktualieforretningen lukket for at give plads til for selvbetjeningsvaskeriet Rondo Vask i 1963.

Også kiosk- og tobakshandelen i den ældre "halverede" tilbygning hørte med tiden op, og der blev i stedet ulovligt indrettet en vognmandsforretning, der måtte lukke igen i 1988.

Men inden Magistraten greb ind var skaden sket. Ejendommen havde for længst ændret karakter. Døre var muret til og facadevinduer ud mod Laggade var blændet af.

Hjørnehækken ud mod Søndre Allé var blevet fjernet, hvilket ifølge ejerne havde *forbedret udsyn ved kørsel væsentligt*.

Forhaven var blevet erstattet af stenbelægning og indrettet med to parkeringspladser og en benzinstander.

Der var opsat skilt, og hele huset fik thermoruder. Invendigt var lofterne blevet sænket, og der var indrettet kantine på 1. sal.

Disse ændringer var iværksat uden tilladelse, fordi ejerne *i kampens hede ikke havde fået ansøgt i tide* om tilladelse til at gennemføre forandringerne.

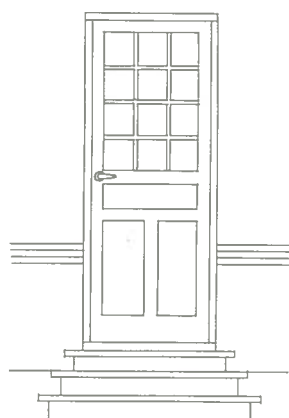
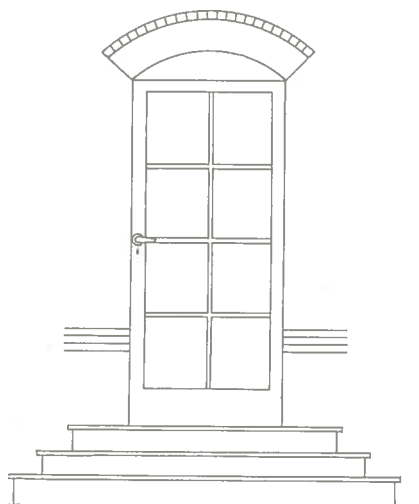
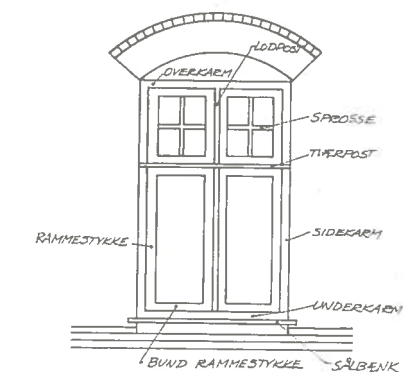
Men ifølge byplanvedtægten fra 1943 var der pålagt byggeservitut på husene, som bl.a. betød, at der på grunden kun måtte opføres

(...)én beboelsesbygning og hvor hvert af de 3 beboelseslag kun må tjene til bolig for én familie.

Grunden *må ikke benyttes til handel, fabrik eller værksted og ikke til nogen indretning, der forårsager larm eller ilde lugt, frembyder et ubehageligt skue eller på anden måde, efter magistratens skøn, er til ulempe for de omboende og således har til følge, at kvarterets præg som villakvarter lider skade.*

Magistraten kan dog i beboelseshusene på grundene ved Valby Laggade tillade butikshandel og mindre fabrikations-, værksteds- eller anden virksomhed, der ikke volder ulempe for de omboende, hvorved det særlig bemærkes, at virksomhedernes antal, art, reklamering eller udstilling ikke må gå ud over, hvad der efter magistratens skøn hører hjemme i et villakvarter.

De herefter tilladelige virksomheder må kun drives af beboerne i ejendommen, og kun ved beboerne selv med højst to medhjælpere.

Lokalplanen skal medvirke til, at husenes oprindelige udseende bevares. Ved vinduesudskiftninger skal de nye vinduer fortsat være sidehængte, kitfalsede dannebrogsvinduer i træ - foroven med enkelt glas - hvorimod vinduesrammer uden sprosser foruden godt kan udføres som termovinduer. Ligesom der er nøje tekniske beskrivelser af terrasse- og hoveddøre, der også skal være af massivt træ. (Ill.: Vejlaget Trekantens Arkiv)

Endvidere skal enhver grounds ubebyggede areal, derunder også arealet mellem gadens anlægslinje og byggelinje mod denne anlægges og vedligeholdes som have. Grundene skal indhegnes med et for kvarteret passende hegn (...).

Magistraten måtte derfor konkludere, at den ansøgte benyttelse af ejendommen til vognmandsforretning er i strid med nævnte servitutbestemmelser, og magistraten beklager med henvisning hertil at måtte meddele, at en tilladelse ikke kan gives.

Ejerne skulle derfor inden to måneder nedlægge vognmandsforretningen og genetablere beboelsen i stuen og på 1. sal.

I dag er den ældre tilbygning uden på ejendommen inddraget som almindelig bolig.

I den ét-etages fritstående butiksbygning blev det tidligere møntvaskeri og en af butikkerne med baglokale i en periode efter vognmands-eventyret udlejet til smedje. Resten til kiosk.

I dag anvendes hele tilbygningen som døgnkiosk.

Lokalplan i 1996

Siden er byplanvedtægten blevet afløst af en bevarende lokalplan. Baggrunden for den var, at det især op gennem 80'erne og 90'erne var blevet de skiftende bestyrelser og stadigt flere beboere meget magtpåliggende at få skabt en fælles forståelse blandt alle Vejlagets medlemmer for husenes og kvarterets særlige kvaliteter - både de bomæssige og æstetiske værdier.

Men nogen nem opgave blev det ikke. Hverken i forhold til myndigheder eller beboere. Begge parter var tøvende og afventende over for en stram plan. Myndighederne på grund af de administrative konsekvenser. Beboerne på grund af de økonomiske og vel også frygten for alt for snærende bånd.

Derfor skulle der faktisk komme til at gå henved 16 år, før Københavns Borgerrepræsentation endelig den 29. februar 1996 kunne vedtage lokalplan nr. 269, der for eftertiden skulle bidrage til at sikre Mandrups arkitektur og idéer om boligen og omgivelserne som en umiddelbar vej til livskvalitet.

Eller som der står i planens §1:

Formålet med lokalplanen er at opretholde området som boligområde samt at sikre bevaring af den eksisterende byggeforeningsbebyggelse, der rummer særlige kulturhistoriske og arkitektoniske værdier.

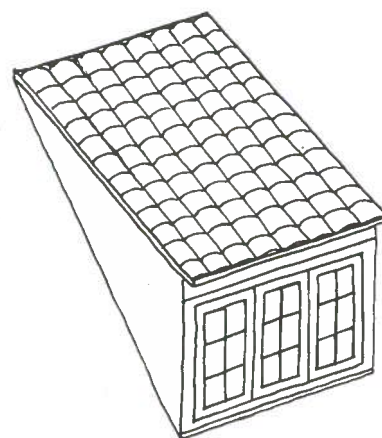
Det er herunder hensigten, at bestemmelserne vedrørende bebyggelsens ydre fremtræden skal sikre en bevaring af såvel bebyggelsens arkitektoniske helhedsvirkning som bygningsdetaljer på det enkelte byggeforeningshus.

Formålet er desuden at afløse den hidtil gældende byplan med mere tidssvarende bestemmelser.

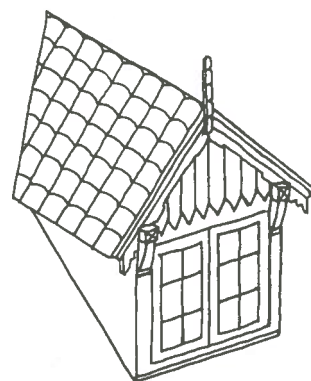
Moderniseringsbølgen

Set i det berømte bakspejl var det på høje tide, at lokalplanen blev vedtaget. Som så mange andre steder i Danmark havde de seneste tre årtier været hårde ved kvarteret.

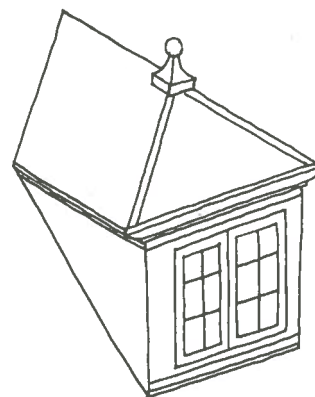
Der havde været gennemført fornuftige og forsigtige moderniseringer som installation af centralvarme, badeværelser og praktiske foranstaltninger, der ikke satte sig ydre spor og forstyrrede helheden i området. Men fra sidste halvdel af 1960'erne og op gennem 1970'erne begyndte det at gå skævt. Det omfattende standardiserede parcelbyggeri, energisparekampagner og bilismen skyllede hen over landet og sendte bølger ind i Den Hvide By.

TASKEKVIST

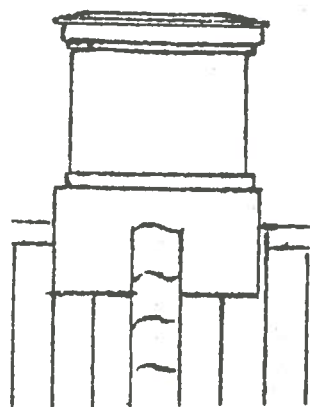
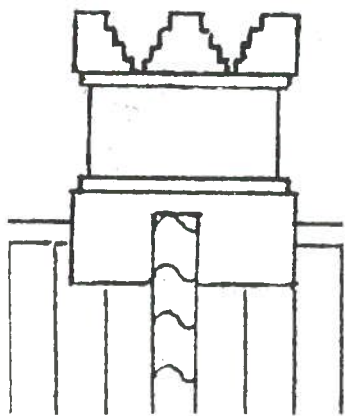

KVIST MED
SADDELTAG

KVIST MED
AFVALMET TAG

Fornyelse af kviste og kvistvinduer skal også ske i overensstemmelse med traditionen. Der skal anvendes træ. Og de steder, hvor der har været anvendt zink - flunker, skotrender og tagbeklædning - skal der igen bruges zink.
(Ill.: Vejlaget Trekantens Arkiv)

SKORSTENSTYPER

Alt nævnt og intet glemt i den bevarende lokalplan. Selv skorstenspiberne er beskrevet. De skal ved restaurering eller fornyelse bevare deres oprindelige udformning og opmures med traditionel krone. Det vil sige med en tydelig opdeling i sokkel, skæft, udkrægning og afdækning. Også tagfornyelser er der tænkt på. Tagene skal være af røde tagsten, enten af den oprindelige type eller med romerfalslagsten, mens dobbelthusenes brandkamme skal afdækkes med røde vingetegl. Og mens vi er til vejrs, så skal tagrender, nedløbsrør og eventuelle udluftninger over tag være af zink. Endelig må der intet steds på bygningerne monteres antenner eller paraboler.
(Ill.: Vejlaget Trekantens Arkiv)

Individuelle løsninger blev vigtigere end respekten for husenes særpræg og den stramme overordnede plan, som de enkelte huse og bebyggelsen set under ét var præget af.

Der blev fældet træer, nedlagt stakitter, forhaver blev flisebelagt for at give plads til garager og carporte i tilfældige modeller og af forhåndenværende materialer. Hensynet til omgivelserne og indpasningen i miljøet spillede en mindre rolle. Bare bilen kunne komme i ly.

Når det gjaldt husenes vedligeholdelse, var der af hensyn til effektiviteten ikke længere plads til de gamle rødstensudsmykninger. De blev mange steder bare malet over.

Flere husejere sagde farvel til kalken som et gammeldags materiale til husmurenes vedligehold og overfladebehandling. I stedet blev der klasket plasticmaling på uden hensyn til årtiers gamle kalklag, og murreparationer blev lavet i en håndevending med cementmørtel uden brug af mursten.

Var der problemer med taget blev der også taget nye produkter i brug. Der er adskillige eksempler på, at de gamle røde teglsten blev erstattet med cementtegl.

Hårdt gik det ud over de oprindelige småsprossede vinduer af gennemført kernetræ af pommersk fyr. I forsøget på at spare energi blev de erstattet af klodsede og sjælløse termovinduer i mange afskygninger og med flere lag glas holdt sammen af aluminiumsprofiler, indrammet i kunstmaterialer. Vinduerne blev ikke længere malet, men behandlet med træbeskyttelse eller plastbaserede produkter.

Det ensartede gadebillede med malede stakitter omkring haverne blev langsomt erstattet af haver med trådhegn, stensætninger, raftehegn, imprægneret træ, eller hvad der nu var oppe i tiden.

Også inde i husene slog påvirkningerne fra det standardiserede parcelhusbyggeri igennem på godt og ondt. Der blev fjernet vægge, sænket lofter og de gamle fyldningsdøre blev erstattet med glatte døre i moderne materialer.

I stuer og trapperum blev gamle paneler fjernet og stukudsmykningen i lofterne i de fine stuer revet ned.

Den indvendige vedligeholdelse blev nu i højere grad foretaget med plastbaserede malingsstyper. Der blev ikke længere kalket lofter og lakeret gulve.

De gamle køkkener blev revet ned og erstattet af moderne elementkøkkener med bedre indretning og plads til køleskab, fryser og opvaske-maskine, toiletterne blev forbedret eller udvidet med rigtige baderum.

Meget var fornuftigt, men meget var også gjort, blot fordi det var moderne.

Øget bevidsthed om de gamle huse

Men fra slutningen af 1970'erne begyndte der at ske et skred i den almindelige livsstilsoptagelse. Det blev faktisk lidt moderne at være gammeldags. Glæden ved soliditeten i gammelt håndværk og klassiske materialer blomstrede op. Alt nyt var ikke længere godt, bare fordi det var moderne. Der var blevet tid og overskud til at stoppe lidt op.

Tendensen viste sig på flere områder. Det blev almindeligt at interessere sig for fortiden. Slægtsforskning blev næsten en dille, og samtidig kunne der spores en hastigt voksende interesse for historie i almindelighed og lokalhistorie i særdeleshed.

Der blev i den periode udgivet talrige lokalhistoriske bøger og skrifter rundt om i Danmark. Anderledes var det heller ikke i Valby, der nu fik endevendt fortiden og fremhævet flere dyder end lyder. Industri- og arbejderbyen, der var skudt op i begyndelsen af århundredet som en del af Kø-

benhavns Kommune blev nu et godt sted at være, hvis nogen ellers før havde været i tvivl om det.

I Den Hvide By havde ingen været i tvivl. Her var der godt at bo. Men hos flere beboere nagede bekymringen over det lidt forpjuskede præg, som årenes noget lemfældige vedligeholdelse havde efterladt.

Problemet blev forsigtigt taget op af Vejlagets bestyrelse. Den havde ikke som den gamle "Valby Arbejderes Byggeforening"s bestyrelse hals- og håndsret over bygningsændringer og vedligeholdelsesprocedurer. Den stod over for en bredt sammensat beboergruppe på over 81 ejere, efter at husene var udstykket, og alle sammen beboere, der efter smag og behag stort set selv kunne bestemme, hvordan de indrettede sig inde bag havelågen. Og som bekendt er det altid problematisk at diskutere smag.

Problemet med at bevare de hvide huses særpræg og sikre kvarterets helhed måtte altså gribes an med lige dele takt, pædagogik og respekt for ejendomsretten.

Fodarbejdet i gang

Det egentlige arbejde med en bevarende lokalplan gik forsigtigt i gang i 1980. På generalforsamlingen dét år blev der nedsat en arbejdsgruppe, der skulle indsamle oplysninger om husenes tilstand og rådgive medlemmerne i vedligeholdelsesspørgsmål.

Året efter blev der gennemført en vedtægtsændring, hvor det i forbindelse med hvidteordningen blev fastslået, at husenes rødstensudsmykninger og gesimser ikke måtte hvidtes eller males over.

Der blev også drøftet muligheden for at foreskrive en bestemt type tegl i tilfælde af tagudskiftninger eller -reparationer.

Der blev også foreslået oprettet et depot med gamle originale paneler, døre og vinduer, der var blevet udskiftet, men som andre eventuelt kunne bruge. Men forslaget strandede, fordi der ikke kunne findes en velegnet lagerplads.

Første forslag til lokalplan

I 1983 fremsatte bestyrelsen så et konkret forslag på generalforsamlingen om, at foreningen anmodede kommunen om - under bestyrelsens medvirken - at udarbejde en bevarende lokalplan for kvarteret. Der var opbakning fra medlemmerne. Kun to stemte imod. Der var 31 stemmeberettigede til stede.

Det følgende år havde bestyrelsen et første udkast til en bevarende lokalplan klar. Det blev forelagt medlemmerne på generalforsamlingen og blev sendt videre til Magistraten med en tilføjelse om, at samtlige beboere i området kollektivt - via Vejlaget Trekanten - var medlemmer af Valby Grundejerforening, hvis der skulle opstå juridiske tvivlsspørgsmål.

På de indre fronter fortsatte det forberedende arbejde omkring lokalplanen. Blandt andet blev der stillet forslag om at nedfælde kvarterets historie. Men det blev i første omgang kun ved forslaget. Og åbenbart gik processen med lokalplanen herefter i stå.

Der skete intet i Magistraten, og i Vejlaget var bestyrelsens opmærksomhed koncentreret omkring et stillevejsprojekt, nye brandsikringsregler, problemer med den ulovligt indrettede vognmandsforretning og miljøproblemer. Foruden naturligvis de evigt tilbagevendende hvidteproblemer.

På'en igen

Men i slutningen af 1988 gav journalisten Peter Olesens bog "Valby - Bevar mig vel" tilsyneladende stof til eftertanke i bestyrelsen, og på generalforsamlingen i 1989 blev der med henblik på en genoptagelse af

Lokalplanen blev affødt af en stigende interesse for at bevare de gamle huse, og der blev i årene op til lokalplanens vedtagelse gennemført et stort vedligeholdelsesarbejde rundt omkring i kvarteret. Her er Jette Gade fra Ndr. Allé 20 i 1990 trådt bag kameraet for at fastholde det første indtryk af familiens nye havedør. Også på kvisten er et vedligeholdelsesprojekt igang. (Foto: Privatfoto)

Der blev gjort meget ud af at informere de berørte parter om lokalplanens indhold og virkninger. I forbindelse med indsigelsesperioden 14. juni - 14. september 1995 udsendte Plan- og Ejendomsdirektoratet under Københavns Kommune et elegant trykt 12-siders informationshæfte (se modstående side) om det lovgivningsmæssige grundlag for lokalplanen, dens formål, indhold og retlige konsekvenser. Der blev i hæftet blandt andet refereret til, at »Bydelsatlas Valby« fra 1994 allerede havde »Den Hvide By« placeret på trin 4 på en anvendt 9-trins skala og dermed øverst i kategorien med middel bevaringsværdi. Atlasset kalder »Den Hvide By en helstøbt byggeforeningsbebyggelse, der fungerer som en by i byen. Alléerne og de enkelte grundes beplantning tilfører kvarteret en smuk, grøn karakter.« Men der dryppes dog lidt malurt i bægret, da det tilføjes, at »husene fremstår relativt velholdte, men at flere af husene har fået isat nye vinduer, der ikke harmonerer med de oprindelige.« Et forhold som lokalplanen ville kunne råde bod på. Med den i hånden ville det blive muligt at opretholde kvarteret som beboelsesområde og sikre såvel dets arkitektoniske helhed som bygningsdetaljer på det enkelte hus. Endelig ville lokalplanen også kunne hindre, at Den Hvide By skulle kunne omdannes til erhvervsområde. Det hedder direkte i informationsmaterialet, at det er Magistratens opfattelse, »at erhvervsanvendelsen virker skæmmende på den bevaringsværdige bebyggelse, og at butikshandel bør koncentrerer på de strækninger af Valby Langgade og Ålholmvej, der i kommuneplanen er fastlagt som strøggade.« Sagt med andre ord betød det, at de ejendomme langs Valby Langgade, der havde tilladelse til handel eller butiksdrift kunne fortsætte, dog med restriktive bestemmelser om facader og skiltning. Lokalplanen for Den Hvide By betød iøvrigt, at der måtte udarbejdes et særligt tillæg til Københavns Kommunplan fra 1993. Lokalplanens bestemmelser om erhvervsaktiviteter, bevaring og tilbygninger betød nemlig, at den kolliderede med kommuneplanens bebyggelsesprocent på 40. Den faktiske bebyggelsesprocent har faktisk stort set fra kvarterets anlæggelse ligget på mellem 50 og 60. På modstående side et oversigtsbillede af »Trekanten« og det område, der siden 1996 har været omfattet af en lokalplan.

(Ill.: Planorientering/Overborgmesterens Afdeling Københavns Rådhus)

lokalplanarbejdet fremsat forslag om dannelsen af en energi-, miljø-, bevarings- og vedligeholdelsesgruppe blandt interesserede i foreningen.

Året efter blev forslaget formelt fremsat og vedtaget på generalforsamlingen. Formålet med gruppen skulle være at bevare og forbedre miljøet i Den Hvide By. 11 medlemmer meldte sig samme dag.

De blev - alt efter interesse, viden og erfaring - delt op i fire undergrupper, der nu fik hver sit emne: en energi- og miljøgruppe, en aktivitetsgruppe, en lokalhistorisk gruppe samt en gruppe til varetagelse af vedligeholdelses- og bevaringsopgaver.

Og gruppearbejdet, der havde reference til bestyrelsen, udmøntede sig hurtigt i et forslag om etablering af et vedligeholdelsesbibliotek, hvor relevante bygningsregler, materiale- og håndværksmæssige erfaringer kunne samles og stilles til rådighed for vejlagets medlemmer.

Der blev også udsendt et blad om gruppernes arbejde, og der blev iøvrigt sat skub i arbejdet med at fremstille en informationsmappe med en række praktiske oplysninger om det at bo i kvarteret og være medlem af Vejlaget.

Samtidig blev det i 1991 vedtaget i forbindelse med den årlige Sankt Hans-fest for første gang at uddele årets forskønnelsespris. Dommerkomitéen bestod af bestyrelsen og bevaringsgruppen i fællesskab.

Prisen - i form af et diplom - skulle gives til det medlem, som på bedste vis havde repareret, forbedret eller forskønnet sit hus i særlig grad og i overensstemmelse med kvarterets ånd og traditioner.

Bestyrelsen undersøgte samme år muligheden for at opnå EF-støtte til vedligeholdelse af gamle bygninger gennem fonden for "Støtte til Forsøgsprojekter til Bevarelse af den Arkitektoniske Kulturarv i Europa". Desværre måtte Statens Bygningsfredningsfond, der formidlede ansøgningen, meddele afslag.

Nu skal det være

Til gengæld kunne bestyrelsen glæde sig over, at bevaringsgruppen fik en pjece med titlen "Trekanten - Bevar dit hus" gjort klar og færdigtrykt i 200 eksemplarer, netop som et led i arbejdet med at få gødet jorden for genoptagelsen af arbejdet for en bevarende lokalplan.

På generalforsamlingen i 1992 kunne pjecen præsenteres ledsaget af en lysbilledserie med gode og dårlige eksempler på vedligeholdelsen og bevaringen af de arkitektoniske detaljer, der er med til at give kvarteret karakter.

I 1993 forsøgte bevaringsgruppen sig med et nyt initiativ, nemlig et bud på, hvordan der nemmest og billigst kunne støbes cementstolper som en kopi af de oprindelige, som der stadig var eksempler på i kvarteret. Eller hvordan de klassiske stakitter kunne laves i de rette proportioner og til en fornuftig pris. Men den idé slog ikke igennem.

Alligevel fandt bevaringsgruppen og bestyrelsen tiden moden til at indlede den konkrete uformning af en bevarende lokalplan.

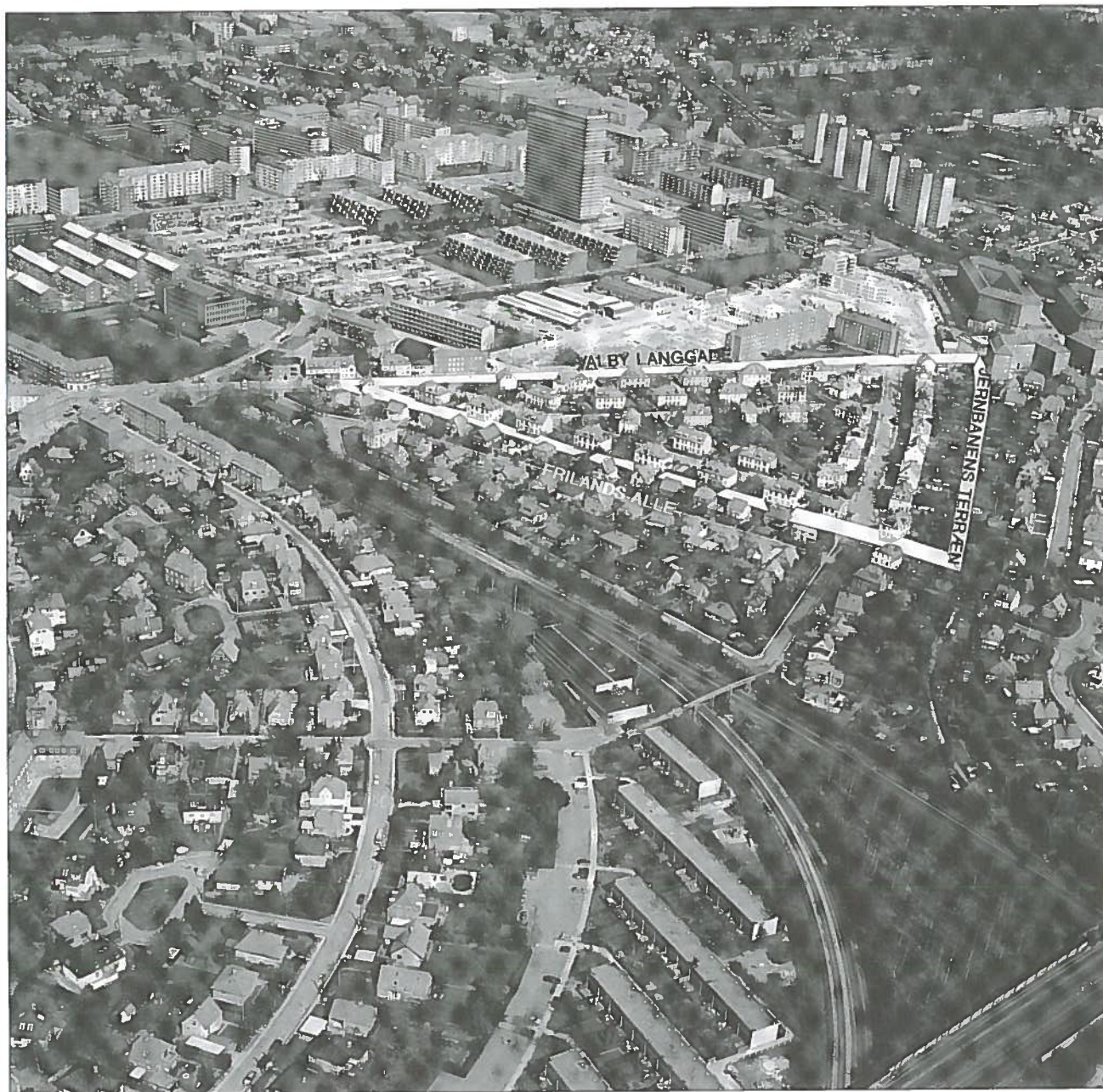
Målet var at udarbejde et færdigt forslag til Magistraten. Og vel at mærke et forslag, der var accepteret af samtlige Vejlagets medlemmer. Proceduren blev valgt af to grunde. Dels for at sikre indflydelse på den endelige plan. Dels var der ingen tro på, at Københavns Kommune ville være indstillet på at sætte ressourcer af væsentligt omfang ind på et lokalplanforslag.

Bestyrelsen ansøgte iøvrigt i forbindelse med lokalplanarbejdet Statens Byggefond om tilskud til at udarbejde en bevaringsmanual, der var tænkt som en håndbog for alle grundejere. En bog, der kunne inspirere og lette arbejdet med ældre bygninger.

Men ansøgningen kunne ikke imødekommes.

Borgerrepræsentationen har vedtaget:
Forslag til lokalplan „Trekanten“ samt tillæg til kommuneplanen

Bevaring af „Trekanten“ i Valby

Planorientering

Overborgmesterens Afdeling Københavns Rådhus
1599 V. tlf. 33 66 26 68

En af de smukkeste tilbygninger i Den Hvide By og nok den mest kendte på grund af sin herlige havestue på 1. sal hos Gisela og Jørgen Thomsen, Søndre Allé 11. Journalisten og forfatteren Allan Høxbroe har medtaget havestuen i »Politikens bog om havestuen«, udgivet i 1997 i samarbejde med Det Danske Haveselskab. Og som forfatteren skriver, så var havestuen her »køn nok til, at den måtte bygges til en bevaringsværdig ejendom«.
(Foto: Privatfoto)

Færdigt forslag i 1994

Bestyrelsen og bevaringsgruppen lod sig dog ikke slå ud. I 1994 kunne medlemmerne, på årets generalforsamling præsenteres for et forslag til en bevarende lokalplan. Forud var gået flere forhandlinger og brevvekslinger med Magistratens Planafdeling.

Ved forelæggelsen blev det understreget, at proceduren frem mod en endelig godkendelse af forslaget i Københavns Borgerrepræsentation ville kunne lettes, hvis der var enighed om forslaget, der iøvrigt på forhånd var udsendt til medlemmerne, og som nu blev underkastet en længere debat.

Ved den efterfølgende afstemning var der stort flertal for lokalplanforslaget. 26 stemte for forslaget, en stemte imod, mens to medlemmer undlod at stemme.

Efter generalforsamlingen blev en række medlemsforslag indarbejdet i lokalplanen, og det endelige forslag blev derefter afleveret til kommunen i juni samme år.

På generalforsamlingen i 1995 måtte formanden imidlertid meddele, at behandlingen af forslaget var blevet forsinket, fordi kommunen havde ønsket at behandle forslaget parallelt med en lokalplan fra Grundejerforeningen "Lyset".

Sideløbende ønskede kommunen på flere områder strammere bestemmelser end forudsat i forslaget. Eksempelvis blev bestemmelserne om, hvilke typer vinduer og døre, der må anvendes, skærpet, ligesom der kom klare normer for farvevalg.

Alt blev iøvrigt regelfastsat. Størrelse, placering, udformning og materialevalg i forbindelse med garager, carporte, havestuer, karnapper, kviste, tagvinduer, skorstene og deres placering og uformning. Der blev foreskrevet zink til tagrender og nedløbsrør, og så var det slut med at opsætte paraboler og antenner. Endelig blev det slået fast, at *ydermure skal fremstå med vandskurede eller berappede overflader, der er hvidkalkede.*

Alt i alt en bevaringsvenlig lokalplan, der ved en bekendtgørelse blev sat i kraft med virkning fra den 15. marts 1996.

Bagefter

I løbet af det første år måtte bestyrelsen konstatere fem overtrædelser af lokalplanen. På den baggrund blev der vedtaget en påtaleprocedure, der i al sin enkelhed indebærer en skriftlig henstilling fra Vejlaget om at bringe forholdene i orden. Sker det ikke, bliver sagen videregivet til Magistraten, der rent juridisk har påtaleret.

Dispensation fra lokalplanen kan kun gives af Den Samlede Magistrat, og kun hvis dispensationen ikke er i strid med principperne i planen.

Selv om lokalplanen umiddelbart virker restriktiv og på visse punkter kan synes vanskelig at efterleve, så bør det huskes, at det er en plan, der er ønsket af Vejlaget, og som Vejlaget på bedste demokratiske vis har haft indflydelse på. Og det er samtidig en plan, der både i æstetisk og mere kynisk henseende vil være med til at bevare kvarterets værdier.

Og så bør alle i kvarteret nok have i venlig erindring, at lokalplanen også kan bruges som en vejledning i at udbedre de talrige skader, der allerede er sket på Mandrup-Poulsens hvide huse. Det vil tage år at få bebyggelsen ført tilbage til det, den var engang.

Drømme koster som bekendt ikke noget.

100 år i glimt

Erindringer om livet og
menneskene i Den Hvide By

Her omkring et årtusindeskifte forekommer 100 år at være en overskuelig årrække, men er alligevel flere år, end de fleste mennesker oplever. Og den hastigt ilende tid har sat sin naturlige spærre op for enhver tanke om et førstehåndsinterview med Den Hvide By's grundlæggere - de djærve og jævne folk, der i fællesskab og med lige dele nøjsomhed, sparsommelighed og stædighed rykkede ud af det indre Københavns baggårde til en bedre tilværelse vest for Valby Bakke.

Men takket være de sirligt førte protokoller, medlemslister og regnskabsbøger ved vi, hvad de hed, og hvad de lavede. Vi kan læse os til mange af de problemer, de måtte slås med i den sociale brydningstid, der prægede "Valby Arbejderes Byggeforening's" første år.

I regnskabskolonnerne kan vi læse os til nøjsomheden og sparsommeligheden i tider, hvor timelønnen var ringe, arbejdsdagene lange, og hvor arbejdsløsheden og den økonomiske utryghed altid lurede.

Samtidig kan vi også i de omhyggeligt førte bestyrelsesreferater aflæse fællesskabet i den forståelse, der blev vist, når medlemmerne uforskyldt kom bagud med betalingerne til foreningen. Alle kendte de barske vilkår, der omkring århundredskiftet var en del af arbejdslivet.

Men hvad snedker Kjærulff, murer Hansen, fyrbøder Nielsen, glarmester Petersen, faktor Sundstrøm og de andre egentlig gik og tænkte på, hvordan de levede, og hvad der drev dem til at stille sig i spidsen for en byggeforening og indlede en årelang og sej kamp på kanten af det økonomisk mulige, ved vi ikke meget om.

Ingen af dem har efterladt sig skriftligt materiale i form af dagbøger eller andre erindringer. Men støtter vi os til andre af deres samtidige, der har formuleret sig skriftligt, har de været besjælet af de tanker om et bedre liv, som Socialdemokratiet og den nye fagbevægelse samlede arbej-

*Den første generation af Bracher-familien i Den Hvide By nyder havelivets glæder fra en bæk i en solkrog i haven bag huset på Søndre Allé 25. Det var den 58-årige, arbejdsmand Jens Peter Olsen, der i 1922 blev husejer, og tog hele familien med fra en lille lejlighed på Amager og »helt derud, hvor ærligheden slipper op«. 10 personer, fordelt på tre generationer, rykkede ind på 1. sal. Stuen og 2. sal måtte udlejes for at få økonomien til at hænge sammen. Med de mange mennesker i tre små rum var haven et godt opholdssted. Og den blev nydt af amagerkannerne. Her er det Jens Peter Olsen, der får sig et stop på langpiben, i selskab med sin hustru, der aldrig blev kaldt andet end bedstemor, og søsteren (t.v.) med kalde-navnet »faster«. Med årene skulle Jens Peter Olsen blive kendt i hele kvarteret som bedstefar - børnenes ven, der hjalp med at anlægge kælkebakker om vinteren og om sommeren skaffede frisk sand til sandkasserne. Bedstefar døde i 1952.
(Foto: Privatfoto)*

Familien Bracher nyder eftermiddagskaffen i haven en søndag eftermiddag i det tidlige forår i 1924. For bordenden Jens Peter Olsen og hustru, også bedstefar og bedstemor. Ved langsiden midt for ses deres datter Clara, gift med Wilhelm Bracher, der er omgivet af fire af de seks børn, de fik. Bevoksningen var på det tidspunkt ikke særlig høj eller tæt. Der var næsten frit udsyn til de store villaer på Monrads Allé.
(Foto: Privatfoto)

Her i begyndelsen af 1900-tallet var fotoapparatet endnu ikke blevet hvermandseje, og man stillede gerne op til fotografering, når lejlighed bød sig. Og der blev virkelig gjort noget ud af opstillingen. Der var en vis højtidelighed over begivenheden, og der blev ikke ruttet med de kostbare optagelser. Et eller to »skud«, så skulle den sidde der. Billedet, der i sig selv gav en vis status, blev gerne vist frem, og bevaret for eftertiden. Her er det porcelænsdrejer Maximilian Dinter, der har samlet familien og inviteret et par gode venner til fotografering i haven på Nordre Allé 9. Med synlig stolthed har han også som passioneret hønseavler medtaget et par pragteksemplarer af sine Plymouth Rock høns til bevarelse for eftertiden. Dinter har ganske givet ment, at de hørte med til billedet af familien. Selv ses han med høne og cigar bagest til højre i billedet ved siden af familiens venner. Forrest fra venstre datteren Anna, sønnen Axel og svigermoderen Maren Jensen.
(Foto: Privatfoto)

derne om under mottoet »Frihed, lighed og broderskab«. Arbejderne ville ikke længere være et proletariat. Arbejderne ville også have både mulighed for og ret til at eje deres egen bolig.

De svære glimt

Mens vi gennem de gamle folketællinger, senere folkeregistre og Kraks vejvisere, suppleret af Vejlaget Trekantens annaler, stort set er i stand til at kortlægge, hvem der har boet i Den Hvide By hvornår og hvor længe i løbet af de 100 år, har det vist sig langt vanskeligere at opspore de mange personer og deres efterkommere.

Mange spor er endt blindt. Gennem giftermål har folk skiftet navne. Der er dem, der er emigreret. Endnu flere er døde, og så er der mange, der ikke føler, at de husker noget af betydning. Endelig er der dem, der af forskellige årsager hylder anonymitetens grundregel om, at den, der lever stille, lever godt.

Men alligvel er det lykkedes at finde en række venlige og hjælpsomme personer, der har været villige til at grave i hukommelsen og dermed har medvirket til fra tiden omkring 1912, da de første beboere stadig levede, og op til vore dage at tegne en række billeder af livet, som det har formet sig i arkitekt Christian Mandrup-Poulsens 81 hvide huse.

Krønikens erindringsglimt kan passende begynde hos Lilly Bracher, i dag 85 år og ældste medlem af en familieklan på fire generationer, der stadig bor i kvarteret.

Selv stiftede hun som otte-årig første gang bekendtskab med Den Hvide By i 1922 og boede her indtil 1961, hvor hun flyttede fra kvarteret.

Hun er i dag den længstlevende blandt områdets tidligste beboere. Lige efter i anciennitet følger hendes svigerinde, Elly Bracher, enke efter Lilly's ældre bror Willy Bracher. Elly Bracher bor i dag dør om dør med sine børn, børnebørn og oldebørn i det Bracher'ske barndomshjem på Søndre Allé 25 og naboejendommen på Søndre Allé 27, der blev overtaget i 1969. Elly Bracher var i en menneskealder kasserer for Vejlaget.

Oldebørnene repræsenterer familiens sjette generation med adresse i Trekanten.

I det hele taget har Bracher-familien været trofast mod området. Willy Bracher har lige som sin søster boet her siden sin barndom. Da han og Elly Bracher i 1939 blev gift, flyttede han blot nogle få numre ned ad alléen og over på den modsatte side til nr. 14.

For at fuldende familie billedet bør det tilføjes, at en søster til Lilly og Willy Bracher, nemlig Nina Bracher, gift med togbetjent Asmus Sørensen, i årene 1950-67 drev købmandsforretning på Vestre Allé 14.

...hvor ærligheden slipper op

Hos Lilly Bracher står det skarpt tegnet i erindringen, da hun og familien den 24. maj 1922 flyttede fra en lille lejlighed på Amager til Søndre Allé 25, som Lilly's morfar, Jens Peter Olsen havde købt.

Der var til lejligheden bestilt to køretøjer: En bil til kvinderne og børnene og en hestevogn til mændene og flyttegodset. En stor dag og en stor sag. Man skulle jo flytte *helt der ud, hvor ærligheden slipper op*.

Og det skulle da også vise sig, at den store dag blev en lang dag. Kvinderne og børnene ankom planmæssigt i bilen, som de første, for at gøre alt klart til møblerne og alt det øvrige bohavede, som mændene havde med sig på hestevognen.

Men fortroppen kom til at vente længe. Meget længe. De naturlige hestekræfter slog ganske enkelt ikke til, da den tungt læssede vogn med mænd og gods skulle op over Valby Bakke. Vejen var dårlig og bakken var

stejl. Den måtte tages i etaper. Der måtte læsses af og på. Og forbipasserende, behjertede mennesker måtte skubbe bag på.

Lilly Bracher husker også, at det gjorde stort indtryk på hende og hendes søskende, at de skulle vænne sig til de udendørs retirader, der dengang var standardtoiletter i Den Hvide By. I deres lille lejlighed på Amager havde de trods alt haft adgang til et fælles, indendørs vandkloset. Men de klarede overgangen fint.

Som Lilly Bracher forklarer, så gjorde hendes mor en dyd ud af at holde "de udendørs" helt rene. De blev skuret og skrubbet i en uendelighed. Største ulempe ved de gammeldags lokummer var faktisk, når natmændene med deres lukkede hestevogn en gang om ugen kom for at tømme spandene. Det skete altid ved fire-tiden om morgenen og altid under stort spektakel, der vækkede hele familien.

Deres kolleger skraldemændene ankom også med hestevogn, men i dagtimerne. De tog sig af alt husholdningsaffald. Med et sejt snuptag svingede skraldemændene de store zinkbøtter op på skulderen og bar dem ud til vognen, hvor de blev tømt. Og skraldevognen stod aldrig stille. Hestene, der passede sig selv, havde lært en særlig skridtgang, der var afpasset med, at skraldemændene kunne nå ind i hvert eneste hus og ud igen, netop når vognen passerede.

Mere hjerterum end husrum

I begyndelsen var det så som så med plads. Lilly Brachers familie, der med forældre, bedsteforældre og seks søskende talte 10 personer, måtte nøjes med 1. salen. Stueetagen og 2. salen var lejet ud.

Selv om Lilly Bracher kun var otte år, husker hun tydeligt lejerens i stueetagen, Anna Madsen. En sangerinde der, som Lilly Bracher siger, næppe var berømt i Danmark. Men som nok var det rundt omkring på de københavnske forlystelsessteder, cabareterne og varietéerne, der i begyndelsen af århundredet havde en gylden periode.

Den noget ekcentriske lejer i stuelejligheden hos Bracher-familien, skuespilleren og sangeren Anna Madsen, optrådte rundt om på de københavnske varietéer og morskabsteatre. Her er hun forevigtet til et postkort i rollen som »Lille Gertrude«, der var et drivende sentimentalt, men elsket nummer på det for længst lukkede forlystelsessted »Vinter-Paladset«. Hjemme i huset på Søndre Allé 25 måtte børnene gå stille med dørene i dagtimerne, når Anna Madsen sov sin skønhedssøvn under lejlighedens »nattehimmel« – de sortmalede lofter med gule stjerner. Børnenes nysgerrighed pirredes, når hun på tørresnorrene i haven luftede sine mange parykker i alskens farver og friserer.

(Foto: Det Kongelige Bibliotek)

Lille Gertrude.

Af Vinter-Paladsets Repertoire. Synges af Frk. Anna Madsen.

Trommerne hvirvler, nu maa jeg af Sted, bort Regimentet skal drage, alle de Taarer i Aften du græd, bringer som Smil jeg tilbage. Ikke forknyt, for nu skal det gaa løs, kom, lad mig kysse lille Gertrude; Krøltop og Guldtop, min dejlige Tøs, bed for din Papa derude.

Solen gaar ned i et luende Skær, fredeligt Klokkerne ringe, ingen kan vide, om Fjenden er nær, vide, hvad Natten vil bringe. Stillet paa Forpost han lyttende staar yderst paa Markerne fremme. alle hans Tanker saa hvileløst gaar hjem til de kære derhjemme.

Anna Madsen.

Lille Gertrude i Sengen er bagt, men kan ej Øjnene lukke, nu har paa Knæ hun ved Sengen sig lagt sammen Lise, sin Dukke.

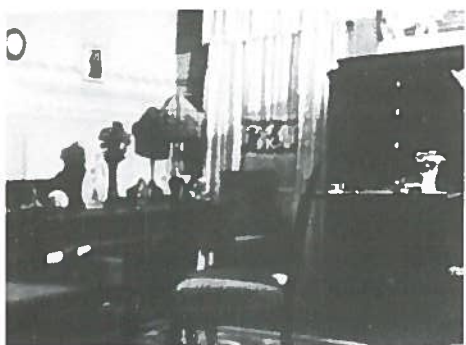
Lille Vorherre, pas godt paa min Far, saa skal din egen Gertrude love at være saa stille og rar — pas paa min Papa derude.

Slaget er endt, under Krudtrøg og Damp faldt han i derude i Vrimlen, slængt til Jord i en rasende Kamp, stirrende op imod Himlen.

Slaget er endt, og der blæses til Hvil, nu kan han høre en Stemme, Øjnene lukker sig til med et Smil. Smilet til Gertrud derhjemme.

En usædvanlig billedcollage anno 1916. Collagen skyldes den tyskfødte kunstner og litograf E. Grussendorff, der i 1912 rykkede ind i huset på Nordre Allé 14 med sin hustru og sine to børn, den 12-årige Kurt og den fem-årige Charlotte. Selv om E. Grussendorff ved ankomsten til kvarteret ernærede sig som handelsrejsende i litografiske artikler for et tysk firma – med Skandinavien og Holland/Belgien som område – havde han ikke glemt sin gamle metier og tegnede sin stueudsigt til Dinterfamiliens domicil med ismejeriet skråt overfor i Nordre Allé 9. Samtidig indsatte han et interiørfoto af stuen (Se billedet forstørret nederst. Red.). Det menes, at collageen var tænkt som en fødselsdagshilsen til familien i Tyskland. Først døde hustruen i 1916 og i 1921 døde E. Grussendorff så pludselig. Men børnene blev boende i kvarteret i mange år. Charlotte Grussendorff indtil 10 år før sin død i 1999. Broderen, der blev gift med genboens datter, Else Thomsen fra Nordre Allé 11, blev boende i barndomshjemmet indtil sin død i 1980. (Ill.: Privateje)

Anna Madsens kunstneriske udfoldelser foregik i aften og nattemerke. Sangerindens nødvendige skønhedssøvn var derfor henlagt til dagtimerne, og det betød, at Lilly Bracher og hendes søskende måtte forholde sig i absolut ro for ikke at forstyrre den sovende sangerinde.

Alligevel pirrede hun børnenes nysgerrighed. Åbenbart var brugen af parykker en del af Anna Madsens sceniske fremtoning. I alt fald var de Bracher'ske søskende vældigt benovede, når hun med jævne mellemrum vaskede sine mange parykker, og de herefter med deres forskellige elegante eller snurrige farver og frisurer blev hængt til tørre i gården.

Også sangerindens lejlighed gjorde indtryk på børnene. Væggene var holdt i stærke farver, og alle lofter var sortmalede og dekoreret med gule stjerner. Bestemt ikke noget, man så hver dag i Den Hvide By. Anna Madsen efterlevede det gamle ord om, at selv om man ikke er nogen særlig original kunstner, kan man godt være en stor original. Hun flyttede imidlertid efter et par år, og herefter kunne der leges nogenlunde frit i dagtimerne.

Men inden afskeden med Anna Madsen blev lejligheden på 2. sal ledig, og her rykkede bedsteforældrene ind under beskedne forhold. Et af værelserne på etagen var nemlig i anvendelse som kul- og koksrum. Men man var vant til at klare sig med lidt plads. Og samtidig var glæden ved at bo i de nye og landlige omgivelser stor.

Familien nød haven, hvor der var plads til hønsehold og samtidig mulighed for at have både en nyttehave med urter og frugttræer og en prydhave med blomsterbede og græsplæne.

Og det med prydhaven blev taget meget alvorligt, husker Elly Bracher. Græsset måtte ikke betrædes. Et forbud som bedstefaderen håndhævede strengt. Eventuelle overtrædelser udløste et øjeblikkeligt dask med kasketten i rumpen på synderen.

Regelmæssighed

Dagene var præget af stille regelmæssighed. Familien var nabo til statsbanernes gamle, nu nedlagte godsbanelinje mellem Københavns daværende hovedbanegård og Roskilde og videre mod vest. Det var dengang, der var tog til tiden. Dagens gang kunne følges på togekørslen. Og for Lilly Brachers bedstemor var fløjtet fra 10-slæberen om aftenen samtidig signal til at gå i seng.

På samme måde havde dagene deres faste holdepunkter i familiens første år i Valby. Det var endnu småt med butikker i kvarteret. Nærmeste større butikker lå inde ved Tingstedet og på den anden side af Sønder Fasanvej og Toftegaards Allé. Her lå for eksempel slagtermester Riis' butik, præcis samme sted, hvor Riis' efterkommere i dag driver forretning.

Og selv om mange beboere holdt høns og dyrkede deres egne grøntsager, så var det ikke nok til at opretholde livet *derude på landet*, som Lilly Bracher udtrykker det.

Derfor støttede man sig til de rullende forretninger.

Der var mælkemanden, der hver dag kom forbi med sin hestetrukne mælkevogn. Som hjemismanden gør det i dag, markerede han sin ankomst med høje klokkeklemt, hvorefter kvarterets kvinder og børn stimlede sammen om vognen med kander og krus. Der var hverken flasker eller kartoner. Mælk og fløde var placeret i store mælkejunger, der hang på hver side af vognen. Og ved hjælp af et målebæger slog mælkeemanden så de ønskede mængder over i de medbragte kander og krus.

Mælkeemandens besøg kunne godt udløse lidt af en konkurrence om at komme først for at lokke mælkeemanden til at skumme fløden, der dengang med datidens mejeriteknik altid samlede sig oven på mælken. Eller i hvert fald få ham til at ryste jungen så fløden fordelte sig i mælken, så kunne man altid senere skumme fløden, når mælken var i ro.

Fiskehandleren havde sin faste ugedag. Han brugte ikke klokke, når han lagde sin vej forbi i hestekøretøj. Han nøjedes med sin stemme og halvt skreg, halvt sang den klare melding om, at *Sild er godt* eller gav torskens pris med samme messende stemmeføring. Lilly Bracher husker fiskehandleren gennem de første mange år som en hyggelig og munter mand.

Altid med en kvik bemærkning og en munter historie, der blev fortalt, mens han "klædte" fiskene af og rensede dem, inden de blev pakket ind i avispapir - den helt normale indpakning til fisk dengang.

Endelig var der også smørmanden, der en gang om ugen kom inden om kvarteret med friskkærnet smør fra landet. Han solgte smør i løs vægt hentet op med en spatel fra de store dritler, der stod i flere rækker på hans hestevogn.

De mange hestevogne, der stadig dominerede gadebilledet her i bilens barndom, var også populære ud over deres primære forretningsformål. Ellers rettere hestene var det. Deres efterladenskaber havde dårligt nået jorden, før de var fjernet af de meget aktive haveejere, der anvendte hestepærerne som en fortrinlig gødning både til jordbær- og rosenbede.

To-holdsskift i skolen.

Men som for de fleste andre børn var det skolen, der prægede hverdagen i størstedelen af året. Og Lilly Bracher havde en skolegang, der nok ville få skoleelever i dag til at ryste på hovedet.

Hun var elev på Vigerslev Allé's Skole, og den havde ligesom de øvrige få skoler i området store problemer med at huse og undervise de mange børn, der var en naturlig del af Valbys hastige udvikling som en ny bydel i Københavns Kommune.

Lilly Bracher og hendes jævnaldrende måtte derfor undervises i noget, der kunne minde om skiftehold. For Lilly Bracher bød skemaet på timer fra 8.00 til 10.00 og igen fra kl. 13.00 til 16.00. Og dengang var fem-dages-ugen et ganske ukendt begreb. Timeplanen gjaldt også om lørdagen. Kun søndag var fast ugentlig fridag.

På grund af den trængte skolesituation i Valby blev den Bracher'ske søskendeflok, der efterhånden voksede til syv, fordelt på ikke færre end tre skoler. Storebror Willy kom til at gå i skole i Valby Skole, mens de mindre søskende måtte tage den lange vej til Enghave Skole.

Som Lilly Bracher tilføjer med et glimt i øjet, så var det godt, at far var cykelhandler. *Cyklen var et uundværligt transportmiddel i dagligdagen og herlig at bruge om søndagen til hyggelige familieudflugter.*

Til familiens yngste havde cykelsmeden, som den gode håndværker, han var, selv bygget en sidevogn.

Der var endnu mange år til, at bilen skulle blive hver mands eje.

Kvarterets faktotum

Lilly Brachers morfar holdt meget af kvarteret og dets mennesker. Og lomvendt blev morfar - med det borgerlige navn Jens Peter Olsen - til Den Hvide Bys Bedstefar. En titel han efterlevede til gavn.

Han var af natur venlig, men samtidig meget bestemt af karakter. Han var arbejdsmand med hang til læsning, og samtidig var han en praktisk mand med et godt håndelag og meget hjælpsom. Han havde let ved at tale med andre mennesker, og han var kendt af alle beboere i området for både råd og dåd i store som små anliggender med have- og reparationsarbejde. Selv Trekantens kloaker sørgede han for blev rensat.

Og så var han også kendt for sin stædighed, eller vedholdenhed om man vil. Hvorfor dog have unødige udgifter, hvis man selv kunne ordne tingene? - Et synspunkt han blandt andet anlagde i forhold til vejlagets

Selv om kvarterets legeplads efter megen ballade og årelange diskussioner officielt blev lukket ved udgangen af 1915 har kvarterets børn til alle tider klaret sig. De har kunnet boltre sig i haverne eller på alléerne, hvor trafikken i mange år var beskeden. Der var langt mellem bilerne, og den nødvendige transport til og fra kvarteret foregik med rigtige hestekræfter. Som her hvor den fire-årige, nu afdøde, Rigmor Hansen en forårsdag i 1935 øver sig på løbehjulet ud for barndomshjemmet på Søndre Alle 7, mens kvarterets hestetrukne mælkevogn fra Solbjerg Mejeri ses i baggrunden under sin morgenrunde. Rigmor Hansen var søster til Inger Gøtttsch, der fortsat bor i familiens hus. Deres far, vognstyrer ved Københavns Sporveje, Axel Hansen overtog det efter sin mor i 1931 og blev boende til kort før sin død i 1977. Faderen, der styrede linie 6 sikkert gennem den københavnske trafik i mange år, var også ved styrehåndtaget på befrielsesaftenen, den 4. maj 1945, og Inger Gøtttsch husker endnu tydeligt, hvordan faderen undervejs havde flået mørklægningsdækkenet af sporvognens forlygte, så den for første gang i fem år rullede hen ad Valby Langgade med lys både ude og inde og fyldt af jublende mennesker med Dannebrogssflag. Flere havde endda fundet vej til sporvognens tag. Faderen var iøvrigt en ivrig havemand og medlem af Østifternes Haveselskab. I mange år deltog han i selskabets udstillinger i blandt andet Korups Have og vandt adskillige priser. Specielt var hans gråpærer og sorte moreller berømte. Og der var mange af dem. Så mange at naboerne nød godt af årets høst, når Inger Gøtttsch's mor havde brugt sin kogekunst fra de fynske herregårde, hvor hun havde arbejdet som ung. Der var hjemmesyltet frugt til husets venner. (Foto: Privatfoto)

A black and white photograph of a man in a dark suit and bowler hat standing in a garden. He is holding a small object in his right hand. Behind him is a large, leafy bush and a row of houses with gabled roofs in the background.

(Foto: Privatfoto)

hånden som krigen skred frem. I takt med at modstandsbevægelsen fra 1943 intensiverede jernbanesabotagen, øgede de tyske tropper deres patruljerings langs banen.

Men den store krig, verdenskrigen, forekom meget fjern. Og dog var virkningerne af den følelig i det daglige. Dels var der beboere, der gik aktivt ind i modstandskampen, dels var der den daglige mangel på fødevarer og stort set alle andre fornødenheder som tøj, sko, brændsel, byggematerialer etc.

Der måtte spares på alt for at få rationeringskortene til at række. Og man jublede, når der en sjælden gang dukkede cigaretter af rigtig tobak op. De pertentlige husejere måtte opgive meget vedligeholdelses- og reparationsarbejde, fordi de ikke kunne skaffe de nødvendige materialer.

Det samme gjorde sig gældende for en række af Vejlagets fællesprojekter omkring vej- og kloakarbejde. Selv lagets hvidtningsordning måtte om ikke sættes ud af kraft, så dog drosles ned..

Egentlige krigshandlinger var kun begivenheder, man læste eller hørte om i den tysk kontrollerede presse og senere under krigen i de illegale aviser.

Men alligevel er der begivenheder, der står klart i erindringen hos Lilly Bracher. Hun husker sammen med andre af beboerne specielt den 9. april 1940, da de tyske tropper rykkede ind i Danmark. Specielt de mange fly, der fra morgenstunden og dagen igennem var i luften som led i besættelsen af Danmark og Norge.

Senere under besættelsen, da britiske fly opererede over Danmark, husker hun luftalarmens uhyggelige sirener, og familiens ophold i kælderens under Søndre Allé nr. 25.

Og så var der den 21. marts 1945, da Royal Air Force jagere i lav højde strøg ind over Valby på vej mod København for at gennemføre en præcisionsbombning af de nederste etager i det tyske Gestapohovedkvarter i Shellhuset for at befri en række fremtrædende danske modstandsfolk, der blev holdt fanget øverst i huset.

Operationen lykkedes, men ulykkeligvis forfejlede to bomber deres mål og ramte naboejendommen med Den Franske Skole. Fejlbombningen kostede 86 børn og 13 voksne livet.

Den tragiske hændelse står skarpt prentet i Elly Brachers hukommelse på grund af de britiske bombeflys usædvanlige indflyvning mod København.

- De fløj så lavt hen over trætoppene, at vi fra 2. sal i Den Hvide By følte, vi kunne se lige ind i cockpittet til piloterne.

En anden beboer husker, hvordan flyene efter bombningen nærmest skruede sig op i luften for lige akkurat at løfte sig fri af trætoppene i Søndermarken.

Ellers er det ikke krigens store dramatiske hændelser, men de små iritationsmomenter i hverdagen, der huskes bedst i dag. Der var knaphed på stort set alt, og så var der de evige problemer med altid at skulle tage hensyn til spærretiden. Altid at skulle kunne nå hjem til kl. 21.00 eller finde mulighed for at overnatte andetsteds, hvis der var sent arbejde eller en glad aftenfest hos familie eller venner.

Og så var der de mange rygter, der altid svirrede under besættelsen.

Et af de mere vedholdende af dem førte til, at Søndre Allé 25 i en kort periode blev hjemsted for flygtninge fra Amager.

Det var familie, der havde opsnappet uigendrivelige forlydender om, at alle broforbindelser til den lille ø af strategiske hensyn skulle sprænges i luften, uden at det dog stod helt klart, om det var tyskerne eller modstandsbevægelsen, der ville gennemføre den krigeriske handling.

Men den hemmelige oplysning blev taget alvorligt. Familien fra Amager frygtede isolationen og sultens spøgelse og tog flugten til Den Hvide By. Den lå langt fra egentlige krigsmål og til gengæld tæt på det forjæt-

I haven på Nordre Allé 9, hvor Maximilian Dinter fire årtier tidligere stolt havde fremvist sine høns for fotografen, blev der i befrielsesdagene 1945 præsenteret gevær. Her er Axel Dinter foreviget til familiealbummet i en af de »improviserede uniformer«, som modstandsfolkene tog i anvendelse, mens de endnu var under våben. På den tidligere tyske stålhelmet er malet »Dagmarhus Brigaden«, en fyrbøderjakke og -bukser fra DSB sammen med et efterladt patronbælte fra værne-magten, giver sammen med armbindet i Royal Air Force-farverne, blåt, hvidt og rødt, autoritet. Ellers forløb både krigen og befrielsen fredeligt i Den Hvide By. Familien til en arbejdsmand i tysk tjeneste på Østfronten som medlem af Frikorps Danmark forsvandt lige så stille et par timer efter, at frihedsbudskabet havde lydt over BBC. Familien blev afhentet af et tysk militærkøretøj, og man så dem aldrig siden.

(Foto: Privatfoto)

Der er en lang tradition for at fejre Sankt Hans i Den Hvide By. Her er det familien Schmidt, der sammen med venner, har foreberedt det helt store festfyrværkeri - klar til at fejre midsummeren i haven bag huset på Vestre Allé 9. Billedet er ikke dateret, men at dømme efter havens beplantning er fotografiet formentlig fra et af familiens allerførste år i kvarteret. Anna Augusta og Gustav Schmidt, der havde kendt hinanden siden skoletiden, flyttede med deres dengang fem børn fra en lille fjerdesals lejlighed på Nørrebrogade til det nye hus i 1902. Siden fik de yderligere tre børn. Den mellemste datter Eva Schmidt blev boende til midten af 1960'erne. Få år tidligere havde familien - i 1960 - afhændet huset til dets nuværende ejere, kontorassistent på Postgirokontoret Aase Hansen og kemigraf på Berlingske Tidende gennem 40 år, Jørgen Hansen. Prisen lød på 65.000 kroner med 10.000 i udbetaling. Som et led i handelen skulle Eva Schmidt have lov til at blive boende, så længe helbredet tillod det. Men hun fraflyttede som nævnt lejligheden knap fem år senere. (Foto: Privatfoto)

tede bondeland, hvor sortbørshandelen fra stalddørene kunne forhindre, at amagerkanerne blev en del af sultens slavehær.

Flygtningene blev naturligvis hjerteligt modtaget og bidrog til en herlig afveksling i den daglige trummerum. De blev boende, indtil faren var drevet over, eller i alt fald rygterne havde lagt sig. Og broerne til Amager - ja, de blev som bekendt aldrig sprængt i luften. Kun Langebro blev udsat for lettere sabotage i marts 1945.

Såvidt Bracher-familien.

Senere kom frihedsbudskabet om, at nu havde tyskerne endelig kapituleret efter fem forbandede år. Budskabet gik som en løbeild gennem Trekanten.

Andre af beboerne hørte om tyskernes kapitulation, mens de trofast passede tombolaen ved en af de mange basarer i Timotheuskirkens krypt - og hvor hovedgevinsten på de tider var intet ringere end en rulle lyserødt toiletpapir bundet op til skue og beundring i hanken på en af de eftertragtede gavekurve.

Således husker Inger Gøttisch fra Søndre Allé 7, hvordan ekspeditionssekretær Thomsen, der havde været hjemme for at høre radio kom løbende ned i krypten og råbte, at de tyske tropper i Nordtyskland, Holland og Danmark havde overgivet sig. Og hvordan alle basargæster med FDF-orkestret i spidsen gik over på pladsen foran Langgade S-station og spillede på livet løs, mens Linje 6, med Inger Gøttisch's far som vognstyrer, kom kørende med alle lys tændt, stopfyldt med glade mennesker. Selv sporvognens tag var fyldt med jublende passagerer.

På den nye remisgrund på Valby Langgade var de tyske soldater i al stilfærdighed fortrukket. I stedet stod de legendariske hvide busser opmarcheret og ventede på at køre til tyske koncentrationslejre og hente fangerne hjem.

En anden verden

Det siges, at hvor godtfolk er, kommer godtfolk til.... Et mundheld, der synes at passe meget godt på de tidlige år i Den Hvide By. Beboere kom og gik. Udskiftningerne var mange. Efterspørgslen på boliger var stor. Danmark var på vej fra landbrugsland til industrisamfund. Folkevanndringen fra land til by varede ved. De sociale brydninger var store. Der var omkring århundredskiftet kamp om arbejdet, og samtidig var der konstante arbejdskampe. Strejker og lockouter var en del af hverdagen for arbejdere, håndværkere og butiks- og kontorfolk. Arbejdsløsheden og fattigdommen var altid nærværende. Og det satte sit præg på kvarteret.

Byggeforeningens protokoller fra disse år vidner om de små kår. Bestyrelsen måtte gang på gang yde henstand med betalingerne. Og den gjorde det med forståelse, når det drejede sig om uforskyldte økonomiske problemer, mens linien over for selvskabte, økonomiske problemer som følge af den udbredte omgang med fattigmandssnapsen blev skarpt trukket op. Her blev der ikke givet mange advarsler, før eksklusion af foreningen og udsættelse af huset var en kendsgerning.

Forskyldt eller uforskyldt. Mange familier måtte flytte ud. Andre kunne rykke ind.

En af dem der i 1904 kunne slå sig ned i Den Hvide By var porcelænsdrejer Maximilliam Dinter, der overtog Nordre Allé 9 - en adresse, der stadig bærer navnet Dinter. Huset ejes i dag af barnebarnet Lykke Dinter, der bor sammen med en datter og en niece, datter af Lykke Dinters søster, Lone.

For de to søskende Lykke og Lone er Nordre Allé barndommens gade.

Maximilian Dinter, der var født i 1876, kom til Danmark omkring århundredskiftet og blev umiddelbart efter gift med den et år ældre Axlina

Nielsen. Hans håndværk var efterspurgt, og han fik hurtigt arbejde på Den Kongelige Porcelænsfabrik.

I familien huskes han som en særdeles aktiv herre, der tjente gode penge og samtidig havde næse for forretning. Han overtog den forhenværende ejer, E. Kjærulff's ismejeri, som var indrettet i den inderste stue i stueetagen og som gav et fornuftigt økonomisk tilskud til husholdningen.

Den lille gesjæft, der eksisterede frem til omkring 1930, blev i de første år passet af Axeline Dinters mor, som kvarterets børn havde et godt øje til, ikke kun fordi hun havde træben, men måske navnlig fordi hun solgte slikposer for 2 øre og negerboller til 5 øre.

Dinter-søstrene husker også en nabokone, der hver morgen som den første stillede i den lille butik for at købe mælk, lige når den var leveret af mejeriets kusk. Fidusen var, at hun så havde mulighed for at skumme fløden, når den rystede mælk faldt til ro. Samme nabokone var også første kunde til det nybagte, endnu lune rugbrød, når det blev båret ind i butikken på skulderen af kusken fra brødfabrikkenes hestevogn.

Tiden gik. Og den gik faktisk godt for Maximilian Dinter. I 1908 overtog han også nabohuset, Nordre Allé 11, som på papiret var erhvervet til Lone og Lykke Dinters far, Axel Dinter og broderen, Max Dinter, som en investering i fremtiden.

I huset søgte Maximilian Dinter om at indrette endnu en butik, en købmandshandel, men fik afslag. Byggeforeningens bestyrelse var af den opfattelse, at der var nok butikker i kvarteret, og at én og samme person ikke burde eje to butikker...

Men det slog ikke den gamle Dinter ud. Han erhvervede sig med henblik på udlejning endnu et hus på den daværende Remisevej.

Med butik og yderligere et værelse lejet ud, og med Axelines Dinters mor og selve Dinter-familien på fem medlemmer var der trangt med plads i huset på Nordre Allé 9, men man var vant til at rykke sammen. Og Maximilian Dinter var en driftig herre.

For at skaffe mere plads på øverste etage blev husets kælder lige som mange andre steder gravet ud og indrettet med både kul- og vaskerum. I nogle af husene blev kullene lempet ned i kælderen via en kulle, andre steder blev de båret ned i store sække.

I nogle køkkener blev der også indrettet et lille forsænket fadebur med direkte adgang fra køkkenet via en lem og en lille trappe. Andre havde indrettet sig med et spisekammer ved siden af køkkenet, der i al sin enkelthed bestod af en række hylder bag en dør.

Her stod de opmarcheret - rækker af syltetøjsglas, flasker og krukker fyldt med sommerens høst af henkogt frugt og grønt fra de bugnende frugthaver. På de nederste hylder stod pålæg, hvidtøl og brødmaskine.

Store badedag

Lone og Lykke Dinter husker stadig familiens storvask en gang om måneden, når der blev tændt op i gruekedlen - den store kulfyrede gryde eller kedel - hvor al sengelinned og undertøj blev kogt, inden det blev skrubbet på vaskebrædtet med masser af knofedt.

Denne månedlige storvask var samtidig familiens store badedag.

Centralvarmen og badeværelserne i Den Hvide By lå mange år frem i tiden. Derfor blev varmen fra gruekedlen også udnyttet til at opvarme vandet til en badetur i de store vaskebaljer.

Først i 1970 blev der installeret centralvarme på Nordre Allé 9. Indtil da måtte man klare sig først med kakkelovne, senere med petroleums-ovne og gasradiatorer.

Familien Dinter kom efterhånden i gode økonomiske kår. I 1916 blev Maximilian Dinter som den allerførste i foreningen sammen med 24 an-

Med de store, børnerige familier, der prægede kvarteret i de første mange år, var der ofte mere hjerterum end husrum i husene. Derfor spillede haverne en væsentlig rolle for familielivet. Fra det tidlige forår til hen i efteråret var det her familierne opholdt sig. Her var luft, lys og plads. Sådan var det også hos Bracher-familien. Her er to generationer samlet i anledning af en fødselsdagsfest for Godfred Bracher, der som dyden i midten er fotograferet med bedstefar og hans søster - hele familiens faster. Godfred Bracher blev senere lærer og underviste i mange år på Hanssted Skole, hvor hans hustru Inga Henriksen Bracher i dag er skoleinspektør. Godfred Bracher selv er nu pensioneret.
(Foto: Privatfoto)

Forhaven til huset på Søndre Allé 7 en sommerdag i 1924. Det var året før, Inger Gøtttsch, der stadig bor her, som lille pige sammen med forældrene Camilla og Axel Hansen flyttede ind hos farmoderen. Her er der familiesammenkomst i anledning af, at farmors bror, den stilige herre med bowlerhat, netop er vendt hjem efter to års ophold som gartner i Australien.
(Foto: Privatfoto)

dre medlemmer selvejer og fik skøde på ikke kun ejendommen, Nordre Allé 9, men også Nordre Allé 11. Fremtiden så lysende ud.

Det gamle træ

Men sådan skulle det ikke komme til at gå. Den gamle Dinter var ikke bare initiativrig, men også en rastløs natur, der søgte spænding og elskede at satse. En lyst han - desværre for familien - omsatte på travbanen. Her spillede han højt og tabte. Hans ekstra ejendomserhvervelser gik tabt. Kun huset på Nordre Allé 9 forblev i familiens eje.

Trods sin spillelidenskab var Dinter elsket i familien. Han sørgede for, at hans børn lærte at tale hans gamle modersmål tysk. Undervisningen foregik efter naturmetoden i det daglige og under feriebesøg hos familien i Tyskland.

Den dag i dag har Dinterfamilien et minde om besøgene hos de tyske slægtninge. I haven på Nordre Allé 9 står der et godt 70 år gammelt æbletræ, der næsten gør det ud for et stamtræ.

Det skriver sig tilbage til et feriebesøg, hvor de danske Dinter'e havde æbler med hjem. Som et eksperiment blev der gravet nogle kerner ned i jorden. Og minsandten om ikke en af dem både spirede og satte rødder for senere at udvikle sig til et helt æbletræ. I dag vækker det minder om en anden tid. Derfor får det lov at stå, selv om frugterne, æblerne, er næsten uspiselige.

Herfra min verden går

Efter Axeline og Maximilian Dinters død overtog deres børn Anna og den 20 år yngre Axel ejendommen. Anna og Axel, der blev gift med Oline, blev boende, mens Max stak til søs. I de første år beboede familien 1. og 2. salen, mens stueetagen var lejet ud. Et lejemål, der blev sagt op, da Max Dinter gik i land og blev gift med Inger Dinter.

Herefter var der igen masser af Dinter'e i huset. Axel og Oline Dinter fik fire børn - alle L-børn, nemlig Lone og Lykke, der i dag ejer huset, samt Leif og Leslie. Den sidste opkaldt efter moderens store filmidol, den britiske skuespiller Leslie Howard.

Trods det tætte familieliv indrettede man sig. Haven var nøje opdelt. Forhaven disponerede beboerne i stueetagen over. Haven ind mod skellet til naboen hørte til 1. salen, mens 2. salen benyttede resten - det vil sige

Maximilian Dinter, der var indvandret fra Tyskland i slutningen af 1890'erne, bevarede forbindelsen til sit gamle fædreland, og flere gange besøgte han med sin nye danske familie sine tyske slægtninge, ligesom han også sørgede for at lære sine børn tysk. Her er det imidlertid en del af den tyske familie, der i 1923 er kommet på genvisit i Den Hvide By. De tyske familiemedlemmer ses stående bagest i billedet. Fotografen missede et par kontrajefer. Til gengæld er den danske gren af familien kommet med i fuld størrelse. Maximilian Dinter og svigermor, Maren Jensen, flankerer Axeline Dinter og Anna, der har lillebror Axel på skødet. (Foto: Privatfoto)

baghaven. Et mønster der iøvrigt ved senere ejendomsudstyknings i kvarteret er blevet brugt.

Axel Dinter havde arvet faderens interesse for butikshandel og drev i mange år en større farvehandel på Ålholm Plads. Og ligesom faderen var han en munter sjæl, der havde let ved kontakt med andre mennesker. Han arrangerede fester. Masser af fester for familier og venner. Og med sit glade sind glemte han aldrig børnene.

Specielt huskes hans fastelavnsfester med tøndeslagning som en af årets store begivenheder for alléens børn.

Han hyggede sig med digteren Halfdan Rasmussen, der i en periode havde sin gang hos en genbo med en køn datter, som han - digteren altså - senere skulle blive gift med.

Der var skærsliberne, der dengang altid lagde vejen forbi kvarteret med deres slibesten monteret på cykler eller trækvogne med tilbud om at slibe knive og sakse.

- Far havde altid ting, der skulle slibes. Det gav ham nemlig mulighed for at snakke med dem og høre om deres liv på landevejen, husker Lone og Lykke Dinter.

Axel Dinter var en foretagsom mand. Han elskede at rejse, han var kunstnerisk anlagt og kunstinteresset. Og så kunne han lide at eksperimentere.

Gennem sin virksomhed som farvehandler havde han lært noget og læst sig til mere om kemi i forbindelse med maling, lim og lakker. Mange af en farvehandlers produkter var dengang hjemmelavede eller blev fremstillet efter recepter på stedet som hånddoserede produkter.

Den del af forretningen optog Axel Dinter, der gennem årene forsøgte sig med mange hjemmeproducerede artikler.

Specielt husker Lone og Lykke Dinter en hjemmeproduktion, der virkelige kunne sætte kulør på tilværelsen. Det var dengang han i en periode forsøgte sig inden for neglelak, som han fremstillede i alle regnbuens farver og iøvrigt uddelte med rund hånd til familien, venner og bekendte.

Ligesom Axel Dinter var det, var også hustruen Oline et meget aktivt menneske, der overkom det utrolige. Som de fleste andre gifte kvinder i kvarteret var hjem og børn hendes domæne, og stort set hendes alene. Helt i overensstemmelse med datidens familiemønstre.

Alligevel klarede hun ved siden af de utallige daglige gøremål i husholdningen et arbejde som hjemmesyerske samtidig med, at hun passede børn. Hun var fiks på fingrene og dygtig med nål og tråd. Børnenes tøj og meget af hendes eget syede hun selv. Og det førte til henvendelser fra na-

Seks af Clara og Wilhelm Brachers syv børn samlet i haven. Kun Willy Bracher mangler. Anledning til billedet er glemt. Men der gættes på, at opstillingen nok skyldes en børnefødselsdag. Fotografering var i mange år et fast indslag på disse årlige mærkedage. - Her blev der gjort status over børneflokkene, en slags folketælling, som Lilli Bracher med et glimt i øjet har fortalt.

(Foto: Privatfoto)

boer, og efterhånden udvikledes en hel lille hjemmesystue på Nordre Allé 9.

I begyndelsen blev alt syet i hånden, senere fik hun en trædesymaskine og til sidst en elektrisk industrimaskine. Og den lille virksomhed voksede som årene gik og tiden tillod det i takt med, at børnene voksede op.

Oline Dinter fulgte med den skiftende mode. I 1950'erne da de unge piger skulle bære strutskårter, lavede hun nærmest skårter på samleband. Hun kunne sy op til 100 stykker på en weekend. Og inden konfektionsindustrien slog igennem med sin billige masseproducerede beklædning, blev det til utallige par slacks og lange bukser til Valbys kvinder.

Stofresterne fra voksenprodukterne blev også udnyttet til glæde for børnene og Oline Dinter, der kunne lide at sy dukketøj, som hun altid sørgede for at have på lager.

Næringsliv og næringssorg

Den lille systue var ganske typisk for de mange mindre forretningsmæssige aktiviteter, der foldede sig ud bag de hvide mure i omkring 60 år og gjorde den lille bydel på det nærmeste uafhængig af både Valby og København. Alle daglige indkøb kunne klares lokalt. Enten i alléerne eller lige om hjørnet, ude på Valby Langgade.

De fleste af de første års hestetrukne vareudsalg blev i løbet af et par årtier udkonkurreret af en stribe småbutikker, der så rigeligt dækkede husholdningernes behov. Egentlig var det kun fiskehandleren, der i mange år skulle komme til at holde sin rullende forretning kørende med ugentlige besøg. Mælkemanden og smørmanden måtte ret hurtigt søge kunder andre steder.

Hele dette brogede butiksliv opstod meget tidligt. Næppe var det sidste hus i Den Hvide By taget i brug i 1903, før byggeforeningens bestyrelse modtog flere ansøgninger om at måtte indrette småbutikker i de nye huse. Og selv om det ikke klart fremgik - man var vel stolte folk - så var baggrunden for de fleste ansøgningers vedkommende muligheden for at supplere de beskedne lønindkomster. De kunne for manges vedkommende kun lige - og somme tider knap nok - dække boligafgiften til foreningen, når familiens ofte mange munde skulle mættes.

Mulige ekstraindtægter var fristende. Butiksindretningen til at overse. Ingen snærende byplanlovgivning, og ingen nærgående veterinære myndigheder. Regnskabspligten var ikke indført og skattelovgivningen til at overse.

Ligesom sin mand, farvehandler Axel Dinter, var Oline Dinter et meget foretagssomt menneske, der overkom det utrolige. Udover at passe parrets fire børn og hjemmet etablerede hun sig som hjemmesyerske. I begyndelsen syede hun alt i hånden, senere erhvervede hun en trædesymaskine og til sidst en elektrisk industrimaskine. Hun syede fortrinsvis til børn og kvinder, og i 1950'erne, da strutskårterne blev den store modedille, syede hun dem nærmest på samleband. Hun kunne sy op til 100 stykker på en weekend. Men som de andre af kvarterets små erhvervsdrivende måtte hun indstille virksomheden i løbet af 1960'erne, da stordrift og masseproduktion slog igennem og satte velfærdsstaten igang. (Foto: Privatfoto)

Foreningens bestyrelse havde en vis forståelse for disse butiksansøgninger, men var også i syv sind i spørgsmålet.

På den ene side ville man gerne have butikker i området. På den anden side ville man ikke have for mange. Til gengæld skulle de få, der kunne opnå tilladelse - i første omgang fire - føre et så bredt sortiment af varer, at de kunne dække de daglige, almindelige behov.

Samtidig var der forståelse for, at butiksejerne også skulle have noget ud af det. Derfor forsøgte bestyrelsen sig i første omgang med en salomonisk løsning, der førte til, at udbuddet af varer blev splittet op mellem de enkelte butikker, således at der ikke blev solgt de samme varer i alle butikker. Umiddelbart en smuk tanke, men en dårlig idé, der hurtigt blev saboteret af de frie markeds kræfter. Ganske vist stod man solidarisk sammen i Arbejdernes Byggeforening i Valby, men forretning og solidaritet viste sig at være ret uforenelige størrelser.

En øget konkurrence blev også støttet af medlemmerne, der havde deres faste gang i butikkerne. For hvis der var flere butikker, der førte de samme varer, ville prisen blive lavere og kvalitetsniveauet højere, mente de.

I flere år bølgede butikskrigen frem og tilbage, indtil foreningen på generalforsamlingen i 1911 strakte våben og vedtog, at handelen skulle gives fri. Der kunne nu indrettes butikker uden bestyrelsens tilladelse.

Kun var det en klar betingelse, at medlemmer, der ville åbne forretninger ikke måtte være i gæld til foreningen.

Inden da havde bestyrelsen for længst accepteret, at virksomhed, der ikke krævede særlig butiksindretning eller ændringer i facaden, som for eksempel hjemmesystuer, agenturer, regnskabsvirksomhed og lignende, frit kunne drives fra hjemmet.

Dermed var der sat punktum for en langvarig erhvervsdebat, og et langt kapitel med fri næring kunne begynde.

Et selvforsynet kvarter

Og der opstod virkelig et broget og hyggeligt butiksliv, der blev en væsentlig del af livets gang i Den Hvide By. Hos de gamle familier - de længst boende - står de mange småforretninger den dag i dag skarpt i erindringen.

Nu afdøde Vang Widding holdt meget af sit kvarter og fortalte glad og gerne om de gamle dage, som måske ikke altid var så gode, som de ofte huskes.

Han var som seks-årig i 1929 sammen med sine forældre flyttet ind i Søndre Allé 21, der var ejet af en faster. For Vang Widding blev det en adresse, der skulle vare livet ud. Han døde i 1998, men hans enke bor stadig i Søndre Allé nr. 21.

Vang Widding huskede at nøjsomheden var en del af hverdagen. Beskedenhed var ikke blot en dyd, men en nødvendighed.

Arbejdsdagene var lange, og lønnen lille. Verden var overskuelig. Den kunne rummes inden for Trekanten. Valby Langgade var grænsen. Fjernsynet eksisterede end ikke i fantasien. Radioen kom først for alvor inden for folkelig rækkevidde i 1930'erne. Aviserne var både dyre og partipolitiske, og derfor en luksus som oftest flere familier deltes om og sjældent nåede at læse på grund af de lange arbejdsdage. Kun ganske få havde installeret telefon.

De fleste større nationale som internationale nyheder blev overleveret mundtligt til Den Hvide By af familiefædre, der for de flestes vedkommende arbejdede uden for Valby.

De lokale nyheder blev formidlet i de små butikker under de daglige indkøb. Her var der informationer om, hvad der rørte sig i kvarteret. Hvem der havde fødselsdag, hvem der var syg, hvem der var arbejdsløs.

*Fra en for længst svunden tid, da butikslivet var præget af småhandlende. Her er det værten i huset på Vestre Allé 14, snedker Anders Hansen og hustru Marie Hansen, der har iført sig søndagsstøjet og ladet sig fotografere foran huset, der rummede en af kvarterets butikker. Den var indrettet i et rum i stueetagen, der også udgjorde boligen for detailhandlerske Maren Jensen. Præcis hvornår billedet er taget vides ikke, men efter parrets påklædning at dømme stammer det fra perioden 1905-10, og i alt fald inden elektriciteten i 1911 nåede frem til Den Hvide By. Vinduesbelysningen klares stadig af en stor petroleumslampe, og i øvrigt var butikkens kaffemølle i mange år - også efter at el omkring 1918 var indført i hele kvarteret - hånddrevet. Maren Jensens købmandshandel blev den af kvarterets små butikker, der overlevede længst. Den sidste indehaver var et medlem af Bracher-familien, Nina Bracher, der sammen med sin mand, togbetjent Asmus Sørensen overtog den gamle butik i begyndelsen af 1950'erne og drev den frem til 1967, da parret lukkede butikken og afhændede ejendommen.
(Ill.: Valby Lokalhistoriske Selskab og Arkiv)*

Den sidste reminiscens af butikslivet i Den Hvide By findes i dag på hjørnet af Søndre Allé ved Valby Langgade 151. Samme sted som det begyndte, da fru Josephine Kjærulff, gift med foreningens første formand, Waldemar Kjærulff, i slutningen af 1900 fik tilladelse til at åbne en lille butik med salg af tobaks- og syartikler, da familien flyttede ind i bebyggelsens første hus. Her 100 år senere er der døgnkiosk på adressen, der op gennem årene har været et af kvarterets livligste hjørner. Kjærulffs ejendom blev overtaget af detailhandler Nielsen, der indrettede sig med en viktualiehandel. Stadig med butikskaler i beboelsejendommens stueetage. Men i 1939 blev den forretningsbygning, der kendes i dag, opført ved siden af det hvide hus. Her åbnede en hr. Ravnebjerg en viktualie- og slagterforretning. Herudover var der plads til en tobakshandel og barbersalon samt frugt og grønt. Men erhvervsaktiviteter har der altid været. I en lang årrække var der skomagerbutik, kaffeforretning under navnet Rohdes Kaffee, et møntvaskeri og en kiosk. Bygningen var indtil begyndelsen af 1990'erne stadig indrettet med småbutikker. Blandt de sidste var skomageren, kiosken og i en meget kort periode en lille smedje. Tilbage er døgnkiosken.
(Foto: Valby Lokalhistoriske Selskab's Arkiv)

Her kunne snakken under indkøbet af for fem øre sennepspulver give lige så meget krydderi på tilværelsen, som pulveret gav smag i sovsen.

De små forretninger havde også en vis betydning for familiernes beskedne økonomier. Mange af kvarterets børn tjente lidt ekstra skillinger til hjemmets husholdninger ved at gå til hånde og bringe varer ud.

Vang Widding var en af dem, der som 12-årig - i midten af 1930'erne - fik sig en tjans som bud i familien Mühlich's Ismejeri på Søndre Allé 6. Her var der i stuen indrettet en hyggelig lille butik, som fru Mühlich passede, mens hr. Mühlich passede sit arbejde som stenhugger i Valby.

Vang Widdings lønn var en krone om ugen - det var dengang, man kunne få et stort stykke chokolade for fem ører. Arbejdstiden var fleksibel. Når der var travlt, blev der knoklet uden at kny, og var der mindre at lave, kunne der leges.

Vang Widding huskede, at han mødte i butikken lige efter skoletid. Og var det på de stille dage uden presserende løbende forretninger, var aftalen med fru Mühlich, at han kunne lege, men at han hver halve time skulle komme forbi butikken for at høre, om noget skulle være dukket op.

Tit og ofte skulle han bare bringe et franskrød og måske et kvart pund smør ud i nabolaget.

Somme tider - og det var lidt tungere og besværligere - skulle han bringe is ud til de familier, der havde haft råd til at anskaffe sig et isskab. Fru Mühlich forhandlede nemlig isblokke fra krystalisværket på Finsensvej.

En blok is på en halv snes kilo til 75 øre kunne holde en uges tid, men var lidt vanskelig at håndtere, og det skulle altid gå stærkt - specielt i sommervarmen. Intet måtte gå til spilde.

For kvarterets børn var det altid lidt spændende, når isværkets hestevogn kom med is til fru Mühlich.

Isen blev leveret i store stænger, men somme tider skulle fru Mühlich måske kun have to en halv stang. Og på grund af det ukurante mål, måtte kusken hugge en hel stang over, og det gav altid nogle forfriskende isklumper, som børnene kunne lække sig med.

Også om søndagen måtte Vang Widding stå til rådighed. Han måtte ovenikøbet tidligt op for at bringe morgenbrød ud. Mange familier nød ugens eneste fridag med friske rundstykker. Og en del af nydelsen var netop, at rundstykkerne, smørret og mælken blev bragt til døren. Vel at mærke, hvis der var betalt forud om lørdagen, og der var afleveret en kande til mælken.

Selv kom fru Mühlich på slaget 8.00 hver søndag morgen over til genboen, fru Viola Birch på Søndre allé 11 og hilste godmorgen med en pose friske rundstykker.

Fru Mühlich havde iøvrigt en særlig autorisation. Hun forhandlede lægeordineret børnemælk, der var en særlig fed, flødeagtig mælk fra jerseykøer. Den kunne kun købes ved hjælp af særlige mælkemærker, der blev ordineret til familier med svage eller underernærede børn.

En anden ting, Vang Widding huskede mange år efter, var fru Mühlich's øjemål, når hun solgte smør.

Dengang blev smørret, der var dyrt, solgt i løs vægt og helt ned til ganske få gram.

Det blev leveret i dritler, og fru Mühlich kunne med den store spatel, der altid stod parat i et glas vand ved siden smørbøtten, ganske præcist smække 50 eller 75 gram smør op på pergamentpapiret. Det passede altid, når der blev vejret efter på loddevægten.

Det lille ismejeri, der indtil 1930 lå i konkurrence med Dinters butik på Nordre Allé 9, eksisterede indtil midten af 1950'erne.

Livlige hjørner

Kvarterets lille butikscenter skulle imidlertid blive hjørnet af Søndre Kallé og Valby Langgade - dér hvor der i dag er døgnkiosk.

Der blev bygget til på det lille butikshjørne i flere omgange. Først en udbygning på selve huset med en tobaksforretning. Siden kom den lille forretningsbygning til i 1939, hvor blandt andre en hr. Ravnebjerg åbnede kombineret slagterforretning og viktualiehandel.

Han huskes for sin evne til at kigge kunderne ud. Når der under krigen jævnligt var knaphed på varer i slagterbutikken, antog han nærmest karakter af en lille konge, der fordelte de sparsomme kødstykker til særligt gode og udvalgte kunder. Specielt kvarterets unge piger fik altid lov til at komme med ud i forretningens baglokale for at tage kødet nærmere i øjesyn...

I en årrække var der konstant fire á fem skiftende butikker på det eftertragtede hjørne. Ud over tobakshandel og viktualieforretning var der blandt andet barbersalon, drevet af ejeren af huset, hr. Andersen, skomagerværksted og en kaffebutik - Rhodes Kaffe. Senere - i de moderne 60'ere - blev der etableret møntvaskeri.

Til overflod var der ovenikøbet på et tidspunkt opstillet en bod, der solgte Kaddara Is - et ismærke der for længst er gået over i historien.

Også det modsatte hjørne, Valby Langgade 153 var i samme periode præget af megen erhvervsaktivitet, fremgår det af Vang Widdings erindringer.

Her blev der i sidste halvdel af 1920'erne etableret en købmandsbutik, i daglig tale kaldet Koloniallageret, der iøvrigt som et tegn på de moderne tider åbnede Valby Langgades første tankstation. Den var dog med sin enlige benzinstander et beskedent symbol for den langsomt voksende motorisering.

Dette symbol skulle dog mange år senere afstedkomme megen debat i takt med den øgede miljøbevidsthed blandt foreningens medlemmer.

Efter få års forløb blev Koloniallageret imidlertid lukket. I stedet blev der i tilbygningen indrettet et værtshus med det markante navn Kilden, der ifølge samtidige beretninger ikke var noget pænt sted, og som gav anledning til en del uro i nabolaget, og som også derfor sendte dønninger ind i Vejlagets bestyrelse. De pæne, ordentlige og stilfærdige mennesker, der boede i Den Hvide By, brød sig ikke om etablisementet.

De blev dog forskånet for eventuelle vildfarne bumser, som aldrig søgte ned i Trekanten, men holdt sig oppe ved Valby Langgade.

Med i butikbilledet ved kvarterets livlige hjørne hørte også i en årrække - fra slutningen af 1940'erne og begyndelsen af 1950'erne - denne isbod, der var placeret ved enden af den hvide forretningsbygning, Valby Langgade 151 - foran beskyttelsesrummet. Her lokkede en tegning af en grønlandsk pige i nationaldragt kvarterets børn med is fra Kaddara - en af datidens mange små, lokale isproducenter, der for længst har måttet indstille driften. (Foto: Valby Lokalhistoriske Selskab og Arkiv)

Det livlige hjørne - Valby Langgade 151 ved Søndre Allé. I 1977 var der endnu plads til adskillige småbutikker i den lave hvide forretningsbygning, der i dag alene rummer en døgnkiosk. Nærmest fotografen var der skomagerværksted, så fulgte et lille møntvaskeri, barberen, som nu i tidens ånd kunne kalde sig frisør, holdt stadig ud, og sidst i rækken den gamle tobaksforretning. På det modsatte hjørne, der siden 1920'erne også havde været hjemsted for adskillige erhvervsaktiviteter som købmandsbutik, værtshus, cykelforretning og Valby Langgades første benzinstander, lå der nu en moderne tankstation. Den blev lukket i begyndelsen af 1990'erne, men gav anledning til et længerevarende miljømæssigt efterspil, der først blev bragt til ophør, da Oliebranchens Miljøpulje - efter en række klager fra vejlaget - bevilgede midler til fjernelse af de gamle depottanke og en oprensning af grunden. Siden har der været gjort andre, kortvarige forsøg på erhvervsmæssige aktiviteter på hjørnegrunden, som myndighederne i en endnu verserende sag med vejlaget har holdt uden for lokalplanens bestemmelser. I flæng kan nævnes pølsevognsdrift, handel med og afsyring af gamle møbler. Senest har der været brugtvognshandel. (Foto: Privatfoto)

Samtidig blev den enlige benzinstander nu overtaget af en cykelhandler, der slog sig ned med en cykelhandel og -værksted i en barakbygning ved siden af Kilden.

Men cykelhandleren syntes - ifølge vedholdende og uafhængige beretninger - at have sat større pris på det nye værtshus end på sine kunder. Han fandt efter sigende meget hurtigt et stambord med udsigt til sin benzinstander, men lidt langt væk fra værkstedet og de punkterede cykler og afhoppede kæder.

Der fortælles om, hvordan den gode cykelsmed ofte måttet hentes ud af Kildens dunstende tåger blot for at udlevere en cykel i samme dårlige stand, som den var indleveret i. Den gode mand havde i sin travlhed med at holde øje med benzinstanderen fra stambordet ikke kunnet afse tid til at afhjælpe cykelproblemerne.

Mange initiativer

Men ellers var der også gang i erhvervslivet inde på alléerne. Mange steder inde bag hjemmenes fire vægge var der små hjemmeproduktioner, som skattemyndighederne formentlig aldrig opdagede eller så stort på, og mange af de små foretagsomme værksteder er nok også glemt som f.eks. hjemmesystuer og flere lignende småaktiviteter, indrettet i et hjørne af en stue eller direkte ved spisebordet. Men et fælles træk for dem var fingersnilde og flid. Der er erindringer om fremstilling af julepynt, kurvefletning og kommerciel småkagebagning i forbindelse med højtiderne.

Under besættelsen var der en af disse småvirksomheder, der ligefrem reklamerede i Valby Bladet med Valby Skjorte Service, der i denne mangeltid anbefalede sig med omsyning af skjorter. Når skjorteflipperne efterhånden var blevet godt slidte, tilbød Søndre Allé 10 at lave nye flipper ved at tage lidt af den nederste del af skjorten. Den del af den var alligevel gemt nede i bukserne. Efter sigende en ganske udmærket og meget søgt lille forretning, der også havde speciale i opmaskning af damestrømper, som var vanskelige at skaffe under krigen og de første år efter.

Men tilbage til de rigtige butikker. Dem med facaden i orden.

På Søndre Allé nr. 19 lå en af kvarterets allerførste butikker, en købmandsbutik, der eksisterede indtil sidste halvdel af 1920'erne, hvor der

Der var engang, der var nemt til købmanden i Den Hvide By. Beboerne behøvede ikke at gå ret lang for at nå nærmeste »Colonial- Vin- & Delikatesseforretning«, hvis man lige stod og manglede. Bare lidt hen ad vejen, så var den klaret. Da det gik højst, var der ikke færre end fire købmandsbutikker og to ismejerier i kvarteret. Her er det købmand A. Wagners velassorterede butik, der huskes som kvarterets flotteste. Og da alt har sin pris, var det også den dyreste. Her er købmanden klar til at tage imod kunderne. A. Wagner havde lejet sig ind hos sin bror, el-installatør R. Wagner, i ejendommen Valby Langgade 177 ved hjørnet af Vestre Allé. Iøvrigt det hus hvor »Frilands Bogdega« i dag har til huse.
(Foto: Valby Lokalhistoriske Selskab og Arkiv)

blev indrettet rulleforretning i lokalerne. Og her fik Vang Widding som barn sit første job. Han hjalp med at trække rullernes store hjul.

Ud til stien fra Søndre Allé til "Den Røde By" lå der i mange år en meget imponerende og velassorteret købmandshandel. Samtidig drev også købmand A.L. Wagner en større butik - Colonial, Vin & Delikatesseforretning - på hjørnet af Vestre Allé og Valby Langgade, i det hus, hvor Frilands Bodega i dag holder til, og hvor der også tidligere har været renseri.

Længere inde på Vestre Allé, i nr. 14, lå som nævnt købmand Sørensens butik, som eksisterede frem til 1967. Her var der snurrende kaffemøller og spegesild i tønder.

I nr. 25 var der indrettet herrefrisørsalon, ejet af hr. Hacke, der - ifølge de mundtlige beretninger - lå i stærk konkurrence med sin kollega, hr. Andersen på hjørnet af Søndre Allé og Valby Langgade.

Hr. Hacke tog 25 øre for en klipning, mens kollegaen på hjørnet skulle have 35 øre. Men der skulle være meget lavvande i kassen, hvis valget af frisør faldt på hr. Hacke, der huskes som en resolut og hårdhændet klipper, der ikke sagde så meget.

I stedet vred og drejede han folks hoveder for at finde de rette vinkler til klipningen. Og efterlod sine spor, nogle kaldte det ligefrem et varemærke, på det endelige resultat, der altid var præget af adskillige hak.

Samme hr. Hacke, der ifølge flere udsagn også gik under det lidet smigrende navn, *Hundeklipperen*, havde iøvrigt indrettet sin salon med cafégardiner, der som bekendt kun dækker den nederste del af vinduet. Og her kunne forbipasserende dag efter dag se den lavstammede hr. Hacke - i hans åbentbart mange ledige stunder - stå med øjnene lige præcis over gardinstangen, så hans efter sigende meget høje, hvide pande lyste op i den ellers dunkle salon. Hans pande var så høj, at der i kvarteret, mand og mand i mellem, blev talt om, at han ved fødslen måtte være taget med tang.

Sådan huskes hr. Hacke hos familien Thomsen og kvarterets andre gamle familier. Hos dem står hr. Hackes årelange indsats for hårmoden og skæglængden stadig i klar erindring. Drengene, der for længst er blevet mænd, har i al uskyldighed fået et *hack* for livet.

Selvfølgelig var vareudbuddet begrænset i Trekantens små butikker. Men hvad man ikke kunne købe her, fik man leveret ude fra. For eksempel kom købmand Viskuin eller købmand Frederiksen en gang om ugen og afleverede de kolonialvarer, som beboerne havde bestilt ugen i forvejen. Eller Jespersen & Søn fra Valby Langgade.

Selv kom købmand Frederiksen altid med sin blok og blyanten bag øret klar til nye bestillinger. Til jul havde han Harlekin-pastiller og chokolade med til børnene.

Havde beboerne derudover hang til at kigge bag om de kendte og ind i kongefamiliens gemakker, blev Billed-Bladet distribueret fra Valby Langgade 169 af Caroline Sundstrøm - hustru til et af foreningens mangeårige og markante medlemmer, Henrik Sundstrøm.

Det var heller ikke svært at finde hurtigt frem til bladet - Sundstrøms hus kunne altid kendes på lang afstand takket være to store rødtjørne i forhaven ud for ejendommen.

Men butikslivet i Trekanten døde ud, efterhånden som indehaverne blev gamle, og næste generation ikke havde den store lyst til at drive de små butikker videre. Konkurrencen fra de mange nye og velassorterede forretninger på Valby Langgade var blevet for stor.

De gamle familier

Og så en forklaring på udtrykket *gamle familier*. Det har intet med de enkelte familiemedlemmers alder at gøre. Det dækker alene over den kendsgerning, at adskillige familier i generationer har været knyttet

Rask Redningsdaad under Skibsbrand

Under en Brand paa et estnisk Skib i Havnen faldt Brandmester *Gottlieb Petersen* i Vandet og blev i stærkt forkommen Tilstand reddet af Brandmand 137, *Thomsen*, der resolut kom til Hjælp.

Skibet raseredes totalt. Endnu til Morgen arbejdede Brandvæsenet med Slukningen.

Redningsmanden Nr. 137, *Thomsen*.

»Greven«s søn, brandmand nummer 137 ved Københavns Brandvæsen, *Frederik Thomsen*, i mange år bosat Vestre Allé 3 blev hædrende omtalt i aviserne, da han ved en skibsbrand natten til den 17. januar 1940 reddede en kollega fra druknedøden i Teglværkshavnen. Ifølge hans søn *Jørgen Thomsen*, der i dag bor Søndre Allé 11, berettede flere aviser om, at faderen hurtigt fik varmen efter døden i det iskolde vand, da han blev inviteret på cognac hos brandchefen.
(Foto: Familiens avisudklip - avisens navn er ikke angivet)

til Den Hvide By. Deres aner kan føres tilbage til kvarterets tidligste år, deres huse er gået i arv til næste generation, og deres livsbaner har på godt og ondt haft afsæt i kvarterets daglige liv, der som alt andet helt naturligt har ændret sig med historiens gang.

For eksempel har der i over 86 år ud af byggeforeningens 100 altid været en *Thomsen* - og vel at mærke en *Thomsen* af samme slægt - i kvarteret.

I dag er det den 59-årige *Jørgen Thomsen*, gift med den tyskfødte *Gisela Thomsen*, der som tredje generation holder familietraditionen i hævd på adressen Søndre Allé 11.

Thomsens historie begynder med farfaderen, sporvognsfunktionær *Henrik Christoffer Thomsen* og hans hustru, *Johanne Frederikke Thomsen*, der omkring 1913 flyttede den korte vej fra "Den Røde By" til Nordre Allé 11.

Parret havde tre børn, *Jørgen Thomsens* far, *Frederik Wilhelm*, og *Jørgen Thomsens* to fastre, *Else* og *Karen Thomsen*, der alle skulle komme til at tilbringe størstedelen af deres liv i Den Hvide By.

Else Thomsen blev senere gift med genboens søn, *Kurt Grussendorff* og boede indtil sin død i 1986 på Nordre Allé 14.

Jørgen Thomsens forældre, *Frederik Thomsen*, der var brandmand ved *Falcks Redningskorps*, og moderen *Elna Thomsen*, der var modist og i mange år arbejdede hos en buntmager på *Valby Langgade*, boede i nogle få år i begyndelsen af deres ægteskab i Sydhavnen.

Men *Frederik Thomsen* glemte aldrig sit barndomskvarter, og da han i 1942 via sin storesøster, *Else*, der nu hed *Grussendorff* til efternavn fik et praj om en ledig lejlighed - til 900 kr. om året - på 1. salen i Vestre Allé 3, gik turen tilbage til Den Hvide By. Og her voksede parrets tre børn, *Karen*, *Kirsten* og *Jørgen Thomsen* op.

I dag er *Jørgen* den sidste tilbageværende *Thomsen* i kvarteret, men han og storsøsteren *Kirsten* har stadig familiens historie fra før verden gik af lave present.

Greven

De husker tydeligt bedsteforældrene, der begge døde i 1943. Den statelige farfar, der før sin ansættelse ved Københavns Sporveje, havde en fortid som kammertjener hos en adelig familie i Sønderjylland. Denne lidt specielle stilling kom til at præge ham resten af hans liv. Han lagde vægt på gode manerer og ordentlig påklædning.

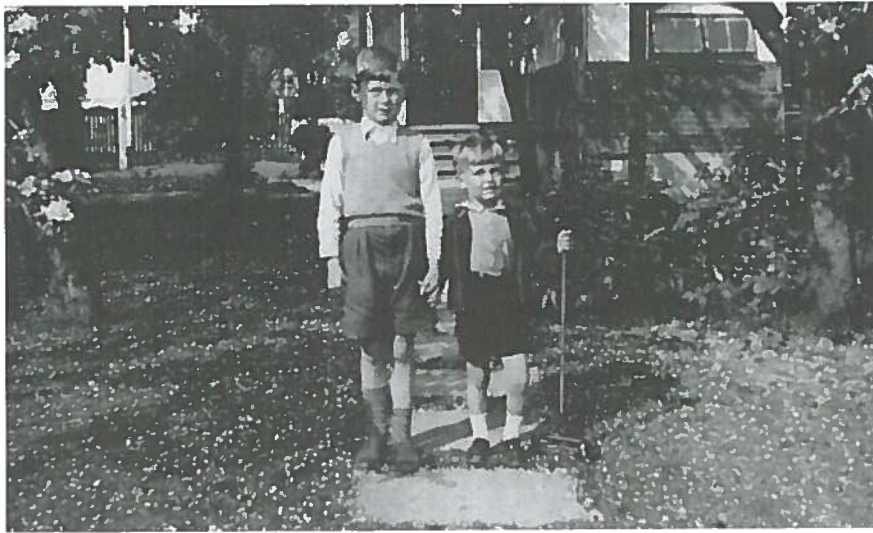
Selv var han altid ulasteligt klædt, i velsiddende habit, der i farve var afstemt efter årstiden. Om vinteren sort, om sommeren lys.

På samme måde var hovedtøjet sæsonbetonet. Om vinteren bar han som den eneste i kvarteret høj hat, der om sommeren blev udskiftet med en nydelig stråhat. Samtidig bar han altid hvide handsker, og medførte altid en elegant spadserestok, når han gik tur.

Hans ranke skikkelse og hans pertentligt distingverede påklædning gav ham tilnavnet *Greven* med klar reference til både tøjet og tiden som kammertjener.

Og pli var højt værdsat og et ubønhørligt krav fra *Christoffer Thomsens* side. God bordskik var en selvfølge. Man sad med rank ryg og lagde naturligvis ikke armene på bordet, når man spiste. Og mødte hr. *Thomsen* sin søn på *Valby Langgade*, hilste man høfligt på hinanden. Hr. *Thomsen* lettede på sin hat og gjorde høfligt en let hovedbøjning, mens sønnen kvitterede med at bukke. Også når man gik på hver sin siden side af gaden. Man kendte jo hinanden.

Men trods sin lidt højtidelige fremtoning var han bag facaden en rar mand og en hyggelig farfar, når børnebørnene kom på besøg.

De husker ham stadig, når han bakkende på sin lange porcelænspipe fandt sin pung frem for at give de kære unger hver en husmandskrone, som datidens sølvskinnende 50-øre blev kaldt.

Og så var der farmoderen, Johanne Thomsen, der var et elskeligt menneske. Rund og trind og med lange skørter, der nåede helt ned til jorden.

Kjolelængden gjorde, at det så ud som om hun nærmest rullede eller svævede, når hun bevægede sig. Og det satte fantasien igang hos barnet, Kirsten Thomsen, der dristede sig til at spørge, om hun måtte se hendes ben.

Hun troede ikke, farmoderen havde ben som andre mennesker.

Men trods farmoderens joviale gemyt, så forblev hendes måde at bevæge sig på en velbevaret hemmelighed.

Ganske usædvanligt for damer dengang røg hun cigarer, hvad der egentlig stod godt til hendes trinde skikkelse, muntre sind og den gæstfrihed, der prægede hjemmet i alle årene.

Hun var vellidt. Det fremgår også af »En lille Mindevise tilegnet Fru Johanne Thomsen på 2 snese Fødselsdagen den 30. april 1915«, der er et godt eksempel på de lejlighedsdigte, der var så almindelige ved fester i begyndelsen af dette århundrede.

Visen eller hyldestoden, der ikke blev sunget, men højtideligt læst op, er bevaret i familien. Skribenten var givet en god ven af huset, sandsynligvis en enkemand, hvis børn Johanne Thomsen har taget sig meget af:

*»Ja! Som Vaaren staar smykket som festlig Brud
saaledes ser ogsaa De straalende ud.
Glad og tilfreds og i godt Humør
altid til Dem man sig henvende tør,
Hvilken Ro og Sindighed der hos Dem bor
ej en Gang det Dem generer om »Greven« raaber »Mor«.
Nej, rolig og stille Cigaren De nyder
og al Retfærdighed Kaffen De yder,
og hvis tilfældig en Likør der bydes
De siger ej »Nej Tak!« men den kun nydes.
Nu maa jeg vist holde op med min Rimen
jeg forstyrres af den evige Sporvogns Kimen.
Men et endnu maa til Slut jeg sige
overfor mig og mine De været har foruden Lige
Ja! Mine Børn de næsten en Mor erstattet
derfor ogsaa vi saa højt Dem skattet.«*

Brødrene Bjørnum på »spadseretur i parken« ved Vestre Allé 4. Sådan beskriver den i dag 65-årige storebror Finn selv ledet med den fem år yngre lillebror Poul deres havevandring lige omkring afslutningen på 2. verdenskrig. Forældrene købte i 1938 huset af snedker Fritz Jensen, manden bag den smukke havestue, der står den dag i dag. Han brugte også sit håndværk til at beklæde væggene i en del af husets stuer med paneler i ædle træsorter. Men hans håndværksmæssige udfoldelser var ikke til udelte begejstring for Bjørnum-familien. Faderen kaldte træpanelerne for støvsamlere og lod dem hurtigt fjerne. Og moderen hadede at pudse havestuens små palævinduer. Men den lille fine tilbygning fik dog lov at stå og blev til stor glæde for familien gennem årene. Finn Bjørnum husker kvartieret som et rart sted med herlige udfoldelsesmuligheder for drenge, og samtidig et stille område. Næsten ingen biler, kun i ny og næ de sædvanlige hestevogne. – Den meste støj frembragte vi selv, siger Finn Bjørnum og henviser til familiens musikalske udfoldelser. Faderen var professionel musiker på flere instrumenter, og det musikalske talent havde brødrene arvet. Finn på klaver og Poul på klarinet – et talent der blev foldet ud i Tivoligården. Ind i mellem blev der dog også tid til en almindelig gang røvere og soldater. Som her nederst, hvor Poul Bjørnum (t.v.) ses sammen med kammeraten Jørgen Sverker Nilsson, der fortsatte soldaterkarrieren og blev general i forsvaret. Finn Bjørnum rejste fra kvarteret, da han i 1958 blev gift. Hans forældre blev boende indtil faderens død i 1978.
(Foto: Privatfoto)

Skulle nogen være i tvivl, så er den statelige herre, der her misser mod solen, »Greven«, der havde det borgerlige navn Christoffer Thomsen og af civilstand var sporvognsfunktionær. Sin adelige titel havde han fået på grund af sin fortid som kammertjener hos en sønderjysk greve. Og hans erhvervsmæssige omgang med den højere landadel havde sat sit præg på ham. Af statur var han høj og rank, og da han samtidig klædte sig både distingveret og pertentligt, bar hvide handsker og spadserestok, lå udnævnelsen til »Greve« lige for. Men trods sit lidt tilknappede væsen var han en varmhjertet person, der altid havde en husmandskrone – datidens 50-øre – parat til børnebørnene, husker et af dem, Jørgen Thomsen, Søndre Allé 11. Her er »Greven« fotograferet sammen med hustruen, Johanne Thomsen, der altid gik med lange skørter og bevægede sig, så børnene troede, at hun kørte på hjul. Stående, yderst til højre, datteren Karen, der trods en alvorlig tuberkulose og bortoperation af en lunge, levede til den anseelige alder af 91 år. Navnene på de to kvinder forrest i billedet kendes ikke i dag.
(Foto: Privatfoto)

Far og søn. Brandmand Frederik Thomsen med Jørgen Thomsen og hans »nye« hjemmebyggede cykel i 1951 foran hjemmet på Vestre Allé 3. Jørgen Thomsen, der i dag er låsesmed og har rundet de 59 år, bor fortsat i Den Hvide By.
(Foto: Privatfoto)

En enkel og varm fødselsdagshilsen, der siger noget om den stemning, der herskede i det Thomsen'ske hjem. Her var dørene åbne. Her var der hygge og fornøjelighed.

Typisk for hjemmet var det også, at Greven på et tidspunkt udskiftede sin ulastelige habit med et sæt arbejdstøj og med sine egne hænder opførte den fineste lille træpavillon med elegant svungne træudskæringer.

Pavillionen, der blev placeret i haven, blev lavet af hensyn til datteren Karen - Jørgen og Kirsten Thomsens faster - der led af en alvorlig lunge-tuberkulose. En sygdom, der her mange år før penicillin kom frem, var en særdeles alvorlig sygdom.

Den mest effektive helbredelse var frisk luft, masser af frisk luft, ofte kombineret med en lungeoperation og efterfølgende ophold på sanatorium.

Et sanatorieophold var der ikke økonomi til, men her i den lille pavilion kunne Karen Thomsen opholde sig godt beskyttet mod regn og blæst. I sommerhalvåret overnattede hun ofte ude i haven.

Og det lille hjemmebyggede sanatorium medvirkede formentlig stærkt til hendes overlevelse. Selv om hun fik fjernet en lunge, blev hun den længstlevende af de tre søskende. Hun døde først i den høje alder af 91 år.

Johanne og Christoffer Thomsen døde begge i 1943, henholdsvis 78 og 83 år gamle.

Dør om dør med fjenden

Selv om krigen og besættelsestiden kun sporadisk kom til at påvirke det daglige liv i Den Hvide By gennem den udtalte varemangel, spærretiden og den tyske forlægning på den anden side af Valby Langgade, blev den mere følelig for Thomsen-familien.

På 2. sal på Vestre Allé 3, lige over den lejlighed, hvor Frederik Thomsen og hans familie rykkede ind ved tilbagekomsten til kvarteret i 1942, boede en familie til leje. Manden her havde i mange år været arbejdsløs, og han så som andre arbejdsløse mulighederne for at tjene penge ved at gå i tysk tjeneste.

Han meldte sig til SS. Til "Frikorps Danmark", en nazistisk militærenhed, der mønstrede danske frivillige til indsats på østfronten.

Familien Thomsen mærkede i det daglige ikke meget til overboerne, bortset fra at der kom en del tyskere i ejendommen. Og at familien iøvrigt havde rigeligt med penge og heller ikke døjede med rationeringssystemet og varemanglen. Manden sås kun sjældent, formentlig kun under

orlov fra fronten. Til gengæld var både Jørgen og Kirsten Thomsen på besøg på kvisten hvor der ofte vankede pandekager i selskab med ovenboens jævnaldrende søn.

Men situationen var lidt problematisk. For Frederik Thomsen var nemlig hurtigt efter besættelsen blevet modstandsmand og måtte passe meget på. Familiens daglige liv måtte gå sin vante gang og så roligt som muligt dør om dør med fjenden.

Lige uden for var der ofte tyske soldater på vagt på strækningen fra hjørnet af Vestre og Søndre Allé og ned til Hønsbroen, hvor der af og til blev begået sabotage mod godstog på godsbanen.

- Vi piger var meget underdanige, når vi mødte de tyske soldater. Vi nejede dybt, for så gjorde de os nok ikke noget, regnede vi med, fortæller Kirsten Thomsen, der var ni år, da Danmark blev besat.

Alligevel gik det galt. I slutningen af 1944 blev Frederik Thomsen arresteret med våben på sig og måtte tilbringe resten af krigen i Vestre Fængsel.

Familien Thomsen har dog aldrig sat arrestationen i forbindelse med ovenbo-familien, der få timer efter, at frihedsbudskabet den 4. maj 1945 var blevet udsendt over BBC, forvandt.

SS-manden var formentlig i tjeneste, og hans skæbne kendes ikke.

Det sidste Thomsenfamilien husker om ovenboerne var, at konen hang ud af et vindue for at finde ud af, hvad der foregik på alléen, hvorfor folk sang, råbte og omfavnede hinanden.

Få timer senere blev både møblerne og familien kørt bort i en bil. Hvad der blev af familien, er fortsat en gåde.

Skolen for livet

Som så mange andre af kvarterets børn kom Thomsen-børnene til at gå på Ålholm skole, der blev taget i brug i 1935 som en af Danmarks mest moderne skoler og forbillede for skolebyggeri over hele landet.

Dét, der gjorde den speciel, var, at den var blandt de allerførste skoler, der blev indrettet med tandklinik og med en stor central aula. Her i den

*Der var engang.....dengang der var mange børn i kvarteret. Dengang far arbejdede og mor passede hjemmet. Dengang børnene kunne gå lige hjem fra skole uden at skulle omkring skolepasningsordningen eller fritidsklubben. Dengang børnene i nabolaget kendte hinanden og legede med hinanden. Året er 1937, og et bredt udsnit af børnene fra Nordre Allé har tændt for smilene og taget opstilling foran familien Thomsens kamera.
(Foto: Privatfoto)*

store hall med invendige balkoner blev eleverne hver morgen samlet til fælles morgensang til flygelakkompagnement.

Ålholm Skole blev anset for en mønsterinstitution med hyppige besøg af danske og udenlandske gæster, der skulle se herlighederne og vurdere fremtidens skoleindretning. Ved de lejligheder blev børnene stillet op til korsang for at give de besøgende et indtryk af den imponerende aula og dens muligheder som skolens fælles samlingspunkt.

Andre af kvarterets børn gik i 1930'erne og 1940'erne i Vigerslev og Valby Skole eller i Hanssted og Lykkebo Skole.

Men hen mod slutningen af krigen blev både Ålholm og Lykkebo skoler - ligesom talrige andre skoler landet over - beslaglagt af den tyske besættelsesmagt. Skolerne skulle bruges til indkvartering af de mange tusinde civile tyskere, der flygtede til Danmark under de sovjetiske troppers fremrykning mod Berlin.

I stedet måtte skoleeleverne i de sidste krigsår tage til takke med interimistiske klasseværelser rundt omkring.

Nogle af kvarterets børn måtte finde sig til rette i kælderen under den såkaldte Annexsal på hjørnet af Vigerslevvej og Valby Langgade ved siden af det daværende Schous Sæbehus. Andre fik undervisning derhjemme, ofte sammen med andre børn. Eller visse lærere gjorde resolut som Willy Bracher gjorde det, da Lykkebo Skolen blev lukket. Han tog børnene med hjem i sin daværende lejlighed på Søndre Allé 25 i sine forældres hus og fortsatte undervisningen i stuen.

Men det var ikke kun krigen, der skabte vanskeligheder for skolegangen i Valby området. Den stadig udbygning af bydelen, den store befolkningstilvækst og tidens almindelige mangel på byplanlægning skabte stadige og store pladsproblemer for skolevæsenet. På flere af Valbys skoler blev der i mange år undervist i holdskift.

Nogle børn blev undervist om formiddagen, deres kammerater om eftermiddagen. Samtidig var klassekvotienterne store.

En skoleelev fra Den Hvide by husker, at der i 1950 på Ålholm Skole startede fem 1.klasser. I hendes egen klasse var der 36 elever, og det var endda ikke den største klasse. I alt var der omkring 1800 elever på Ålholm Skole.

Tal, der siger noget om presset på skolesystemet i Valby.

Men sådan var det dengang, da ordet velfærdsstat endnu ikke havde fundet vej ind i det danske sprog. Danskerne var endnu nøjsomme og ganske tilfredse med de fremskridt, der var gjort i århundredets første fire årtier. Og i Den Hvide By var alléernes træer blevet høje, haverne var vokset til, og inde i husene gik livet sin stille og rolige gang.

»Trekantens Pigeklub« klar til en weekendtur i de tidligere 1950'ere. Seks af kvarterets piger hyggede sig i nogle år sammen. De strikkede, syede og som noget helt specielt lavede de små, malede gipsfigurer, forestillende grønlandske kvinder i nationaldragt. Produktionen blev ligefrem i en periode sat i system. De små håndlavede figurer blev solgt til en butik i København, og pengene gik ubeskåret til de store Grønlandsindsamlinger, der i disse år blev foretaget efter den voldsomme tuberkuloseepidemi på verdens største ø. Klubben holdt møder rundt omkring i kvarteret, men den faste base var hos Elly og Willy Bracher på Søndre Allé 25. Deres døtre Judit og Ester stod i spidsen for den lille kvindesammenslutning. På billedet ses Judit med solbriller (nr. to fra venstre) og Ester lige ved siden af med fletninger og ternet nederdel. Judit og Ester fik i øvrigt ved dåben deres navne stavet uden -h. Faderen Willy Bracher, der var lærer og underviste i dansk, ville sikre sig, at deres navne blev stavet rigtigt. Og h'et i Judit og Ester er der alligevel ingen, der kan høre, ræsonnerede han.
(Foto: Privatfoto)

Det var stadig pæne, ordentlige og stiltfærdige mennesker, der boede her. Enhver passede sit. De tidligste års samling omkring "Valby Arbejderes Byggeforening" og "Den Selskabelige Forening" var ophørt.

Som det huskes af flere, så blev der ikke engang arrangeret fælles juletræsfester eller fastelavnshaver for børnene. Først senere blev traditionen med at slå katten af tønden genoptaget.

Alligevel trivedes kvarterets børn, der trods alt fandt sammen på tværs af alléernes åbne grænser og havernes skarpe skel. Og ud ad til stod i alt fald både børn og voksne i Den Hvide By sammen.

Det kom klart til udtryk i forhold til den store røde genbo, etageejendommen på den anden side af Valby Langgade. Den var som socialt boligbyggeri hjemsted for mange børnerige familier, og gav anledning til mange samtaler på den pæne side af Langgade, hos selvejerne, husejerne i Den Hvide By.

Her blev den røde boligblok hurtigt døbt *Gummiløse* med klar henvisning til de mange børn i blokken.

Forældrene var ikke altid lige begejstrede for at lade børnene deltage i fødselsdagsfester hos *dem* på den anden side, i *Gummiløse*, hos de kamrater, de uundgåeligt mødte og fik i skolen. Der var vel forskel på folk, syntes holdningen at være.

Der var egentlig også nok af børnefødselsdage inden for Trekanten. For eksempel huskes, hvordan der blev sunget af fuld hals med klaverledsagelse, når der var inviteret til fødselsdag hos koncertsanger Fossings datter, Gertrud på Nordre Allé.

Men et var fødselsdagsfesterne. Noget andet dagligdagen. Den voksne holdning med nødt til at blande sig blev i al uskyldighed overført på børnene, der trods venskaber på tværs af Langgade udkæmpede drabelige slag mod drengene fra *Gummiløse* for at forhindre dem i at komme ind i Den Hvide By. Men, som Jørgen Thomsen husker det, så fik dem fra murer-mestervillaerne på Carl Langes Vej nu heller ikke adgang til Den Hvide By.

Sådan sikrede drengene territoriet, så pigerne trygt kunne rulle med deres dukkevogne og lege far, mor og børn rundt omkring i de hyggelige haver.

Tiden der fulgte

I dag er legene nok anderledes, men børnene er her og kan stadig færdes trygt. Der er ganske vist ikke så mange af dem, som der var engang. De store årgange, der prægede efterkrigsårene og 1950'ernes stille tiår, har velfærdsstaten med sine ændrede familiemønstre sat en stopper for.

Der er ikke længere tid til de store børneflokkene. Begge forældre er udearbejdende, og er familiens to børn ikke i vuggestue, børnehave eller i skole, er de på fritidshjem eller i skolepasningsordning, indtil far og mor kommer hjem. Pædagoger har sammen med fjernsynet og computerne overtaget børnenes opdragelse og tilpasning til samfundet.

Forberedelserne til livets skole med en budtjans i fru Mühlich's ismejeri eller hos købmand Sørensen er en saga blot.

Men de hvide huse ligger, hvor byggeforeningens foregangsmænd placerede dem. Og fra sin himmel ville den gamle arkitekt Mandrup-Poulsen sagtens kunne genkende dem.

Måske ville han rynke lidt på næsen over nogle af de om- og tilbygninger, der gennem årene er kommet til. Måske ville han også - ligesom journalisten Peter Olesen - brumme *Valby*, *Bevar mig vel* ved synet af nogle af de lidet heldige vinduesudskiftninger, der er gjort i flere huse. Her har den arkitektoniske harmoni måttet vige for individuelle smagsretninger, der kun har det fælles træk, at ruder er trumf, når det gælder om at spare på energien og holde på varmen.

Nu om stunder skal fantasien tages i brug for at forstå det leben, der måtte have været i Den Hvide By i de tidligste år. Dengang havde omkring 1.000 mennesker deres hjem her. I dag tæller kvarteret omkring 300 personer. Der er blevet stille på alléerne, der i dag befærdes af flere biler end børn. Det er ikke længere børnene, der larmer, men bilerne, der starter op eller køres på plads til parkering. Det muntre børneræs, som Mathias Holten-Møller og Nina Høegh her har igang på Søndre Allé er ved at være et sjældent syn.

(Foto: Privatfoto)

*Siden 1954 har navnet Dinesen været at finde på vejlagets medlemsoversigter. Ved 100 års jubilæet findes det ovenikøbet på to adresser. Første gang navnet blev noteret, var da fru A. Lund Dinesen med sin søn, flyttede ind på Nordre Allé 16. Her bor hun stadig. Nu sammen med barnebarnet, Maria Dinesen, der har overtaget en af lejlighederne i huset. Til gengæld er sønnen - Maria Dinesens far - Bo Lund Dinesen for længst flyttet hjemmefra. Men ikke langt. Han og hustruen, Pia Dinesen, overtog i 1979 ejendommen, Vestre Allé 8.
(Foto: Privatfoto)*

Men alt i alt ville den gamle nok være tilfreds med den pietetsfølelse, der trods alt har bevaret Den Hvide By som en helhed gennem 100 års tæt bebyggelse af Valby. Han ville nok også med lidt stolthed konstatere, at hans huse er erklæret bevaringsværdige, og at der er udarbejdet en bevaringsplan for kvarteret.

Med den fremsynethed og åbenhed over for ny teknologi, der var et gennemgående træk i boligindretningen i hans mange nybyggerier i tre årtier, ville han sikkert glæde sig over centralvarmeanlæggene, badeværelserne, elkomfurerne, køleskabene, vaskemaskinerne, kummefryserne og alle de andre tekniske landvindinger, der har gjort livet lettere i de gamle arbejderboliger.

Han ville sikkert også se med stor forståelse på de mange sammenlægninger af stuer, værelser og etager, der har givet færre beboere større råderum, mere lys og megen luft.

Og endelig ville han nok med lige dele undren og skepsis granske de priser, som hans huse og haver i dag handles til. Men den gamle logebror ville nok også ranke ryggen og være ret så fornøjet over, at det gamle kvarter har opnået en herlighedsværdi og en liebhaverstatus, som i hans jordiske velmagtsdage kun kunne findes nord for København.

Sådan var det og sådan er det

Hvad så herlighedsværdi er, kan der nok være forskelle i opfattelsen af. Specielt har nok skattemyndighederne deres mening om den sags mens beboerne givet har en anden. Og det er den, kroniken her skal munde ud i.

Den unge generation kan stadig glæde sig over charmen ved det grønne kvarter, der er så tæt på og dog så fjernt fra Københavns hjerte.

Maria Dinesen, årgang 1971, der i dag bor på Nordre Allé 16, er født og opvokset i Den Hvide By. Hun er tredje generation af kvarterets Dinesen'er.

Første familiemedlem, der rykkede ind i bydelen, var farmoderen, fru A. Lund Dinesen, der blev så begejstret for området, at hun bød højest blandt de mange købere, der meldte sig, da huset i 1954 var sat til salg. Og den kærlighed ved første blik, det var udtryk for, har både holdt og bredt sig i familien og synes at skulle vare ved.

Maria Dinesens far, Bo Dinesen, er vokset op i stuen på Nordre Allé 16, hvor han og hustruen stiftede omtrent første halvdel af familien.

Senere i 1979 erhvervede familien huset på Vestre Allé 8, hvor den stadig bor. I 1992 flyttede Maria Dinesen imidlertid tilbage til sin farmors hus, i stuelejligheden, hvor hun i sin tid blev født og tilbragte de første otte år af sit liv.

Hun husker den tryghed, der var blandt kvarterets børn.

Der kunne leges i haverne og langs alléerne. Fortovene var glimrende, når verden skulle udforskes fra en trehjulet cykel. Største risiko for den lille cyklist var ikke trafikken, men en omhyggelig haveejers, der bestemt ikke kunne lide, når den trehjulede ekvipage kom til at køre ud over cementfliserne og ud i hans altid nyrevne og velholdte bløde rabat. Skete det, kom han farende fra sit lysthus, hvor han åbenbart altid nidkært vogtede over sit fortov.

Og det med at rive fortovet og luge ukrudtet væk var ikke noget, den lille Maria havde lært hjemmefra. Hendes forældre benyttede fortovsarealet uden om flisebelægningen til at dyrke kamille.

Kvarterets børn dengang havde også stor glæde af træerne - både dem i haverne og dem i alléerne.

Dem inde i haverne gav anledning til megen spænding, når de foretagsomme sjæle gik på æbleskud eller sneg sig ind efter andre eftertragtede frugter og bær i de mange haver. Specielt var Søndre Allé et godt om-

råde, når det gjaldt æbler. Men kræsen var man ikke. Al forbuden frugt smagte også dengang bedst.

Alléernes lindetræer var fortrinlige til den populære leg, der blev kaldt "hest", hvor der blev redet på grene fra de nydelige træer. Men forbruget af "heste" greb om sig og satte sig tydelige spor på træerne og medførte et voksenindgreb.

Det blev simpelthen forbudt at klatre i allétræerne, og dermed var børnene afskåret fra deres "heste" og mange udkigsposter, når der var "røvere og soldater" i området, ligesom der blev sat en stopper for børnenes udforskning af solsorterede.

Men som kompensation for de mange indgreb, var der også retfærdighed til. De gamle traditioner omkring Sankt Hans-fester i kvarteret blev genoptaget. Og det skete i vejlagets regi med store arrangementer for børnene, der altid lavede heksen og indledte aftenens festligheder med et optog til sambarytmer rundt i alléerne. De glade arrangementer bød på hjemmelavet, munter underholdning for både børn og voksne, inden heksen blev sendt til Bloksbjerg.

Disse muntre minder fra en ikke fjern barndom sat sammen med voksenverdenens krav til bokvalitet, trafikforbindelser og indkøbsmuligheder synes at skulle fastholde Dinesen-navnet et godt stykke ind i det nye årtusinde.

- Jeg vil altid bo her. Og det er her mine børn skal vokse op, lyder jubelsumshilsenen fra Maria Dinesen.

Og hendes veneration for kvarteret deles helt og fuldt af Ida Duelund Mortensen, der flyttede ind på Søndre Allé 16 for snart 30 år siden:

I maj 1972 havde jeg hørt, at der var et hus til salg på Søndre Allé. Jeg var kommet en del i Valby men havde aldrig været i Den Hvide By. Men det blev kærlighed ved første blik!

Det var godt nok forår, og syrenerne blomstrede overdådigt. Men det var alléerne med de gamle træer, de velproportionerede huse med deres individuelle præg, de små haver med hække og stakitter - der tilsammen gjorde, at jeg besluttede, at her ville jeg bo.

Og her er jeg blevet.

Fra at rumme en enlig studerende og til senere at rumme to fuldtidsarbejdende voksne, fire børn og en kat har mit elskede hus kunnet ændre sig i takt med nye krav.

Der er flyttet rundt på rum og funktioner mange gange, men alle nye krav har huset kunnet imødekomme.

Jeg synes, at jeg bor i Valbys bedste kvarter. En fin lille oase, hvor det er godt at færdes i det daglige og som ligger i behagelig afstand til Københavns centrum.

Maria Dinesen, der i 1971 blev født ind i Den Hvide By, mindes med glæde sit barndomskvarter. Også selv om hun og kammeraterne fik forbud mod at lege hest i alléernes træer, der led under børnenes ridt på grenene. Her har hun inviteret vennerne nok engang - ikke til hest - men til fest i anledning af veloverstået HF-eksamen.

(Foto: Privatfoto)

Det blev kærlighed ved første blik, da Ida Duelund Mortensen i 1972 besøgte Den Hvide By for at se nærmere på huset, Søndre Allé 16, der var sat til salg. Hun faldt pladask for både huset og kvarteret og kunne ikke forestille sig at bo andre steder. Hendes glæde ved stedet deles af familien. Børnene kan lide det, og hendes mand, skoleleder Henrik Kramer sætter så stor pris på det, at han i perioden 1991-98 var en meget aktiv formand for vejlaget. Selv har hun været aktiv i flere beboergrupper under vejlaget. Her har Ida Duelund Mortensen sit eget hold klar på bænken til et generationsskifte i Den Hvide By.

(Foto: Privatfoto)

Og med denne kærlige hilsen kan krøniken om Den Hvide By og dens mennesker leve videre. Selv om samfundet er i evig forandring, synes glæden ved at bo her at være uforgængelig ...

*O*venstående krønike "100 år i glimt" er baseret på en række samtaler og interviews med nuværende og tidligere beboere i Den Hvide By. De mundtlige udsagn, der er baseret på hukommelsen, er af hensyn til overskueligheden og helheden samlet i en lang beretning, der forsøger at give et indtryk af kvarteret, dets mennesker og deres liv igennem 100 år. Krønikeformen er valgt, fordi mange af erindringsglimtene har været vanskelige tidsmæssigt præcist at placere. Samtidig har det ikke været muligt direkte at citere samtlige personer, der så velvilligt har bidraget med input. Men deres oplysninger har været uvurderlige som verifikation af og supplement til flere af afsnittene.

Ud over de personer og familier, der direkte er nævnt i krøniken skal der derfor lyde en varm tak til Aase og Jørgen Hansen, Vestre Allé 9, Viola Birch, Søndre Allé 11, Inger Gøttsch, Søndre Allé 7, Finn Bjørnum, tidligere Vestre Allé 4, nu afdøde Frode Riis, tidligere Valby Langgade 169 og ligeledes nu afdøde Charlotte Grussendorff, i mange år bosat på henholdsvis Nordre Allé 14 og 20.

De sidste 20 år kort fortalt

Pluk fra protokollerne

Generalforsamling 1979: En del debat om hvidtning af husene. Den nye bestyrelse er indstillet på at forsøge at finde en bedre løsning i forbindelse med den sædvanlige malers sygdom.

Opbakning fra generalforsamlingen til den nyetablerede beboergruppe til at undersøge mulighederne i den nye færdselslov for at give al-leerne status som stilleveje i henhold til §40. Forslag fra gruppen sendes videre til behandling i bestyrelsen.

Diskussion om udstykning af kvarterets huse i ejerlejligheder. Generalforsamlingen henstiller til husejere, der står foran et salg, om at rette henvendelse til bestyrelsen for at hindre en egentlig spekulation i udstykning af ejerlejligheder.

100 års dagen for stiftelsen af »Valby Arbejders Byggeforening« den 26. april 1898 blev behørigt fejret af »Trekantens Vejlag«, som foreningen kom til at hedde i 1916 ved Den Hvide Bys overgang til selveje. I løbet af weekenden 25. - 26. april 1998 blev det runde jubilæum markeret i ord og tale ved en beboersammenkomst og en historisk udstilling om kvarteret før og nu. Som sædvanlig ved jubilæerne i Den Hvide By var Valbybladet på pletten.

(Ill.: Artikel i Valbybladet/
foto: Johnny Larsen)

Onsdag 29 april 1998

Valbybladet

Bolig

Jubilæet var ikke begunstiget af det bedste forårsvej, så telte på vejen gjorde stor nytte. (Foto: Ole Johnny Sørensen)

Hurra for Trekanten

Valbys mange byggeforeninger kan i disse år fejre 100 års jubilæum som perler på en snor. Når de i år og de næste par år har eksisteret i 100 år hænger det sammen med, at der for 100 år siden var nogle særdeles fordelagtige statslån til boligbyggeri.

I lørdags var det "Trekantens Vejlag", der fejrede de 100 år, og det blev markeret med en reception om eftermiddagen nogle telte på Vestre Alle. Der blev sunget fællessange og

Der blev slået på stortromme for de 100 år- selv på lygtepælene (Foto: Ole Johnny Sørensen)

holdt taler, bl.a. af Valbys arkitektoniske "revser", Peter Olesen.

Beboerne havde selv medbragt kaffe og kage til det fælles kaffebord.

Jubilæet vil også blive markeret ved grundejerforeningen Sankt Hans-fest lørdag d. 20. juni.

TREKANTENS SANKT HANS FEST

HER

Nordre Allé

lørdag d. 18 juni 1983

Sankt Hans Festen og Fastelavnsfesten er to årlige begivenheder, der hæges om, og traditioner, der holdes fast i. Her er det Sankt Hans Festen 1983, der indvarsles. Som altid ved plakatoptag (se modstående side) på alleernes træer og i vejlagets udhængsskabe. Og programmet for festen, der altid er henlagt til Nordre Allé, er lige så fast, som Sankt Hans Aften er tilbagevendende. Om eftermiddagen altid et særligt arrangement for kvarterets børn, der blandt mange aktiviteter også sørger for at gøre aftenens heks klar til bålet. Om aftenen er hele familien inviteret til fælles grill med indlagt amerikansk lotteri, og under behørig opmærksomhed bliver bålet tændt. Og så bliver der ellers talt og sunget, inden heksen må tage sin tur til Bloksbjerg. Midsommerfesten klinger ud med asfaltbal til toernerne fra Trekantorkestret, der altid finder sammen til lejligheden. Dagen derpå ryddes der op. Her nedenunder præsenteres årets heks 1994. (Ill.: Vejlaget Trekantens Arkiv/Privatfoto)

VIL DU VÆRE MED TIL FORBEREDELSENE ?

BÅL	IDA	46 74 13
HEKS	MARIA	30 54 87
TILT	LASSE	30 74 32
GRILL	BO	30 54 87
MUSIK	PER	46 69 86
SANGE	HENRIK	46 74 13
LOTTERI	LISELOTE	16 39 12
BØRN OG UDSTYK	BODIL	17 30 32
OPTRÆDEN	PERNILLE	30 50 40
FOLKEDANS	LASSE	30 74 32
OPRYDNING	LISEBETH	30 10 74

INSTRUKTION !
ALLE KAN VÆRE MED

BØRNENE LÆGGES UD LØRDAG INDEN KL. 11

PROGRAM

KL. 10 TILTET SETTES OP

KL. 16 BORDE STILLES OP
BÅL OG HEKS KLARGØRES

KL. 17-19 BØRNEAKTIVITETER

KL. 18³⁰ GRILLEN TÆNDES

KL. 19 SPISNING

KL. 20³⁰ OPTRÆDEN

KL. 21 FOLKEDANS

KL. 22 TREKANT ORKESTRET SPILLER

KL. 22³⁰ BÅLET TÆNDES - MIDSOMMERVISEN

KL. 23 TREKANTORKESTRET SPILLER IGEN

SØNDAG MORGEN

KL. 10 OPRYDNING - TAG KAFFEN MED

VIGTIGT !

STIL BORDET UD PÅ FESTPLADSEN INDEN KL. 16 - VI LÆGGER DUG PÅ

KÆMPE BØRNE ARRANGEMENT

MEDBRING BLUMSTER OG GRENE I SYLTETRUGLAS TIL UDSTYKNING

FÆLLESSANG LOTTERI

STORT 6-MANES ORKESTER

AFLEVERES TIL BODIL NORDRE ALLÉ 12
SENEST ONDAG 15.6.

KLIP HER

TILMELDING TIL BØRNEARRANGEMENT
NAVN _____ ALDER _____

Som noget nyt vedtages det at indsende referat af generalforsamlingen til samtlige beboere og ejere.

Bestyrelsens arbejde: Vestre Allé asfalteres, og der lappes huller på Nordre Allé.

Der indbydes til Sankt Hans fest, som siden 1974 har udviklet sig til en årlig tilbagevendende begivenhed.

Der arbejdes videre med stillevejs-projektet, som skønnes at ville koste omkring 40.000 kr. at etablere. Det besluttet at indsende to forslag til Magistraten.

Der foreslås opstillet opslagstavler på hjørnet af Søndre og Vestre Allé og på hjørnet af Vestre og Nordre Allé.

Hvidtning af husene drøftes. Produktet Cempexo fremhæves. Bestyrelsen enes om at forhøre sig hos Byggecentrum og Statens Bygge Forskningsinstitut om den bedst egnede hvidtebehandling.

Generalforsamling 1980: Det vedtages, at bestyrelsen arbejder videre med at finde den bedste og den billigste løsning på hvidteproblemerne. Overvejende enighed om at der skal findes alternativer til den traditionelle kalkning. Der skal sørges indhentet tilbud på materialer med længere holdbarhed.

På bestyrelsens anbefaling nedsættes der en arbejdsgruppe, der kan indsamle oplysninger og rådgive medlemmer i vedligeholdelsesspørgsmål. For eksempel i forbindelse med udskiftning af vinduer.

Bestyrelsens arbejde: Der indhentes tilbud på fire forskellige former for overfladebehandling af husene.

Flere af alléernes vejtræer er gået ud. De udskiftes med bornholmsk røn.

Generalforsamling 1981: Bestyrelsen anbefaler, at den hidtidige hvidteordning bliver videreført. Der skal fortsat kalkes.

Der orienteres om stillevejsprojektet, der er fremsendt til kommunen. Der ventes nu på høringssvar fra grundejerforeningerne i nabokvartererne.

Der er udsendt forslag om en række vedtægtsændringer til første godkendelse med henblik på endelig vedtagelse på en ekstraordinær generalforsamling den 13. marts samme år. Ændringerne, der iøvrigt godkendes på begge generalforsamlinger, fastslår blandt andet den enkelte grundejers ret til at lade sit hus hvidte. Dog således at rødstensudsmykninger og gesimser ikke tildækkes.

Det bliver vedtægtsbestemt, at enhver ændring i ejendommens ydre, herunder vinduer, facade, tagbeklædning mv. kræver kommunens godkendelse.

De nye vedtægter udbygger også mulighederne for medlemmerne til at lade sig repræsentere ved fuldmagt på generalforsamlingerne. Og som noget helt nyt bliver det i lyset af flere ejendommers udstykninger i ejerlejligheder vedtægtsbestemt, at ejes en ejendom af flere ejere, så har disse lige adgang til generalforsamlingen, men ejendommen har fortsat kun én stemme.

Det bliver videre vedtægtsbestemt, at referatet fra generalforsamlingen efter godkendelse i bestyrelsen skal rundsendes til medlemmerne.

Endelig stryges en bestemmelse om, at Vejlagets kassebeholdning ikke må overstige 500 kr.

Ellers opretholdes de gamle regler om grundejernes pligt til at passe fortove, kørebane og rense rendestenene, ligesom bestyrelsen stadig har sanktionsmuligheder for at lade arbejdet udføre, hvis det misligholdes. Ligeledes medfører restancer til foreningen tab af stemmeret.

Bestyrelsens arbejde: Vedtægtsændringerne trykkes og udsendes. Årets Sankt Hans fest tilrettelægges og afvikles.

I forbindelse med hvidtningsordningen indhentes der tilbud fra forskellige murere. 33 af de 81 huse står for tur i år. Der drøftes i den forbindelse en kontingentforhøjelse til i alt 1600 kr. årligt gældende fra 1982.

Generalforsamling 1982: Et egentligt referat mangler, da bestyrelsens sekretær med kort varsel er rejst til udlandet for at arbejde. Men generalforsamlingen godkender bestyrelsens foreslåede kontingentforhøjelse, og fru Bracher fortsætter sit mangeårige arbejde som lagets kasserer.

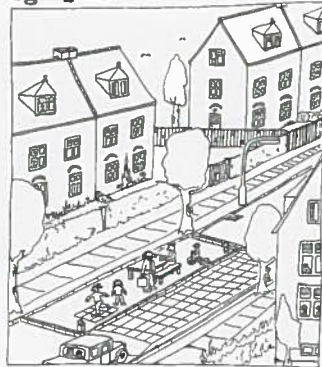
Hvidtningen af husene fortsætter efter planen, og Nordre Allé må lappes endnu engang.

I sin beretning henstiller formanden til medlemmerne om at holde fortov og hegn i orden med en bemærkning om, at "grønt er godt, når det gror på rette sted!"

Bestyrelsens arbejde: Der drøftes retningslinier for udbetalingen af penge til de medlemmer, der selv har ladet foretage hvidtning. Samtidig diskuteres det, hvorvidt ejendommen på hjørnet af Søndre Allé og Valby Langgade kan være gul modsat alle de øvrige ejendomme.

I 1977 bringes spørgsmålet om at gøre de fordums så stille alléer i Den Hvide By til officielle »stilleveje« for første gang på bane. Stigende trafik, stadig hurtigere kørsel og flere tilfælde af egentlig racer-kørsel på alleerne får flere beboere til at ønske Færdselslovens § 40 taget i anvendelse. Paragraffen åbner mulighed for at etablere forskellige foranstaltninger, f. eks. vejbumper, så hastigheden nedsættes til fordel for et trygt gademiljø. Vejlagets bestyrelse tager sagen op. Men den skal vise sig at blive et løb med forhindringer og komme til at vare i 20 år.
(Ill.: Vejlaget Trekantens Arkiv)

DEN HVIDE VILLABY og § 40

et oplæg til debat

Der udskiftes dette år 190 fotovsfliser, 2-3 træer på Vestre Allé og seks gamle rendestensbrønde udskiftes med nye børnesikre brønde.

Der klages til Valby Rotteudryddelsesforening over manglende tilsyn i kvarteret.

Et bestyrelsesmedlem foreslår, at foreningen foreskriver en bestemt type tegl, hvis tagstenene skal udskiftes. De originale teglsten laves ikke længere. De kan kun købes brugte.

To nye opslagstavler er bestilt.

Generalforsamling 1983: 31 stemmeberettigede medlemmer deltager.

Bestyrelsens forslag om at anmode kommunen om, at der udarbejdes en bevarende lokalplan for kvarteret vedtages. Kun to stemmer imod. Det vedtages samtidigt, at bestyrelsen skal anmode Magistraten om sin medvirken i lokalplanarbejdet.

Der spørges til stillevejesprojektet, der stadig mangler grønt lys fra kommunen. Når der foreligger en kommunal godkendelse, vil bestyrelsen forelægge generalforsamlingen et prisoverslag.

Det foreslås, at der ryddes sne med maskine i kvarteret. Og så efterlyses der faste tidspunkter for, hvornår der må bruges motorsav og afbrændes haveaffald. Bestyrelsen er ikke meget for, at der skal laves særlige regler og forbud, men opfordrer medlemmerne til at *tale med naboerne om tingene, hvis der er problemer.*

Bestyrelsens arbejde: Der skal trykkes et oplag af de nye vedtægter, men der er enighed om at udskyde trykningen til efter næste generalforsamling.

Der er enighed om, at næste hvidteomgang gennemføres fra 1984.

Et bestyrelsesmedlem har forhørt sig om mulighederne for en bevarende lokalplan for kvarteret hos Københavns Kommune. Han venter, at der kan præsenteres et oplæg på den kommende generalforsamling.

Der skal foretages udskiftning af en del regnvandsriste i løbet af året.

Generalforsamling 1984: Foreningen er vært ved en kop kaffe.

Det foreslås, at der i det videre arbejde med stillevejsprojektet ned sættes en særlig arbejdsgruppe, hvor alle interesserede kan deltage. Forslaget vedtages med stort flertal. Gruppen får navnet §40-gruppen.

Et udkast til bevarende lokalplan gennemgås. Enighed om at videre sende udkastet til kommunen, der samtidig orienteres om, at grundejerne i Vejlaget kollektivt er medlem af Valby Grundejerforening, og at der her kan fås gratis advokatbistand.

Bestyrelsens arbejde: Der uddeles 18 sedler til ejere, som ikke har ren gjort deres fortove.

Som noget nyt opstilles der forår og vinter tre containere på vejene til fælles brug.

Der har været møde i Valby Grundejerforening om påbudt etablering af fjernvarme. Fjernvarmen kommer formentlig i årene 1987-89.

Det undersøges, om generalforsamlingerne i fremtiden kan holdes i Valby Sognecenter eller i Medborgerhuset.

§40-gruppen arbejder videre.

Det foreslås, at bestyrelsen holder fastelavnsfest, hvor foreningen køber tønder og køller.

Bestyrelsen tager til efterretning, at der i forbindelse med lokalplanudkastet skrives om kvarterets historie og udarbejdes en vedligeholdelsesvejledning til ejerne.

Angående et forslag om anskaffelse af en snerydningsmaskine mener bestyrelsen, at den vil være meget vanskelig at bruge på grund af alle de

Vejlagets Sankt Hans Fest har udviklet sig til en god, snart 30-årig tradition. Hele familien kan være med, og der er god lejlighed til at hilse på både nye og gamle naboer under afslappede former. Ren hygge med mulighed for at afprøve sine sceniske talenter eller evner som modecreateur, når årets heks skal klædes på, inden turen til Bloksbjerg. Og så er der bal bagefter. Som et medlem af vejlagets bestyrelses engang sagde: »Der er nok ingen, der ville opdage, hvis vi glemte generalforsamlingen. Men glemte vi Sankt Hans Festen, så ville vi blive tvunget til at holde generalforsamling.....
(Foto: Private fotos)

parkerede biler. En effektiv snerydning vil formentlig også kræve to størrelser maskiner til henholdsvis kørebane og fortov.

Sankt Hans festen året før blev ingen udgift for Vejlaget. Den dækkede sig selv ind økonomisk ved indtægter fra lotteriet.

Bestyrelsen har deltaget i møder med Valby Grundejerforening og Valby Rotteudryddelsesforening.

Der udarbejdes udkast til brev til Magistratens 4. afdeling om udbring af overkørslerne fra Valby Langgade til Søndre Allé og Vestre Allé.

Generalforsamling 1985: Formanden omtaler et brev fra bestyrelsen til kommunen om de miljø- og trafikmæssige gener fra benzintanken.

Der vedtages en kontingentforhøjelse på 100 kr. pr. år.

Det præciseres, at foreningens containere ikke er til haveaffald. Haveaffald afhentes af renovationen den sidste torsdag i hver måned.

Blandt forslag, synspunkter og spørgsmål fra medlemmerne er også en anbefaling af vederlagsforhøjelse til formand og kasserer.

Kiosken på Valby Langgade foreslås hvidkalket.

Forslag om en fælles og dermed billigere hus- og brandforsikring godkendes.

Et medlem henstiller til hundeejerne at renholde fortovet for hundens efterladenskaber.

Som sidste punkt ønsker mange medlemmer kaffe og brød i stedet for de øl og vand, foreningen ellers byder på.

Bestyrelsens arbejde: En snes "grønne" fortove påtales.

En yderligere kontingentforhøjelse på 100 kr. pr. år foreslås.

Der holdes fastelavnsfest.

Det manglende referat fra den sidste generalforsamling foreslås uddelt til kommende generalforsamling.

Kloakbrøndene efterses, og enkelte udgåede træer erstattes.

Der udarbejdes et notat om hvidtning af husene.

Der foreligger nu et forslag fra §40-gruppen, og der er enighed om at arbejde hen imod en ekstraordinær generalforsamling i august med stillevejsprojektet som eneste emne. Forslaget vil inden da blive uddelt til alle beboere, og det foreslås, at foranstaltningerne tegnes op med kridt på vejene, for at medlemmerne kan danne sig et klart indtryk af projektet.

14 beboere har i 1981 i et brev protesteret mod stillevejsprojektet, ligesom to medlemmer i 1985 skriftligt er gået imod en trafiksanering. Derfor enes bestyrelsen om at foretage en spørgeskemaundersøgelse om

Fastelavnstraditionen i Den Hvide By for-
 taber sig i det dunkle. I de tidligste år har
 der ifølge protokollerne været holdt spo-
 radiske »maskerader« og »fastelavnsfes-
 ter«, men tilsyneladende for voksne. Der
 blev også holdt julefester for børnene,
 når der var råd til det. Men det var der
 bare ikke hvert år. Meget tyder på, at fas-
 telavnsfesterne er begyndt omkring
 1940'erne hos familien Dinter på Nordre
 Allé. Først for familiens egne børn og de-
 res kammerater, siden bredte den sig og
 blev under anførsel af farvehandler Axel
 Dinter, der var til fest og farver, en børne-
 fest for hele Nordre Allé. Men fra slut-
 ningen af 1950'erne og op til sidste halv-
 del af -70'erne, da antallet af børn faldt
 markant og Den Hvide By på det nær-
 meste var blevet et sølvbryllupskvarter
 var det slut med tøndeslagningen på al-
 léerne. Da en ny generation af beboere be-
 gyndte at flytte ind, blev fastelavnsskik-
 ken taget op igen, og nu i vejlagets regi
 med alle kvarterets børn inviteret til tøn-
 deslagning med kåring af kattekonger og
 ditto dronninger med et herligt trakte-
 ment af sodavand og boller. Og naturlig-
 vis med børnene klædt ud. På modstå-
 ende side fastelavns glade børn fra flere
 generationer. Hvis man ikke lige ved det,
 er det ikke til at se det, men ældste bil-
 lede er fra ca. 1940, det nyeste sidste
 halvdel af -90'erne.

(Foto: Private fotos)

medlemmernes holdning til projektet for ikke forgæves at indkalde til en
 ekstraordinær generalforsamling.

Der opstilles containere i week-enden 15. - 16. juni.

Det vedtages, at suppleanterne i fremtiden indbydes til at deltage i be-
 styrelsesmøderne.

Der skal nu brandsikres, og bestyrelsen sørger for at udforme en stan-
 dardansøgning om dispensation.

Der drøftes ukrudtssprøjtning af fortovene.

Generalforsamling 1986: Formanden redegør for bestyrelsens arbejde
 med containerordningen, benzintanksagen og om bestyrelsens dispensa-
 tionsansøgning i forbindelse med de nye brandsikringsbestemmelser.

Der orienteres om §40-arbejdet, der nu resulterer i, at der i løbet af
 sommeren udsendes to forslag, ledsaget af et spørgeskema til medlem-
 merne. Besvarelserne vil blive bearbejdet med henblik på en efterføl-
 gende ekstraordinær generalforsamling.

Vederlag til formand og kasserer foreslås hævet til 1200 kr.

Der drøftes renholdelse af fortovene. Ikke alle grundejere er tilfredse
 med en generel sprøjtning af fortovene med ukrudtsdræber.

Snerydning debatteres, men der træffes ingen beslutning.

Afbrænding af haveaffald henstilles udført i gråvej.

Beplantning, der hænger ud over fortovet skal klippes, og hundeejere
 bedes om at gøre rent efter hundene.

Ved de nye indkørsler ved Valby Langgade foreslås plantet træer.

Formanden oplyser, at de sidste huse fra 84-planen vil blive hvidt i
 1986.

Bestyrelsens arbejde: Enighed om at kontingentet på 425 kr. fastholdes.

Der skal holdes fastelavnsfest igen i år.

Der orienteres om en kampagne om naboovervågning.

Nye opslagstavler er klar til opsætning.

Magistraten kan ikke dispensere fra påbud om brandsikring. Besty-
 relsen udarbejder orienteringsskrivelse til grundejerne. Der trykkes evt.
 en gør-det-selv vejledning om etablering af branddør på bagsiden.

Der er generel utilfredshed med, at en nyetableret budcentral i det
 gule hus på hjørnet af Søndre Allé og Valby Langgade benytter forening-
 ens veje til parkering. Der tales med ejeren om lovligheden af de mange
 parkerede biler, ligesom der tales med ejeren om retablering af et beska-
 diget fortov.

Ejeren af det gule hus kræver leje på 400-500 kr. for at have forening-
 ens opslagstavle placeret på sin grund. Tavlen flyttes til Søndre Allé 1.

Der udarbejdes brev til Magistraten vedrørende benzintanken. Der bør
 ikke fremover være benzintank p.g.a. de miljømæssige gener. Grunden og
 nabogrunden bør retableres som have, og mindstekravet må være, at
 grundejerforeningen høres, inden der gives tilladelse til anden anvæn-
 delse.

Containerordningen må indtil videre stilles i bero på grund af prisen
 på 1000 kr. per læs udover almindelig leje og kørsel.

Ekstraordinær generalforsamling 1987: Der optælles 33 stemmeberetti-
 gede og 10 fuldmagter.

Der orienteres om bestyrelsens to forslag til etablering af stilleveje.
 Projektet består i begge tilfælde af otte foranstaltninger, og de to projek-
 ter afviger kun i udformning og pris. Det ene forslag består af en granit-
 kasse, der på skift placeres i hver side af vejen med et bump imellem,
 mens det andet forslag udelukkende består af bump uden granitkasser.

Det ene projekt vil koste 140.000 kr. og det andet 60.000 kr. Det foreslås, at de enkelte grundejere kan "adoptere" en granitkasse med hensyn til vedligeholdelse og pleje af beplantning og blomster.

Ved den skriftlige afstemning er der lige mange stemmer for de to modeller, nemlig 19 for hver.

Herefter vedtages den procedure, at ved gentagen stemmelighed vil det billigste projekt blive gennemført. Resultatet af den fornyede afstemning er stadig 19 -19.

Dermed har generalforsamlingen vedtaget det billigste forslag.

Stillevejsprojektet ventes påbegyndt i sommeren 1988.

Desuden debatteres vognmandsforretningens parkerede køretøjer. Lederen, der er til stede på generalforsamlingen, erklærer sig villig til at løse eventuelle problemer i samarbejde med grundejerforeningen.

Bestyrelsens arbejde: Der holdes fastelavnsfest på hjørnet af Søndre og Vestre Allé.

Der opstilles containere i april måned. Fru Bracher, der har været lagets kasserer i en lang årrække, ønsker at trække sig tilbage.

Der plantes træer i overkørslerne ved Valby Langgade. Der brandsikres i kvarteret.

Der holdes igen i år Sankt Hans fest.

De resterende huse hvidtes for 3.500 kr. stykket. Dog nævnes et par måneder senere en pris på 6.000 kr. per hus.

Generalforsamling 1988: I formandens beretning nævnes det, at træerne udsættes for hærværk.

Brandsikringen af huse opført efter 1900 er nu sat i gang.

I foråret havde foreningen opstillet containere, men den ene container blev fyldt af en enkelt familie på et kvarter. Hvis dette gentager sig, vil foreningen sende en særskilt regning for misbrug af foreningens containerordning.

Magistraten forlanger vognmandsforretningen på hjørnet af Søndre Allé ved Valby Langgade nedlagt inden to måneder fra dato (1.2.1988) og at beboelsen i stuen og på 1. sal reetableres.

Der forventes indlagt fjernvarme i 1990-92.

Transportfirmaet ønsker sit hus kalket næste gang, det skal hvidtes.

Bestyrelsen oplyser, at dens medlemmer på skift går på besøg hos de grundejere, der ikke foretager fornøden rensning af fortov og kantsten. Man opfordrer her de berørte grundejere til at tage pænt imod repræsentanterne for bestyrelsen.

I anledning af foreningens 90-års jubilæum den 26. april vil bestyrelsen holde en mindre sammenkomst.

Bestyrelsens arbejde: Der udarbejdes invitation til 90-års jubilæet. Der kopieres billeder, tekster og sange til uddeling på dagen. Klokken 21 afsluttes med festfyrværkeri. Der serveres øl, vin og snacks.

Bestyrelsen pålægger formanden at tale med en grundejer om, at overmalingen af rødstensudsmykningerne og gesimserne på hans hus skal fjernes. Ejeren af den overmalede ejendom mener ikke, at malingen på rødstensudsmykningen kan fjernes.

Bestyrelsen drøfter de manglende sanktionsmuligheder og det uheldige i, at hændelsen kan skabe præcedens.

Der holdes Sankt Hans fest.

Der bestilles ny opslagstavle og containere.

Man drøfter den ulovlige parkering på fortovet af specielt en stor amerikansk bil på Søndre Allé.

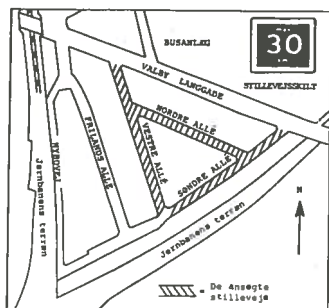

**Skal der være stilleveje i Søndre Allé,
Vestre Allé og Nordre Allé**

Grundejerforeningen Trekantens Vejlag arbejder for tiden med et projekt til omorganisering af foreningens veje til stilleveje. Hensigten med projektet er at ændre vejene, således at trafikken tilskyndes til at køre langsomt og forsigtigt. Vejene vil blive skiltet med 30 km's hastighed.

De foreståede stilleveje er vist med skravering på skitsen nedenfor.

Ting tager tid. Vejlagets bestyrelse må i forbindelse med »Stillevejsprojektet« konstatere, at demokratiet i dets mange afskygninger er en tung proces.

Generalforsamlingsbeslutninger kolliderer med de kommunale regler, der også tager hensyn til et tavst mindretal – de husejere, der ikke deltager i generalforsamlingsdebatterne, men bare nøjes med at være imod. Bestyrelsen fortsætter i henhold til generalforsamlingsbeslutningerne arbejdet. Der nedsættes et særligt § 40-udvalg, der ser nærmere på, hvordan trafiksaneringer er gennemført i andre boligområder. I løbet af 1985-86 udarbejdes der to forslag, der ledsages af et spørgeskema og sendes til høring hos samtlige medlemmer af vejlaget. Efter gennemgang af besvarelsenerne indkalder bestyrelsen i 1987 til ekstraordinær generalforsamling med »Stillevejsprojektet« som eneste dagsordenspunkt. Generalforsamlingen skal tage stilling til to projekter, et dyrt og smukt med granitkasser og blomsterbede til 140.000 kr. og et skrabet projekt til 60.000 kr., hvor der kun er råd til vejbumpene. Begge forslag omfatter otte »foranstaltninger«, som det hedder i projektsproget. Ved den skriftlige afstemning afgives der 19 stemmer på hvert forslag, og efter en afstemningsrunde med stemmelighed, bliver billigste forslag vedtaget. Men hermed er sagen ikke afgjort. Stillevejsmodstanderne iværksætter en underskriftindsamling, og det får kommunen til at kræve en skriftlig godkendelse af projektet fra hver enkelt modstander. Bestyrelsen udtrykker på generalforsamlingen i 1989 skuffelse over, at beboere, der aldrig møder op på generalforsamlingerne kan blokere for projektet. I de følgende to år lykkes det bestyrelsen at bryde modstanden, undtagen hos et enkelt medlem af vejlaget. Og det er nok til at stoppe projektet hos kommunen. Bestyrelsen giver op og erklærer i 1990 projektet for »afgået ved døden«. Fire år senere tages projektet op igen. Ogi 1997 bliver projektet gennemført.

(III.: Vejlaget Trekantens Arkiv)

Der overvejes en fornyet udsendelse af foreningens vedtægter, og det drøftes, om man skal forsøge at arbejde videre med en bevarende lokalplan for kvarteret.

Der afsendes endnu et brev til kommunen, hvori generalforsamlingens beslutning om stilleveje i området fastholdes.

Der er foretaget en underskriftindsamling imod stilleveje. Enkelte af underskrifterne er »ugyldige«, da underskriverne ikke er grundejere, og de fleste har ikke deltaget i generalforsamlingerne, heller ikke den ekstraordinære for at give deres mening til kende.

Kommunen har på grund af denne underskriftindsamling krævet en skriftlig godkendelse fra alle disse »modstandere«.

Alle berørte har været indkaldt til møde og informationsniveauet har været højt fra bestyrelsens side.

Afsnittet om Trekanten i journalisten, Peter Olesens bog »Valby - bevar mig vel« drøftes.

Der er problemer med ødelagte sidespejle på bilerne på Søndre Allé.

Generalforsamling 1989: Foreningen er vært ved en kop kaffe med brød, øl og sodavand.

Kommunen har oplyst, at transportfirmaet flytter inden for 14 dage.

Fjernvarmeprojektet er udskudt på grund af besparelser i kommunen.

Der kommer igen containere til storskrald.

Formanden opfordrer medlemmerne til at rense rendestenene jævnligt, idet foreningen betaler en slamsuger for at rense rendestensbrøndene.

Et medlem mener, at det er forkert at spille bold på vejene. Mange mener, det er normalt, at der bliver spillet bold, men at det naturligvis må ske under hensyntagen til de omkringboende.

Formanden foreslår at sprøjte alle fortøve mod ukrudt. Det er der stor modstand imod.

Der arbejdes videre med fjernvarmeprojektet. Ifølge Belysningsvæsenets beregninger vil besparelsen på varmeudgifter efter tilslutning til fjernvarme i kroner og øre være større end den månedlige ydelse på et kreditforeningslån til etablering af fjernvarmen.

Kassereren foreslår, at der i forbindelse med kontingentrestancer i fremtiden udsendes en skriftlig rykker, og at restancen herefter sendes til incasso. Det er der tilslutning til.

Der vedtages en kontingentforhøjelse til 550 kr. i kvartalet.

Der orienteres om §40-sagens lange historie i foreningen og det store arbejde, som bestyrelsen og mange af foreningens medlemmer har gjort i tidens løb. Bestyrelsen mener, at der altid har været åbenhed og grundig oplysning om stillevejsprojektet og udtrykker skuffelse over, at medlemmer, der aldrig ytrer sig på generalforsamlingerne, modarbejder det arbejde, som er blevet vedtaget på adskillige generalforsamlinger.

Herefter er der mange medlemstilkendegivelser, som bestyrelsen modtager som opbakning til at arbejde videre med projektet.

Der stilles forslag om, at der etableres en energi-, miljø-, bevarings- og vedligeholdelsesgruppe blandt de interesserede i foreningen. Bestyrelsen vil indkalde til møde efter sommerferien.

Bestyrelsen foreslås at undersøge muligheden for at få nedlagt kabel-tv eller hybridnet, inden arbejdet på fjernvarmeprojektet indledes.

Et medlem takker bestyrelsen for det store arbejde, der udføres, og den fine information, som bestyrelsen har gennemført i forbindelse med stillevejsprojektet.

Bestyrelsens arbejde: Der skal være møde med kommunens vejkontor om stillevejene.

Det undersøges, hvordan bestyrelsen skal gå videre med arbejdet med henholdsvis etablering af fjernvarme og hybridnet.

Der foreslås indkøbt papirsække til haveaffald til videresalg til foreningens medlemmer og anskaffet en tagstige samt en kompostkvern til udlån eller udlejning.

Der diskuteres muligheden for at oprette et lager for gamle, originale døre mv., men der mangler et opbevaringssted.

Der holdes Sankt Hans fest.

Foreningens krav på kontingent fra ejendomme, der henholdsvis er sat på tvangsauktion eller er i restance, diskuteres. Medlemmer, der er "dårlige betalere" skal betale kontingent, inden der udbetales for selv-hvidtning.

Der sørges for fremstilling og opsætning af ny opslagstavle.

Der opstilles containere til indsamling af blade og aviser i kvarteret.

Generalforsamling 1990: 33 stemmeberettigede medlemmer deltog.

Der foretages afstemning om, hvorvidt bestyrelsen skal arbejde videre med forslaget om at etablere hybridnet eller fællesantenne i foreningen. 25 medlemmer stemmer for, et enkelt medlem går imod. Bestyrelsen vil udsende et spørgeskema om sagen til alle medlemmer af foreningen.

Det tidligere stillede forslag om nedsættelse af en miljø- og energi-gruppe vedtages. Formålet med gruppen er at bevare og forbedre miljøet i Trekanten. 11 deltagere i generalforsamlingen melder sig på stedet.

Der stilles spørgsmål om, hvornår stillevejsprojektet kan ventes gennemført. Bestyrelsen orienterer om de seneste vanskeligheder.

Bestyrelsens arbejde: Renholdningsselskabet oplyser, at der i år kommer containere til haveaffald.

Der holdes Sankt Hans fest.

Magistratens 4. afdeling har holdt møde med repræsentanter for bestyrelsen. Stillevejsprojektet er afgået ved døden. Der udarbejdes en "dødsannonce" til uddeling i Trekanten. Det undersøges, hvorvidt det er muligt at lukke Søndre Allé.

Miljøgruppen holder sit første møde. De mange tilmeldte deler sig i fire undergrupper. Der foreslås at etablere et "vedligeholdelsesbibliotek", hvor diverse forskrifter og håndværksmæssig erfaring kan samles og opbevares. Anskaffelse af litteratur til biblioteket skal i givet fald godkendes af bestyrelsen.

TREKANTENS

BEBØERGRUPPER

Energi- og miljøgruppe
Lokalhistoriegruppe
Bevaringsgruppe
Aktivitetgruppe
nr. 1

Hvorfor dette blad ?

På generalforsamlingen i slutningen af februar foreslog forening Tine, at der i området blev nedsat en energi- og miljøgruppe. Selv om generalforsamlingen ikke foresag en egentlig afstemning om forslaget, var der 12, der meldte sig til gruppen på stedet.
Disse 12, samt et par stykker til, der havde hørt om det, mødte op til det første møde d. 18.3. Vi lavet ud af, at når vi var så mange, kunne vi opdele os i nogle undergrupper efter interesser. På det første møde i aktivitetgruppen fandt vi ud af, at det også ville være smart at lave et lille meddelelsesblad - dette.

Grupperne og deres nuværende kontaktpersoner er :

Bevaringsgruppen	Ida, SA 16
Lokalhistoriegruppen	Tine, NA 12 og Gitte VA 17
Energi- og miljøgruppe	Marianne B, VA 4, 1.
Aktivitetgruppen	Gitte, VA 17
Bladet	Tine NA 12 og Charlotte SA 4

Alle disse grupper er naturligvis åbne for andre, der har lyst til deltagelse i dem.
Henvend dig blot til kontaktpersonen, eller mød op til det næste :

FÆLLESMØDE d. 26.5. 1990 kl. 14
hos Marianne L. VA 13

Interessen for etablering af en Energi- og Miljøgruppe, som foreslået på generalforsamlingen i 1990, er stor. 11 melder sig på stedet, og flere kommer til få dage senere. Formålet med gruppen er at bevare og forbedre miljøet i Den Hvide By. Deltagerne deler sig i fire undergrupper: Bevaringsgruppen, Lokalhistoriegruppen, Energi- og Miljøgruppen og Aktivitetsgruppen. Blandt ideerne er at etablere et »vedligeholdelsesbibliotek«, hvor forskrifter, håndværksmæssige erfaringer, gode tips og ideer til vedligeholdelse af de bevaringsværdige huse kan samles. Samtidig skal grupperne deltage i udformningen af forslag til en bevarende lokalplan for området.
(Ill.: Meddelelsesblad nr. 1 fra Trekantens Energi- og Miljøgruppe som blev delt ud til alle 81 huse i Trekanten. Vejlaget Trekantens Arkiv)

Sankt Hans Aften 1994 - Som altid ved midsommerfesterne er der troldmænd ved grillen, mens der hekses med lækkerierne.
(Foto: Privat foto)

ORIENTERING OM STILLEVEJ

STILLEVEJSPROJEKTET ER NU AFGÅET VED DØDEN, DA DET HAR VIST SIG UMULIGT AT GJENNEMFØRE.

Baggrunden for denne for bestyrelsen sørgende meddelelse er:

I omkring 10 år har skiftende bestyrelser og mange beboere arbejdet på at få gennemført en trafikløsning af vores vej til glæde for alle lige fra unge til gamle. De forskellige forslag der i tiden har været fremme, udfærdiget sig efterhånden til mere og mere beskedne forslag. Af økonomiske grunde naturligtvis.

I 1988 blev der afholdt en skævvækket generalforsamling, hvor et forslag til 50.000 kr. blev vedtaget. Dette forslag blev sendt til kommunen til endelig godkendelse. Kommunen sendte forslaget til offentlig høring i kvarteret og der kom en række indsigelser, så et møde blev indkaldt. Mødet endte med en beslutning om at bestyrelsen havde pligt til at søge om at få vejens kantside til grundstedsforretningen. Kommunen gav herefter en principiel godkendelse af projektet, som betyngede at alle planlagte af foranstaltninger foran modstanderne skulle godkendes skriftligt af modstanderne.

Bestyrelsen gjorde alle mulige anstrengelser for at placere foranstaltningerne, holdt møder med kommunen og i kommunen stod på Sønder Allé var det umuligt at placere dem "uden foranstaltning". Alle muligheder blev prøvet for at få en dialog med de berørte, men forgæves.

Bestyrelsen har valgt ikke at etablere stillevej på Vester og Norder Allé alene, da Sønder Allé så vil blive læst i skilten, hvilket vil ikke finde rimeligt.

Bestyrelsens sidste handling i denne sag, efter 10 år, er denne meddelelse.

Bestyrelsen vil gerne sige tak til alle de beboere som har støttet og været aktive i alle årene. Vi er mindst lige så ked af det som i er.

Med venlig hilsen

BESTYRELSEN

20.6.90/ysa

Stillevejsprojektet afgået ved døden. Den dramatiske besked udsender vejlagets bestyrelse til samtlige medlemmer den 20. juni 1990. Og det sker ikke uden bitterhed. Foreningens første formand Walde-
mar Kjørulff havde i 1901 stolt udtalt til en svensk kommission, at »her løfter vi i flok«. Nu var det åbenbart slut med sam-
hørigheden og respekten for flertalsafgø-
relser. Som det fremgår af teksten var det
»et bestemt sted på Sønder Allé« umuligt
at placere et vejbump med ejerens ac-
cept trods bestyrelsens mange anstreng-
elser for at få en dialog – og den accept
havde kommunen forlangt skulle fore-
ligge, før bumpene kunne etableres.
(Ill.: Vejlaget Trekantens Arkiv).

1990 bliver året, hvor der for alvor sættes gang i bevaringsarbejdet i Den Hvide By. Det er året, hvor der nedsættes en række aktivitetsgrupper. Herunder en bevarings-
gruppe med det formål at sikre den arki-
tektiske helhed i såvel kvarteret som
det enkelte hus. Allerede året efter ud-
sendes pjecen »Trekanten – bevar dit
hus«, der giver råd og vejledning om me-
toder og materialer til vedligeholdelse af
de gamle, men gode huse. Samtidig er
der også beskrivelser og tegninger af en
række bygningsdetaljer, som de tog sig
ud fra arkitekt Mandrups hånd i 1899.
Beveringsgruppens arbejde skaber bred
interesse for at holde husene og kvarte-

Der udarbejdes tilbagegående lister - 33 år - over hvidtningsrække-
følge.

Vedrørende hybridnet er der indkommet 40 svar, heraf er de 7-9 nega-
tive.

Der udsendes brev til de 23 huse, der står for tur til hvidtning. Hånd-
værkerne vil kontakte den enkelte husejer om, hvorvidt deres hus
trænger til en grundig afrensning først.

Maleren finder det ikke tilrådeligt at kalke på grund af husfacadernes
dårlige grundtilstand.

Opslagstavlerne er nu ordnet. Sønder Allé er repareret, og der er lagt
nye el-kabler i Nordre Allé og Sønder Allé.

Foreningen indkøber en tagstige.

45 ud af 81 huse har nu sagt ja til tilslutning til hybridnet. Herefter
"afviser" KTAS hybridløsningen som værende for dyr for medlemmerne.
Bestyrelsen prøver igen.

Der holdes fastelavnsfest.

Generalforsamling 1991: 39 stemmeberettigede er mødt op.

Formanden må dybt beklage, at stillevejsprojektet efter 14 års arbejde
er afgået ved døden. Bittert nok på grund af vedholdende modstand fra
til sidst blot een person i området.

Valg af ny formand. Ove Jensen, Sønder Allé 31, der har beklædt pos-
ten siden 1979 ønsker ikke at genopstille. Bestyrelsens kandidat Henrik
Kramer, Sønder Allé 16, vælges uden modkandidater.

Der redegøres for bestyrelsens arbejde med hvidtning af huse og van-
skelighederne med at kalke, så det holder. Problemet skal bl.a. ligge i, at
de mange kalklag er forvitret og har dannet et slags stenlag yderst på mu-
ren. Under dette lag samles fugt. Der bliver fra flere sider udtrykt ønske
om en helhedsvurdering af husfacadernes tilstand og forslag til en lødig
vedligeholdelse.

Bestyrelsen vil arbejde videre med en idé om at fremstille en "orien-
teringsmappe" til nytillkomne medlemmer.

Bestyrelsen opfordres til at undersøge muligheder for indkøb af stil-
lads til foreningen.

Et forslag om at undlade at fjerne det græs, der vokser i fortovsrabat-
ten for at undgå, at det løse grus skyller i rendestenen, forkastes med 22
stemmer mod 16.

Generalforsamlingsindkaldelsen, regnskab m.v. foreslås mere over-
skueligt sat op og desuden skrevet med større bogstaver og tal. Forslaget
imødekommes.

Miljøgrupperne er opdelt i fire undergrupper - lokalhistoriegruppen,
bevaringsgruppen, miljø- og energigruppen og aktivitetsgruppen.

Der er udgivet et lille blad med orientering fra grupperne.

Der vedtages, at der udarbejdes et skema, hvor man afkrydser sin
eventuelle interesse i fælles håndværkertilbud i forbindelse med installa-
tion af fjernvarme.

Vedrørende hybridnet har det første tilbud fra KTAS ikke kunnet holde
på grund af manglende tilslutning. Hver enkel husstand vil få tilsendt et
standardtilbud med svarfrist 1. marts 1991.

Bestyrelsens arbejde: Det undersøges, om det er muligt at sikre kvarte-
rets ældre hjælp til at holde hus og have.

Hvis/når det i fremtiden viser sig nødvendigt at fælde et vejtræ, vil be-
styrelsen spørge de nærmestboende, om de er interesserede i at fælde det
mod at få træet til brug for brændeovn/fyr.

Der arbejdes videre med en info-mappe til hvert hus.

Efter et fællesmøde nedsættes der en arbejdsgruppe, der vil sørge for,
at interesserede kan tilslutte sig en fælles aftale med håndværker, om in-

stationering mv. og fælles indkøb af materialer i forbindelse med fjernvarmen.

Frilands Bodega spørger om grundejerforeningens syn på, at der indrettes en gårdhave med madservering. Ejeren af nabohuset er imidlertid imod idéen, og det meddeles restauratøren, der herefter må opgive sine planer.

Containerne er igen blevet fyldt op meget hurtigt. Problemet bør tages op på generalforsamlingen.

22 huse har reageret positivt på tilbud på hybridnet. Men det er stadig for få.

Det aftales, at der i forbindelse med Sankt Hans festen uddeles en forskønnelsespris. Bedømmelsesudvalget udgøres af bevaringsgruppen og bestyrelsen. Prisen er et diplom.

I forbindelse med problemerne med hvidtningen kontaktes Rådvad, Nordisk Center for Bevarelse af Håndværk med henblik på at anbefale en murermester med erfaring i kalkning.

Hvis Vejlaget selv ønsker at forestå asfaltering efter nedlæggelse af fjernvarmerør, vil varmeforsyningen refundere den udgift, de selv ville have haft. Bestyrelsen accepterer tilbuddet.

Med hensyn til hvidteordningen satser bestyrelsen nu på at gennemføre en plan med total nedrensning og kalkning af de huse, der nu står for tur.

Der indkøbes et stillads og der udtænkes en nem måde at transportere det på, evt. ved hjælp af transportvogn.

En gruppe RUC-studerende har udtrykt ønske om at filme den igangværende kalkning af husene i samarbejde med bevaringscenteret i Rådvad.

Der foretages syn- og skøn på vejenes tilstand efter fjernvarmearbejdet.

Kiosken på Valby Langgade har fået påbud fra kommunen om at retablere facaden, have og hegn.

Hvidtningen af en del huse må af økonomiske hensyn udskydes til næste år.

Bevaringsgruppen planlægger et lysbilledforedrag om husenes gode kvaliteter til generalforsamlingen.

Der har været afholdt møde i Valby Medborgerhus vedrørende planerne for bebyggelse af HT-grunden på Valby Langgade.

Det undersøges, om der er mulighed for at opnå EF-støtte til vedligeholdelse af gamle bygninger. Støtteordningen hedder "Støtte til Forsøgsprojekter til Bevarelse af den Arkitektoniske Kulturarv i Europa". Statens Bygningsfredningsfond formidler en ansøgning om støtte til Vejlaget.

Bevaringsgruppen har udarbejdet en pjece, "Trekanten - bevar dit hus". Pjecen skal trykkes i 200 eksemplarer og uddeles på den kommende generalforsamling.

Bevaringsgruppens arbejde er led i arbejdet på at få gødet jorden for vedtagelsen af en bevarende lokalplan.

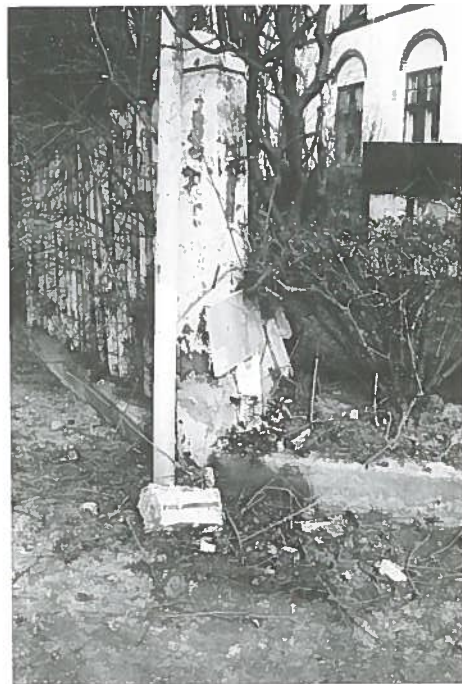
Der udarbejdes en hvidteplan for de næste seks år.

Generalforsamling 1992: Der er fremstillet en info-mappe vedrørende Trekanten. Hvert hus kan bestille et eksemplar. Yderligere eksemplarer kan bestilles mod betaling.

Det beslutes, at der i 1992 opstilles fire containere til fælles brug.

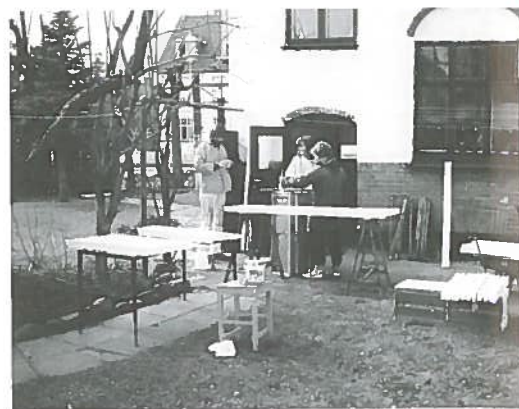
Der stilles spørgsmål om de nedgravede tanke på benzinstationens grund. Sagen er ved at udvikle sig til en miljøsag. Men der er ingen afklaring.

Der stilles forslag om, at der fremover betales samme beløb til hvidteordningen uanset om kalkningen eller malingen foretages af håndværkere eller grundejeren selv. For forslaget stemmer 11 medlemmer. 17

ret intakt og er med til at gøde jorden for den omfattende indsats, der i 1996 udmønter sig i lokalplanen. Vejlagets forskønnelsespris – et diplom, en flaske Gammel Dansk og hædrende omtale ved Sankt Hans festen – bliver også til i denne periode og uddelt for første gang i 1991. Helt fortjent gik den til Nordre Allé 20, til Jette Gade og Michael Jespersen. De gjorde som det ses virkelig noget ved hegnet.

(Foto: Private fotos)

stemmer imod, mens fire undlader at stemme. Hermed forkastes forslaget.

I forbindelse med Bevaringsgruppens pjece bliver der vist en lysbillede serie, der viser gode eksempler på vedligeholdelse og bevaring af de arkitektoniske detaljer, der er med til at give kvarteret karakter. Serien indeholder også billeder, der viser, hvor galt det kan gå, hvis der ikke værnes om husene, f.eks. med ensartet hvidtning og bevaring af "dannebrogsvinduerne".

Miljøgrupperne har - undtagen Bevaringsgruppen - ikke været syndeligt aktive i dette år.

Bestyrelsens arbejde: Der foreslås kollektivt indkøb af grus til fortovsreparation.

Kloakbrønd fotograferes og renses.

Der skal findes et nyt sted til opbevaring af foreningens stillads.

Der skrives indsigelse til Plandirektoratet vedrørende lokalplanforslaget angående HT-grunden. I indsigelsen nævnes bl.a. de trafikale forhold, og der anbefales en lysregulering i krydset Valby Langgade og Skellet.

Der skrives brev til DSB vedrørende fremtidige planer om en Vigerslev-linje langs Søndre Allé.

Der må igen foretages småreparationer på vejene.

Formanden har fået forespørgsel om betalingen af vinduespudsning efter hvidtning. Bestyrelsen er enige om, at vinduespudsning påhviler husejeren.

Der kom afslag på ansøgningen om EF-støtte. Til gengæld kan Den Hvide By glæde sig over, at regentparret er bevilget støtte til genetableringen af en allé ved Fredensborg Slot.

Magistraten kontaktes med hensyn til de allerede foretagne nyanlæg af forhaver ved kiosken ved Valby Langgade.

Bestyrelsen skrider efter klager ind over for dét, der anses for politisk propaganda i udhængsskabene.

Der er et finansieringsproblem i forbindelse med de næste års kalkninger og den overgangsperiode, der vil være, når mange huse skal renses ned.

Et brev om foreningens hvidteplan og flere indsigelser imod den behandles. Bestyrelsen svarer, at den nødvendigvis må fastholde den linie, der blev fastlagt på forrige generalforsamling.

Der sættes gang i arbejdet med udarbejdelse af en bevarende lokalplan for Trekanten.

Der er optaget en videofilm i Trekanten, der skal supplere Planstyrelsens informationsblade vedrørende kalkning af huse.

Fra Statens Bygningsfredningsfond er der bevilget 15.000 kr. Pengene skal bruges inden udgangen af 1992. Bestyrelsen anser det imidlertid ikke for muligt på en seriøs måde at anvende det bevilgede beløb. Derfor skal der udarbejdes en ny ansøgning i det kommende år.

Blandt andet vil bestyrelsen kontakte rådgivende arkitekter med henblik på udarbejdelsen af en ansøgning om et større beløb til udgivelse af en bevaringsmanual, der kan være et eksempel for andre byggeforeninger.

Det viser sig umuligt for foreningen at opnå lån til hvidtning. Der er store problemer med at holde udgifterne til foreningens ambitiøse hvidteplan inden for budgetterne.

Boligministeriet har udsendt materiale vedrørende de nye tilskudsregler til forbedring af ens bolig. Foreningen kan benytte sig af denne mulighed i forbindelse med hvidtning, men kun i den udstrækning, den enkelte grundejer er indforstået hermed og ikke "selv" gør brug af tilskuddet i indeværende år.

Maleprisen på et hus er nu ca. 7500 kr.

Der planlægges udendørs tøndeslagning og fastelavnsboller og sodavand i den tidligere formand, Ove Jensens kælder på Søndre Allé 31. Der indkøbes øl, vand, slik, en lille og en stor tønde, to køller samt to konge- og to dronningekroner. Der sørges for opslag om arrangementet på vejtræerne.

Generalforsamling 1993: Der er debat i forbindelse med en skriftlig protest mod den "forskelsbehandling", som 16 medlemmer mener finder sted ved udbetaling af tilskud til hvidtning/maling af de fælles midler, der er indbetalt med lige store andele. Men der er flertal for at afvise kritikken.

Kommunen opstiller nye containere til brugte aviser m.v.

Der fremsættes et ændringsforslag til foreningens vedtægter, så der bliver forbud mod opsætning af paraboler på husenes tage eller facader. Der er imidlertid for få af foreningens medlemmer til stede til at gennemføre en vedtægtsændring. Derfor indkaldes der til ekstraordinær generalforsamling 14 dage senere.

Bestyrelsen vil forsøge at imødekomme et forslag om fælles indkøb af grus til brug for vedligeholdelse og reparation af fortovene.

Et forslag om ansættelse af en ung arbejdsløs til snerydning og fejning af fortove i Trekanten bliver henvist til den enkelte grundejers forpligtelse til selv at varetage rydning m.v. Der henvises desuden til kommunens tilbud om hjælp til pensionister.

Der fremsættes forslag om en urafstemning i forbindelse med diskussionen af hvidteplanerne i foreningen. Dirigenten konstaterer imidlertid, at en urafstemning ikke er mulig i henhold til foreningens love.

Bevaringsgruppen redegør for sit arbejde.

Ekstraordinær generalforsamling 1993: Forslaget om forbud mod at opsætte paraboler på de hvide huses tage eller facader sættes til afstemning. 11 stemmer for forslaget, 34 imod mens 4 undlader at stemme. Hermed forkastes forslaget.

Der rejses under generalforsamlingen spørgsmål om, hvorvidt man kan genoverveje at få hybridnet i kvarteret. Bestyrelsen påtager sig at undersøge sagen.

Bestyrelsens arbejde: Der strømmer til tider varm luft op af vejbrønd ved Søndre Allé 2. Fjernvarmeforsyningen underrettes.

Magistraten kontaktes igen vedrørende kioskens stenbelagte forhave. Der tages kontakt til KTAS vedrørende hybridnet, og der bestilles containere til fælles brug.

Der afholdes Sankt Hans fest den 29. juni.

Der udarbejdes ansøgning om tilskud til bevaringsmanual.

Der søges om tilladelse til at opsætte basketball-net og -kurve på Nordre Allé.

Der bestilles fælles grus.

Der er afslag på ansøgningen om tilskud fra Statens Bygningsfredningsfond.

Det foreslås, at der udarbejdes en "Blå avis" for Trekanten. Men hvem har tid?, lyder spørgsmålet.

Vejskiltet Søndre Allé og Nordre Allé er fortsat ikke repareret.

Der runddeles tilbud om hybridnet.

Det foreslås, at Bevaringsgruppen undersøger mulighederne for retablering af ødelagte stakitter, herunder støbning af betonstolper.

Der er møde med Københavns Kommunes Planafdeling vedrørende lokalplanforslaget.

Hvidteordningen har været en succes, men også en dyr succes. Mange af de tidligere gør-det-selv folk og medlemmer med plastmalede huse vil

med i ordningen, og derfor er planen blevet strammere både økonomisk og tidsmæssigt.

Der er tilmeldinger nok i Trekanten til, at KTAS kan etablere hybrid-net.

Bestyrelsen foreslår ejendomselskabet, der bebygger HT-grunden, at plankeværket omkring byggeriet bemales af skoleelever fra Ålholm Skole.

Generalforsamling 1994: Der er nu nye regler for afhentning af stor-skrald. Der bestilles derfor ikke fælles containere dette år.

Foreningen har købt presenninger til bl.a. Sankt Hans festerne. Disse kan lånes af medlemmerne.

Der er kommet nye principper for tildeling af støtte i Statens Bygningsfredningsfond. Projektet med udarbejdelse af en bevaringsmanual må derfor opgives.

Ved status over hvidteplanen er foreningen nu næsten igennem den første fase.

I det nyudkomne "Bydels-Atlas" er Trekanten placeret i kategorien "bevaringsværdig".

Der fremlægges et forslag til bevarende lokalplan for Trekanten. Der har været afholdt møde med Bydelskontoret, og det ventes, at proceduren for vedtagelse af planen vil tage omkring et år.

Bestyrelsen understreger, at proceduren vil være lettere, hvis der er opbakning fra medlemmerne til forslaget. Det fremlægges derfor til debat på generalforsamlingen og bliver sat under afstemning. 26 stemmer for, en imod, mens to undlader at stemme.

Bestyrelsen anmodes om at overveje en vedtægtsændring af hensyn til de huse, der har flere ejere, der ikke ønsker at stemme ens ved generalforsamlingen.

Bestyrelsens arbejde: Der holdes møde vedrørende fælles produktion/indkøb af stakitter og fremstilling af betonstolper.

Der rekvireres en ekstra papircontainer.

En grundejer har gennem sin advokat rettet henvendelse til foreningen om en påstået uoverensstemmelse mellem den vedtagne hvidteplan og foreningens vedtægter.

Der er problemer med vilde katte i kvarteret.

Kommunen kontaktes igen vedrørende kioskens forhave.

Der er opstillet en pølsevogn på hjørnet af Søndre Allé og Valby Langgade. Vognens placering er i strid med byplanvedtægten.

Der udarbejdes indsigelse mod byggeplanerne på Porcelænsgrunden.

Det meddeles fra Bygge- og Boligdirektoratet, at olietankene på benzintanken skal graves op.

Lokalplanforslaget ventes behandlet af kommunen samtidig med Grundejerforeningen "Lyset"s udkast til bevarende lokalplan for området ved Valby Langgade S-station.

Vedrørende stemmeafgivelse til generalforsamlinger vælger bestyrelsen at fastholde den hidtidige procedure. Huse med flere ejere har fortsat kun én stemme.

Der uddeles et spørgeskema til grundejerne vedrørende hvidtning og udskiftning af fliser.

Generalforsamling 1995: 34 stemmeberettigede medlemmer er mødt op, og der er givet 6 fuldmagter fra fraværende medlemmer.

Det endelige forslag til bevarende lokalplan, hvor grundejernes indkomne forslag er indarbejdet, er indsendt til Københavns kommune i juni 1994. Men behandlingen af forslaget er blevet forsinket på grund af kommunens ønske om at behandle forslaget parallelt med grundejerforeningen Lyset's lokalplan.

Et brev vedrørende kattegener i kvarteret er omdelt. Brevet var nok lidt for bastant formuleret, men omtalen synes dog at have gjort gavn, for problemerne synes nu at være overstået.

Som en udløber af protesterne mod påstået forskelsbehandling i forbindelse med hvidtningsplanen er bestyrelsen gennem et medlems to forskellige sagførere blevet truet med stævning. Medlemmet påstår, at bestyrelsen har administreret foreningens midler i forbindelse med forvaltningen af hvidteordningen ulovligt.

Advokaterne har imidlertid efterfølgende frarådet medlemmet at føre sagen. Vejlagets medlemmer er løbende blevet orienteret i sagen, og bestyrelsen venter ikke, at der bliver nogen retssag.

Kassereren fremlægger og kommenterer budgettet, og kassererens beretning godkendes.

Da et medlem - efter en kort pause - mener, at bestyrelsen selv må betale for advokatudgifterne i forbindelse med stævningstruslerne, sættes kassererens beretning og regnskabet til fornyet afstemning. For stemmer 27. Ingen stemmer imod, men 11 udlader at stemme. Regnskabet er dermed godkendt for anden gang.

Der fremlægges forskellige modeller for hvidtning af husene fremover, og efter en længere debat bliver model 4 vedtaget.

Kontingentet hæves med 100 kr. i kvartalet.

Under punktet "Eventuelt" foreslås arbejdet med stillevejsprojektet genoptaget.

Der foreslås nedsat en arbejdsgruppe i forbindelse med foreningens jubilæum i 1998.

Bestyrelsens arbejde: Det undersøges, hvorvidt det er muligt for foreningen at optage et lån til finansiering af hvidteordningen.

Forslaget til lokalplan ventes til høring i august måned. Kommunen ønsker på en række områder strammere bestemmelser end formuleret i bestyrelsens oplæg, eksempelvis vedrørende vinduer.

Der udarbejdes en ny hvidteplan.

Til Sankt Hans-festen vil Danmarksorkestret spille. Og der planlægges et særligt børnearrangement, f.eks. et legetøjsmarked.

Der uddeles sedler til de grundejere, der mangler at rense fortov og rendesten. Der repareres huller i vejene og skiftes fliser, og der indkøbes tilbehør til foreningens stillads.

Der vil blive afholdt orienteringsmøde i Valby Medborgerhus vedrørende lokalplanen med deltagelse af repræsentanter for Københavns kommunes Plandirektorat og Stadsarkitektens direktorat.

Der er indkommet ni indsigelser mod lokalplanen til bestyrelsen.

Der udarbejdes ændringsforslag til lokalplanen vedrørende vinduer. De videresendes til kommunen.

Repræsentanter for bestyrelsen inviteres til møde i Plandirektoratet om indsigelserne mod lokalplanen.

Hvidteplanen forsinkes på grund af forskellige vanskeligheder som vejrlig og besværlige nedrensninger.

Der klages over manglende snerydning.

Det foreslås, at Bevaringsgruppen udfærdiger en pjece til grundejerne vedrørende linoiemaling af vinduer, zinktagrender og stakitter m.v.

Der arbejdes videre på at få lempet lokalplanforslagets bestemmelser vedrørende vinduer.

Der holdes fastelavnsfest.

Generalforsamling 1996: Under diskussion af kassererens beretning foreslås det, at deltagerne i generalforsamlingen selv betaler fortæringen. Men det er der ikke stemning for.

Kontingentet foreslås hævet med 100 kr. per kvartal til i alt 750 kr. per kvartal. Forslaget vedtages.

Der bliver gjort rede for konsekvenserne af lokalplanens bestemmelser.

Det foreslås, at der laves en introduktionsskrivelse til nye medlemmer. Der henvises i den forbindelse til den tidligere fremstillede mappe.

Bestyrelsens arbejde: Alle foreningens huse fotograferes i forbindelse med godkendelsen af lokalplanen.

Der udarbejdes en liste over de reparationer, der pålægges grundejerne at udføre i forbindelse med maling eller kalkning.

Der afholdes Sankt Hans fest den 22. juni.

Der renses vejbrønde i hele kvarteret.

Der sendes brev til kommunen vedrørende parkering og renovering af Valby Langgade 151.

Hvidteplanen gennemgås og drøftes.

Der orienteres om planer om en "grøn cykelrute" gennem København. Ruten tænkes ført gennem Søndre Allé.

En grundejer henvender sig om farvevalg til vinduerne i henhold til lokalplanens bestemmelser. Bestyrelsen diskuterer i denne forbindelse eventuelle sanktionsmuligheder ved overtrædelser af lokalplanen.

Bestyrelsen får henvendelse om en genoptagelse af arbejdet med stillevejsprojektet.

Oliebranchens Miljøpulje har bevilget penge til en undersøgelse og oprensning af jorden under benzintanken..

Der skiftes fliser og genplantes fire á fem vejtræer.

*På generalforsamlingen i 1995 opfordres bestyrelsen til at genoplive Stillevejsprojektet. Og det gør den hurtigt. I den følgende tid undersøger bestyrelsen priserne på vejbump hos andre grundejerforeninger i nabolaget, gennemfører forhandlinger med kommune og politi. Og til generalforsamlingen i 1997 er et nyt Stillevejsprojekt klar. Samtlige 38 stemmeberettigede tilstedeværende medlemmer siger ja til projektet, der nu sendes til høring. Og denne gang er der ingen protester mod det. Efter 20 års tovtækteri med myndigheder og beboere kan den tiltrængte trafiksanering omsider gennemføres. Freden sænker sig igen over de gamle alléer.
(Ill.: Udklip fra Valbybladet den 20. aug. 1997)*

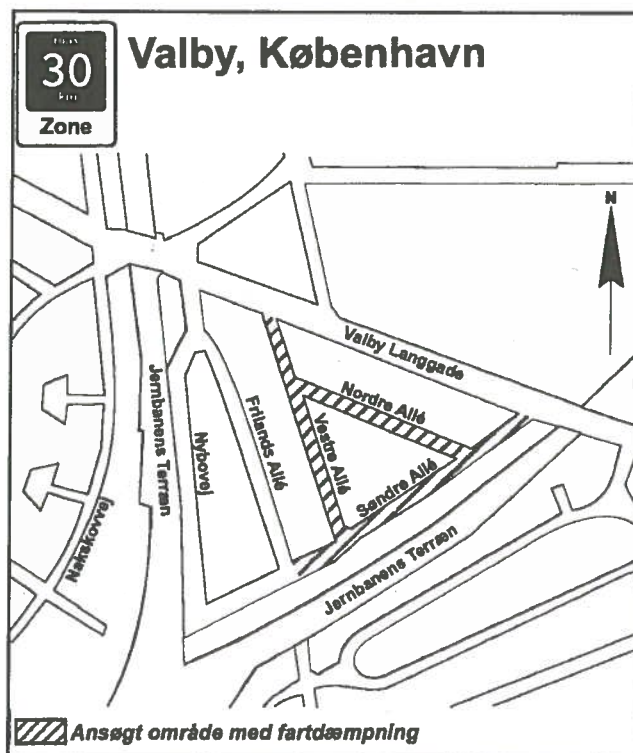
Privat forslag til trafiksanering af Vestre Allé, Nordre Allé og Søndre Allé

Grundejerforeningen Trekantens Vejlag har udarbejdet et projekt til omdannelse af Vestre, Nordre og Søndre Allé (mellem Valby Langgade og Frilands Allé) til fartdæmpende områder. Endvidere har Vejlaget ønsket spærring af Søndre Allé ved Frilands Allé. Hensigten med projektet er, at tilskynde trafikken til at køre langsomt og forsigtigt. Vejene vil blive skiltet med 30 km's hastighedsanvisning.

De foreslåede veje er vist med skravering på skitsen overfor.

Afdelingen for Veje og Parker ønsker hermed at give områdets øvrige beboere mulighed for at fremkomme med bemærkninger til forslaget.

Eventuelle indsigelser mod forslagets gennemførelse skal sendes til: **Valby Bydel, afdelingen for Veje og Parker, Valby Langgade 95, 2500 Valby**, inden den 10. september 1997.

Der udarbejdes brev vedrørende den manglende opfyldelse af lokalplanen for Valby Langgade 151 og 153.

Der tages kontakt til Bydelsrådet vedrørende etablering af stilleveje i Trekanten.

Priserne på "vejbump" undersøges hos nabo-grundejerforeninger.

Generalforsamling 1997: Der stilles forslag om, at bestyrelsen pålægges at undersøge mulighederne for at der etableres stilleveje i Trekanten, og at der indkaldes til ekstraordinær generalforsamling.

Under punktet "Eventuelt" bliver der spurgt om, hvor dyrt det er at få rettet kantstenene op. Det vil blive undersøgt.

Bestyrelsens arbejde: Der arbejdes med hvidtningsbudgettet og med etablering af stilleveje.

Der tages kontakt med Vejafdelingen og Valby Politi vedrørende stilleveje.

Der ønskes aktindsigt i sagen vedrørende Valby Langgade 151 og 153.

Der indhentes tilbud på etablering af stilleveje.

Der planlægges og holdes Sankt Hans fest.

Ekstraordinær generalforsamling 1997: 38 stemmeberettigede deltager, heraf 12 ved fuldmagter.

Den ekstraordinære generalforsamling beslutter, at der skal etableres stilleveje i Trekanten.

Generalforsamlingen stemmer herefter mellem to forslag til den konkrete udformning af foranstaltningerne samt opstilling af bom for enden af Søndre Allé.

Generalforsamlingen tilslutter sig det billigste forslag.

Bestyrelsens arbejde: Der er et stort hul i Søndre Allé.

Bestyrelsens jubilæumsgruppe planlægger udgivelse af et festskrift i anledning af foreningens 100-år. Der indsamles billedmateriale, og beboerne opfordres til at fortælle deres erindringer fra kvarteret.

Sommerstemning i Den Hvide By. Der er en livsbekræftende symbolik i billedet af glad ungdom og blomstrende haver. De gamle arbejdere havde deres drømme, da de grundlagde kvarteret, men de havde næppe forestillet sig, at studenterviser blot et par generationer senere skulle blive mere almindelige i alléerne end arbejdersange. Men nu synges der stort set hvert år i juni om »studentens lykkelige dag«, når eksamen er overstået og skal fejres under jubelrunden til hjemmene. (Foto: Privatfoto)

Og så endelig en kølig, regnfuld søndag i april 1998 er der jubilæumsfest i Grundejerforeningen »Vejlaget Trekanten«. Den Hvide By runder 100 år, og præcis på årsdagen for stiftelsen af »Valby Arbejderes Byggeforening« den 26. april 1898 fejres begivenheden. Det sker med manér. Vejlaget har i jubilæumsgave foræret sig selv selskabstelte, der i fremtiden kan stilles til rådighed for medlemmerne, når husene ved festlige lejligheder bliver for små. Området, hvor Søndre Allé og Vestre Allé mødes, er i dagens anledning omdannet til kvarterets livligste hjørne. Jubilæumsgaven er stillet op, og her er der arrangeret en lille kaleidoskopisk udstilling, der i tekst og billeder giver glimt af livet i Den Hvide By gennem det meste af et århundrede. Og udstillingen bindes godt sammen af vejlagets formand, Henrik Kramer, der har gransket foreningens protokoller, og med glimtet i øjet giver historien om Den Hvide By – fra retiradernes æra til parabolernes tid. Som dagens festtaler er indforskrevet en af dansk arkitekturs revsere, journalisten Peter Olesen, der er forfatter til bogen »Valby – Bevare mig vel«. Men han er – som i bogen – venlig over for kvarteret. Det er en perle i Valby. Godt vedligeholdet, men i visse tilfælde forkert vedligeholdt med uklædelige termoruder i store tomme vinduesflader, og lidt for mange steder er smuk murstensornamentik blevet dækket til. Men ikke »værre ødelæggelser« end der kan rettes op. Blandt andet ved hjælp af lokalplanen. Både den og jubilæet ønskede Peter Olesen til lykke med. Og så blev der – helt som det sig hør og bør ved markante begivenheder – råbt hurra adskillige gange. Der blev skålet, spillet og sunget, og ved midnatstid indtog et hold fyrværkere festområdet og sørgede for en flot finale på de første 100 år med Den Hvide By. (Foto: Private fotos)

Fem grundejere har overtrådt lokalplanen. Der udarbejdes brev fra bestyrelsen, og der deles fortovsedler ud.

Der er indsigelser vedrørende etablering af bom for enden af Søndre Allé.

Henvendelse fra Akacieparken vedrørende opstilling af fodgængerbro mellem Akacieparken og kiosken på Valby Længade. Bestyrelsen anbefaler en generel trafiksanering af Valby Længade.

Sagen vedrørende Valby Længade 151 og 153 henlægges. Der sendes dog et brev fra Magistratens 4. afdeling med henstillinger til grundejerne.

Det afslås, at der opstilles bom for enden af Søndre Allé.

Der udsendes brev til grundejerne vedrørende stillevejsprojektet.

Der planlægges officiel markering af Trekantens 100-års jubilæum søndag den 26. april 1998. Der planlægges desuden en stor Sankt Hans fest i anledning af jubilæet.

Placering af nyt "bump" for enden af Søndre Allé godkendes.

Der arbejdes med budget og hvidteplan.

Bydelsrådet orienterer om, at der planlægges etableret en midterrabat på Valby Længade.

Der afholdes fastelavsarrangement.

Generalforsamling 1998: Der orienteres om bestyrelsens procedure i forbindelse med overtrædelse af lokalplanen.

Hvidteplanen bliver gennemgået. Her er der udelukkende positive tilkendegivelser om at bevare hvidteordningen, også selv om det vil indebære en fordobling af kontingentet.

Der bliver nedsat et festudvalg i anledning af jubilæet den 26. april 1998.

Historiegruppen fortæller om sit arbejde med et festskrift om foreningen gennem 100 år.

Bestyrelsens arbejde: Der afholdes møde mellem festudvalget og bestyrelsen om markeringen af 100-års jubilæet. Det besluttet at arrangere et fælles kaffebord kl. 14, og i den forbindelse et indlæg om Trekanten ved journalist, Peter Olesen og festtale ved formanden.

Der udsendes invitationer til alle berørte parter, herunder Bydelsråd, nabogrundejerforeninger m.v.

Historiegruppen arrangerer udstilling med materiale, som den har fremskaffet i forbindelse med det ventede festskrift. Der tages kontakt til Valbybladet.

Der indkøbes to telte til jubilæet. Og dagen rundes af med festfyrværkeri.

Generalforsamling 1999: 34 grundejere er repræsenteret, heraf 1 ved fuldmagt.

Formanden omtaler lokalplanen, som enkelte grundejere har overtrådt. Bestyrelsen har henvendt sig til de pågældende medlemmer efter

følgende procedure: Først et skriftligt pålæg om at bringe det ulovlige forhold i orden.

Næstes pålægget fulgt overgives sagen til Magistraten.

Formanden beder om og får godkendelse af denne fremgangsmåde.

Angående hvidteplanen vil tre huse, der skulle ordnes i 1998, først blive hvidtet i 1999 på grund af forfald hos mureren.

Formanden orienterer om indførelsen af stilleveje i Trekanten, om trafiksanering på Valby Langgade og om festligholdelsen af jubilæet.

Flere medlemmer opfatter midterhellen ud for kiosken på Valby Langgade som aldeles utilstrækkelig og mener, at det kun er et spørgsmål om tid, før nogen påkøres.

Der stilles forslag om etablering af fodgængerfelt eller lysregulering. Det anbefales, at der rettes henvendelse til Borgerrepræsentationen, Bydelens trafikudvalg og til Valbybladet.

Lokalplanen, tanken på Valby Langgade 151 og bestyrelsens rolle i lokalplansammenhæng drøftes.

Angående tanken har bestyrelsen klaget både mundtligt og skriftligt til relevante myndigheder, men desværre har Københavns kommune givet tilladelse til f.eks. SF-stenbelægning, uden at bestyrelsen er blevet hørt i sagen. Ydermere er det sandsynligt, at kommunen "lovliggør ulovligheden" - det vil sige, at man ikke vil erkende at have begået fejl med hensyn til den afgivne tilladelse, der er en klar omgåelse af lokalplanen.

Bestyrelsen er indstillet på at klage til Naturklagenævnet og Tilsynsrådet.

Et medlem er chokeret over, at Københavns kommune ikke tager lokalplanen alvorligt, og der gives udtryk for, at bestyrelsen i de tilfælde, hvor lokalplanen ikke overholdes, har en vigtig funktion og er den mest nærliggende kontrolinstans, selv om det kan være ubehageligt.

Bestyrelsen fremlægger et kontroversielt forslag om at nedlægge hvidteordningen som følge af prisernes himmelflugt. Bestyrelsen fastslår, at det vil være umuligt at videreføre hvidteordningen uden urealistisk høje kontingentstigninger.

Bestyrelsen motiverer sit forslag ved at fremlægge en række tal og beregninger over antal huse, der skal behandles i perioden 1998-2006.

Fra medlemmerne udtrykkes stor bekymring for at nedlægge hvidteordningen. Flere medlemmer slår til lyd for, at der må findes en mellem-løsning mellem privat og foreningsfinansiering.

Der argumenteres med, at konsekvensen ellers kan blive et kvarter med dårligt vedligeholdte huse, at kvarterets værdier og ensartede fremtoning forringes, at det vil være en historisk fejltagelse og en katastrofe at nedlægge ordningen.

Der opnås enighed om at nedsætte et seks personer stort hvidteudvalg, her i blandt to bestyrelsesrepræsentanter. Udvalget skal komme med forslag til en ny hvidtemodel på en ekstraordinær generalforsamling i starten af efteråret 1999.

Den nuværende hvidteordning sættes herefter i stå med undtagelse af de tre huse, som der allerede er indgået aftale med mureren om.

Der spørges til interessen for fælles snerydning - et medlem tilbyder at opbevare en eventuel fejmaskine.

Der kommer en kraftig henstilling fra salen om, at man undlader at parkere biler på kantsten og fortov. Det er forbudt!

Vejlagers mangeårige formand, Henrik Kramer ønsker ikke genvalg. Ny formand, uden modkandidat, bliver Lars Jespersen, Søndre Allé 4.

Den afgående Henrik Kramer takkes af bestyrelsen for sin store indsats ved gennemførelsen af stillevejsprojektet og lokalplanen og for sit utrættelige arbejde med at højne bevidstheden om kvarterets værdier.

BILAG I:

Formænd

Bestyrelsesformænd for Valby Arbejderes
Byggeforening/Vejlaget "Trekanten":

1898 – 1902 Waldemar Heinrich Ludvig Kjærulff, snedker

1902 – 1914 Anders Jensen, snedker

1914 – 1915 N. P. Pedersen, snedkermester

1915 – 1921 Anders Jensen, snedker

1921 – 1943 Rasmus Jensen, maler

1943 – 1944 Johannes Nielsen, fotograf

1944 – 1978 Søren Ørsbo, politiassistent

1978 – 1990 Ove Jensen, gartner

1990 – 1998 Henrik Kramer, lærer

1999 – Lars Jespersen, EDB-programmør

Kilder

Arbejderen i fotografiet, L. Albeck-Larsen
Arbejdernes Byggeforening, Holger Schmidt
Architekten, fagtidsskrift, div. numre 1899 – 1905
Beboer-NYT, nr. 2, maj 1996, Koordinationsudv. for AKB-Jagtvejsafd.
Brumleby's historiebog, Hans Helge Madsen
Bygmesteren, tidsskrift
Danske Arbejderboliger, E. Hornemann
Danske Arkitekturstrømninger 1850 – 1950, en arkitekturhistorisk undersøgelse, Knud Millech
Den forsvundne landsby, Peter Olesen, 1990, Borgen
Den hvide by. Frederiksberg Arbejderes Byggeforening 1898 – 1998, Vejlaget F.A.B., 1998
Den RØDE på Rughavevej, et jubilæumshefte i tekst og billeder om livet på Valby Skole 1898 – 1998, Kristian Neerup, 1998
Der var engang et Valby, Peter Tiemroth, Valbybladet, 1984
En arbejderkoloni på Frederiksberg, Kjeld de Fine Licht, Foreningen til gamle Bygningers Bevaring, Kbh. 1977
En landsby på Østerbro, Ulla Jarnvig Holst m. fl., Beboerforeningen Ulrik, Chr. Erichsens Forlag, 1990
En tur gennem mit barndoms Valby 1880, F.N. Pedersen, Valby Lokalhistoriske Selskab og Arkiv, 1997
Et andet København: fotografier fra århundredskiftet, John Erichsen
Et københavnsk arbejderhjem, Oskar Hansen
Forslag til Anlæg af en Arbejderforstad ved Kjøbenhavn, A. J. Råvad
Fra kornmark til byggeforening, Valby og Omegns Byggeforening 1898 – 1998, Hans Otto Lindgreen, Nansensgade Antikvariat
Glimt af det gamle Valby, Arne Steen Jensen, Valby Lokalhistoriske Selskab og Arkiv, 1998
Haveboliger i Danmark, F. C. Boldsen
Humbleby 100 år, Margaret Nielsen, Beboerforeningen og Husejerforeningen i Humleby, 1986
Hustømrernes Faglige Afdelings Tidsskrift 1880 – 1905, Christian Larsen, Arbejderpartiets Bogtrykkeri i Aarhus
Kartoffelrækkerne, Olav Harsløf
Linje 2 og Linje 6, Sporvejshistorisk Selskab, 1982 og 1983
LO's historie. Fremad og atter fremad, Bind 1-2, Henning Tjørnehøj
Lyset i Valby – Glimt af en københavnsk byggeforenings historie, red. Helle Høgsbro
Kraks Vejvisere 1900 – 2000
Medlemsblad for Arbejderforeningen af 1860, div. numre
Nordisk Good-Templar Orden 1892 – 1922, A. C. Nielsen, 1922
Rejsegilde i Danmark: arbejdsfest og håndværksskik, Peter Michelsen
Sådan boede vi, Richard Willerslev
Træk af Hvidovres historie, Ernst Andersen
Valby – bevar mig vel, Peter Olesen, 1988, Borgen
Weilbachs Kunstnerleksikon
Social-Demokraten, socialdemokratiets dagblad, div. numre omkring 1898
Valbybladet, div. numre

Desuden div. materiale fra flg. arkiver:

- Rigsarkivet
- andsarkivet for Sjælland, Lolland-Falster og Bornholm
- Københavns Bymuseums billedarkiv
- Stadsarkivet på Københavns Rådhus

- Det Kgl. Bibliotek
- Arbejderbevægelsens Bibliotek og Arkiv
- Folketingets Bibliotek og Arkiv
- Byggesagsafdelingen, Bygge- og Teknikforvaltningen, Kbh. kommune
- Byggeriets Studiearkiv, Kunstakademiets Arkitektskoles Bibliotek
- Arkitekturhistorisk Samling, Charlottenborg

Derudover skal der lyde en tak til:

- Else og Jens Dehn, børnebørn af foreningens første bestyrelsesformand, Waldemar Kjærulff
- arkitekt Dorte Mandrup-Poulsen, oldebarn af Den Hvide By's arkitekt, Christian Mandrup-Poulsen
- forfatter John Poulsen for oplysninger om jernbanens veje og vildveje i det trekantede kvarter
- samt tak til HT-Museet for oplysninger om sporvejstrafikken i Valby

BILAG 3

Et vue over arkitekt Christian Mandrup-Poulsens mangeartede byggerier:

1897:

- Valby Arbejderes Byggeforening
- Enghaveplads 6-12
- Nørrebrogade 218
- Heimdalsgade 2

1898-99:

- Missionshotellet, Helgolandsgade, Kbh. V

1899-1900:

- Detailhandlerbanken, Nygade 4, Kbh. K

1902:

- Urtekræmmerstiftelsen, Balders Plads, Kbh. N
- Ægirsgade 55-65
- Odd Fellow Logen Progres' alderdomshjem, Ægirsgade 66-68

1903:

- Villa til sig selv på Viggo Rothesvej, Charlottenlund

1904-05:

- Søllerød Gl. Rådhus

1906:

- Ravnholm Papirfabrik, Mølleåen ved Lyngby
(husede fra 1921-74 Schou's Sæbefabrik)

1912-14:

- A. Stellings Farvefabrikker
(i dag Valby Medborgerhus)

1913:

- Lejligheder for boligselskabet AKB, Arbejdernees Kooperative Byggeforening på Frederiksholm Teglværks jorde

1914-16:

- Smedenes Fagforeningsbygning, Gl. Kongevej 6, Kbh. (Nu nedrevet)

1915:

- En række villaer, bl.a. en markant og særpræget villa med tårne på Jacobys Alle, Frederiksberg
- Afd. 201 for boligselskabet AKB, Jagtvejen, Kbh. N med 151 2-3 vær. og 32 1-vær. lejligheder. Ifølge arkitekt Chr. Mandrup-Poulsen var de 1-vær. særligt beregnet for "enligstillede damer" – eller 'kvindelige ungarle', som Berlingske Tidende kaldte dem – "som kommunelærerinder, kontor- og forretningsdamer med en nogenlunde ordentlig indtægt, og som ønsker at have deres eget hjem i stedet for at bo på pensionat".

1916:

- Afd. 202, Guldbergsgade, Kbh. N – byens største boligkarreé

1917-28:

- 5 boligkarré'er fordelt i København for AAB, Arbejdernes Andels Boligforening

1920-21:

- Hustømrerforeningens Stiftelse på Vestergaardsvej, Kbh. NV med små forhaver og en karakteristisk svalegang mod gårdhaven. I dag bevaringsværdig.

1923-24:

- Sct. Joseph Søstrenes Skole, Jeanne D'Arc på Frederiksberg Allé 74, Frederiksberg (bombet i 1945)
- Sct. Joseph Søstrenes Skole på Dag Hammarskjölds Allé, Kbh. Ø
- Sct. Joseph Søstrenes Seminarium og Kirke, Strandvejen 91, Hellerup

1924:

- "Arbejdernes Foreningsbygning" (i dag LO), Rosenørns Allé 12-14, Kbh. V
- Gravmæle over Storsire fra Odd Fellow Ordenen, dr. Petrus Beyer på Vestre Kirkegård
- Tilbygning til Odd Fellow Ordenens Palæ, Bredgade, Kbh. Ø

1924-25:

- Afd. 204 for boligforeningen AKB, Arbejdernes Kooperative Boligforening, Mimersgade, Kbh. N

1929:

- Restaurering og ombygning af Odd Fellow Palæ'et, Bredgade, Kbh. Ø
- Korridor-ejendomme for Odd Fellow Hvile, Dalgas Boulevard, Frederiksberg
- Gravmæle for legatstifter, skomagermester Heegaard

1931-32:

- Kommunalt skolebyggeri i Herlev, Bagsværd, Ordrup
- Snedkerstiftelsen i Faksegade og Odensegade, Kbh. Ø
- Gæstehjemmet, Nattergalevej 32, Kbh. N i moderne og funktionalistisk stil
- Udsmykning af bolig på Hardenberg Gods ved Sakskøbing

Oversigten kan ikke anses for komplet.

»100 år og et kvarter« er en beretning om mennesker og deres huse i Den Hvide By i Valby gennem et århundrede. Bogen skildrer et lille, spændende stykke kultur- og lokalhistorie, der tager sin begyndelse i 1898. I en periode, præget af social uro, stiftede 81 arbejdere »Valby Arbejderes Byggeförening«. De ville væk fra de usle og sygdomsplagede fattigkvarterer i København.

A

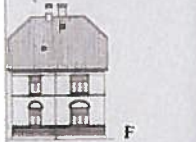
B

C

D

F

Jeg, Gaardens Ledsager, Valby Arbejderes Byggeförening, som holder i dag, dato end-gaard, følgende Følelsesbrev.

Jeg, Gaardens Ledsager og overdrager hermed fra mig og skænkter til Valby Arbejderes Byggeförening, den mig tilhørende Ejendomme af 20 af Valby, Tholovs sogn, der i 1898, 1897 og 1898, 1899, 1900, 1901, 1902, 1903, 1904, 1905, 1906, 1907, 1908, 1909, 1910, 1911, 1912, 1913, 1914, 1915, 1916, 1917, 1918, 1919, 1920, 1921, 1922, 1923, 1924, 1925, 1926, 1927, 1928, 1929, 1930, 1931, 1932, 1933, 1934, 1935, 1936, 1937, 1938, 1939, 1940, 1941, 1942, 1943, 1944, 1945, 1946, 1947, 1948, 1949, 1950, 1951, 1952, 1953, 1954, 1955, 1956, 1957, 1958, 1959, 1960, 1961, 1962, 1963, 1964, 1965, 1966, 1967, 1968, 1969, 1970, 1971, 1972, 1973, 1974, 1975, 1976, 1977, 1978, 1979, 1980, 1981, 1982, 1983, 1984, 1985, 1986, 1987, 1988, 1989, 1990, 1991, 1992, 1993, 1994, 1995, 1996, 1997, 1998, 1999, 2000, 2001, 2002, 2003, 2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012, 2013, 2014, 2015, 2016, 2017, 2018, 2019, 2020, 2021, 2022, 2023, 2024, 2025, 2026, 2027, 2028, 2029, 2030, 2031, 2032, 2033, 2034, 2035, 2036, 2037, 2038, 2039, 2040, 2041, 2042, 2043, 2044, 2045, 2046, 2047, 2048, 2049, 2050, 2051, 2052, 2053, 2054, 2055, 2056, 2057, 2058, 2059, 2060, 2061, 2062, 2063, 2064, 2065, 2066, 2067, 2068, 2069, 2070, 2071, 2072, 2073, 2074, 2075, 2076, 2077, 2078, 2079, 2080, 2081, 2082, 2083, 2084, 2085, 2086, 2087, 2088, 2089, 2090, 2091, 2092, 2093, 2094, 2095, 2096, 2097, 2098, 2099, 2100, 2101, 2102, 2103, 2104, 2105, 2106, 2107, 2108, 2109, 2110, 2111, 2112, 2113, 2114, 2115, 2116, 2117, 2118, 2119, 2120, 2121, 2122, 2123, 2124, 2125, 2126, 2127, 2128, 2129, 2130, 2131, 2132, 2133, 2134, 2135, 2136, 2137, 2138, 2139, 2140, 2141, 2142, 2143, 2144, 2145, 2146, 2147, 2148, 2149, 2150, 2151, 2152, 2153, 2154, 2155, 2156, 2157, 2158, 2159, 2160, 2161, 2162, 2163, 2164, 2165, 2166, 2167, 2168, 2169, 2170, 2171, 2172, 2173, 2174, 2175, 2176, 2177, 2178, 2179, 2180, 2181, 2182, 2183, 2184, 2185, 2186, 2187, 2188, 2189, 2190, 2191, 2192, 2193, 2194, 2195, 2196, 2197, 2198, 2199, 2200, 2201, 2202, 2203, 2204, 2205, 2206, 2207, 2208, 2209, 2210, 2211, 2212, 2213, 2214, 2215, 2216, 2217, 2218, 2219, 2220, 2221, 2222, 2223, 2224, 2225, 2226, 2227, 2228, 2229, 2230, 2231, 2232, 2233, 2234, 2235, 2236, 2237, 2238, 2239, 2240, 2241, 2242, 2243, 2244, 2245, 2246, 2247, 2248, 2249, 2250, 2251, 2252, 2253, 2254, 2255, 2256, 2257, 2258, 2259, 2260, 2261, 2262, 2263, 2264, 2265, 2266, 2267, 2268, 2269, 2270, 2271, 2272, 2273, 2274, 2275, 2276, 2277, 2278, 2279, 2280, 2281, 2282, 2283, 2284, 2285, 2286, 2287, 2288, 2289, 2290, 2291, 2292, 2293, 2294, 2295, 2296, 2297, 2298, 2299, 2300, 2301, 2302, 2303, 2304, 2305, 2306, 2307, 2308, 2309, 2310, 2311, 2312, 2313, 2314, 2315, 2316, 2317, 2318, 2319, 2320, 2321, 2322, 2323, 2324, 2325, 2326, 2327, 2328, 2329, 2330, 2331, 2332, 2333, 2334, 2335, 2336, 2337, 2338, 2339, 2340, 2341, 2342, 2343, 2344, 2345, 2346, 2347, 2348, 2349, 2350, 2351, 2352, 2353, 2354, 2355, 2356, 2357, 2358, 2359, 2360, 2361, 2362, 2363, 2364, 2365, 2366, 2367, 2368, 2369, 2370, 2371, 2372, 2373, 2374, 2375, 2376, 2377, 2378, 2379, 2380, 2381, 2382, 2383, 2384, 2385, 2386, 2387, 2388, 2389, 2390, 2391, 2392, 2393, 2394, 2395, 2396, 2397, 2398, 2399, 2400, 2401, 2402, 2403, 2404, 2405, 2406, 2407, 2408, 2409, 2410, 2411, 2412, 2413, 2414, 2415, 2416, 2417, 2418, 2419, 2420, 2421, 2422, 2423, 2424, 2425, 2426, 2427, 2428, 2429, 2430, 2431, 2432, 2433, 2434, 2435, 2436, 2437, 2438, 2439, 2440, 2441, 2442, 2443, 2444, 2445, 2446, 2447, 2448, 2449, 2450, 2451, 2452, 2453, 2454, 2455, 2456, 2457, 2458, 2459, 2460, 2461, 2462, 2463, 2464, 2465, 2466, 2467, 2468, 2469, 2470, 2471, 2472, 2473, 2474, 2475, 2476, 2477, 2478, 2479, 2480, 2481, 2482, 2483, 2484, 2485, 2486, 2487, 2488, 2489, 2490, 2491, 2492, 2493, 2494, 2495, 2496, 2497, 2498, 2499, 2500, 2501, 2502, 2503, 2504, 2505, 2506, 2507, 2508, 2509, 2510, 2511, 2512, 2513, 2514, 2515, 2516, 2517, 2518, 2519, 2520, 2521, 2522, 2523, 2524, 2525, 2526, 2527, 2528, 2529, 2530, 2531, 2532, 2533, 2534, 2535, 2536, 2537, 2538, 2539, 2540, 2541, 2542, 2543, 2544, 2545, 2546, 2547, 2548, 2549, 2550, 2551, 2552, 2553, 2554, 2555, 2556, 2557, 2558, 2559, 2560, 2561, 2562, 2563, 2564, 2565, 2566, 2567, 2568, 2569, 2570, 2571, 2572, 2573, 2574, 2575, 2576, 2577, 2578, 2579, 2580, 2581, 2582, 2583, 2584, 2585, 2586, 2587, 2588, 2589, 2590, 2591, 2592, 2593, 2594, 2595, 2596, 2597, 2598, 2599, 2600, 2601, 2602, 2603, 2604, 2605, 2606, 2607, 2608, 2609, 2610, 2611, 2612, 2613, 2614, 2615, 2616, 2617, 2618, 2619, 2620, 2621, 2622, 2623, 2624, 2625, 2626, 2627, 2628, 2629, 2630, 2631, 2632, 2633, 2634, 2635, 2636, 2637, 2638, 2639, 2640, 2641, 2642, 2643, 2644, 2645, 2646, 2647, 2648, 2649, 2650, 2651, 2652, 2653, 2654, 2655, 2656, 2657, 2658, 2659, 2660, 2661, 2662, 2663, 2664, 2665, 2666, 2667, 2668, 2669, 2670, 2671, 2672, 2673, 2674, 2675, 2676, 2677, 2678, 2679, 2680, 2681, 2682, 2683, 2684, 2685, 2686, 2687, 2688, 2689, 2690, 2691, 2692, 2693, 2694, 2695, 2696, 2697, 2698, 2699, 2700, 2701, 2702, 2703, 2704, 2705, 2706, 2707, 2708, 2709, 2710, 2711, 2712, 2713, 2714, 2715, 2716, 2717, 2718, 2719, 2720, 2721, 2722, 2723, 2724, 2725, 2726, 2727, 2728, 2729, 2730, 2731, 2732, 2733, 2734, 2735, 2736, 2737, 2738, 2739, 2740, 2741, 2742, 2743, 2744, 2745, 2746, 2747, 2748, 2749, 2750, 2751, 2752, 2753, 2754, 2755, 2756, 2757, 2758, 2759, 2760, 2761, 2762, 2763, 2764, 2765, 2766, 2767, 2768, 2769, 2770, 2771, 2772, 2773, 2774, 2775, 2776, 2777, 2778, 2779, 2780, 2781, 2782, 2783, 2784, 2785, 2786, 2787, 2788, 2789, 2790, 2791, 2792, 2793, 2794, 2795, 2796, 2797, 2798, 2799, 2800, 2801, 2802, 2803, 2804, 2805, 2806, 2807, 2808, 2809, 2810, 2811, 2812, 2813, 2814, 2815, 2816, 2817, 2818, 2819, 2820, 2821, 2822, 2823, 2824, 2825, 2826, 2827, 2828, 2829, 2830, 2831, 2832, 2833, 2834, 2835, 2836, 2837, 2838, 2839, 2840, 2841, 2842, 2843, 2844, 2845, 2846, 2847, 2848, 2849, 2850, 2851, 2852, 2853, 2854, 2855, 2856, 2857, 2858, 2859, 2860, 2861, 2862, 2863, 2864, 2865, 2866, 2867, 2868, 2869, 2870, 2871, 2872, 2873, 2874, 2875, 2876, 2877, 2878, 2879, 2880, 2881, 2882, 2883, 2884, 2885, 2886, 2887, 2888, 2889, 2890, 2891, 2892, 2893, 2894, 2895, 2896, 2897, 2898, 2899, 2900, 2901, 2902, 2903, 2904, 2905, 2906, 2907, 2908, 2909, 2910, 2911, 2912, 2913, 2914, 2915, 2916, 2917, 2918, 2919, 2920, 2921, 2922, 2923, 2924, 2925, 2926, 2927, 2928, 2929, 2930, 2931, 2932, 2933, 2934, 2935, 2936, 2937, 2938, 2939, 2940, 2941, 2942, 2943, 2944, 2945, 2946, 2947, 2948, 2949, 2950, 2951, 2952, 2953, 2954, 2955, 2956, 2957, 2958, 2959, 2960, 2961, 2962, 2963, 2964, 2965, 2966, 2967, 2968, 2969, 2970, 2971, 2972, 2973, 2974, 2975, 2976, 2977, 2978, 2979, 2980, 2981, 2982, 2983, 2984, 2985, 2986, 2987, 2988, 2989, 2990, 2991, 2992, 2993, 2994, 2995, 2996, 2997, 2998, 2999, 3000, 3001, 3002, 3003, 3004, 3005, 3006, 3007, 3008, 3009, 3010, 3011, 3012, 3013, 3014, 3015, 3016, 3017, 3018, 3019, 3020, 3021, 3022, 3023, 3024, 3025, 3026, 3027, 3028, 3029, 3030, 3031, 3032, 3033, 3034, 3035, 3036, 3037, 3038, 3039, 3040, 3041, 3042, 3043, 3044, 3045, 3046, 3047, 3048, 3049, 3050, 3051, 3052, 3053, 3054, 3055, 3056, 3057, 3058, 3059, 3060, 3061, 3062, 3063, 3064, 3065, 3066, 3067, 3068, 3069, 3070, 3071, 3072, 3073, 3074, 3075, 3076, 3077, 3078, 3079, 3080, 3081, 3082, 3083, 3084, 3085, 3086, 3087, 3088, 3089, 3090, 3091, 3092, 3093, 3094, 3095, 3096, 3097, 3098, 3099, 3100, 3101, 3102, 3103, 3104, 3105, 3106, 3107, 3108, 3109, 3110, 3111, 3112, 3113, 3114, 3115, 3116, 3117, 3118, 3119, 3120, 3121, 3122, 3123, 3124, 3125, 3126, 3127, 3128, 3129, 3130, 3131, 3132, 3133, 3134, 3135, 3136, 3137, 3138, 3139, 3140, 3141, 3142, 3143, 3144, 3145, 3146, 3147, 3148, 3149, 3150, 3151, 3152, 3153, 3154, 3155, 3156, 3157, 3158, 3159, 3160, 3161, 3162, 3163, 3164, 3165, 3166, 3167, 3168, 3169, 3170, 3171, 3172, 3173, 3174, 3175, 3176, 3177, 3178, 3179, 3180, 3181, 3182, 3183, 3184, 3185, 3186, 3187, 3188, 3189, 3190, 3191, 3192, 3193, 3194, 3195, 3196, 3197, 3198, 3199, 3200, 3201, 3202, 3203, 3204, 3205, 3206, 3207, 3208, 3209, 3210, 3211, 3212, 3213, 3214, 3215, 3216, 3217, 3218, 3219, 3220, 3221, 3222, 3223, 3224, 3225, 3226, 3227, 3228, 3229, 3230, 3231, 3232, 3233, 3234, 3235, 3236, 3237, 3238, 3239, 3240, 3241, 3242, 3243, 3244, 3245, 3246, 3247, 3248, 3249, 3250, 3251, 3252, 3253, 3254, 3255, 3256, 3257, 3258, 3259, 3260, 3261, 3262, 3263, 3264, 3265, 3266, 3267, 3268, 3269, 3270, 3271, 3272, 3273, 3274, 3275, 3276, 3277, 3278, 3279, 3280, 3281, 3282, 3283, 3284, 3285, 3286, 3287, 3288, 3289, 3290, 3291, 3292, 3293, 3294, 3295, 3296, 3297, 3298, 3299, 3300, 3301, 3302, 3303, 3304, 3305, 3306, 3307, 3308, 3309, 3310, 3311, 3312, 3313, 3314, 3315, 3316, 3317, 3318, 3319, 3320, 3321, 3322, 3323, 3324, 3325, 3326, 3327, 3328, 3329, 3330, 3331, 3332, 3333, 3334, 3335, 3336, 3337, 3338, 3339, 3340, 3341, 3342, 3343, 3344, 3345, 3346, 3347, 3348, 3349, 3350, 3351, 3352, 3353, 3354, 3355, 3356, 3357, 3358, 3359, 3360, 3361, 3362, 3363, 3364, 3365, 3366, 3367, 3368, 3369, 3370, 3371, 3372, 3373, 3374, 3375, 3376, 3377, 3378, 3379, 3380, 3381, 3382, 3383, 3384, 3385, 3386, 3387, 3388, 3389, 3390, 3391, 3392, 3393, 3394, 3395, 3396, 3397, 3398, 3399, 3400, 3401, 3402, 3403, 3404, 3405, 3406, 3407, 3408, 3409, 3410, 3411, 3412, 3413, 3414, 3415, 3416, 3417, 3418, 3419, 3420, 3421, 3422, 3423, 3424, 3425, 3426, 3427, 3428, 3429, 3430, 3431, 3432, 3433, 3434, 3435, 3436, 3437, 3438, 3439, 3440, 3441, 3442, 3443, 3444, 3445, 3446, 3447, 3448, 3449, 3450, 3451, 3452, 3453, 3454, 3455, 3456, 3457, 3458, 3459, 3460, 3461, 3462, 3463, 3464, 3465, 3466, 3467, 3468, 3469, 3470, 3471, 3472, 3473, 3474, 3475, 3476, 3477, 3478, 3479, 3480, 3481, 3482, 3483, 3484, 3485, 3486, 3487, 3488, 3489, 3490, 3491, 3492, 3493, 3494, 3495, 3496, 3497, 3498, 3499, 3500, 3501, 3502, 3503, 3504, 3505, 3506, 3507, 3508, 3509, 3510, 3511, 3512, 3513, 3514, 3515, 3516, 3517, 3518, 3519, 3520, 3521, 3522, 3523, 3524, 3525, 3526, 3527, 3528, 3529, 3530, 3531, 3532, 3533, 3534, 3535, 3536, 3537, 3538, 3539, 3540, 3541, 3542, 3543, 3544, 3545, 3546, 3547, 3548, 3549, 3550, 3551, 3552, 3553, 3554, 3555, 3556, 3557, 3558, 3559, 3560, 3561, 3562, 3563, 3564, 3565, 3566, 3567, 3568, 3569, 3570, 3571, 3572, 3573, 3574, 3575, 3576, 3577, 3578, 3579, 3580, 3581, 3582, 3583, 3584, 3585, 3586, 3587, 3588, 3589, 3590, 3591, 3592, 3593, 3594, 3595, 3596, 3597, 3598, 3599, 3600, 3601, 3602, 3603, 3604, 3605, 3606, 3607, 3608, 3609, 3610, 3611, 3612, 3613, 3614, 3615, 3616, 3617, 3618, 3619, 3620, 3621, 3622, 3623, 3624, 3625, 3626, 3627, 3628, 3629, 3630, 3631, 3632, 3633, 3634, 3635, 3636, 3637, 3638, 3639, 3640, 3641, 3642, 3643, 3644, 3645, 3646, 3647, 3648, 3649, 3650, 3651, 3652, 3653, 3654, 3655, 3656, 3657, 3658, 3659, 3660, 3661, 3662, 3663, 3664, 3665, 3666, 3667, 3668, 3669, 3670, 3671, 3672, 3673, 3674, 3675, 3676, 3677, 3678, 3679, 3680, 3681, 3682, 3683, 3684, 3685, 3686, 3687, 3688, 3689, 3690, 3691, 3692, 3693, 3694, 3695, 3696, 3697, 3698, 3699, 3700, 3701, 3702, 3703, 3704, 3705, 3706, 3707, 3708, 3709, 3710, 3711, 3712, 3713, 3714, 3715, 3716, 3717, 3718, 3719, 3720, 3721, 3722, 3723, 3724, 3725, 3726, 3727, 3728, 3729, 3730, 3731, 3732, 3733, 3734, 3735, 3736, 3737, 3738, 3739, 3740, 3741, 3742, 3743, 3744, 3745, 3746, 3747, 3748, 3749, 3750, 3751, 3752, 3753, 3754, 3755, 3756, 3757, 3758, 3759, 3760, 3761, 3762, 3763, 3764, 3765, 3766, 3767, 3768, 3769, 3770, 3771, 3772, 3773, 3774, 3775, 3776, 3777, 3778, 3779, 3780, 3781, 3782, 3783, 3784, 3785, 3786, 3787, 3788, 3789, 3790, 3791, 3792, 3793, 3794, 3795, 3796, 3797, 3798, 3799, 3800, 3801, 3802, 3803, 3804, 3805, 3806, 3807, 380